

ПРОЄКТ

СТРАТЕГІЯ

розвитку
Харківської області
на 2021–2027 роки

(у новій редакції)

Створення цього документу стало можливим завдяки Агентству США з міжнародного розвитку (USAID) та щирій підтримці американського народу через Проєкт USAID «ГОВЕРЛА». Зміст цього документу не обов'язково відображає погляди USAID та Уряду США».

ЗМІСТ

ВСТУП

ВСТУП	3
I РОЗДІЛ ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	4
1.1. ГЕОГРАФІЧНЕ РОЗТАШУВАННЯ І СУМІЖНІ ТЕРИТОРІЇ	5
1.2. ЛАНДШАФТНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЛЬЄФУ, ХАРАКТЕРИСТИКА ҐРУНТІВ І ГІДРОЛОГІЯ	6
1.3. ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ І КЛІМАТИЧНІ УМОВИ	9
1.4. НАЯВНІСТЬ МІСТОБУДІВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ	14
1.5. БЕЗПЕКА, ОБОРОНА ТА ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ	15
1.6. ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ ТА РИНОК ПРАЦІ	21
1.6.1. ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ	21
1.7. СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА	30
1.7.1. ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я	30
1.7.2. ОСВІТА	34
1.7.3. ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ	40
1.7.4. НАУКОВА ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ	41
1.7.5. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО	43
1.7.6. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА СПОРТ	48
1.7.7. СОЦІАЛЬНІ ТА АДМІНІСТРАТИВНІ СЕРВІСИ	50
1.7.8. ВІДПОЧИНОК І ТУРИЗМ	54
1.8. РОЗВИТОК БАЗОВИХ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ ТА ІНФРАСТРУКТУРИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	57
1.8.1. ПРОМИСЛОВІСТЬ	57
1.8.2. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО	60
1.8.3. БУДІВНИЦТВО	66
1.8.4. ТРАНСПОРТ І ЗВ'ЯЗОК	68
1.8.5. РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ	72
1.8.6. ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	74
1.8.7. ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО	76
1.8.8. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА	78
1.9. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ	84
1.10. ФІНАНСИ І БЮДЖЕТ	92
1.11. ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН	96
1.12. РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД, ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ТИПІВ ТЕРИТОРІЙ	102
II. РОЗДІЛ ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОПЕРЕДНЬОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ	106
III. РОЗДІЛ SWOT- ФАКТОРИ РОЗВИТКУ І ВИЗНАЧЕННЯ ВИКЛИКІВ, РИЗИКІВ І ПОРІВНЯЛЬНИХ ПЕРЕВАГ РЕГІОНУ	109
3.1. АНАЛІЗ СІЛЬНИХ І СЛАБКИХ СТОРІН, МОЖЛИВОСТЕЙ І ЗАГРОЗ РЕГІОНУ	110
3.2. ВИКЛИКИ ПЕРЕД РЕГІОНОМ	120
3.3. РИЗИКИ ПЕРЕД РЕГІОНОМ	123
3.4. ПОРІВНЯЛЬНІ ПЕРЕВАГИ РЕГІОНУ	126
IV. РОЗДІЛ ІДЕНТИФІКАЦІЯ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ КЛАСТЕРІВ, ІННОВАЦІЙНО СПРЯМОВАНИХ ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ, ЯКІ МАЮТЬ ПОТЕНЦІАЛ ДО РОЗВИТКУ	128
V. РОЗДІЛ СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	132
VI. РОЗДІЛ МІСІЯ ТА СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ (ВІЗІЯ) РЕГІОНУ	141
VII. РОЗДІЛ СТРАТЕГІЧНІ, ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ	143
VIII. РОЗДІЛ УЗГОДЖЕНІСТЬ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНУ З ДЕРЖАВНИМИ СТРАТЕГІЧНИМИ ДОКУМЕНТАМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ КРАЇНИ	178
IX. РОЗДІЛ ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ	186
X. РОЗДІЛ МОНІТОРИНГ УПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ	189

ВСТУП

Необхідність оновлення Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки зумовлена прийняттям постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» (від 13.08.2024 № 940), відповідно до якої обласні державні адміністрації мають привести регіональні стратегії розвитку у відповідність зазначених змін.

Оновлення стратегії розвитку Харківської області є критично важливим через значні зміни, спричинені військовою агресією. Людські жертви, руйнування інфраструктури, міграція населення та релокація бізнесів потребують відповідного реагування. Оцінки прямих збитків інфраструктури Харківської області на початок 2024 року, за попередніми оцінками, сягали понад 30 млрд дол., що співставно обсягам сумарних збитків на решті підконтрольних територій України.

Стратегування в умовах військових загроз ускладнюється змінами базових значень соціально-демографічного та економіко-просторового потенціалу регіону. Військовий конфлікт створюють критичні ризики та виклики, які обмежують можливості сценарного планування соціально-економічного розвитку та реалізацію довгострокових проєктів. У таких умовах зростає важливість реалізації гнучких та адаптивних сценаріїв. У поточних умовах зростає роль військових та гуманітарних потреб, зменшення ризиків для життя та здоров'я громадян, нівелювання наслідків стресу, тривоги та невпевненості в майбутньому, протидії поширенню дезінформації. Водночас важливо закладати стійкі орієнтири для майбутнього розвитку, які залишатимуться актуальними незалежно від змін у зовнішньому середовищі. Це допоможе зберегти фокус на довгострокових цілях, забезпечити послідовність у діях та підтримувати мотивацію серед населення та бізнесу й водночас ефективно реагувати на поточні виклики та забезпечити стабільний розвиток регіону в довгостроковій перспективі, навіть в умовах військової агресії та нестабільності.

Оновлення Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки є актуалізацією документа, затвердженого 27 лютого 2020 року Харківською обласною радою (рішенням №1196-УП), згідно з чинним законодавством: Законом України «Про засади державної регіональної політики», постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів». Стратегія оновлена з урахуванням Цілей сталого розвитку, постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки». Оновлення документа здійснювалося Харківською обласною військовою адміністрацією з урахуванням пропозицій громадськості і зацікавлених сторін: департаментів ХОВА, підприємств, кластерів, асоціацій, профспілок, депутатів різних рівнів, фахових експертів. Стратегія є документом вищого рівня в області й основою для розробки та уточнення діючих стратегій розвитку, програм, планів заходів із реалізації для територіальних громад, обґрунтування інвестиційних проєктів, залучення коштів державного та місцевого бюджетів.

І РОЗДІЛ

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА
ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО ТА
ЕКОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ
РЕГІОНУ

1.1. ГЕОГРАФІЧНЕ РОЗТАШУВАННЯ І СУМІЖНІ ТЕРИТОРІЇ

Харківська область – адміністративно-територіальна одиниця, розташована на північному сході України. Площа Харківської області займає 31,4 тис. кв. км, або 5,21 % території України. Її протяжність з півночі на південь складає 210 км, зі сходу на захід – 225 км. За розміром площі Харківська область посідає 4-те місце в Україні, поступаючись лише Одеській, Дніпропетровській та Чернігівській областям.

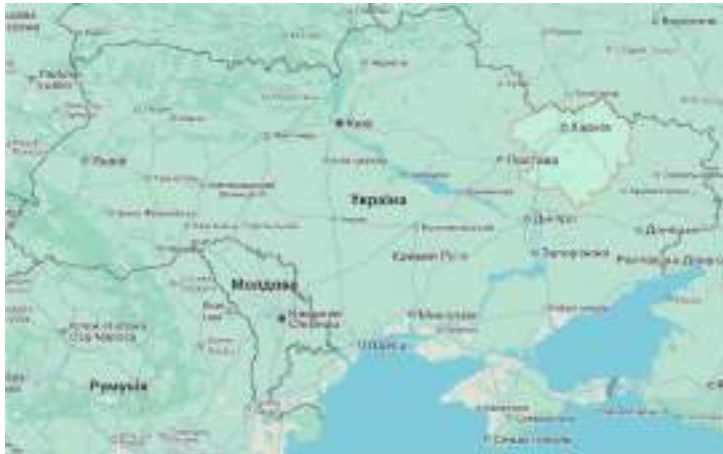

Рис. 1. Географічне положення Харківської області

Територія Харківської області розташована компактно, має зручну географічну конфігурацію. На сході Харківська область межує з Луганською, на південному сході – з Донецькою, на південному заході – з Дніпропетровською, на заході та північному заході – з Полтавською й Сумською областями України; на півночі та північному сході – з Белгородською областю російської федерації. Харківська область є прикордонним регіоном України. Територію області перетинають магістральні залізничні й шосейні шляхи, через які вона має вихід до Донбасу, Криму, Кавказу, до портів Чорного, Азовського і Балтійського морів. Однак військова агресія й окупація територій України обмежує значущість цих шляхів.

Починаючи з 2014 року, область опинилася у безпосередній близькості до зони бойових дій, що зумовило підвищення оборонного значення регіону, розвиток прикордонної інфраструктури. З лютого 2022 року Харківська область стала однією з територій збройного протистояння військовій агресії російської федерації.

Прикордонне розташування Харківської області визначає її стратегічне значення як оборонного та логістичного вузла. Транспортна інфраструктура регіону активно використовувалась для забезпечення військових операцій. Область також виконувала функцію гуманітарного хабу, де розмішувалися внутрішньо переміщені особи, координувалася гуманітарна допомога та здійснювалися роботи з відновлення пошкодженої інфраструктури.

Географічне розташування та прикордонний статус Харківської області визначають її ключову роль у забезпеченні територіальної цілісності України. Військово-політична ситуація обмежує традиційні для Харківщини чинники зростання, пов'язані з роллю логістичного центру.

1.2. ЛАНДШАФТНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЛЬЄФУ, ХАРАКТЕРИСТИКА ГРУНТІВ І ГІДРОЛОГІЯ

Харківська область належить до лісостепової (центральні, північні та західні райони) та степової (південні та західні райони) зон лівобережної частини України.

Територія Харківської області переважно рівнинна, з невеликими височинами на сході, північному та південному сході (Богодухівський, Чугуївський, Ізюмський райони). Території з середньою висотою 30–60 м займають 73 % загальної площі області.

Рівнинність території, наявність байрачних лісових ділянок (ліси й інші лісовкриті площі складають 13,6 % території – Рис.2) та схилів різної експозиції забезпечують можливість вирощування в області культур із різними агрокліматичними вимогами. Рівномірний дренаж території практично виключає заболочування.

У складі сільськогосподарських угідь, що займають 2411,03 тис. га площі (78 % всієї площі) рілля складає 1932,36 тис. га (80,1 % до площі с/г угідь). Понад 90 % сільськогосподарських угідь області займають чорноземи, на 1 особу населення припадає 0,71 га чорноземних ґрунтів.

Ґрунтовий покрив області представлений понад 150 видами й різновидами ґрунтів, які за спільними і відмінними рисами генезису та родючості об'єднані в 13 еколого-агрохімічних груп.

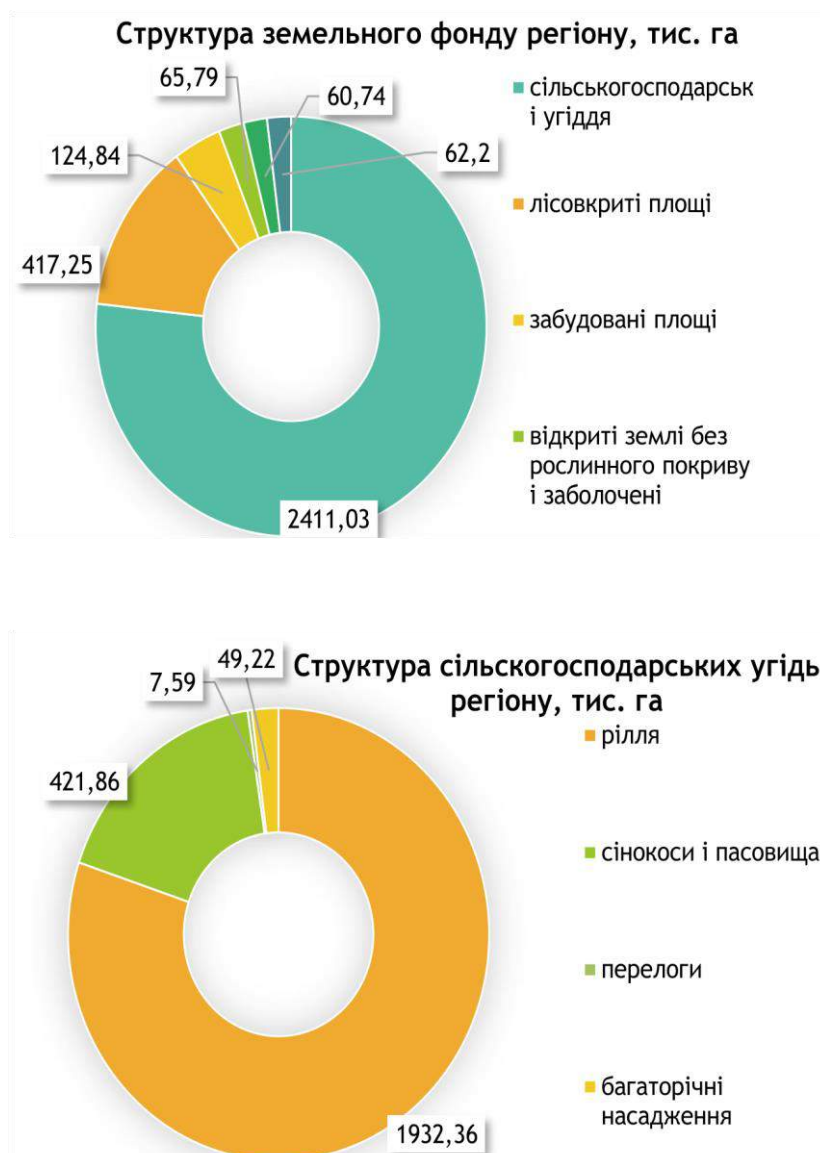

Рис. 2 – Структура земельного фонду Харківської області

Найродючішими ґрунтами області є чорноземи типові, які становлять 39,44 %, та опідзолені – 10,61 %. Чорноземи звичайні глибокі – 34,56 % та звичайні – 11,68 %, внаслідок більшої посушливості кліматичних умов, мають меншу родючість. Серед інших, менш поширених ґрунтів області, в сільськогосподарському виробництві використовуються лучні чорноземні та лучні, переважно солонцюваті-солончакуваті ґрунти, чорноземи на пісках, лучно-болотні та болотні ґрунти практично не використовуються.

За результатами досліджень Товариства дослідників України, проведеного на замовлення Міністерства економіки України, Міністерства аграрної політики та продовольства у співпраці із Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (FAO UN), встановлено, що збитки сільського господарства через втрати ґрунтів внаслідок військових дій в Харківській області складають майже 37 млрд гривень.

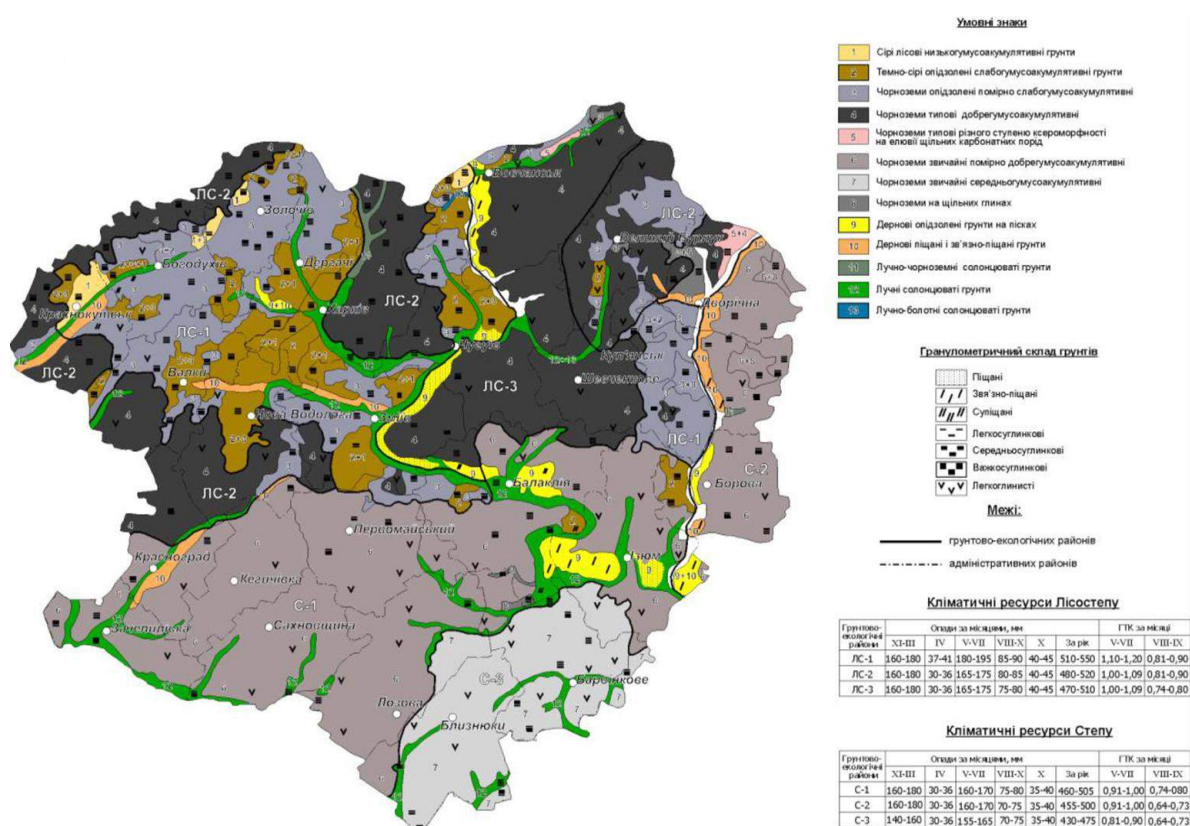

Рис. 3. Карта ґрунтів Харківської області

Безпосередньо в результаті військових дій Харківській області пошкоджено 4,2 тис. га орних земель (0,22 % площі сільськогосподарських угідь), потенційно забрудненими можуть бути ще 28,2 тис. га (1,46 % площі сільськогосподарських угідь). Ще 3,4 тис. га ґрунтів (0,18 % площі сільськогосподарських угідь) зазнали ущільнень через пересування військової техніки.

За інформацією національного наукового центру «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського», найбільшого впливу на сільськогосподарські землі та ґрунтовий покрив завдає авіація та артилерія ворога (на 80 % ділянок, де проводились дослідження).

Також ґрунти області зазнали інтенсивного ущільнення важкою військовою технікою, спостерігається порушення ґрунтового покриття внаслідок розриву мін, гранат, спорудження

окопів, землянок, траншей тощо, утворення на значних площах лійок, ям, що порушує однорідність та цілісність ґрунтового покриву.

Через фізичні пошкодження ґрунтів збільшується неоднорідність, зменшується об'єм пор, ускладнюється доступ води і кисню, руйнується структура, що в результаті призводить до зниження родючості орних ґрунтів в цілому. Таким чином, відбувається механічна деградація ґрунтів, які потребують рекультивації.

Частка деградованих земель складає 1,4 га, що становить 0,04 % від загальної площі території регіону. Частка знищених або частково пошкоджених сільськогосподарських угідь внаслідок бойових дій складає 7,6 тис. га (сума пошкоджених земель вибухами 4,2 тис. га та ущільнених земель через пересування військової техніки 3,4 тис. га), що становить 0,39 % від площі сільськогосподарських угідь та 0,24 % від загальної площі території регіону. Частка знищених або частково пошкоджених природних кормових угідь внаслідок бойових дій складає 4,2 тис. га, що становить 0,22 % від площі сільськогосподарських угідь. Площа рекультивованих земель Харківської області та земель, на яких здійснюються заходи з консервації, складає 0,0079 га, що становить 0,0002 % від загальної площі території регіону.

За даними Харківського регіонального центру з гідрометеорології зазначається, що клімат Харківської області помірно континентальний, з незначним підвищенням континентальності з північного заходу на південний схід. Середньорічна кількість опадів складає 340-400 мм, що відповідає зоні нестійкого та недостатнього зволоження.

У гідрографічному відношенні територія області розміщена в межах басейнів річки Сіверський Донець (21,93 тис. км², або 69,8 % території області) і річки Дніпро (9,47 тис. км², або 30,2 % території області). Площа водно-болотних угідь Харківської області складає 68550,0 га. За сумарними запасами підземних вод область займає п'яте місце в Україні (після Чернігівської, Київської, Полтавської, Херсонської областей).

По території області протікає 867 річок загальною протяжністю 6 405 км, з них довжиною більше 10 км – 172 річки, протяжністю – 4 666,6 км. В області збудовано 57 водосховищ, загальним об'ємом 15 млн м³; налічується 2538 ставків, загальним об'ємом 229 млн м³.

Значним є вплив бойових дій на водні об'єкти області – це втоплена військова техніка, боєприпаси, забруднення паливно-мастильними матеріалами. Загалом це стосується 47 % водосховищ області (18 водосховищ із 57).

Станом на 01 січня 2024 року природно-заповідний фонд Харківської області налічує 247 заповідних об'єктів загальною площею 74,88 тис. га. Із загальної кількості – 13 об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення і 234 – місцевого значення. Питома вага площі природно-заповідного фонду у площі адміністративно-територіальної одиниці складає 2,4 %.

За інформацією науково-дослідної установи «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем», в окупації перебувало 103 об'єкти у Ізюмському, Куп'янському, Харківському, Чугуївському районах (41,7 % до загальної кількості об'єктів ПЗФ), з них безпосередньо в зоні активних бойових дій – 58 об'єктів ПЗФ.

Значні пошкодження та знищення зазнали окремі території та об'єкти природно-заповідного фонду, такі як РЛП «Червонооскільський», «Фельдман-Екопарк». На сьогодні активні бойові дії ведуться на території Дворічанської селищної ради Куп'янського району, де розташований національний природний парк «Дворічанський».

Більша частина території Харківської області упродовж тривалого часу знаходилася в тимчасовій окупації, що не могло не позначитися негативно на становищі лісового фонду. Із загальної площі лісів натепер 10,1 тис. га перебувають у тимчасовій окупації, 180,4 тис. га лісових насаджень потребують проведення робіт з розмінування, з яких станом на 16.09.2024 розміновано 3462,03 га, в т.ч. на деокупованих територіях - на площі 3243,65 га.

Руйнування та пошкодження ґрунтового покриву, природно-заповідного фонду, лісових ресурсів та водних об'єктів внаслідок бойових дій, тимчасової окупації та використання важкої техніки суттєво впливають на екологічний стан та агропромисловий потенціал регіону, що потребує тривалих відновлювальних заходів.

Велика частина лісових і сільськогосподарських угідь області потребує розмінування, що гальмує економічне використання цих територій та ускладнює процеси відновлення регіонального розвитку.

1.3. ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ І КЛІМАТИЧНІ УМОВИ

Природно-ресурсний потенціал Харківської області складається з мінеральних, водних, земельних, лісових, фауністичних і природно-рекреаційних ресурсів.

У Харківській області головними природними ресурсами є земельні та мінеральні. Загальна площа земель у регіоні становить 3141,8 тис. га, у тому числі сільськогосподарських угідь – 2411,3 тис. га (76,7 % загальної площі земель). Проблемою земельних ресурсів Харківської області є ерозія ґрунтів.

Мінерально-сировинна база регіону на 37,6 % складається з паливно-енергетичних корисних копалин (газ, нафта, конденсат, кам'яне та буре вугілля), на 50,7 % – з сировини для виробництва будівельних матеріалів, решту становить сировина кольорових металів (рудопрояви срібла, родовища германію, розсіпні родовища титан-цирконієвих руд), мінеральні підземні води (табл.1). У Харківській області, згідно з Державним балансом корисних

Рис. 4 Карта корисних копалин Харківської області

копалин України, налічується 84 об'єкти обліку природного газу, у тому числі найбільше в Україні Шебелинське газоконденсатне родовище. Станом на 01.01.2019 р. балансові запаси газу в регіоні склали 317,9 млрд куб. м, обсяг видобутку – 10,0 млрд куб. м. Балансові запаси газового конденсату станом на 01.01.2019 р. становили 8,8 млрд куб. м, обсяг видобутку – 0,254 млрд куб. м. Балансові запаси нафти станом на 01.01.2019р. склали 4, 289 млн т, обсяг видобутку – 0,055 млн т.

Поряд із родовищами горючих копалин найважливіше значення для економіки регіону мають родовища твердих корисних копалин.

Таблиця 1. Мінерально-сировинна база Харківської області

Корисні копалини	Кількість родовищ			
	Усього	У % до загальної кількості в Україні	Розробляється	У % до загальної кількості в Україні
I. Горючі корисні копалини				
1.1. Газоподібні корисні копалини				
Газ вільний	57	17,21	37	17,45
Газ газових шапок	3	13,04	2	10,53
Газ розчинений	11	7,24	11	9,65

1.2. Рідкі корисні копалини				
Нафта	20	10,42	16	12,60
Конденсат у газі вільному	48	22,12	36	21,56
Конденсат у газі газових шапок	3	18,75	2	14,29
1.3. Тверді корисні копалини				
Вугілля буре	1	-	-	-
Вугілля кам'яне	6	-	-	-
II. Неметалеві корисні копалини				
Фосфорит	1	11,11	1	33,33
Сировина абразивна	1	25,00	1	33,33
Пісок формувальний	3	14,29	2	20,00
Сировина цементна	4	7,55	3	8,11
Крейда будівельна	12	17,65	1	9,09
Сировина скляна	3	7,89	2	11,11
Пісок будівельний	32	5,33	14	5,07
Сировина керамзитова	4	7,41	1	11,11
Сировина цегельно-черепична	106	5,84	14	4,01
III. Підземні води				
Води питні та технічні	72	5,94	43	3,54
Води мінеральні	3	0,99	3	0,99

Важливу роль серед мінеральних ресурсів відіграють запаси кам'яного вугілля, що представлене 6 родовищами з балансовими запасами 2081,15 млн т. Буре вугілля в Харківській області представлене одним родовищем із запасами 0,389 млн т., яке підготовлене до промислового освоєння. У регіоні розвідано три родовища формувальних пісків (Гусарівське, Вишнівське і Благодатівське) із балансовими запасами 306,72 млн т. Видобуток формувальних пісків складає 0,5 млн т.

Харківська область має добре розвинену сировинну базу промисловості будівельних матеріалів. Цементна сировина в регіоні представлена 4 родовищами (найбільші з яких Шебелинське, Куп'янське, Великобурлуцьке) із балансовими запасами 398,25 млн т. Регіон повністю забезпечений власною сировиною і, крім того, має перспективи для розширення її бази.

У Харківській області нараховується 3 родовища, які мають балансові запаси 106,52 млн т. Видобуток скляної сировини складає 0,354 млн т, що повністю забезпечує потреби регіону та більшості заводів України у виробництві продукції зі скла. Існують можливості для подальшого розвитку цієї сировинної бази.

Клімат Харківської області помірно континентальний, його варіація на території регіону незначна. Коливання середньорічної температури відбувається в межах від +21 °С влітку до -7°С взимку. Середньорічна кількість опадів складає приблизно 540 мм. Ступінь континентальності, що виявляється в

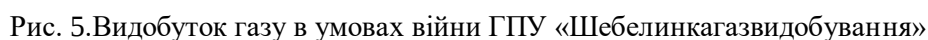
контрастності сезонних метеопоказників, зростає на території регіону із заходу на схід.

У Харківській області достатньо сприятливі кліматичні умови, барвистий ландшафт і наявність цілющих мінеральних джерел, що дозволяє високо оцінити її природно-рекреаційний потенціал, який, однак, використовується не повною мірою

Харківська область – без перебільшення, газова столиця України. Становлення всієї газовидобувної галузі, у її сучасному розумінні, відбувалося разом із відкриттям Шебелинського родовища на Харківщині у 1950 році. Рекордні запаси газу – оцінкою понад 733,6 млрд м³, навіть дозволили свого часу, внести це родовище в топ-10 найбільших за запасами у світі. Філія ГПУ «Шебелинкагазвидобування» акціонерного товариства «Укргазвидобування» є базовою багатопрофільною виробничою структурною одиницею АТ «Укргазвидобування», яка забезпечує понад 37 % загального видобутку природного газу в Україні (7307 млн м³), з яких 88,87 % видобутку газу в Харківській області (6464 млн м³).

Філія здійснює розробку 47 нафтогазоконденсатних та нафтових родовищ із експлуатаційним фондом 1612 свердловин, які розташовані на території Харківської, Дніпропетровської, Полтавської областей. Загальна кількість виробничих об'єктів (УКПГ, УПГ, ДКС, ГРС) – 87 одиниць. Поточні запаси газу складають 276 млрд м³.

Видобуток природного газу Філією у 2022 році склав 6,8 млрд м³, 83 тис. тонн газового конденсату та 9 тис. тонн нафти (рис. 5). У січні-вересні 2023 року видобуто 5,630 млрд м³ природного газу, що на 5,4 % більше ніж у відповідному періоді 2022 року.

Відповідно до Інвестиційного атласу Харківської області, мінерально-сировинна база регіону у 2024 році налічує 428 об'єктів обліку.

Аналіз родовищ Харківської області (табл. 2) демонструє вагомий потенціал для розвитку ключових галузей економіки. Значні запаси нафти, газу та будівельного піску сприяють розвитку енергетичного і будівельного секторів, а розробка підземних вод забезпечує стабільне водопостачання. Потенціал деяких корисних копалин, таких як торф і будівельний камінь, відкриває додаткові можливості для подальшого економічного розвитку регіону.

Таблиця 2. Родовища корисних копалин Харківської області

Корисна копалина	Родовища, з них у розробці	Запаси промислові, з них розробляються
Нафта і конденсат, газ	83 (46)	11,4 млн т (12,1 млн т), 286 млрд м ³ (278 млрд м ³)
Торф	2 (0)	283 тис. т
Пісок будівельний	34 (13)	237 млн м ³ (45 млн м ³)
Цегельно-черепична сировина	107 (6)	104 млн м ³ (1,8 млн м ³)
Цементна сировина	5 (2)	443 млн т (226 млн т)
Крейда	12 (1)	39 млн т (0,5 млн т)
Скляна сировина	3 (2)	94,5 млн т (89,4 млн т)
Камінь будівельний	4 (0)	18,5 млн м ³
Сировина керамзитова	5 (1)	21,7 млн м ³ (5,7 млн м ³)
Питні й технічні підземні води	64 (58 діл.)	1 млн м ³ / д (550 тис. м ³ / д)
Мінеральні підземні води	2 (2 діл.)	897 м ³ / д (850 м ³ / д)

Запаси корисних копалин Харківської області, за розрахунками Forbes на лютий 2023 року, оцінюються в 685 млрд доларів США, що є третім значенням за розміром серед підконтрольних регіонів України після Дніпропетровської та Полтавської областей.

Ерозія ґрунтів, пошкодження земельних ресурсів та мінерально-сировинної бази внаслідок бойових дій створюють значні перешкоди для ефективного використання природно-ресурсного потенціалу регіону.

1.4. НАЯВНІСТЬ МІСТОБУДІВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Схему планування території Харківської області, розроблену ДП “Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Дніпромисто» імені Ю. М. Білоконя” (м. Київ), затверджено рішенням обласної ради 23.12.2010 № 30-VI.

Розрахунковий термін дії схеми планування території – **2031 рік**.

На 27 листопада 2024 року в Харківській області розроблено і знаходяться у процесі погодження 2 комплексних плани просторового розвитку територіальних громад (Пісочинська СТГ та Роганська СТГ), ще 4 у процесі розроблення (Лозівська МТГ, Мереш’янська МТГ, Солоницівська СТГ, Чугуївська МТГ). Інформацію щодо розроблення містобудівної документації за районами наведено в табл.3.

Таблиця 3. Забезпеченість і стан розробки містобудівної документації в Харківській області

Район	Кількість населених пунктів	Наявність генеральних планів		Наявність планів зонування
		Розроблені до 2015 року	Розроблені після 2015 року	
Богодухівський район	353	141	15	16
Ізюмський район	228	113	16	16
Красноградський район	220	109	8	8
Куп’янський район	269	128	8	8

Лозівський район	247	90	25	25
Харківський район	208	90	25	16
Чугуївський район	226	115	8	8

Робота з організації розроблення та оновлення містобудівної документації населених пунктів територіальних громад у регіоні триває.

1.5. БЕЗПЕКА, ОБОРОНА ТА ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Харківська область, розташована на сході України, є одним з регіонів, що зазнали масштабних руйнувань інфраструктури, промислових об'єктів та житлового фонду, а фінансові втрати, за оцінками Київської школи економіки (KSE), є найбільшими серед деокупованих регіонів та складають понад 30 млрд доларів США. Її географічне положення, близькість до зони активних бойових дій, а також густота населення вплинули на демографічну ситуацію та безпековий стан.

Станом на 30 жовтня 2024 року всі 56 територіальних громад Харківської області включено до Переліку громад, які розташовані в зоні бойових дій або перебувають у тимчасовій окупації чи оточенні. При цьому 44 громади відповідають хоча б одному з критеріїв для визначення територіями відновлення, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 2023 року № 731 (зі змінами від 25 липня 2024 року № 858).

Рис. 7 – Мапа окупації Харківської області

Військова агресія значно вплинула на демографічну ситуацію в громадах Харківської області. Соціально-демографічний склад громад зазнав суттєвих змін (рис. 8), зокрема через зростання кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та збільшення кількості осіб соціально вразливих груп. Станом на початок 2025 року Харківщина є лідером серед регіонів України за кількістю переселенців, які були вимушені покинути свої домівки через війну (в регіоні на початок 2025 року налічується 523,5 тис. осіб ВПО).

Рис. 8 – Динаміка зміни кількості населення, 2021-2024 рр.

Згідно з даними Міжнародної організації з міграції на квітень 2024 року, Харківська область демонструє велику кількість повернень жителів регіону, що свідчить про те, що покращення безпекової ситуації не обов'язково є основною умовою, яка сприяє поверненню населення.

20 % ВПО України походять з Харківської області, а на території регіону при цьому зареєстровано 12 % від загальної кількості ВПО по країні. Водночас 22 % ВПО, які виїжджали за кордон, переважно походять із Харківської області. Загалом на квітень 2024 року до Харківської області, за оцінками Міжнародної організації з міграції, повернулось 702 тисячі осіб, які виїхали, починаючи з лютого 2022 року.

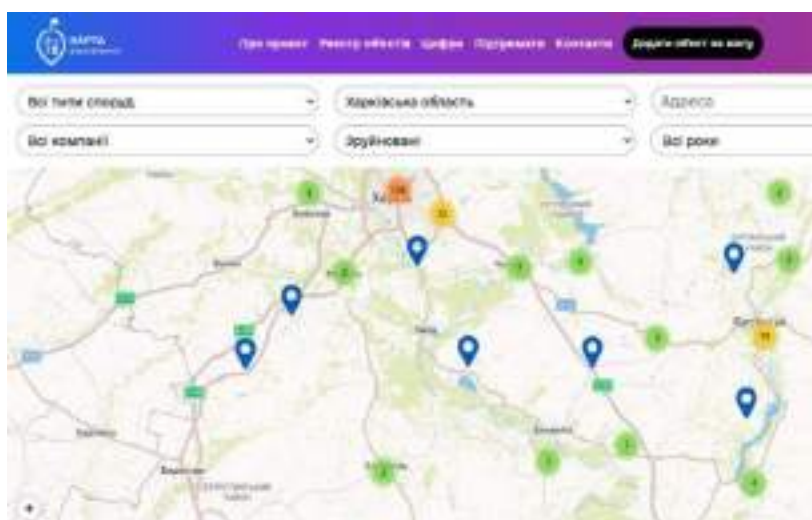

Рис. 9 – Карта руйнувань Харківської області

Території, які не перебували в окупації, стали центрами прийому внутрішньо переміщених осіб, що призвело до демографічного зростання. Наприклад, у Краснокутській та Валківській громадах чисельність населення збільшилася майже на 79 %.

Рис. 10 – Карта укриттів Харківської області

Також територія області залишається однією з найбільш замінованих в Україні.

Згідно з «Картою руйнувань», віртуальним інструментом для фіксування наслідків російського вторгнення, де візуалізовано постраждалі від бойових дій об'єкти інфраструктури, Харківська область є одним із регіонів України, що зазнали значних руйнувань.

Дані карти відображають критичну потребу у відновленні житлової, соціальної та транспортної інфраструктури, яка зазнала пошкоджень, а також наголошують на високому рівні безпекових викликів для регіону. У Харківській області найбільше зруйнованих об'єктів на онлайн-мапі — в обласному центрі. Згідно з картою укриттів та сховищ Харківської області, створеною для інформування населення про доступні захисні споруди, регіон має розгалужену мережу об'єктів цивільного захисту.

Найбільша концентрація сховищ спостерігається в Харкові та прилеглих районах, у зв'язку з високою щільністю населення та стратегічним значенням міста.

В області представлено різні типи укриттів: спеціально обладнані сховища, протирадіаційні укриття та підвали житлових будинків, які виконують функцію тимчасового захисту. Станом на початок 2025 року в Харківській області забезпечено укриття для 98,2% населення, загальна кількість укриттів становить майже 5000 (сховища, протирадіаційні укриття, споруди подвійного призначення, найпростіші укриття) з місткістю понад 2,4 млн осіб. У 2024 році побудовано 73 мобільних укриття, на облік поставлено 286 нових укриттів, покращено готовність 205 укриттів, обстежено 1371 споруду підземного простору, з яких 188 визначено придатними для використання як укриття. На 2025 рік планується поставити на облік до 250 найпростіших укриттів.

На карті можна побачити значну кількість захисних споруд у таких районах як Чугуїв, Куп'янськ та Ізюм, що особливо важливо з огляду на підвищену загрозу в цих районах в умовах військових дій.

На сьогодні в Харківській області функціонує 256 електросирен, з яких 69 знаходяться в місті Харків, а 187 — в інших районах області. З цих сирен 218 підключені до автоматизованої системи оповіщення «Повітряна тривога». Крім того, погоджено 50 технічних завдань на створення нових систем оповіщення в громадах, з яких 47 вже виділили фінансування для реалізації цих проєктів. У рамках стратегічного планування передбачено реконструкцію існуючої інфраструктури системи оповіщення з інтеграцією сучасних технологічних рішень, а також створення надійної системи, яка буде стійкою до функціонування в умовах блекауту для забезпечення швидкого та

ефективного інформування населення про потенційні загрози. Реконструкція територіальних та місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення планується на грудень 2025 та грудень 2026 року.

Розмінування Харківської області продовжує бути одним із пріоритетних завдань. Станом на 15 січня 2025 року, з 1,2 млн га землі, забрудненої вибухонебезпечними предметами, розміновано 29 450 га. Особлива увага приділяється земельним ділянкам сільськогосподарського призначення, з яких 574 тис. га потребують обстеження (розміновано 9 585 га), а також автомобільним дорогам (3040 км, з яких розміновано 1436 км), залізничним коліям (1230 км, розміновано 221 км), лініям електропередач (12 000 км, розміновано 4088 км) та газопроводам (432 км, розміновано 353 км). На сьогодні виявлено та знешкоджено 237 503 вибухонебезпечні предмети. Для більш ефективної координації зусиль з розмінування у 2024 році при Харківській обласній військовій адміністрації створено Центр координації протимінної діяльності.

На території Харківської області на сьогодні функціонує 14 підрозділів місцевої пожежної охорони. Однак для забезпечення належного рівня пожежної безпеки та ефективного реагування на надзвичайні ситуації на всій території області необхідно створити ще не менше 40 додаткових підрозділів.

У квітні-травні 2024 році Соціологічна група «Рейтинг», враховуючи потреби всіх зацікавлених сторін (стейкхолдерів), на замовлення Міжнародного республіканського інституту, провела щорічне муніципальне опитування.

Лише 12 % харків'ян назвали своє місто безпечним, тоді як у містах центральної та західної України цей показник коливається в діапазоні 60-80 %. При цьому, лише 6 % харків'ян стверджують, що протягом останнього місяця спускалися в бомбосховище, і це найнижчий відсоток в Україні (наприклад, серед львівських респондентів – 23 %). Також за результатами опитування, у разі загострення воєнної обстановки в місті виїхати з Харкова в іншу область чи за кордон планують лише 15 %. Ще 7 % опитаних збираються переїхати в інший населений пункт Харківської області, а 52 % - залишитися в Харкові.

Наразі в Харківській області налічується 913 Пунктів Незламності. Знайти найближчий Пункт Незламності можна на спеціальній мапі або у застосунку «Дія».

Зведення фортифікаційної оборони в Харківській області стало важливим кроком у зміцненні безпеки регіону, сприяючи захисту цивільного населення та стратегічних об'єктів від потенційних загроз. Крім того, Харківською ОВА залучено 31 представника бізнесу для забезпечення

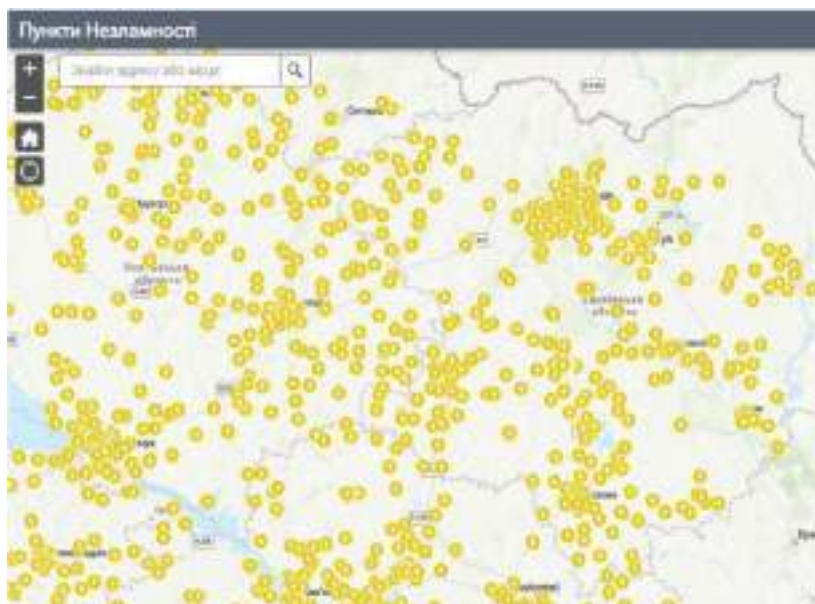

Рис. 11 – Карта Пунктів Незламності Харківської області

ефективного протиповітряного захисту Харкова та області. Обсяг інвестицій, спрямованих на впровадження системи РЕБ – понад 120 млн. грн.

Центр підготовки населення до національного спротиву, що охоплює Харків та 4 райони області (Богодухівський, Харківський, Берестинський, Лозівський), проводить тримісячну підготовку (96 навчальних годин) для осіб віком від 18 до 60 років. Програма, розроблена спільно з військовими, включає понад 15 дисциплін, серед яких вогнева та тактична підготовка, тактична медицина, виживання в екстремальних умовах та міжнародне гуманітарне право. У 2024 році підготовлено 1012 осіб.

Харківська область спільно з фондом Говарда Баффета та нацполіцією запустили перший в Україні ситуаційний центр вартістю понад 2,5 млн. дол. США. Центр забезпечений сучасним обладнанням і серверами для ведення відеоспостереження в населених пунктах Харківської області та на основних автошляхах регіону.

У Харківській області, з урахуванням складної безпекової ситуації, тривають відновлювальні роботи, спрямовані на адаптацію соціальної інфраструктури до сучасних викликів. У Харкові навчається близько 50 тисяч учнів, зокрема: відкрито першу підземну школу, розраховану на 900 учнів; функціонує метро-школа, де навчається понад 2 тисячі учнів; додатково заплановано відкриття 3–4 додаткових підземних шкіл.

Згідно з опитуванням Центру SOCIS (2023 р.), лише 6,9 % жителів Харківської області почуваються безпечно, а 90,5 % вважають ситуацію в регіоні напруженою або критично небезпечною. Ці дані підтверджують важливість врахування потреб місцевих жителів – ключових стейкхолдерів – під час оновлення стратегії розвитку регіону, особливо в аспектах безпеки та соціальної стабільності.

73,4 % опитаних з Харківської області, враховуючи потреби бенефіціарів, найголовнішим пріоритетом вважають збереження цілісності й незалежності України, а 74,2 % готові терпіти матеріальні труднощі заради перемоги над рф. При цьому 80,8 % жителів області пишаються, тим, що вони громадяни України.

За даними опитування групи «Рейтинг» (лютий 2024) 76 % опитаних бачать майбутнє скоріше оптимістичним, 55 % вірять у перемогу України.

У зв'язку з безпековими викликами та необхідністю ефективного управління в умовах воєнного стану, у 27 громадах Харківської області було створено військові адміністрації. Їхнє завдання –

забезпечення громадської безпеки, підтримка критичної інфраструктури, координація гуманітарної допомоги та організація життєдіяльності громад в умовах війни.

Харківська область зазнала найбільших втрат серед підконтрольних територій України. Значні руйнування житлових, промислових і соціальних об'єктів створюють суттєві виклики для відновлення регіонального розвитку.

1.6. ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ ТА РИНОК ПРАЦІ

1.6.1. ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ

Аналіз тенденцій і проблем соціально-економічного й екологічного розвитку Харківської області проводився у порівнянні значень відносних показників за останні п'ять років, в середньому по Україні, суміжним регіонам (Дніпропетровська, Полтавська, Сумська області) і регіонам з однаковим типом економіки за визначеною класифікацією (Київська і Львівська області).

У 2018 р. порівняно з 2014 р. частка чисельності населення Харківської області в Україні зменшилася на 0,01 % до 6,35 % при загальній тенденції до зменшення чисельності населення країни. За цим показником Харківська область посіла в 2018 р. 3-тє місце серед регіонів країни, що аналізувалися (табл. 4).

Таблиця 4. Демографічна ситуація в Харківській області й окремих регіонах України у 2014–2018 рр.

Область	Частка чисельності населення в Україні, %		Природний приріст, скорочення (-) на 1 тис. осіб населення		Кількість живонароджених на 1 тис. осіб населення		Кількість смертей на 1 тис. осіб населення	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	7,63	7,59	-5,0	-8,5	11,1	7,8	16,1	16,3
Київська	4,03	4,24	-4,3	-7,6	12,1	8,7	16,4	16,3
Львівська	5,9	5,99	-0,9	-3,8	11,9	9,2	12,8	13,0
Полтавська	3,38	3,31	-7,1	-9,6	10,0	7,2	17,1	16,8
Сумська	2,62	2,55	-8,0	-9,9	9,2	6,5	17,2	16,4
Харківська	6,36	6,35	-5,2	-8,6	10,1	7,3	15,3	15,9
Україна	100,0	100,0	-3,9	-6,1	10,8	8,7	14,7	14,8

За період, що досліджувався, коефіцієнт природного скорочення на 1 тис. осіб населення в Харківській області збільшився на (-3,4 особи), що більше, ніж у середньому по Україні (-2,2) і становив (-8,6 осіб). За цим показником вона посіла в 2018 р. 4-те місце серед регіонів країни, що аналізувалися.

У 2018 р. порівняно з 2014 р. кількість живонароджених на 1 тис. осіб населення в Харківській області зменшилася на 2,8 особи, що більше, ніж у середньому по Україні (2,1 особи) і склав 7,3 особи. За цим показником вона посіла в 2018 р. 4-те місце серед регіонів країни, що досліджувалися.

За період, що аналізувався, кількість смертей на 1 тис. осіб населення в Харківській області збільшилася на 0,6 особи, що більше, ніж у середньому по Україні (0,1 особи) і склав 15,9 осіб. За цим показником вона посіла 2-ге місце серед регіонів країни, що досліджувалися.

У 2018 р. порівняно з 2014 р. міграційний приріст в Харківській області зменшився на 45,1 %, що більше, ніж у середньому по Україні (17,7 %) і склав 4534 особи. За цим показником вона посіла в 2018 р. 2-ге місце серед регіонів країни, що аналізувалися (табл. 5).

Таблиця 5. Міграційна ситуація в Харківській області й окремих регіонах України у 2014–2018 рр.

Область	Усього міграційний приріст, скорочення (-), осіб		у т.ч. міжнародна міграція, осіб		Загальний коефіцієнт міграційного приросту, скорочення (-) на 10 тис. населення		Коефіцієнт безробіття (за методологією МОП), %	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	431	2 552	644	416	1,3	7,9	8,0	8,0
Київська	11 120	27 142	1 335	1 758	64,4	154,1	8,0	6,3
Львівська	1 543	1 886	364	133	6,1	7,5	8,6	6,9
Полтавська	1 050	76	774	845	7,2	0,5	11,5	11,2
Сумська	-401	-2 103	306	356	-3,6	-19,3	9,5	8,7
Харківська	8 261	4 534	5 467	2 420	30,2	16,9	7,8	5,3
Україна	22 592	18 589	21 099	15 055	5,3	4,4	9,3	8,8

За період, що досліджувався, міжнародна міграція зменшилася в Харківській області на 55,7 %, що більше, ніж у середньому по Україні (28,6 %), і становила 5467 осіб. За цим показником вона посіла у 2018 р. 1-ше місце серед регіонів країни, що аналізувалися.

У 2018 р. порівняно з 2014 р. загальний коефіцієнт міграційного приросту в Харківській області зменшився на 13,3 %, що більше, ніж у середньому по Україні (0,9 %) і становив 16,9 %. За цим показником вона посіла в 2018 р. 2-ге місце серед регіонів, що досліджувалися.

На 1 січня 2022 року чисельність постійного населення Харківської області становила 2583 тис., в тому числі жінки 1385 тис.

Вікова структура постійного населення (рис. 13) Харківської області станом на 1 січня 2022 року показує, що найбільша частка населення припадає на вікову групу 16–59 років — 28 %. Група 65 років і старше становить 20 %, тоді як 15–64 роки — 23 %.

Молодше населення представлено наступними групами: 0–14 років — 5 %, 0–15 років — 6 %, 0–17 років — 8 %. У 2021 році природний приріст населення був від'ємним — скорочення склало 15,1 на 1000 осіб, кількість померлих значно перевищила кількість народжених:

Додатково смертність дітей до 1 року становила 9,5 на 1000 народжених, а міграційний приріст склав лише 1,8 на 1000 осіб (табл. 6).

Таблиця 6. Демографічна ситуація в Харківській області, 2021 рік, у розрахунку на 1000 наявного населення

Кількість живонароджених	Кількість померлих	Природний приріст, скорочення (–)	Смертність дітей у віці до 1 року ¹	Міграційний приріст, скорочення (–)
5,9	21	–15,1	9,5	1,8

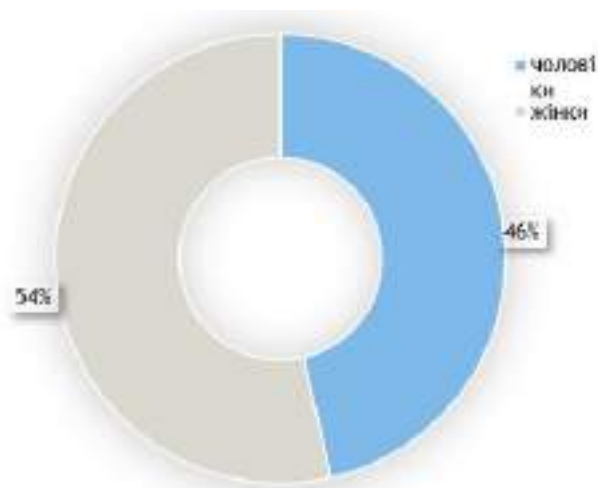

Рис. 12 – Гендерний профіль постійного населення Харківської області на 1 січня 2022 року

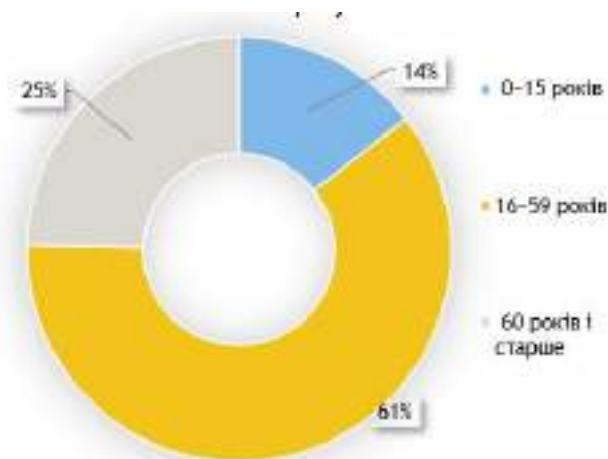

Рис. 13 – Розподіл постійного населення Харківської області за окремими віковими групами на 1 січня 2022 року

За оцінками Харківської ОВА (рис. 14) на січень 2024 року, наявне населення Харківської області становило 2,4 млн (2,6 млн на 1 січня 2022 року за даними Головного управління статистики у Харківській області). За останніми даними, населення Харківської області на 1 січня 2025 року становить 2,2 млн. Міграційні процеси в регіоні визначаються військовою ситуацією. У населених пунктах, таких як Липці на півночі області, через інтенсивні обстріли здійснюється примусова евакуація, особливо сімей із дітьми.

Динаміка зміни населення Харківської області

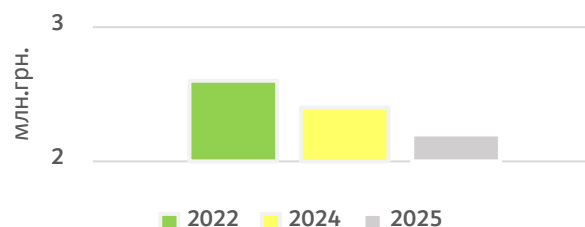

Рис. 14 – Динаміка зміни населення Харківської області, 2025 порівняно з 2022 та 2024 роками

Подібна динаміка спостерігається на Куп'янському напрямку та в інших населених пунктах, розташованих поблизу лінії фронту. У інших населених пунктах регіону чисельність населення більш стабільна.

Аналіз статеві-вікового розподілу населення за даними декларацій дозволяє отримати додаткові важливі висновки щодо структури населення та тенденцій його змін (рис. 15).

Загальна кількість декларацій становить 1,96 млн., з яких 1,09 млн. жінки.

Ця тенденція стає особливо помітною у вікових групах старше 65 років, де переважання жінок є демографічною особливістю, характерною для територій із процесами старіння населення. Найбільша частка населення припадає на вікову групу 40–64 років, що свідчить про збереження значного працездатного контингенту в регіоні, попри міграційний відтік через військові дії. Водночас частка молодших вікових груп (0–17 років) є значно меншою, що сигналізує про низький рівень народжуваності, зафіксований у попередніх демографічних даних.

Рис. 15 - Статистика поданих декларацій про вибір лікаря первинної медичної допомоги, дані дашборду Національної служби здоров'я України, на 22.11.2024 р.

Демографічна динаміка в Харківській області визначається переважно змінами населення в місті Харкові, яке займає домінуюче становище в регіоні за чисельністю та динамікою населення.

До початку повномасштабного вторгнення Харків посідав другу позицію за чисельністю населення в Україні. За даними Головного управління статистики в Харківській області, станом на 1 липня 2021 року кількість населення Харкова становила 1,4 млн осіб. У березні 2022 року після початку повномасштабного вторгнення чисельність населення зменшилася до 300–400 тис. осіб, але в липні зросла до 700–800 тис. До кінця листопада 2022 року чисельність досягла 1,1 млн осіб. Станом на 12 березня 2023 року в місті проживало 1,1 млн осіб.

Станом на 22 квітня 2024 року чисельність населення становить приблизно 1,3 млн осіб. Незначний відтік спостерігався взимку 2023–2024 років через посилення атак, проте після стабілізації ситуації відбулося повернення населення. За оцінками, після завершення війни чисельність населення може відновитися до довоєнних показників або навіть перевищити їх. Генеральний план розрахований на чисельність населення 2 - 2,5 млн осіб.

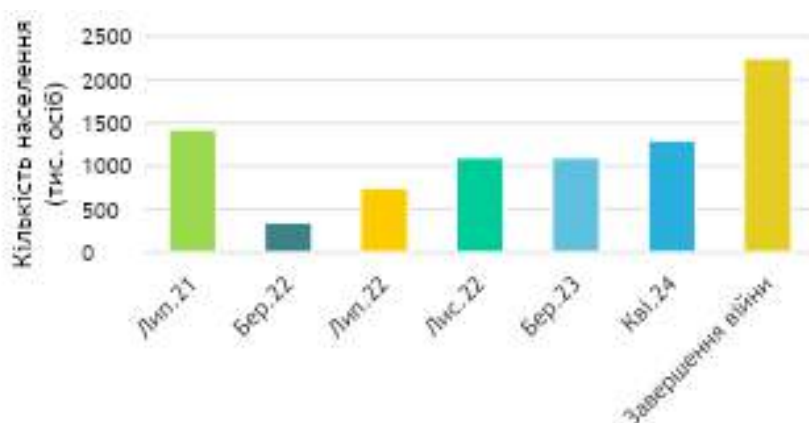

Рис. 16 – Динаміка зміни населення міста Харкова, 2021-2024 (за даними Харківської ОВА)

У Харківській області за перше півріччя 2023 року кількість розлучень зросла у 1,6 раза порівняно з аналогічним періодом 2022 року. Водночас кількість укладених шлюбів скоротилася, що відповідає загальноукраїнській тенденції зменшення шлюбів на 17 % порівняно з попереднім роком.

загинули 18 тис. людей

народилися 3,8 тис. дітей

на одну новонароджену дитину в регіоні приходить 4,7 загинувих людей

2 місце серед регіонів України за кількістю померлих (після Дніпропетровської з показником 26,4 тис. осіб)

11 місце серед регіонів України за народжуваністю - 3,9 тис. дітей

Рис. 17. Окремі демографічні показники Харківської області за 6 місяці 2024 року.

Порівняно з 2021 роком рівень розлучень у регіоні все ще нижчий, але сучасні соціально-економічні виклики суттєво впливають на стабільність сімейних відносин і готовність громадян до укладання шлюбів. Щодо рівня смертності, то, за даними Опендатаботу, Харківська область зайняла друге місце після Дніпропетровської (37,9 тис. смертей). В області у 2023 році зареєстровано майже 7,5 тис. новонароджених, за інформацією Міністерства юстиції України (+3 % порівняно з 2022 роком).

За даними опитувань групи “Рейтинг”, найбільше харків’ян виїхали до Німеччини — 43 % та Польщі — 27 %. Водночас понад 60 % опитаних заявили про намір залишатися в Харкові незалежно від ситуації. Згідно з опитуванням Центру SOCIS, 54,4 % опитаних з Харківської області відповіли, що частина їх родини на 2023 рік живе в іншому місці, а 52,3 % з початком повномасштабного вторгнення змінювали своє місце проживання більше ніж на місяць.

Демографічна ситуація в Харківській області має ознаки депопуляції, зокрема через перевищення смертності над народжуваністю, міграційний відтік молодого населення та зростання частки осіб похилого віку. Водночас, значна частка працездатного населення демонструє збереження потенціалу стабілізації соціально-економічного розвитку регіону.

1.6.2. РИНОК ПРАЦІ

За період з 2014 по 2018 роки коефіцієнт безробіття в Харківській області зменшився на 2,5 %, що більше, ніж у середньому по Україні (0,5 %) і склав 5,3 %. За цим показником вона посіла в 2018 р. 1-ше місце серед регіонів країни, що досліджувалися. У 2018 р. порівняно з 2014 р. рівень економічно активного населення у віці 15–70 років до населення у віці 15–70 років у Харківській області збільшився на 1,1 %, що більше, ніж у середньому по Україні (0,2 %) і становив 64,9 %. За цим показником вона посіла в 2018 р. 1-ше місце серед регіонів країни, що аналізувалися (табл. 7). Частка економічно активного населення Харківської області в Україні збільшилася на 0,75

% і становила 7,42 %. За цим показником вона посіла в 2018 р. 2-ге місце серед регіонів країни, що аналізувалися. У 2018 р. порівняно з 2014 р. відношення зайнятості населення у віці 15–70 рр. до населення у віці 15–70 років у Харківській області зменшилося на 0,9 %, при збільшенні в середньому по Україні на 0,4 % і становило 58,4 %. За цим показником вона посіла в 2018 р. 4-те місце серед регіонів країни, що аналізувалися.

Частка зайнятого населення Харківської області в Україні збільшилася на 0,91 % і склала 7,69 %. За цим показником вона посіла в 2018 р. 2-ге місце серед регіонів країни, що аналізувалися.

У 2021 році зайняте населення області віком 15 – 70 років становило 1184,6 тис. осіб, рівень зайнятості – 52,4 % (по Україні – 55,7 %), безробітне населення зазначеного віку становило 85,0 тис. осіб, рівень безробіття – 6,7 % (по Україні – 9,9 %). У січні 2022 року середньооблікова чисельність штатних працівників області становила 534,9 тис. осіб, розмір середньої заробітної плати працівників – 12510 грн.

Таблиця 7. Стан і динаміка ринку праці Харківської області й окремих регіонів України у 2014–2018 рр.

Область	Рівень економічно активного населення у віці 15-70 років, у % до населення		Частка економічно активного населення в Україні, %		Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, у % до населення у віці 15-70 років, %		Частка зайнятого населення в Україні, %	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	65,6	63,6	8,04	8,49	60,9	58,6	8,15	8,57
Київська	62,0	62,5	3,95	4,50	58,1	58,6	4,01	4,62
Львівська	60,5	61,1	5,70	6,35	55,5	58,5	5,74	6,49
Полтавська	61,7	62,0	3,42	3,65	54,2	56,8	3,34	3,55
Сумська	61,8	64,0	2,67	2,96	55,6	55,1	2,66	2,96
Харківська	63,8	64,9	6,67	7,42	59,3	58,4	6,78	7,69
Україна	62,4	62,6	100,0	100,0	56,7	57,1	100,0	100,0

У січні 2024 року, за даними сайту Work.ua, роботодавці опублікували 3347 вакансій, що становить 39 % від довоєнного показника (лютий 2022 р.). За даними Харківської обласної служби зайнятості (рис. 18) за 2023 рік у Харківській області було зареєстровано 33,9 тис. безробітних (кількість зареєстрованих безробітних зменшилася на 60 % у порівнянні з 2021 роком). Роботодавці пропонували 17,2 тис. вакансій, або 34% показника 2021 року. Роботодавці продовжують пропонувати вакансії навіть

в умовах складних економічних обставин, що забезпечує основу для подальшого розвитку регіону. Середній розмір заробітної плати в Харківській області з січня 2022 року по січень 2024 збільшився на 18 %.

Більшість тих, хто звертався до служби зайнятості — жінки (80 %).

На 11 листопада 2024 року за даними обласного центру зайнятості забезпечені зайнятістю більш ніж 20,8 тисяч жителів Харківської області, що на 20% більше ніж у минулорічному періоді. При цьому, Харківщина посідає друге місце в Україні за кількістю працевлаштованого населення.

Згідно з даними міжнародних фріланс-платформ, таких як Upwork, з 2013 по 2023 рік дохід харківських фрілансерів на Upwork склав 96,44 млн доларів США (Kharkiv+Kharkov), що свідчить про високий рівень кваліфікації місцевих спеціалістів.

Попит на послуги в галузях інформаційних технологій, цифрового маркетингу та розробки програмного забезпечення демонструє наявність значного трудового потенціалу, який не завжди реалізується в рамках традиційних ринків праці.

Після початку повномасштабного вторгнення у 2022 та 2023 роках, фріланс діяльність у Харкові також продовжила зростати, незважаючи на складні умови. За ці два роки дохід місцевих фрілансерів на Upwork склав 5,86 млн доларів США. Це свідчить про стійкість ринку праці, але й підтверджує, що значна частина робочої сили залишилася не повністю залученою до офіційного сектору економіки.

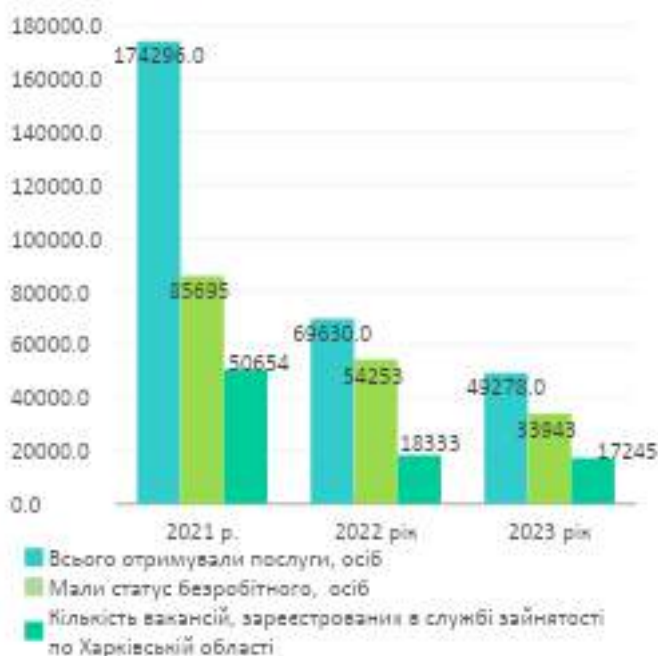

Рис.18. Кількість безробітних та вакансій, зареєстрованих в державній службі зайнятості

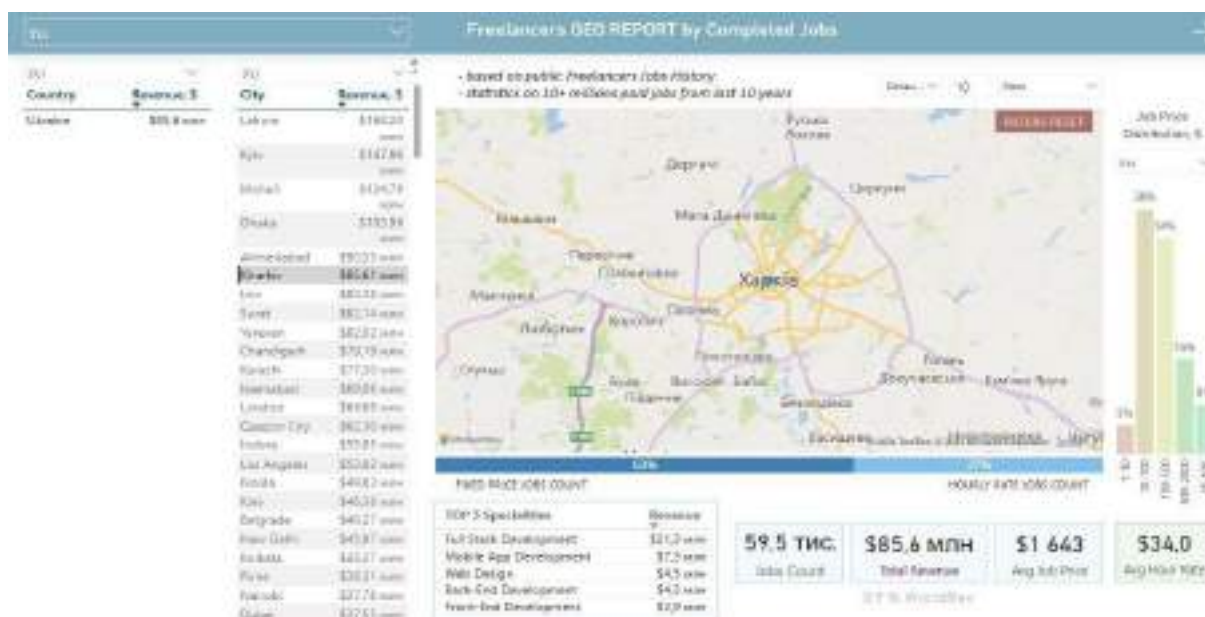

Рис. 19 – Дохід фрілансерів Харківщини, міжнародна фріланс-платформа Upwork

У січні 2024 року кількість вакансій у Харківській області скоротилася до 39% від довоєнного рівня, що вказує на суттєве зменшення пропозицій на ринку праці через військові обставини та втрату економічно активного населення через міграцію. Крім того, 80% звернень до служби зайнятості надходять від жінок, що може свідчити про гендерну нерівність у доступі до робочих місць. Попри ці виклики, Харківщина займає друге місце в Україні за кількістю працевлаштованого населення, демонструючи поступове відновлення ринку праці навіть у складних умовах. З січня 2022 року по січень 2024 року середня заробітна плата в регіоні зросла на 18%, хоча це частково зумовлено підвищенням мінімальної зарплати з 6500 до 7100 гривень, і подальшим її зростанням до 8000 гривень на місяць.

Ринок праці в Харківській області демонструє стабільний розвиток фріланс-діяльності, що стало важливим індикатором наявності значного трудового потенціалу. Однак цей потенціал залишається недостатньо використаним, зокрема через низький рівень офіційного залучення до національної економіки, що зумовлено високою часткою доходів, що проходять через міжнародні фріланс-платформи.

1.7. СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА

1.7.1. ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Порівняно з регіонами країни, що досліджувалися, Харківська область у 2018 р. за кількістю лікарняних закладів на 10 тис. населення посіла 4-те місце (0,462 одиниці), за кількістю

лікарняних ліжок на 1 тис. населення – 2-ге місце (8,384 одиниці), за кількістю лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів на 1 тис. населення – 3-тє місце (0,282 одиниці), за кількістю лікарів усіх спеціальностей на 1 тис. населення – 1-ше місце (5,752 осіб) і за кількістю середнього медичного персоналу на 1 тис. населення – 4-те місце (8,308 осіб). Показники Харківської області у 2018 р. переважали середнє значення в цілому по Україні (табл. 8).

Таблиця 8. Стан і динаміка сфери охорони здоров'я Харківської області й окремих регіонів України у 2014–2018 рр.

Область	Кількість лікарняних закладів на 10 тис. населення, од.		Кількість лікарняних ліжок на 1 тис. населення, од.		Кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів на 1 тис. населення, од.		Кількість лікарів усіх спеціальностей на 1 тис. населення, осіб		Кількість середнього медичного персоналу на 1 тис. населення, осіб	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	0,440	0,443	9,134	8,710	0,258	0,281	4,644	4,652	9,012	8,242
Київська	0,429	0,414	8,239	7,094	0,291	0,308	4,178	4,199	8,878	8,172
Львівська	0,536	0,495	9,288	7,829	0,169	0,179	5,676	5,432	10,875	9,706
Полтавська	0,500	0,495	8,604	7,899	0,324	0,345	4,788	4,955	9,853	9,191
Сумська	0,535	0,510	9,008	8,061	0,247	0,271	4,013	4,170	10,613	10,007
Харківська	0,471	0,462	8,838	8,384	0,257	0,282	5,744	5,752	8,985	8,308
Україна	0,419	0,408	7,853	7,184	0,229	0,247	4,348	4,423	8,861	8,227

У 2018 р. порівняно з 2014 р. у Харківській області темп зростання кількості закладів охорони здоров'я на 10 тис. населення перевищував середній показник по Україні і становив 98,1 %. Темп зростання кількості лікарняних ліжок на 1 тис. населення в регіоні також перевищував середній показник по країні і складав 94,9 %.

Темп зростання кількості лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів на 1 тис. населення в Харківській області перевищував середній показник по країні і становив усіх спеціальностей на 1 тис. населення в регіоні відставав від середнього показника по країні і складав 100,1 %. Темп зростання кількості середнього медичного персоналу на 1 тис. населення в регіоні був нижчим за середній показник по країні і становив 92,5 %. 109,8 %.

Значний вплив на рівень кваліфікації медичної допомоги в Харківській області здійснюють медичні установи Академії медичних наук (АМН) України, за питомою вагою яких в загальній кількості в країні – 25% – посідає 2-ге місце після м. Київ. Серед провідних установ АМН України, які розташовані в Харківській області, слід відзначити наступні: Державна установа «Інститут терапії ім. Л.Т. Малої» (серцево-судинні та судинно-мозкові захворювання), Державна установа «Інститут медичної радіології ім.С. П. Григор'єва» (новоутворення), Державна установа «Інститут загальної та невідкладної хірургії» (ускладнені виразкові хвороби, пухлинні ураження легень, щитовидної та молочної залоз, ішемічної хвороби серця та інше), Державна установа «Інститут неврології, психіатрії і наркології» (судинні захворювання головного мозку, неврози і граничні стани, алкоголізм, наркоманія та інше) та інші.

Наслідки повномасштабного вторгнення РФ призвели до численних викликів у системі охорони здоров'я. Тривале перебування на окупованих територіях понад 20 медичних закладів, релокація з регіону частини галузевих установ, руйнація та пошкодження об'єктів, кадрові та ресурсні диспропорції, велика кількість внутрішньо переміщених осіб, постійні обстріли території стали об'єктивною реальністю, в якій доводиться працювати місцевим органам влади разом із медичним загалом.

Наразі зареєстровано 177 комунальних закладів некомерційних підприємств охорони здоров'я, що розташовані на підконтрольній території (рис. 20). 24 заклади знаходяться у стані реорганізації.

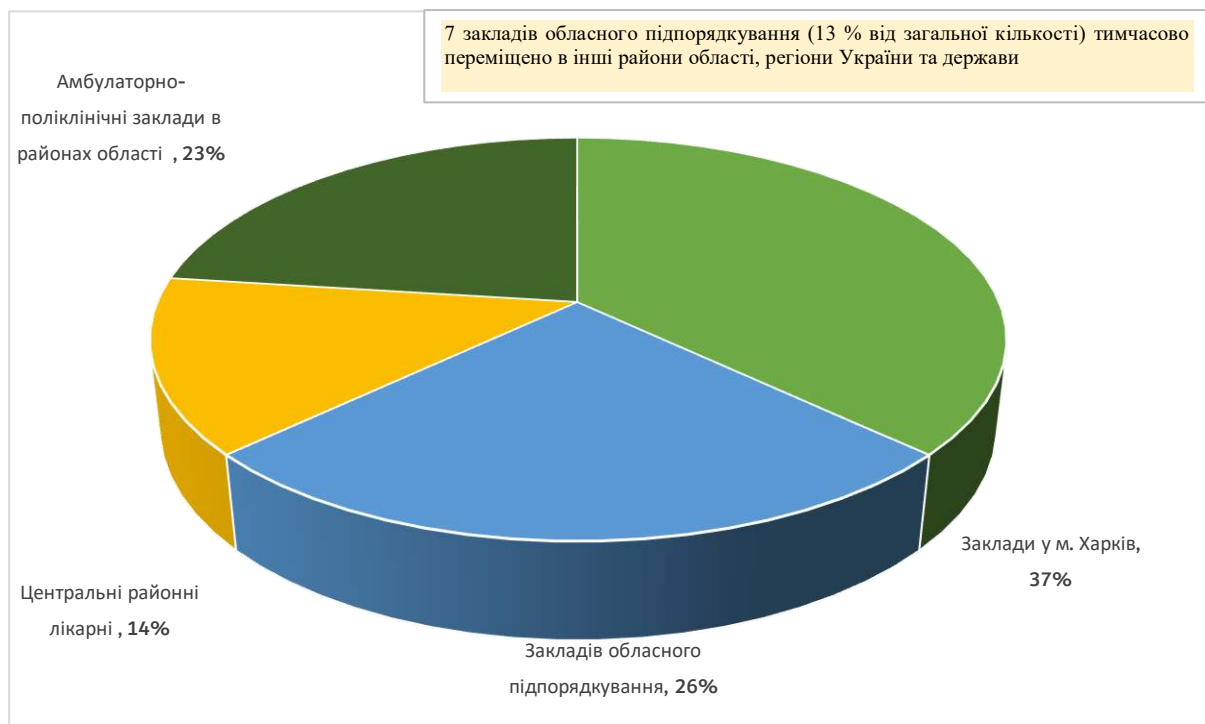

Рис.20. Мережа закладів охорони здоров'я Харківської області, що розташовані на підконтрольній території

Роботу закладів, за даними галузевої звітності за 2024 рік, забезпечують 34,6 тис. працівників, у т.ч.: 7,4 тис. лікарів, 12,7 тис. молодших працівників з медичною освітою, 6,4 тис. молодших працівників, 95 тис. працівників фарм профілю та 8 тис. іншого персоналу.

Опитування, проведене соціологічною групою «Рейтинг» у квітні-травні 2024 року, виявило рівень задоволеності жителів Харкова якістю медичних послуг. Зокрема, 10 % бенефіціарів медичних послуг оцінили їх як «відмінні», а 32 % — як «добрі». Ще 29 % вважають їх «середніми», тоді як 9 % і 11 % респондентів назвали якість медичних послуг «поганою» та «жахливою» відповідно. Ці результати є важливим фактором для врахування потреб стейкхолдерів.

Загальний індекс якості медичних послуг у Харкові склав 3,4 із 5 можливих балів, що є одним із найвищих результатів серед обласних центрів України. Це свідчить про порівняно високий рівень задоволеності жителів послугами навіть в умовах воєнного часу. За оперативними моніторинговими даними, в області пошкоджено 347 об'єктів охорони здоров'я.

433 об'єкти, які належать закладам охорони здоров'я було пошкоджено на початок 2025 року. Триває процес відновлення медичних закладів: реконструкція приймально-діагностичного, реабілітаційного відділення та відділення екстренної медичної допомоги Харківської обласної клінічної лікарні, вартістю 238,3 млн. грн.; будівництво обласного центру онкології, вартістю 7,1 млрд. грн.; реконструкція та термомодернізація блоків та відділень Обласної клінічної психіатричної лікарні №3, вартістю 4,8 млрд. грн.; нове будівництво підземного відділення Обласної клінічної лікарні «Ковчег», вартістю 1,5 млрд.грн.; реконструкція медичного

комплексу «Центральна міська лікарня Піщанської Богоматері», місто Ізюм, вартістю 2,7 млрд.грн.; будівництво захисних споруд та укриттів у закладах охорони здоров'я Харківської області загальною вартістю 285,3 млн.грн.

Основними викликами для системи охорони здоров'я Харківської області є значна шкода, завдана внаслідок повномасштабного вторгнення, включаючи руйнацію 433 об'єктів охорони здоров'я, тривале перебування понад 20 закладів на окупованій території, кадрові диспропорції через релокацію фахівців та зростання навантаження через велику кількість внутрішньо переміщених осіб. Попри це, мережа з 177 комунальних закладів охорони здоров'я продовжує функціонувати, обслуговуючи регіон завдяки роботі понад 34,6 тисяч медичних працівників, що свідчить про здатність системи адаптуватися до екстремальних умов.

1.7.2. ОСВІТА

Освітній процес організовано у 348 закладах дошкільної освіти, з них за дистанційною формою навчання – 321 заклад. Контингент вихованців – 15791 осіб. Внаслідок військової агресії російської федерації на території Харківської області зруйновані 27 закладів позашкільної освіти, пошкоджено 262 заклади позашкільної освіти (табл.9). Станом на 01.01.2023 функціонував 101 заклад позашкільної освіти. У 18 закладах позашкільної освіти комунальної форми власності.

Таблиця 9. Охоплення дітей та молоді освітою

Типи закладів:	2020/2021		2021/2022		2024/2025	
	Кількість, од	Контингент, осіб	Кількість, од	Контингент, осіб	Кількість, од	Контингент
дошкільної освіти	753	74086	745	71717	676, у.т.ч. діючих 348	44640 15791
загальної середньої освіти	734	258423	715	260862	612	206200
позашкільної освіти	112	239068	100	239068	н/д	н/д
професійної (професійно-технічної) освіти	35	13835	34	12843	22	10557
в т. ч. навчальних центрів при установах виконання покарань	7		7		6	
фахової передвищої освіти	44	21 435	44	21 608	42	21 587
закладів вищої освіти	30	121 803	26	122 831	21	116 421

В області, станом на початок 2025 року дистанційно функціонувало 548 закладів загальної середньої освіти. Мережа ЗЗСО становить 612 закладів. Показник кількості учнів закладів загальної середньої освіти в розрахунку на 10 тис. населення в Харківській області зріс на 10,3 % і становив 921 особу. Значення цього показника було на 3,96 % нижчим за середнє по Україні – (959 осіб), а серед регіонів, що досліджувалися, область посіла 5-те місце.

Станом на 29.01.2025, Харківська область зазнала значних руйнувань в освітній інфраструктурі внаслідок військової агресії. По кожному типу закладів освіти дані про кількість зруйнованих і пошкоджених об'єктів наведені у таблиці 10.

Таблиця 10. Кількість зруйнованих, пошкоджених закладів освіти

Типи закладів:	Кількість закладів (Станом на 29.01.2025), які		
	зруйновано	пошкоджено	на тимчасово окупованих територіях
дошкільної освіти	29	273	6
загальної середньої освіти	59	313	9
позашкільної освіти	7	39	
професійної (професійно-технічної) освіти	2	20	
фахової передвищої освіти	1	35	
закладів вищої освіти		21	

У сфері дошкільної освіти зруйновано 29 закладів, пошкоджено 273. З них 6 закладів розташовані на тимчасово окупованих територіях. Загалом кількість закладів дошкільної освіти зменшилась, але значна частина з них продовжує працювати, хоча й у значно складніших умовах.

В загальній середній освіті зруйновано 59 закладів, а 313 зазнали пошкоджень. 9 з цих пошкоджених закладів знаходяться на тимчасово окупованих територіях. Суттєві пошкодження інфраструктури призвели до значних змін в організації навчального процесу, зокрема через необхідність переходу на дистанційну форму навчання та часткову евакуацію учнів.

У позашкільній освіті зруйновано 7 закладів, пошкоджено 39. Цей сектор також зазнав серйозних втрат, але продовжує функціонувати, зважаючи на складні умови.

У професійній освіті зруйновано 2 заклади, а 20 закладів пошкоджено. Ці втрати ускладнюють здобуття професійної освіти в області, однак значна частина закладів залишаються відкритими для учнів.

У фаховій передвищій освіті зруйновано 1 заклад, пошкоджено 35. Втрата закладів цієї категорії також позначилась на освітньому процесі, однак навчання триває, хоч і в обмеженому обсязі.

У вищій освіті на даний момент зруйнованих закладів немає, але 21 заклад зазнав пошкоджень. Вища освіта зберігає можливість організації навчання, однак через пошкодження інфраструктури навчальний процес стикається з певними труднощами.

Загалом, ці пошкодження та руйнування серйозно вплинули на освітній процес в регіоні, ускладнивши доступ до освіти та змусивши перейти на альтернативні форми навчання, такі як дистанційне.

На початок 2023/2024 навчального року інклюзивним навчанням було охоплено 1407 учнів у 305 школах та 180 дітей у 110 інклюзивних групах дитсадків. У Харківській області діє 38 інклюзивно-ресурсних центрів, з яких 7 відновили роботу на деокупованих територіях, хоча частина центрів зазнала пошкоджень або зруйнована. На базі Харківської академії неперервної освіти функціонує ресурсний центр з підтримки інклюзивної освіти, а 230 дітей з особливими освітніми потребами здобували освіту у чотирьох професійно-технічних закладах.

У межах реалізації проєкту «Посилення інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами в Харківській області» здійснено аналіз потреб 20 громад у забезпеченні фахівцями для навчання таких дітей, підвищення кваліфікації пройшли 355 осіб, 140 осіб вступили до магістратури, а також відкрито нову освітньо-професійну програму «Тифлопедагогіка. Сурдопедагогіка». За результатами проєкту підготовлено пропозиції щодо підвищення ефективності використання державної підтримки для дітей з особливими освітніми потребами та створення інклюзивного освітнього середовища в територіальних громадах.

Контингент здобувачів закладів вищої освіти Харківської області за останні роки зазнав змін. У 2020/2021 навчальному році в області навчалось 84 778 бакалаврів, 2 231 спеціалістів і 34 794 магістра. В умовах війни кількість студентів поступово зменшувалась. У 2021/2022 році було 86 563 бакалаври, 599 спеціалістів і 35 669 магістрів. У 2022/2023 році контингент бакалаврів знизився до 80 115, спеціалістів — до 21, а магістрів зріс до 36 430. У 2023/2024 році бакалаврів стало 79 836, спеціалістів — 8, а магістрів — 35 426. За даними на 2024/2025 навчальний рік кількість бакалаврів зменшилась до 76 461, спеціалістів — до 2, а магістрів зріс до 39 958. Ці зміни свідчать про вплив війни на кількість здобувачів вищої освіти в регіоні (табл.11).

Таблиця 11. Контингент здобувачів закладів вищої освіти державної і комунальної власності в Харківській області

Рік	Бакалавр	Спеціаліст	Магістр
2020/2021	84778	2231	34794
2021/2022	86563	599	35669
2022/2023	80115	21	36430
2023/2024	79836	8	35426
2024/2025	76461	2	39958

У закладах вищої освіти та наукових установах діють понад 1000 угод щодо міжнародної співпраці, працює понад 40 освітньо-культурних центрів країн усіх континентів. У 2022/2023 навчальному році у 26-ти закладах вищої та фахової передвищої освіти навчалися 12,6 тис. іноземних громадян зі 102 країн світу.

З 11 університетів України, що потрапили до міжнародного рейтингу QS World University Rankings: Sustainability 2024, три харківські - ХНУ імені Каразіна, НТУ«ХПІ» та ХНУРЕ. Науковці провідних закладів вищої освіти брали участь у реалізації 27-ми проєктів у рамках міжнародної технічної допомоги. Педагогічні працівники та студенти активно брали участь у реалізації проєктів соціального спрямування за підтримки міжнародних і громадських організацій.

Кількість заяв вступників, поданих до вищих навчальних закладів Харківської області, за даними ЄДЕБО, подана на рис. 21. З 2021 року спостерігається стрімке зменшення кількості заяв до закладів вищої освіти Харківської області, що зумовлено, головним чином, впливом повномасштабного вторгнення, яке спричинило міграцію населення та руйнування освітньої інфраструктури регіону.

У 2024 році спостерігаються ознаки поступової стабілізації: зростання заяв у деяких категоріях і стабільність магістратури, свідчать про адаптацію до нових реалій. Це дає підстави для оптимізму щодо майбутнього розвитку освіти в регіоні.

Внаслідок збройної агресії російської федерації проти України пошкоджено матеріально-технічну базу 22-х закладів вищої освіти та 35-ти закладів фахової передвищої освіти, 1 заклад фахової передвищої освіти зруйновано. Згідно з дослідженням ЮНЕСКО та Малої академії наук України, заклади вищої освіти Харківської області зазнали найбільших втрат серед усіх регіонів України через війну.

Станом на 29.01.2025 в Харківській області в закладах освіти на обліку перебуває 134 захисні споруди цивільного захисту. Зокрема, в закладах дошкільної освіти їх налічується 22, в закладах загальної середньої освіти — 75, в закладах професійної (професійно-технічної) освіти — 25, а в закладах фахової передвищої та вищої освіти — 12 (табл. 12). Ці споруди призначені для забезпечення безпеки учнів, студентів та працівників у випадку надзвичайних ситуацій, що є важливим аспектом у контексті поточної ситуації в регіоні. У 2025 року планується завершити реалізацію 34 проєктів: 28 нового будівництва укриттів та 6 капітального ремонту укриттів.

Харківська область активно працює над забезпеченням закладів освіти сучасною технікою, за підтримки Міністерства освіти і науки України, ООН (ЮНІСЕФ), Google, Фундації Олени Зеленської, Корейського агентства міжнародного співробітництва (KOICA) та Республіки Вірменія.

Таблиця 12. Кількість захисних споруд у закладах вищої освіти (Станом на 29.01.2025)

Типи закладів:	Кількість споруд
дошкільної освіти	22
загальної середньої освіти	75
професійної (професійно-технічної) освіти	25
фахової передвищої та вищої освіти	12

Рис.21. Кількість заяв вступників, поданих до вищих навчальних закладів Харківської області

На початок 2025 року область отримала 38 470 ноутбуків, планшетів та інших пристроїв для вчителів і учнів, включаючи жителів деокупованих територій. Проте потреби в додаткових пристроях для вчителів, учнів та дітей ВПО не задоволені повною мірою.

У 2024 році на створення Навчально-практичних центрів у 4 закладах професійної (професійно-технічної) освіти було виділено 45,9 млн грн, які будуть відкриті у 2025 році, відкриття ще двох Навчально-практичних центрів заплановано на 2026 рік.

У місті Лозова у 2025 році планується будівництво фабрики-кухні за підтримки Говарда Баффета та першої леді України Олени Зеленської, що дозволить забезпечити гарячим харчуванням дітей 86 закладів освіти Лозівської та Близнюковської громад.

Освітній сектор Харківської області зазнав значних пошкоджень через військові дії. В умовах дистанційного навчання та зупинення діяльності частини установ головним викликом залишається підтримку зв'язків із здобувачами, забезпечення якості освіти. Освіта має відігравати ключову роль у відновленні та розвитку Харківської області в умовах післявоєнної реальності. У сучасних умовах вона може стати потужним драйвером залучення молоді до регіону та інструментом компенсації втрат кадрового потенціалу, спричинених війною.

1.7.3. ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

У Харківській області реалізується програма національно-патріотичного виховання на 2024–2028 роки, спрямована на формування у молоді національної ідентичності, патріотичного світогляду та громадянської свідомості. Основні заходи включають популяризацію державної мови, підтримку сімейних традицій, розвиток фізичної підготовки допризовної молоді, а також проєкти, спрямовані на вшанування пам'яті загиблих захисників.

Метою програми є удосконалення цілісної загальнодержавної політики національно-патріотичного виховання шляхом формування та утвердження української громадянської ідентичності на основі єдиних суспільно-державних (національних) цінностей та загальнолюдських цінностей, принципів любові й гордості за власну державу, її історію, мову, здобутки та досягнення. Важливими завданнями є формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності серед молоді, підвищення престижу військової служби, підтримка розвитку сімейних традицій і вшанування пам'яті загиблих ветеранів війни.

Одним із важливих заходів програми є обласний конкурс на отримання стипендії імені Героя України Станіслава Партали, який сприяє виявленню та підтримці талановитих учнів, що проявляють високі досягнення в патріотичному вихованні, зокрема у військово-патріотичних змаганнях та конкурсах. Цей конкурс не тільки відзначає учнів, які демонструють відмінні результати у предметі «Захист України» та військово-прикладних навичках, а й стимулює молодь до подальших досягнень у галузі національної оборони, формуючи у них почуття гордості за Батьківщину та готовність служити своїй країні. Переможці конкурсу отримують стипендію в розмірі 15 000 грн кожна, що надається щорічно до Дня захисників і захисниць України.

На Харківщині функціонують чотири ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, які сприяють патріотичному вихованню молоді та підготовці до служби в Збройних силах України та інших силових структурах: КЗ «Харківський ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою «Рятувальник»» Харківської обласної ради, КЗ «Ліцей з посиленою військово-

фізичною підготовкою «Патріот»» Харківської обласної ради, КЗ «Харківський ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою «Правоохоронець»» Харківської обласної ради та Державний ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою «Слобожанський». Ці заклади забезпечують всебічну підготовку учнів, акцентуючи увагу на розвитку фізичної витривалості, дисципліни, командного духу та національної свідомості, що є важливими складовими патріотичного виховання та готовності до служби на благо України.

З 1 вересня 2025 року у закладах вищої освіти запроваджується базова загальновійськова підготовка. Загалом протягом 2025-2027 року планується охопити близько 103 603 здобувачів вищої освіти.

1.7.4. НАУКОВА ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

На території регіону функціонують 14 установ Національної академії наук України та Міністерства освіти і науки України; 5 національних наукових центрів; 26 наукових об'єктів, що мають статус національного надбання, мережа регіональної інноваційної структур налічує понад 200 об'єктів.

У 2018 р. порівняно з 2014 р. частка організацій, які здійснювали науково-дослідні роботи (НДР) у Харківській області, в Україні зменшилася на 13,8 % і становила 14,84 %. За цим показником область посіла в 2018 р. 1-ше місце серед регіонів, що аналізувалися (табл. 13).

Таблиця 13. Стан і динаміка розвитку наукової сфери в Харківській області та окремих регіонах України у 2014–2018 рр.

Область	Частка організацій, які здійснювали НДР в Україні, %		Частка працівників задіяних у виконанні НДР в Україні, %		Частка наукових працівників з науковим ступенем, які виконували НДР в Україні, %		Частка внутрішніх поточних витрат на виконання НДР в Україні, %	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.

Дніпропетровська	5,71	5,89	9,07	9,82	3,97	5,43	10,77	11,93
Київська	2,40	3,16	2,15	2,04	1,95	1,52	1,80	2,36
Львівська	7,21	7,58	4,36	5,52	6,60	9,15	2,81	2,56
Полтавська	2,10	2,11	0,91	1,15	1,28	1,7	0,59	0,49
Сумська	1,50	1,47	1,67	1,86	0,57	1,45	1,27	1,03
Харківська	16,22	14,84	16,90	16,14	16,68	15,18	19,16	18,75
Україна	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

За період, що досліджувався, частка працівників, задіяних у виконанні НДР у Харківській області, в Україні зменшилася на 0,76 % і склала 16,14 %. За цим показником вона посіла у 2018 р. 1-ше місце серед регіонів країни, що аналізувалися.

У 2018 р. порівняно з 2014 р. частка наукових працівників з науковими ступенями, які виконували НДР у Харківській області, в Україні зменшилася на 1,5 % і становила 15,81 %. За цим показником вона посіла у 2018 р. 1-ше місце серед регіонів, що аналізувалися.

За період, що досліджувався, частка внутрішніх поточних витрат на виконання НДР у Харківській області, в Україні зменшилася на 0,41 % і склала 18,75 %. За цим показником вона посіла в 2018 р. 1-ше місце серед регіонів країни, що аналізувалися.

Харківська область має другий в країні після м. Київ науковий і науково-технічний потенціал. Розподіл кількості організацій за регіонами у 2022 р. свідчить про те, що Харківська область - друга після м. Київ за кількістю організацій, що здійснювали ДіР. Серед наукових установ Національної академії наук (НАН) України, які здійснюють свою діяльність на території регіону, слід відзначити наступні: Фізико-технічний інститут низьких температур ім. Б. І. Веркіна, НТК «Інститут монокристалів», Інститут проблем машинобудування ім. А. М. Підгорного, Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут», Інститут проблем кріобіології і кріомедицини та інші.

За даними ДПС України за 2023 рік, Харківська область посідає перше місце за часткою податкових надходжень від наукової діяльності (частка від наукових досліджень і розробок складає 32 %). Регіон має потужний потенціал в ІТ-сфері та наукових дослідженнях.

Згідно з дослідженням ЮНЕСКО та Малої академії наук України, значна частина науковців була змушена виїхати до інших регіонів або за кордон та працювати дистанційно, що несе ризики скорочення наукового потенціалу регіону.

Регіон долучився до мережі Європейських цифрових інноваційних хабів, що є одним із шести проєктів в Україні, що орієнтовані на розвиток стартапів, впровадження інновацій у промисловості та інших секторах економіки.

Харківська область, другий науковий центр України після Києва, має високий науково-технічний потенціал і перше місце за податковими надходженнями від наукової діяльності (32% у 2023 р.). Війна значно скоротила потенціал регіону через виїзд науковців і руйнування інфраструктури, що створює виклики для збереження його лідерських позицій у науці та інноваціях.

1.7.5. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

Порівняно з регіонами країни, що аналізувалися, Харківська область у 2018 р. за кількістю бібліотек на 1 тис. населення посіла 5-те місце (0,302 одиниці), кількістю клубних закладів на 1 тис. населення – 5-те місце (0,257 одиниці), кількістю музеїв на 100 тис. населення – 4-те місце (1,241 одиниці) та кількістю театрів на 100 тис. населення – 3-тє місце (0,263 одиниці) (табл. 14). Показники Харківської області у 2018 р. були нижчими за середні значення по Україні.

У 2018 р. порівняно з 2014 р. в Харківській області темп зростання кількості бібліотек на 1 тис. населення був нижчим за середній показник по Україні і становив 97,7 %. Темп зростання кількості клубних закладів на 1 тис. населення також був нижчим за середній показник по країні і складав 100 %.

Темп зростання кількості музеїв на 100 тис. населення в Харківській області відставав від середнього показника по країні і становив 102,1 %. Темп зростання кількості театрів на 100 тис. населення в регіоні перевищив середній показник по Україні і складав 102,1 %.

Таблиця 14. Стан і динаміка розвитку сфери культури та мистецтва Харківської області й окремих регіонів України у 2014–2018 рр.

Область	Кількість бібліотек на 1 тис. населення, од.		Кількість клубних закладів на 1 тис. населення, од.		Кількість музеїв на 100 тис. населення, од.		Кількість театрів на 100 тис. населення, од.	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	0,246	0,241	0,179	0,178	0,794	0,812	0,397	0,437
Київська	0,520	0,503	0,489	0,481	1,393	1,362	0,116	0,170
Львівська	0,538	0,522	0,560	0,568	1,032	1,078	0,357	0,359
Полтавська	0,556	0,564	0,597	0,590	2,776	2,657	0,139	0,144
Сумська	0,527	0,528	0,566	0,585	1,516	1,575	0,178	0,185
Харківська	0,309	0,302	0,257	0,257	1,215	1,241	0,258	0,263
Україна	0,395	0,395	0,393	0,405	1,270	1,367	0,264	0,269

У м. Харкові розташовані такі театральні-концертні установи країни як: Державне підприємство «Харківський національний академічний театр опери та балету ім. М. В. Лисенка», Обласний комунальний заклад «Харківський державний академічний український драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка», комунальний заклад «Харківський академічний драматичний театр ім. Г. Ф. Квітки-Основ'яненка» Харківської обласної ради, ОБласне комунальне підприємство «Харківський державний академічний театр ляльок ім. В. А. Афанасьєва», обласний комунальний заклад «Харківський театр для дітей та юнацтва», обласний комунальний заклад Харківський академічний театр музичної комедії, комунальне підприємство «Харківська обласна філармонія», комунальний заклад «Великий академічний слобожанський ансамбль пісні і танцю» Харківської обласної ради, та інші.

Станом на 2025 рік у Харківській області 1450 закладів культури. Культурно-мистецька діяльність адаптована до реалій воєнного стану. Театральні та концертні колективи продовжували працювати в межах області та на запрошення військових частин, проте з серпня культурно-масові заходи припинено. Бібліотеки частково відновили роботу, обслуговуючи

читачів у режимі попереднього замовлення, підтримували інтернет-ресурси, брали участь у волонтерських і просвітницьких проєктах.

Освітній процес у мистецьких закладах проводиться дистанційно. Музеї зосередилися на збереженні фондів, створенні хронік війни та організації виставок, таких як «Сковорода і Шевченко – два крила України». Відновлено роботу туристично-інформаційного центру, започатковано ініціативу «Книгомандри від «Харківщини туристичної» та участь у проєкті «Надихнись Україною». Ведеться робота з охорони та дослідження культурної спадщини, моніторинг пошкоджених об'єктів та підготовка видань про пам'ятки області.

Театральні-концертні заклади Харківської області відіграють важливу роль у культурному житті регіону, зберігаючи національні традиції та сприяючи розвитку мистецтва. Динаміка кількості вистав і відвідуваності свідчить про значний вплив зовнішніх факторів, зокрема пандемії COVID-19 та наслідків воєнного стану (табл. 15).

У 2023 році відбулося різке скорочення кількості вистав і глядачів, що пояснюється безпековими викликами та обмеженнями на проведення культурних заходів, проте у 2024 році помітна тенденція до поступового відновлення. Харківський державний академічний український драматичний театр ім. Т.Г. Шевченка після значного спаду у 2023 році (23 вистави, 3248 глядачів) у 2024 році провів 79 вистав, які відвідало 8129 осіб. Харківський академічний драматичний театр ім. Г.Ф. Квітки-Основ'яненка також продемонстрував позитивну динаміку, збільшивши кількість вистав з 30 у 2023 році до 77 у 2024. Харківський державний академічний театр ляльок ім. В.А. Афанасьєва та Харківський театр для дітей та юнацтва продовжують працювати для юної аудиторії, проте в 2024 році їхня відвідуваність скоротилася порівняно з 2023-м. Якщо у театрі ляльок відбулося зменшення кількості глядачів з 9235 до 6029, то в театрі для дітей та юнацтва цей показник знизився майже вдвічі — з 9730 до 3832 осіб. Харківський академічний театр музичної комедії та Харківська обласна філармонія також відчули вплив складних умов, однак демонструють прагнення до відновлення мистецької діяльності. Найбільше скорочення кількості вистав у 2024 році зафіксовано у Великого академічного Слобожанського ансамблю пісні і танцю — лише 18 виступів із загальною кількістю глядачів 1150 осіб. Основним завданням розвитку театральні-концертної сфери Харківської області є створення умов для подальшого відновлення глядацької аудиторії, підтримка закладів культури в умовах викликів сьогодення та розширення можливостей для проведення вистав у безпечних форматах.

Таблиця 15. Кількість вистав та глядачів театральні-концертних закладів

Назва закладу	Кількість вистав				Кількість глядачів			
	2020	2021	2023	2024	2020	2021	2023	2024
ОКЗ «Харківський державний академічний український драматичний театр ім. Т.Г. Шевченка»	144	185	23	79	23448	21738	3248	8129
КЗ «Харківський академічний драматичний театр ім. Г.Ф. Квітки – Основ'яненка» Харківської обласної ради	137	201	30	77	19400	20500	2769	4406
ОКП «Харківський державний академічний театр ляльок ім. В.А. Афанасьєва»	215	213	97	90	24745	21891	9235	6029
ОКЗ Харківський академічний театр музичної комедії	118	182	11	46	18600	17900	2951	4487
ОКЗ «Харківський театр для дітей та юнацтва»	108	157	46	71	11534	15053	9730	3832
ОКП «Харківська обласна філармонія»	117	152	10	27	25394	24948	1924	1998

КЗ «Великий академічний Слобожанський ансамбль пісні і танцю» Харківської обласної ради	33	39	54	18	19004	36057	3337	1150
---	----	----	----	----	-------	-------	------	------

Зміни в кількості персоналу театральних закладів Харківської області відображають вплив складних економічних та безпекових умов на сферу культури. Загальна тенденція свідчить про скорочення штату, особливо в 2023 році, що, ймовірно, зумовлено безпековими ризиками, фінансовими обмеженнями та зменшенням кількості заходів (табл. 16).

Найбільш суттєві кадрові зміни спостерігаються в Харківському академічному драматичному театрі ім. Г.Ф. Квітки-Основ'яненка, де кількість працівників зменшилася з 176 у 2020 році до 78 у 2024 році. Подібна ситуація у Харківському театрі для дітей та юнацтва, де у 2023 році кількість персоналу скоротилася до 91 особи, а у 2024 – до 76. Харківський державний академічний театр ляльок ім. В.А. Афанасьєва також відчув значне скорочення штату: у 2020 році в театрі працювали 104 особи, а у 2024 залишилися 61.

Харківський академічний театр музичної комедії та Харківська обласна філармонія, попри складнощі, змогли утримати значну частину персоналу, хоча зниження у порівнянні з 2020 роком також є відчутним. Якщо у театрі музичної комедії кількість працівників зменшилася з 240 до 194, то у філармонії цей показник скоротився з 373 до 297.

Таблиця 16. Показники кількості персоналу театральних закладів

Назва закладу	Кількість персоналу			
	2020	2021	2023	2024
ОКЗ «Харківський державний академічний український драматичний театр ім. Т.Г. Шевченка	174	176	106	158
КЗ «Харківський академічний драматичний театр ім. Г.Ф. Квітки – Основ'яненка» Харківської обласної ради	176	171	82	78
ОКП «Харківський державний академічний театр ляльок ім. В.А. Афанасьєва»	104	103	72	61
ОКЗ Харківський академічний театр музичної комедії	240	238	198	194

ОКЗ «Харківський театр для дітей та юнацтва»	130	129	91	76
ОКП «Харківська обласна філармонія»	373	367	326	297
КЗ «Великий академічний Слобожанський ансамбль пісні і танцю» Харківської обласної ради	87	93	85	66
Кількість персоналу по мережі закладів культури територіальних громад області, загалом	1579	1563	1470	

Станом на 27.01.2025 у Харківській області внаслідок бойових дій зруйновано 70 закладів культури, з них: 31 бібліотека, 37 клубних закладів, 2 музею. 340 закладів культур внаслідок бойових дій зруйновано або пошкоджено, 284 об'єкти культурної спадщини постраждало, під окупацією знаходиться 41 заклад культур.

Заклади культури Харківської області, діяльність яких не обмежена введенням воєнного стану в Україні, надають мешканцям області культурні послуги відповідно чинного законодавства України.

Система мистецької освіти Харківської області зазнала значних змін унаслідок складних соціально-економічних умов. У мистецьких коледжах кількість студентів, яка у 2020-2021 навчальному році становила 1307 осіб, зросла до 1341 у 2021-2022, проте в наступні роки почала знижуватися – до 1160 у 2023-2024 та 1092 у 2024-2025 навчальному році. Відповідно, скоротилася й кількість викладачів: з 395 у 2020-2021 до 285 у 2024-2025 навчальному році (табл. 17). Схожа тенденція спостерігається і в мистецьких школах, де у 2020-2021 навчальному році навчалася 16 606 учнів, а у 2024-2025 році цей показник зменшився до 12 294 осіб. При цьому кількість педагогічних працівників також скоротилася з 1924 до 1513 осіб.

Таблиця 17. Показники по закладам мистецької освіти

	Кількість учнів/студентів				Кількість педагогічних працівників			
	2020-2021	2021-2022	2023-2024	2024-2025	2020-2021	2021-2022	2023-2024	2024-2025
Мистецькі коледжі	1307	1341	1160	1092	395	404	338	285
Мистецькі школи	16606	16629	12694	12294	1924	1930	1551	1513

У 2023 році в КЗ «Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва» створено відділ креативних індустрій та культурного менеджменту. Також у 2023 році започаткована Школа культурного менеджера «Поступ». В межах роботи Школи розроблено навчальний онлайн курс «Основи грантменеджменту», що був адаптований до сфери культури та складається з 12 модулів. Навчання на даному курсі у 2023 році пройшли 18 працівників закладів культури обласного рівня. Крім того, протягом року відбулись 3 вебінари за участі представників закладів культури області. Протягом 2024 року було проведено 7 обласних семінарів/вебінарів з представниками територіальних громад області, на яких обговорювались питання щодо інформаційно-комунікаційної кампанії культурних проєктів, інноваційних методів роботи у закладах культури клубного типу тощо. Крім того, організований та проведений інформаційний день Українського культурного фонду. Крім того проведені 7 семінарів безпосередньо для працівників Сахновщинської, Близнюківської, Краснокутської та Малинівської селищних територіальних громад з питань «Розвиток креативних індустрій в громаді» та «Визначення та аналіз потреб мешканців громади щодо надання культурних послуг».

Проведений перший Форум «Розвиток культурно-креативних індустрій в громадах» для керівників структурних підрозділів сфери культури, представників територіальних громад Харківської області, підготовлено грантову заявку від КЗ «Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва» для проєкту з популяризації нематеріальної культурної спадщини Харківщини для участі у грантовому конкурсі «Громадянське суспільство задля перемоги та відновлення сталого розвитку», укладено методичні рекомендації «Дизайн як засіб комунікації. Візуальна складова культурного проєкту» та «Як написати проєктну заявку? посібник для сфери культури».

У 2025 році проведено Інформаційний день Українського культурного фонду та Бюро програми ЄС «Креативна Європа» в Україні у Харкові та розпочато співпрацю з Печенізьською СТГ щодо написання грантової заявки, Південною СТГ щодо створення ЦКП, Донецькою СТГ щодо розвитку сфери культури.

Харківська ОВА подала унікальний проєкт будівництва першої в Україні захисної споруди подвійного призначення, яка стане надійним сховищем для цінних музейних фондів. Сума ПКД становить 191 млн грн.

Головними викликами для культурно-мистецької сфери Харківської області залишаються руйнування значної кількості закладів культури, обмеження культурно-масових заходів, перехід на дистанційні формати роботи та необхідність збереження культурної спадщини в умовах війни. Для подолання цих загроз і подальшого розвитку культурних послуг необхідно зосередитися на відновленні та покращенні матеріально-технічної бази закладів, створенні безпечних умов для їхньої діяльності, а також забезпеченні установ кадрами та створенні належних умов для працівників галузі.

1.7.6. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА СПОРТ

Порівняно з регіонами країни, що аналізувалися, Харківська область у 2018 р. за кількістю дитячо-юнацьких спортивних шкіл (ДЮСШ) та спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву (СДЮШОР) на 1 тис. населення віком від 0 до 15 років посіла 3-тє місце (0,195 одиниці), кількістю шкіл вищої спортивної майстерності (ШВСМ) – 1-ше місце (2 одиниці) та кількістю спортивних споруд на 1 тис. населення – 3-тє місце (2,593 одиниці) (табл. 18). Темп зростання кількості спортивних споруд на 1 тис. населення в Харківській області перевищував середнє значення показника по Україні і склав 104,1 %

У 2018 р. порівняно з 2014 р. в Харківській області темп зростання кількості бібліотек на 1 тис. населення був нижчим за середній показник по Україні і становив 97,7 %. Темп зростання кількості клубних закладів на 1 тис. населення також був нижчим за середній показник по країні і становив 100 %. Темп зростання кількості музеїв на 100 тис. населення в Харківській області відставав від середнього показника по країні і склав 102,1 %. Темп зростання кількості театрів на 100 тис. населення в Харківській області перевищив середній показник по Україні і становив 102,1 %.

Під час проведення бойових дій протягом 2022-2023 років в Харківській області зруйновано або пошкоджено 30 спортивних споруд.

Таблиця 18. Стан і динаміка розвитку сфери фізичної культури та спорту Харківської області й окремих регіонів України у 2014–2018 рр.

Область	Кількість дитячо-юнацьких спортивних шкіл (ДЮСШ) та спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву (СДЮШОР) на 1 тис. населення віком від 0 до 15 років, од.		Кількість шкіл вищої спортивної		Кількість спортивних споруд	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	0,232	0,171	1,0	1,0	2,580	2,864
Київська	0,220	0,180	1,0	1,0	2,330	2,420
Львівська	0,217	0,188	1,0	1,0	2,150	2,273
Полтавська	0,253	0,228	1,0	1,0	2,546	2,600
Сумська	0,368	0,322	1,0	1,0	2,442	2,547
Харківська	0,241	0,195	2,0	2,0	2,490	2,593
Україна	0,211	0,186	33,0	34,0	2,200	2,283

З 72 дитячо-юнацької спортивної школи на початок 2025 року функціонують лише 60 (83 %), тоді як 12 шкіл тимчасово припинили діяльність. Функціонують 6 спортивних баз олімпійської і паралімпійської підготовки. На 2023 рік у Харківській області фізкультурно-оздоровчою та спортивною роботою було охоплено близько 321 тис. осіб. У штатному режимі працюють 290 тренерів, 388 перебувають у простої, а 109 виїхали за кордон і проводять заняття дистанційно або змішаною формою. Заняттями охоплено 11 994 вихованців (83,9 %) у школах, 1 924 (13,5 %) за межами області та 375 (2,6 %) за кордоном. У Харкові близько 27 тис. вихованців не можуть відвідувати заняття через відсутність укриттів у спортивних спорудах.

Реалізація проєкту «Активні парки – локації здорової України» у Харківській області передбачає функціонування 36 локацій, на яких у 2024 році було проведено 2787 заходів, до яких долучилося 30 481 учасник. Серед них – 4203 внутрішньо-переміщених особи та 315 військовослужбовців або звільнених у запас.

Головними загрозами для фізкультурно-спортивної сфери Харківської області є руйнування інфраструктури, обмеження доступу до тренувань для тисяч вихованців, відтік тренерських кадрів та відсутність безпечних умов для занять у закладах. Стан галузі спорту Харківщини значно постраждав через дії російських окупантів, внаслідок яких було зруйновано або пошкоджено більше 57 об'єктів спортивної інфраструктури. Попередня вартість відновлення цих об'єктів складає 1,184 млрд грн.

1.7.7. СОЦІАЛЬНІ ТА АДМІНІСТРАТИВНІ СЕРВІСИ

Харківська область у 2018 р. за кількістю будинків-інтернатів для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю на 100 тис. населення посіла 3-тє місце (0,677 одиниці), кількістю місць в будинках-інтернатах для громадян похилого віку й осіб з інвалідністю на 1 тис. населення – 3-тє місце (1,220 одиниці), кількістю територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) на 10 тис. населення – 6-тє місце (0,150 одиниці) та кількістю центрів (відділень) обліку бездомних громадян на 100 тис. населення – 5-тє місце (0,075 одиниці) (табл. 19).

Таблиця 19. Стан і динаміка розвитку сфери соціального захисту Харківської області й окремих регіонів України у 2014–2018 рр.

Область	Кількість будинків-інтернатів для громадян похилого віку й осіб із інвалідністю (дорослих і дітей, та молоді) на 100 тис. населення, од.		Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку й осіб із інвалідністю (дорослих і дітей, та молоді) на 1 тис. населення, од.		Кількість територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) на 10 тис. населення, од.		Кількість центрів (відділень) обліку бездомних громадян на 100 тис. населення, од.	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	0,550	0,562	1,210	1,212	0,156	0,165	0,183	0,187
Київська	0,638	0,624	1,166	1,138	0,197	0,199	0,116	0,113
Львівська	0,516	0,519	0,727	0,712	0,115	0,132	0,040	0,040
Полтавська	0,971	1,005	1,665	1,655	0,229	0,251	2,151	2,154
Сумська	1,159	1,205	1,712	1,774	0,223	0,250	0,089	0,834
Харківська	0,663	0,677	1,234	1,220	0,155	0,150	0,110	0,075
Україна	0,678	0,676	1,194	1,029	0,154	0,161	0,194	0,229

У 2018 р. порівняно з 2014 р. темп зростання кількості будинків-інтернатів для громадян похилого віку й осіб із інвалідністю на 100 тис. населення переважав середній показник по Україні і становив 102,1 %.

На 11.2024 року мережа надавачів соціальних послуг нараховує: 26 територіальних центрів соціального обслуговування; 33 центри надання соціальних послуг; 17 центрів соціальних служб; 18 будинків-інтернатів системи соціального захисту населення (соціальні послуги надають 9 інтернатів, підопічні інших інтернатних закладів евакуйовані до безпечних регіонів України); 12 інших надавачів соціальних послуг. Крім того, соціальні послуги надають 46 надавачів соціальних послуг недержавного сектору та 3,5 тис. фізичних осіб надають соціальні послуги з догляду.

У Харківській області активно впроваджують заходи з підтримки гендерної рівності через регіональний план заходів за резолюцією ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», діяльність Координаційної ради та рекомендації для місцевих органів влади. Основні завдання — участь жінок у прийнятті рішень, захист від насильства та забезпечення рівних прав.

До переліку місць тимчасового проживання ВПО в Харківській області, затвердженого розпорядженням начальника обласної військової адміністрації, включено 76 закладів, у яких проживає 7,7 тис. осіб.

За даними Анкет дашборду Національної служби здоров'я України на 01.01.2024, соціально демографічний склад громад Харківської області свідчить про значну частку осіб похилого віку та внутрішньо переміщених осіб серед всіх категорій населення, що потребує соціального захисту.

Значну роль у доступності надання соціальних послуг та психосоціальної підтримки відіграють Центри життєстійкості, що створюються в громадах області. Центри життєстійкості почали функціонувати у 7 територіальних громадах (Балаклійська, Валківська, Златопільська, Чугуївська, Харківська міські, Кегичівська, Пісочинська селищні громади), з яких 5 створено за фінансової підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ).

Скористались послугами Центрів життєстійкості понад 12,0 тис. осіб, з них майже 4,0 тис. осіб отримали психосоціальну підтримку та допомогу.

З метою доступності населення територіальних громад до надання соціальних послуг створено інтерактивну мапу, яка розміщена на сайті Харківської обласної військової адміністрації.

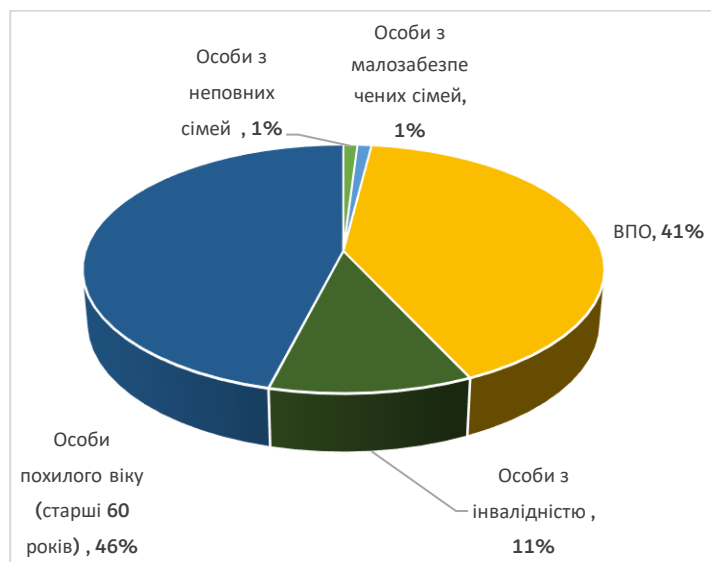

Рис.22. Структура окремих категорій населення, які потребують соціального захисту

У 2024 році у регіоні запустили новий застосунок «Соціальні послуги Харківщини». На мапі відображено понад 600 об'єктів, що надають послуги. З листопада 2024 року реалізовано функцію онлайнзапису (подано понад 300 заяв). В Єдиній інформаційній системі соціальної сфери впроваджується в промислову експлуатацію соціальний веб-портал електронних послуг, який забезпечує реалізацію цифрового інструменту кейс-менеджменту (ведення випадку), реєстрацію отримувачів та надавачів соціальних послуг, а також формування їх електронних кабінетів. З жовтня 2024 року на порталі надійшло 1,3 тис. звернень. З січня 2025 року запроваджено функціонал опрацювання заяв про потребу у забезпеченні осіб допоміжними засобами реабілітації.

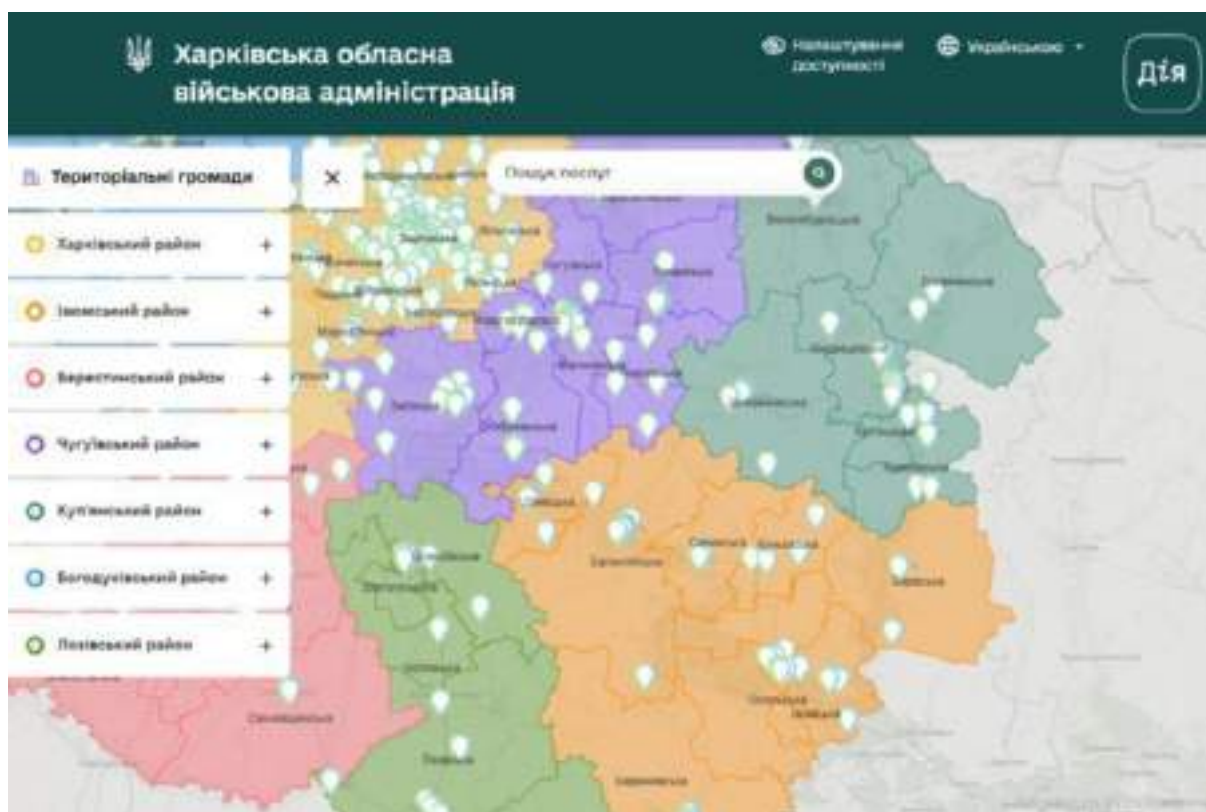

Рис.23. Карта соціальних послуг Харківської області

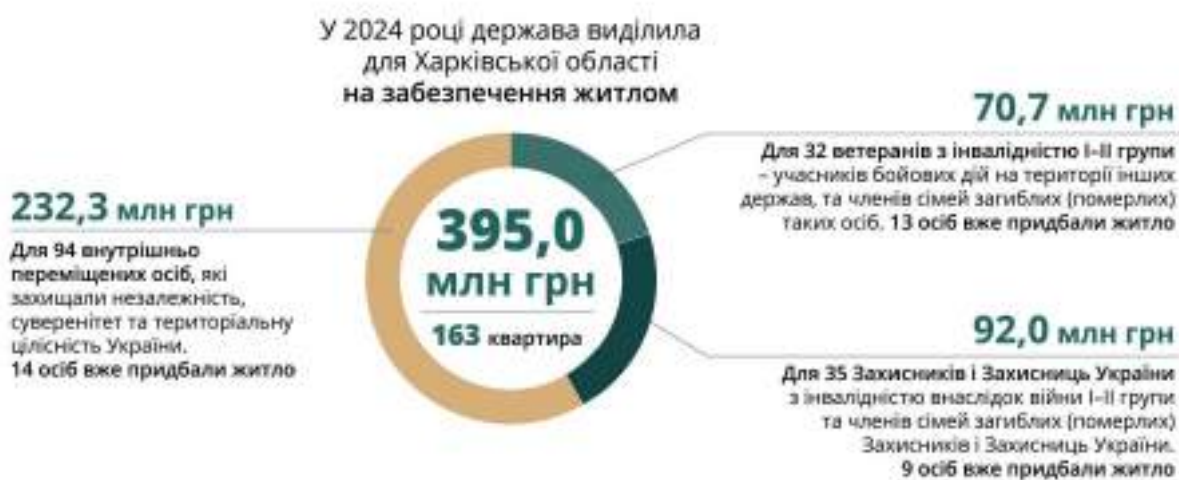
4102 дитини Харківщини перебувають на обліку служб у справах дітей (98% дітей влаштовано в сімейні форми виховання, 68 дітей усиновлено). В Харківській області функціонують 233 прийомні сім'ї, 134 дитячих будинки сімейного типу, 2307 сімей опікунів/піклувальників та 50 сімей патронатних вихователів. На початку повномасштабного вторгнення рф було евакуйовано 10 закладів в межах України, де перебувало 264 дитини, та 2 заклади за межі України (Литва, Німеччина), де було евакуйовано 34 дитини. На сьогодні в евакуації перебувають 3 заклади, в яких продовжує перебувати 21 дитина.

Два дитячі будинки сімейного типу отримали нове житло за рахунок державної субвенції: Люботинська міська рада придбала будинок для ДБСТ, яке виховує 9 дітей, евакуйованих з Куп'янського району, чия попередня оселя була зруйнована; Височанська селищна рада придбала житло для ДБСТ з 8 вихованцями, евакуйованими з Вовчанська, чия попередня оселя була пошкоджена. Для двох інших дитячих будинків сімейного типу Фондація першої леді

України Олени Зеленської збудувала нове житло. Також було забезпечено родини області побутовою технікою, меблями та іншою необхідною допомогою.

У Харківській області, відповідно до даних Єдиного державного реєстру ветеранів війни, станом на 2025 рік налічувалося 42781 учасник бойових дій АТО/ООС; членів сімей загиблих Захисників і Захисниць України – 1076 осіб; 1909 осіб з інвалідністю внаслідок війни; 1195 дітей загиблих Захисників і Захисниць України.

У 2024 році завдяки реалізації державної програми забезпечення житлом українських захисників та захисниць в Харківській області було виділено 395 млн. грн., на які було придбано 163 квартири.

Обласна Програма підтримки Захисників і Захисниць України передбачає компенсацію 7 відсотків річних для військовослужбовців за контрактом та 6 відсотків для учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни за іпотечним кредитуванням в рамках програми «Оселя». На виконання цієї ініціативи передбачено 60 млн. грн.

Загалом на реалізацію заходів комплексної Програми підтримки Захисників і Захисниць України та членів їх сімей в Харківській області на 2024-2028 роки передбачено 627,8 млн. грн. У 45 територіальних громадах Харківської області затверджені окремі програми підтримки Захисників та Захисниць України на 106 млн. грн.

В регіоні активно реалізуються проекти підтримки ветеранів у процесі перекваліфікації та працевлаштування, а також програми медичних гарантій для законтракованих НСЗУ. На початку 2025 року почав діяти Ветеранський простір "Пліч-о-пліч", мета якого — реінтеграція ветеранів у цивільне життя.

У Харківській області 151 точка доступу до адміністративних послуг, що становить 95 % від загальної кількості, надає сервіси для ветеранів війни та їхніх сімей, а в 80 % із них діє «Єдине вікно». У 81 точці доступна комплексна послуга «Малятко», а послуга ID-14 впроваджена у 16 точках. Більшість ЦНАП забезпечують умови для маломобільних громадян: 73 % мають безперешкодний доступ, 47 % оснащені пандусами, 70 % мають місця для тимчасового розміщення осіб з обмеженими можливостями, а 66 % — доступ до Wi-Fi. Загалом станом на 02.09.2024 у Харківській області функціонують 159 точок доступу до адміністративних послуг: 50 ЦНАП, 13 територіальних підрозділів, 92 віддалені робочі місця (ВРМ) та 4 мобільні ЦНАП.

До 24.02.2022 їх було 74, зокрема 36 ЦНАП, 11 ТП, 26 ВРМ та 1 мобільний ЦНАП. Зростання кількості точок становить 115 %.

За 2022–2024 роки на деокупованих територіях відновлено роботу та відкрито 9 нових ЦНАП, 14 ВРМ та 3 мобільних ЦНАП. Найбільше активних точок розташовано у Харківському (33), Лозівському (38) та Ізюмському (33) районах. Загалом кількість точок зросла на 96 %, забезпечуючи першочергові послуги мешканцям регіону.

Для оптимізації обслуговування використовуються електронні системи, зокрема «Вулик», «Прозорий офіс», «е-ЦНАП Cloud» та інші. У 6 ЦНАП і 11 територіальних підрозділах діє автоматизована система керування чергою, яка дозволяє попередній запис через вебсайт. Також впроваджено «Кейси «Мобільний Офіс», що працюють у 13 ЦНАП, 1 територіальному підрозділі Харкова та 4 мобільних ЦНАП. Ця послуга спрямована на обслуговування людей похилого віку, хворих і тих, хто має обмежені можливості пересування. Завдяки впровадженню сучасних технологій ЦНАП області підвищують доступність і якість надання адміністративних послуг.

Основними викликами у сфері соціального захисту Харківської області є велика кількість вразливих груп населення, які потребують підтримки, на фоні пошкоджень інфраструктури та обмеженості ресурсів. Водночас регіон демонструє адаптацію через створення Центрів життєстійкості в громадах, інтерактивної мапи соціальних послуг та запуску за- стосунку «Соціальні послуги Харківщини», що підвищують доступність соціального захисту для населення.

Наразі актуальними є питання адаптації та професійного розвитку захисників і захисниць України у переході від військової служби до цивільного життя. Гострою є потреба у послугах психосоціальної підтримки та медико психологічної реабілітації, повернення захисників та захисниць України до повноцінного цивільного життя. До того ж вплив їхньої травматизації поширюється на їхні сім'ї та оточення. Саме врахування задоволення потреб стимулюватиме захисників і захисниць України до більш активної участі у житті громади, області, суспільства та сприятиме їхній швидкій адаптації до мирного життя.

22 % ЦНАП не використовують жодної інформаційної системи та потребують залучення цифрових інструментів для оптимізації своєї роботи, що дозволить об'єднати мережу на- дання адміністративних послуг у єдину регіональну систему.

Основними загрозами є недостатнє облаштування інфраструктури для осіб з обмеженими можливостями, зокрема, низький відсоток точок з пандусами (47%), туалетними кімнатами для людей з обмеженими фізичними можливостями (25%) та табличками зі шрифтом Брайля (11%). Викликом залишається низький рівень цифровізації у вигляді автоматизованих систем керування чергою (11%) та електронної реєстрації, що обмежує доступ до зручного отримання послуг. Окремо потребує уваги забезпечення доступності онлайн-консультування (47%) та інформаційних терміналів із функціями для осіб із вада- ми зору (9%).

Нерівномірний розподіл ЦНАП між районами ускладнює доступ до послуг для жителів віддалених територій, а недостатність інфраструктури та відсутність стабільного інтернету стримують розвиток онлайн-сервісів. Водночас кількість точок доступу зросла на 96% за 2022–2024 роки, відкрито нові та відновлено роботу ЦНАП на деокупованих територіях, а мобільні ЦНАП забезпечують послуги у важкодоступних районах.

1.7.8. ВІДПОЧИНОК І ТУРИЗМ

Порівняно з регіонами країни, що аналізувалися, Харківська область у 2018 р. за кількістю дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку, на 1 тис. населення віком від 0 до 15 років зайняла 3-тє місце (1,889 одиниці), кількістю місць у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку, на 1 тис. населення віком від до 15 років – 3-тє місце (14,37 одиниці), кількістю колективних засобів розміщування на тис. населення – 5-тє місце (0,066 одиниці) та кількістю місць (ліжок) у колективних засобах розміщування на 1 тис. населення – 5-тє місце (5,217 одиниці) (табл. 20).

Таблиця 20. Стан і динаміка розвитку сфери відпочинку та туризму Харківської області й окремих регіонів України у 2014–2018 роках

Область	Кількість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку, на 1 тис. населення віком від 0 до 15 років, од.		Кількість місць у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку, на 1 тис. населення віком від 0 до 15 років, од.		Кількість колективних засобів розміщування на 1 тис. населення, од.		Кількість місць (ліжок) у колективних засобах розміщування на 1 тис. населення, од.	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	1,782	1,582	10,73	10,81	0,081	0,071	7,988	7,116
Київська	1,399	1,429	16,43	11,68	0,095	0,092	9,619	7,387
Львівська	1,351	0,560	6,77	4,57	0,135	0,135	12,997	13,152
Полтавська	4,180	3,709	30,61	25,14	0,099	0,077	6,787	6,367
Сумська	4,720	4,778	34,17	27,56	0,054	0,048	3,203	2,697
Харківська	2,051	1,889	15,35	14,37	0,074	0,066	5,902	5,217
Україна	2,051	1,369	18,53	13,81	0,107	0,098	9,496	8,552

Показники Харківської області у 2018 р. були вищими за середні значення по Україні, окрім кількості місць (ліжок) у колективних засобах розміщування на 1 тис. населення.

У 2018 р. відносно 2014 р. темп зростання кількості дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку, на 1 тис. населення віком від 0 до 15 років переважав середній показник по Україні і становив 92,1%. Темп зростання кількості місць у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку, на 1 тис. населення віком від 0 до 15 років у регіоні також був вищим за середній показник по Україні і складав 93,7 %.

Темп зростання кількості колективних засобів розміщування на 1 тис. населення відставав від середнього показника по Україні і становив 89,3 %. Темп зростання кількості місць (ліжок) у колективних засобах розміщування на 1 тис. населення в регіоні також відставав від середнього показника по Україні і складав 88,4 %.

Рис.24. Туристична карта Харківської області

За час повномасштабного вторгнення рф на території Харківської області та м. Харків зазнали пошкодження або зруйновані 209 пам'яток культурної спадщини.

З моменту вторгнення російських військ на території міста Харкова та області постраждало 35 культових споруд.

У Харківській області активно працюють над популяризацією туристичного потенціалу, враховуючи реалії воєнного стану. Відновлено роботу Харківського обласного туристсько-інформаційного центру на новій локації, започатковано ініціативу «Книгомандри від «Харківщини туристичної». Також область бере участь у всеукраїнських промо-проектах, зокрема «Надихнись Україною», щоб стимулювати подорожі та підтримати місцеву економіку.

Під час повномасштабного вторгнення Харківщина зазнала значних втрат культурної спадщини, однак активно працює над її відновленням і популяризацією туристичного потенціалу, відновивши туристсько-інформаційний центр і долучившись до всеукраїнських промо-проектів.

1.8. РОЗВИТОК БАЗОВИХ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ ТА ІНФРАСТРУКТУРИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У 2018 р. порівняно з 2014 р. показник частки валового регіонального продукту (ВРП) Харківської області в Україні зріс на 0,20 % й становив 6,28 %, і серед досліджуваних регіонів Харківська область зайняла 2-ге місце (табл. 21).

Частка Харківської області в економіці України до повномасштабної агресії РФ за результатами 2021 року складала 4,2 %, і як результат зсуву економічної активності до більш безпечних регіонів, частка області за результатами 2023 року склала 3,5 %.

Рис.25. Структура економіки Харківської області 2019 р.

Таблиця 21. Динаміка ВРП в Харківській області й окремих регіонах України у 2014–2017 рр.

Область	Частка ВРП в Україні, %		ВРП на одну особу, грн	
	2014 р.	2017 р.	2014 р.	2017 р.
Дніпропетровська	11,12	10,52	53 749	97 137
Київська	5,01	5,26	46 058	90 027
Львівська	4,60	4,94	28 731	58 221
Полтавська	4,40	5,06	48 040	106 248
Сумська	1,92	1,89	26 943	51 419
Харківська	6,09	6,28	35 328	69 489
Україна	100	100	36 904	70 233

1.8.1. ПРОМИСЛОВІСТЬ

У 2018 р. порівняно з 2014 р. показник частки реалізованої промислової продукції Харківської області в Україні зріс на 1,16 % і становив 7,24 %, що забезпечило їй 2 -ге місце серед досліджуваних регіонів країни (табл. 22). За період, що аналізувався, показник обсягу реалізованої промислової продукції на одну особу в Харківській області зріс на 158,65 % і

становив 82 106 грн. Значення цього показника було на 13,97 % вище за середнє по Україні – 72 042 грн, а серед регіонів, що досліджувалися, Харківська область зайняла 3-тє місце.

Таблиця 22. Динаміка промислової продукції в Харківській області й окремих регіонах України у 2014–2018 рр.

Область	Частка реалізованої промислової продукції в Україні, %		Обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу, грн	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	17,65	16,89	76 772	155 798
Київська	3,95	4,72	32 696	81 536
Львівська	2,77	3,63	15 596	43 730
Полтавська	6,07	6,99	59 666	151 239
Сумська	1,87	1,73	23 636	48 331
Харківська	6,07	7,24	31 745	82 106
Україна	100	100	33 228	72 042

У 2018 р. порівняно зі структурою промисловості України спеціалізація Харківської області концентрувалася на таких ВЕД: «Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів»; «Машинобудування», «Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення», «Добувна промисловість і розроблення кар'єрів» (рис. 26).

З початку повномасштабного вторгнення Харківщина зазнала величезних руйнувань. У ході війни на території області пошкоджено та знищено орієнтовно 30 тисяч об'єктів. Найбільші пошкодження зазнали: філія Управління з переробки газу та газового конденсату ПАТ «Укргазвидобування» (Шебелинське відділення з переробки газового конденсату і нафти), ПАТ «Харківський підшипниковий завод», ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе», АТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря», АТ «Українські енергетичні машини», ДП «Завод імені В.О. Малишева», Науково-виробниче підприємство ХАРТРОН-ПЛАНТ ЛТД (ТОВ), Державне науково-виробниче підприємство «Комунар», Харківське державне авіаційне виробниче підприємство, ДП «Харківський машинобудівний завод «ФЕД», ДП «Харківський бронетанковий завод» та інші. З початку повномасштабного вторгнення майже вся промисловість області зазнала критичного падіння обсягів виробництва. З причин безпекової

ситуації (постійні обстріли окупантами цивільної і виробничої інфраструктури), труднощів із логістикою та браком обігових коштів, у перші місяці війни понад 80 % підприємств були змушені призупиняти виробництво, тисячі людей втратили робочі місця.

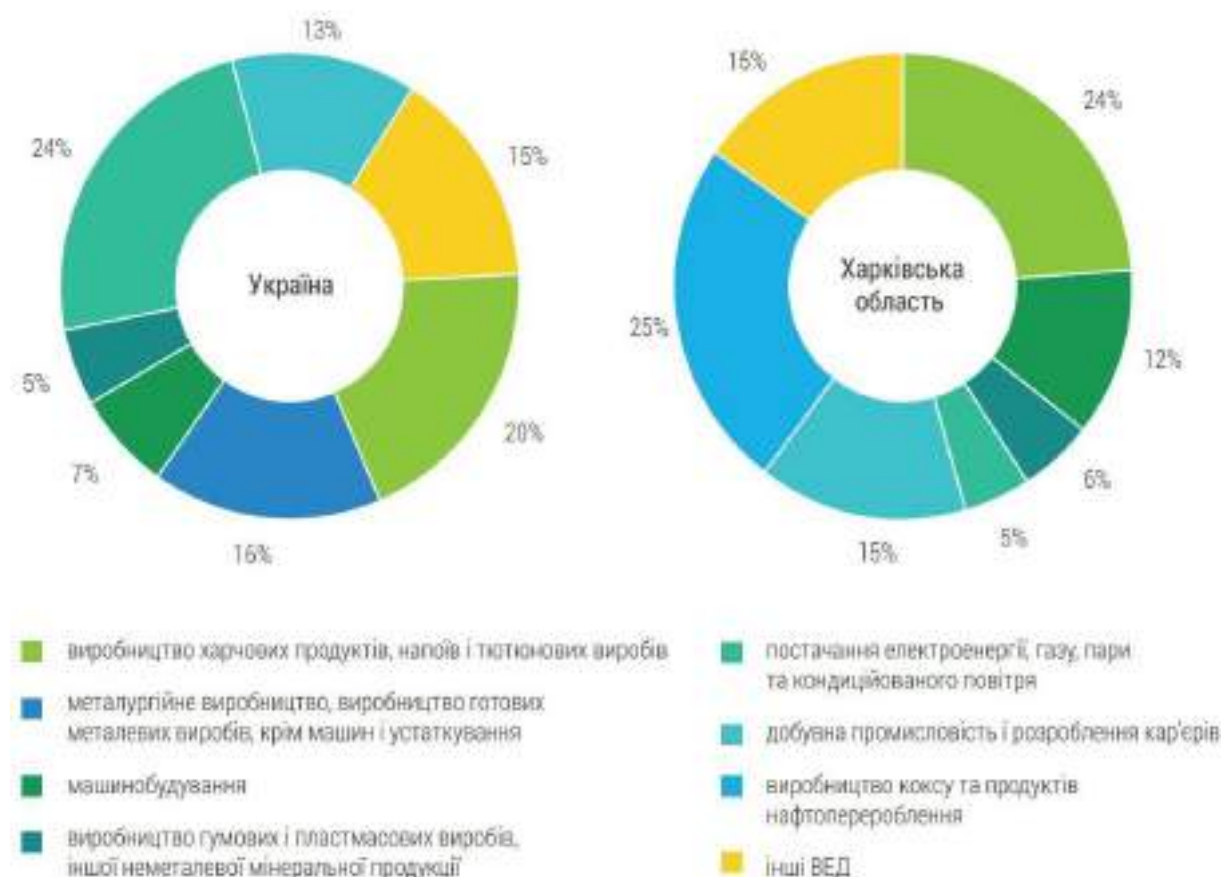

Рис. 26. Структура промисловості Харківської області та України у 2018 р.

Разом із тим, починаючи з травня 2022 року, економічна ситуація в області почала стабілізуватися. Зафіксовано поступове збільшення обсягів промислового виробництва. За розрахунковими даними, у 2022 році обсяг реалізованої промислової продукції склав дві третини від обсягів реалізації 2021 року і 6 % обсягу реалізованої промислової продукції України. Позитивна динаміка зберігається протягом 2023 року. У структурі реалізації промислової продукції орієнтовно 35 % обсягу припадає на підприємства добувної промисловості, 42 % обсягу підприємства переробної промисловості, решта на підприємства з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційного повітря (рис. 27).

У переробній промисловості найбільші обсяги реалізованої продукції належать галузям: виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (12,9 %); машинобудування, крім ремонту й монтажу машин і устаткування (9,6 %); виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів (4,9 %); виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (4,2 %).

Рис. 27. Структура реалізації промислової продукції Харківської області та у 2023 р.

Згідно з опитуванням соціологічної групи «Рейтинг» у квітні-травні 2024 року, рівень задоволеності мешканців Харкова розвитком промисловості оцінено як низький. Лише 1 % респондентів оцінили стан цієї сфери як «відмінний», 9 % — як «добрий», а 25 % визнали його «середнім». Водночас 19 % оцінили розвиток промисловості як «поганий», а 15 % — як «жахливий». Індекс якості розвитку промисловості у Харкові становить 2,5 із 5 можливих балів, що свідчить про значні виклики у відновленні промислового потенціалу регіону в умовах війни.

Основним викликом для промисловості Харківської області залишаються значні пошкодження інфраструктури через військові дії, що призвело до зупинки понад 80% підприємств у перші місяці вторгнення. Попри це, з травня 2022 року зафіксовано поступове відновлення обсягів промислового виробництва, і в 2022 році було реалізовано близько двох третин продукції від рівня 2021 року. У 2023 році цей показник склав уже близько 80%. Зміни в структурі промисловості свідчать про зменшення частки харчової промисловості та зростання частки машинобудування, зокрема виробництва транспортних засобів.

Переробна галузь залишається основною в промисловій структурі області, займаючи 42% обсягу виробництва, зокрема виробництво харчових продуктів, машинобудування та транспортних засобів. Окрім цього, значний розвиток отримав оборонно-промисловий комплекс: понад 70 підприємств працюють у сферах бронетанкової техніки, ремонту військової техніки та виробництва запчастин, і майже усі великі промислові підприємства області беруть участь у виконанні замовлень для Збройних сил України та Міністерства оборони.

Запорукою економічного відновлення після війни стане ефективна співпраця влади, бізнесу та міжнародних інвесторів, розробка програм кредитування реального сектору економіки, підтримка розвитку переробних галузей та індустріально-інноваційних секторів, а також запровадження програм енергоефективності.

1.8.2. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

У 2018 р. порівняно з 2014 р. показник частки продукції сільського господарства Харківської області в Україні знизився на 0,44 % й становив 5,19 %, і серед досліджуваних регіонів країни Харківська область зайняла 3-тє місце (табл. 23).

Таблиця 23. Динаміка сільського господарства в Харківській області й окремих регіонах України у 2014–2018 рр.

Область	Частка продукції сільського господарства в Україні, %		Обсяг продукції сільського господарства на одну особу, грн	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	6,46	4,73	3 824	5 792
Київська	8,82	9,27	9 938	20 752
Львівська	3,33	2,88	2 554	4 494
Полтавська	8,18	6,90	10 956	19 338
Сумська	3,87	5,00	6 669	18 114
Харківська	5,63	5,19	4 005	7 617
Україна	100	100	4 525	9 328

За період, що аналізувався, показник обсягу продукції сільського господарства на одну особу в Харківській області зріс на 90,18 % й становив 7 617 грн. Значення цього показника було на 18,34 % нижчим за середнє по Україні – 9 328 грн, і серед регіонів країни, що досліджувалися, Харківська область посіла 4-те місце.

Близько 29% сільськогосподарських земель Харківської області потенційно забруднено вибухонебезпечними предметами (не враховуючи території, які тимчасово окуповані та на яких тривають активні бойові дії).

На сьогодні через агресію російської федерації велика кількість сільськогосподарських земель (у прифронтових, окупованих, деокупованих районах) зазнають забруднення вибухонебезпечними предметами в результаті чого ґрунти стають непридатними для вирощування сільськогосподарської продукції.

Заміновані території, вирви від артилерійських обстрілів, ракетних ударів, знищена військова техніка на полях – усі ці явища є ознаками серйозних порушень ґрунтового покриву з руйнівними наслідками для родючості ґрунтів та здоров'я людей.

За попередніми даними Національного наукового центру «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського» на територіях Харківської області зафіксовано близько 80 млн кратерів (вирви від артилерійських обстрілів, ракетних ударів), які зазнали фізичного впливу, крім того території, які зазнали хімічного впливу – 1300 ділянок, необхідно окремо підрахувати їх кількість на землях сільськогосподарського призначення.

Унаслідок військової агресії постраждало понад 630 сільськогосподарських підприємств області, що займаються рослинництвом та/або тваринництвом (по галузі тваринництва – 54 господарства), близько 30 підприємств харчової та переробної галузі, 15 хлібоприймальних підприємств; пошкоджено та зруйновано понад 1079 одиниць сільськогосподарської техніки та обладнання. На тимчасово окупованих територіях на сьогодні ще залишається 3 потужних молочних господарства Куп'янського району та 2 хлібоприймальних підприємства.

На листопад 2024 року, керівники сільськогосподарських підприємств оцінюють шкоду, що завдана майну господарств, у тому числі земельним ресурсам, близько 18,1 млрд грн.

Загальна площа сільгоспугідь:
2,4 млн га
(з них рілля - 1,9 млн га)

Забруднено ВВП:
близько 566 тис га

Активні бойові дії:
понад 70 тис га

Обстежено у 2024 р.:
майже 24,1 тис га

Розміновано у 2024 р.:
8,2 тис га

Втрати:

- Підприємства: понад 630 сільгосппідприємств, 30 харчових, 19 хлібоприймальних
- Техніка: понад 1079 одиниць пошкоджено або зруйновано. Пошкоджений родючий шар
- Тварини: загинуло більше 10 тис. голів великої рогатої худоби, більше 70 тисяч голів свиней
- Матеріальні збитки: близько 18,1 млрд грн.

На тимчасово окупованих територіях залишається 3 потужних молочних господарства Куп'янського району та 2 хлібоприймальних підприємства

За результатами оцінки, проведеної KSE Agrocenter, на 31 грудня 2023 року грошова вартість матеріальних активів, знищених, викрадених або частково пошкоджених (але все ще придатних для ремонту та відновлення) через військові дії та окупацію для Харківської області становить 1 млн 360 тис. дол. США. Втрати через зниження виробництва однорічних культур, тваринництва, через зниження внутрішніх цін на основні культури, через підвищення собівартості продукції, рибальство та аквакультура, рекультивація пошкоджених сільгоспугідь становить 6 млн дол. США. Тобто 7 млн 359 тис. доларів США – збитки і витрати Харківської області, що становить 9,19 % загального українського показника.

За підсумками 2023 року, в структурі валового виробництва сільського господарства області рослинництво займало 90,5 %, тваринництво – 9,5 %. У 2023 році порівняно з 2021 роком показник частки продукції сільського господарства Харківської області в Україні знизився на 1,2 % і становив 4,2 %, та серед регіонів країни Харківська область посіла 14 місце (табл. 24).

Таблиця 24. Динаміка сільського господарства в Харківській області, 2021-2023 рр.

Частка продукції сільського господарства в Україні, %				Частка продукції рослинництва в Україні, %				Частка продукції тваринництва в Україні, %			
2021		2023		2021		2023		2021		2023	
%	місце	%	місце	%	Місце	%	місце	%	місце	%	місце
5,4	7	4,2	14	5,8	5	4,7	12	3,7	12	2,1	18

У галузі рослинництва, незважаючи на важкі умови та можливість обробляти не всі площі сільськогосподарських земель Харківської області, маємо наступні показники (табл. 25).

Таблиця 25. Динаміка засіяних та зібраних площ у Харківській області, 2023 та 2024 порівняно з довоєнним 2021

Під урожай, роки	2021	2023	у % до 2021	2024	у % до 2023 / до 2021
Засіяно, тис.га	1836,9	1256,0	68,4	1347,7	107,3 / 73,3
Зібрано, тис.га	1817,1	1239,5	68,2	569,7 (станом на 01.09.2024)	х

У 2021 році було зібрано майже 5,0 млн тонн зерна зернових та зернобобових культур (це 8 місце по Україні). Також серед регіонів України область посідала 1-ше місце з виробництва пшениці (озимої та ярої) та ярого ячменю; 2-ге місце з виробництва проса та соняшника; 3 місце - з виробництва гороху (табл. 26).

Таблиця 26. Динаміка валового виробництва сільськогосподарських культур за 2023 рік у порівнянні з довоєнним 2021 роком

Найменування продукції	2021 рік		2023 рік		У % 2023 до 2021	2024 рік, тис. тонн (станом на 01.09.2024)
	тис. тонн	Місце по Україні	тис. тонн	Місце по Україні		
Зернові і зернобобові культури	4 936,9	8	2 465,5	12	50	1553,7
у тому числі:						
пшениця	2 830,9	1	981,9	11	34,7	1277,0
ячмінь	502,3	7	265,4	10	52,8	160,2

кукурудза	1475,0	12	1121,8	12	76,1	60,6
жито	7,5	14	2,7	15	36	3,7
овес	18,0	8	11,3	9	62,8	12,4
гречка	5,4	7	5,6	14	103,7	0,6
просо	23,9	2	25,7	3	107,5	6,2
горох	52,0	3	43,5	3	83,7	26,6
Цукрові буряки	252,9	12	0	х	х	0
Соняшник	1419,6	2	1137,8	3	80,1	75,0
Соя	41,8	17	97,8	16	у 2,3 рази	24,9
Ріпак	8,4	21	39,1	20	у 4,7 разів	47,2
Картопля	663,1	15	535,9	16	80,8	462,6
Овочі, всього	568,1	6	389,2	9	68,5	184,0
Культури плодовоягідні	48,8	17	30,9	17	63,3	14,0

У галузі тваринництва через військову агресію область втратила більше ніж 50 % продукції тваринництва, а щодо деяких її видів - втрати склали до 70 % (табл. 27).

Таблиця 27. Динаміка чисельності поголів'я сільськогосподарських тварин за 2023 рік у порівнянні з довосним 2021 роком

Показник	2021 рік		2023 рік		У % 2023 до 2021	2024 рік, тис. голів (станом на 01.09.2024)
	тис. голів	Місце по Україні	тис. голів	Місце по Україні		
Усі категорії господарств						
Велика рогата худоба	134,2	8	82,8	15	61,7	74,4
у т.ч. корови	65,2	12	41,1	18	63,0	37,1
Свині	157,1	16	65,2	20	41,5	70,5
Вівці та кози	47,6	4	24,9	12	52,3	25,1
Птиця	6263,1	9	4593,3	12	73,3	4638,8
у т.ч. сільськогосподарські підприємства						
Велика рогата худоба	82,6	5	51,6	8	62,5	44,4
у т.ч. корови	33,2	4	20,9	9	63,0	17,7
Свині	117,1	12	39,8	15	34,0	44,7
Вівці та кози	6,1	9	2,9	12	47,5	2,6
Птиця	1483,1	13	1118,2	12	75,4	1182,0

Усього в області до повномасштабної агресії російської федерації функцінувало 158 сільськогосподарських підприємств усіх форм власності, які займалися тваринництвом.

В окупації перебували та були деокуповані 43 тваринницькі господарства (27 % від загальної кількості). Ще 3 господарства Куп'янського району до цього часу перебувають в окупації.

За час військової агресії загинуло більше 10 тисяч голів великої рогатої худоби, більше 70 тисяч голів свиней, знищене та викрадене технологічне обладнання, знищені запаси кормів. У галузі тваринництва Харківська область у 2021 році мала лідируючі позиції серед регіонів України за наступними показниками: 3 місце – за обсягами виробництва молока с/г підприємствами; 4 місце – за чисельністю поголів'я корів в с/г підприємствах; овець та кіз в усіх категоріях господарств; 5 місце – за чисельністю поголів'я ВРХ с/г підприємствами (табл. 28).

Переважна більшість підприємств запроваджувала сучасні технології виробництва тваринницької продукції.

Обсяги виробництва тваринницької продукції за січень-серпень 2024 року у порівнянні з аналогічним періодом довоєнного 2021 року зменшилися в усіх категоріях господарств та сільськогосподарських підприємствах відповідно: реалізація худоби та птиці на забій у живій вазі – на 50,7 % та 57,6 %; виробництво молока – на 53,8 % та 44,7%

Таблиця 28. – Динаміка обсягів виробництва тваринницької продукції за 2023 рік у порівнянні з довоєнним 2021 роком

Показник	2021 рік		2023 рік		У % 2023 до 2021	2024 рік, (станом на 01.09.2024)
	Обсяг	Місце по Україні	Обсяг	Місце по Україні		
Усі категорії господарств						
Реалізація худоби та птиці на забій в живій вазі, тис. тонн	104,2	9	42,9	18	41,2	34,1
Молоко, тис. тонн	427,1	8	208,4	19	48,8	140,2
Яйця, млн штук	481,0	13	256,3	16	53,3	182,9
у т.ч. сільськогосподарські підприємства						
Реалізація худоби та птиці на забій в живій вазі, тис. тонн	53,1	10	19,7	15	37,1	14,5
Молоко, тис. тонн	245,8	3	136,1	9	55,4	92,4
Яйця, млн штук	124,9	13	111,9	7	89,6	103,0

Виробництво яєць у порівнянні з довоєнним періодом в усіх категоріях господарств зменшилося на 46,3 %, в сільськогосподарських підприємствах – збільшилося на 29,6 %

У сільськогосподарських підприємствах обсяги реалізації на забій сільськогосподарських тварин і птиці в живій вазі за видами зменшилися наступним чином: велика рогата худоба – на 45,4 %; свині – на 67,2 %; птиця – на 50,7 %.

Поголів'я великої рогатої худоби, у порівнянні з 01 лютого 2022 року, в усіх категоріях господарств скоротилося на 44,5 %, по сільськогосподарських підприємствах – на 46,8 % (зокрема, корів, відповідно, – на 42,3 % та 46,2 %), свиней – на 54,3 % та 62,9 %, овець та кіз – на 43,1 % та 58,1 %, птиці – на 18,6 % та 6,5 %.

Важливою частиною агропромислового комплексу є харчова та переробна промисловість, яка є основою забезпечення продовольчої безпеки області та країни в цілому.

Харківська область спеціалізується в багатьох галузях харчової та переробної промисловості (борошномельно-круп'яна продукція, масложирова, хліб та хлібобулочні вироби, молочні та м'ясні продукти, кондитерські вироби, тощо), які забезпечують не лише місцеві потреби в харчових продуктах, а й потреби інших регіонів України.

У 2021 році Харківська область серед областей України посідала лідируючі місця з виробництва борошна пшеничного та пшенично-житнього, круп (1 місце); з виробництва ковбасних виробів та продуктів подібних з м'яса, печива солодкого та вафель (2 місце); з виробництва сиру свіжого неферментованого, молока і вершків коагульованих, йогурту, кефіру, сметани та інших ферментованих продуктів (3 місце); з виробництва молока та вершків не згущених й без додавання цукру (4 місце).

Військова агресія внесла значні корективи у діяльність харчової та переробної промисловості. Так, порівнюючи обсяги виробленої продукції у 2023 році з довоєнним 2021 роком, маємо

негативну динаміку, а саме зменшення обсягів з виробництва олії соняшникової на 81,9 %, молока та вершків не згущених на 66,2 %, масла вершкового на 51,1 %, борошна пшеничного на 46,1 %.

Майже на рівні 2021 року залишилось виробництво круп. Виробництво виробів ковбасних збільшилось на 16,0 %.

Агропромисловий потенціал області у 2021 році не тільки забезпечував потреби внутрішнього ринку в більшості видах продукції, а й посідав провідні позиції на зовнішніх ринках з експорту соняшникової олії, зернових культур, а також ряду іншої продукції (табл. 29).

Таблиця 29. Динаміка експорту сільськогосподарської продукції з Харківської області, 2023 та 2024 порівняно з довоєнним 2021

Роки	Загальний експорт товарів	Експорт сільськогосподарської продукції	% до загального обсягу експорту
2021 рік	1,8 млрд дол. США	910,5 млн дол. США	50,5
2023 рік	778,0 млн дол. США	439,9 млн дол. США	56,5
2024 рік (січень – червень)	393,5 млн дол. США	215,5 млн дол. США	54,7

Військова агресія суттєво вплинула на сільське господарство Харківської області, знищивши значну частину інфраструктури, техніки та земель, що призвело до скорочення обсягів виробництва як у рослинництві, так і в тваринництві. У 2023 році обсяги виробництва зернових культур знизилися на 50%, а продукції тваринництва — на понад 50%.

Незважаючи на труднощі, Харківська область залишається важливим агропромисловим центром. У довоєнному 2021 році вона займала провідні місця по виробництву пшениці, соняшнику та молочної продукції, а також по експорту сільськогосподарської продукції.

У 2024 році обсяг експорту сільськогосподарської продукції скоротився порівняно з 2021 роком, хоча його частка в загальному обсязі експорту залишилася на подібному рівні. Порівняно з довоєнним 2021 роком, у 2024 році спостерігається зменшення виробництва олії соняшникової, молока та вершків не згущених, масла вершкового, борошна пшеничного та круп на 40-65%. Також поголів'я тварин усіх видів і виробництво молока, яєць та м'яса скоротились на 40-65%. Польові роботи були проведені на 70% площ сільськогосподарських земель області (1,3 млн га), що на 7,3% більше показника 2023 року, але на 27,8% менше, ніж у 2021 році (1,8 млн га).

Харківська область продовжує спеціалізуватися на виробництві олії, зернових, молочних продуктів та ковбас, що забезпечує продовольчу безпеку регіону навіть у складних умовах.

1.8.3. БУДІВНИЦТВО

У 2018 р. порівняно з 2014 р. показник прийнятих житлових будівель на 10 тис. осіб в Харківській області зріс на 90,38 % й становив 198 кв. м. Значення цього показника було на 3,88 % (198 кв. м) нижче за середнє значення по Україні – 206 кв. м, і серед регіонів, що досліджувалися, Харківська область посіла 3-є місце (табл. 30).

Таблиця 30. Стан і динаміка будівної сфери Харківської області й окремих регіонів України у 2014–2018 рр.

Область	Прийнято житлових будівель на 10 тис. осіб, кв. м		Частка обсягу будівельної продукції в Україні, %		Обсяг будівельної продукції на одну особу, грн	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	62	88	9,55	10,61	1 487	4 654
Київська	1 003	878	4,37	5,24	1 294	4 203
Львівська	379	358	4,69	6,05	945	3 385
Полтавська	120	145	7,66	4,92	2 694	4 939
Сумська	121	89	1,53	1,01	692	1 311
Харківська	104	198	7,53	8,89	1 407	4 676
Україна	227	206	100	100	1 189	3 341

За період, що аналізувався, показник частки обсягу будівельної продукції Харківської області в Україні зріс на 1,36 % й склав 8,89 %, і серед регіонів країни, що досліджувалися, Харківська область зайняла 2-ге місце. У 2018 р. порівняно з 2014 р. показник обсягу будівельної продукції на одну особу в Харківській області зріс на 238,42 % й становив 4 676 грн. Значення даного показника було на 39,98 % вище за середнє по Україні – 3 341 грн, і серед регіонів країни, що аналізувалися, Харківська область зайняла 2-ге місце. Будівельна галузь є індикатором загального стану економіки та однією з найбільш вразливих та чутливих до економічних потрясінь.

Внаслідок збройної агресії громадянами, суб'єкти господарювання різних форм власності, державні установи та організації України зазнали значних майнових втрат. 2023 рік став роком поступового зупинення процесу падіння будівельного виробництва, завдяки проведенню поточного та капітального ремонтів об'єктів житлового і соціального призначення та об'єктів критичної інфраструктури, постраждалих від військових дій.

В Харківській області на 24.02.2024 р. було 44 500 зруйнованих та пошкоджених об'єктів, і це найбільше значення серед усіх областей України. Станом на 24 лютого 2024 року було пошкоджено, зруйновано щонайменше 6340 багатоповерхових та 19 983 приватних будинків, 910 закладів освіти, 36 закладів соціального захисту, 383 – культури та 347 – охорони здоров'я тощо.

Протягом 2024 року в Харківській області було здійснено 42 проєкти з відновлення житлової інфраструктури. 31 проєкт за кошти фонду ліквідації наслідків збройної агресії РФ та кошти місцевих бюджетів, 6 проєктів за кошти обласного бюджету, 5 проєктів за кошти субвенції з державного бюджету.

Харківська область є одним із лідерів у реалізації програми «Відновлення». Загалом у 36 територіальних громадах комісіями сформовано 3944 сертифікатів з наданням компенсації за знищене майно на загальну суму понад 5,4 млрд. грн. Грошову допомогу для ремонту пошкодженого житла отримали 28129 заявників на загальну суму більше як 2,8 млрд. грн.

Рис. 28. Реалізація програми «Відновлення» в Харківській області

Відновлення регіону тісно пов'язане з будівництвом нового житла. За даними регіонального управління статистики, у 2023 році в Харківській області здано в експлуатацію 4135 квартир, із них 3893 у міській місцевості та 242 у сільській. Загальна площа введених у експлуатацію житлових будівель склала 260,6 тисячі квадратних метрів, що в шість разів перевищує показники 2022 року.

У 2023 році в області введено в експлуатацію 4135 квартир, загальною площею 260,6 тис. кв. м, що перевищило показники 2022 року в шість разів. Харківщина є лідером програми «Відновлення», за якою сформовано понад 3600 сертифікатів на компенсацію за знищене майно на суму понад 5 млрд грн.

Відновлення регіону значною мірою залежить від будівництва нового житла та ремонтів об'єктів критичної інфраструктури, що стає ключовим напрямом стабілізації економіки області.

1.8.4. ТРАНСПОРТ І ЗВ'ЯЗОК

У 2018 р. порівняно з 2014 р. частка обсягу перевезень вантажним автотранспортом Харківської області в Україні збільшилася на 0,15 % і становила 2,72 %. За цим показником Харківська область посіла в 2018 р. 4-те місце серед регіонів країни, що досліджувалися (табл. 31).

Таблиця 31. Стан і динаміка розвитку транспортної галузі Харківської області й окремих регіонів України у 2014-2018 рр.

Область	Частка обсягу перевезень вантажним автотранспортом в Україні, %		Частка вантажообігу автотранспорту в Україні, %		Частка перевезення пасажирів автотранспортом (автобусами) в Україні, %		Частка відправлення пасажирів залізничним транспортом в Україні, %	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	31,97	26,91	6,79	7,13	9,09	6,26	9,14	8,54
Київська	3,26	4,67	5,67	8,81	4,00	4,41	22,04	26,33
Львівська	1,85	2,14	8,16	7,38	5,87	6,52	7,83	7,34
Полтавська	18,90	14,25	4,73	3,79	1,81	2,60	3,75	3,23
Сумська	1,08	1,05	1,35	1,24	2,29	3,61	3,42	2,97
Харківська	2,57	2,72	4,83	6,32	4,41	5,40	10,63	15,32
Україна	100,	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

За період, що аналізувався, частка вантажообігу автотранспорту Харківської області в Україні збільшилася на 1,49 % і склала 6,32 %. За цим показником Харківська область посіла у 2018 р. 4-те місце серед регіонів країни, що досліджувалися.

У 2018 р. порівняно з 2014 р. частка перевезень пасажирів автотранспортом (автобусами) Харківської області в Україні збільшилася на 0,9 % і становила 5,40 %. За цим показником Харківська область посіла в 2018 р. 3-тє місце серед регіонів країни, що аналізувалися.

За період, що досліджувався, частка відправлення пасажирів залізничним транспортом Харківської області в Україні збільшилася на 4,69 % і склала 15,32 %. За цим показником Харківська область посіла у 2018 р. 2-ге місце серед регіонів країни, що аналізувалися.

У 2018 р. порівняно з 2014 р. частка перевезення пасажирів трамвайним транспортом Харківської області в Україні збільшилася на 3,23 % і становила 16,22 %. За цим показником Харківська область посіла в 2018 р. 2-ге місце серед регіонів країни, що досліджувалися (табл. 32).

Таблиця 32. Стан і динаміка перевезень пасажирів міським автотранспортом і метрополітемом в Харківській області й окремих регіонах України у 2014–2018 рр.

Область	Частка перевезення пасажирів трамвайним транспортом в Україні, %		Частка перевезення пасажирів тролейбусами в Україні, %		Частка перевезення пасажирів метрополітемом в Україні, %	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	16,75	17,57	4,92	5,51	0,96	1,10
Київська	–	–	0,55	0,59	–	–
Львівська	6,49	8,86	2,37	3,05	–	–
Полтавська	–	–	4,19	5,12	–	–
Сумська	0,65	0,60	1,37	2,17	–	–
Харківська	12,99	16,22	11,30	12,99	29,61	30,67
Україна	100,	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

За період, що аналізувався, частка перевезення пасажирів тролейбусами Харківської області в Україні збільшилася на 1,69 % і склала 12,99 %. За цим показником Харківська область посіла в 2018 р. 1-ше місце серед регіонів країни, що досліджувалися.

У 2018 р. порівняно з 2014 р. частка перевезення пасажирів метрополітеном Харківської області в Україні збільшилася на 1,06 % і становила 30,67 %. За цим показником Харківська область посіла в 2018 р. 1-ше місце серед регіонів країни, що аналізувалися.

За період, що досліджувався, частка довжини автомобільних доріг загального користування Харківської області в Україні збільшилася на 0,1 % і склала 5,99 %. За цим показником Харківська область посіла у 2018 р. 1-ше місце серед регіонів країни, що аналізувалися (табл. 33).

Таблиця 33. Стан і динаміка автомобільних доріг в Харківській області й окремих регіонах України у 2014–2018 рр.

Область	Частка довжини автомобільних доріг загального користування в Україні, %		Частка автомобільних доріг з твердим покриттям в Україні, %	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	5,64	5,68	5,77	5,80
Київська	5,28	5,37	5,39	5,43
Львівська	5,15	5,19	5,14	5,17
Полтавська	5,46	5,50	5,58	5,62
Сумська	4,42	4,45	4,20	4,29
Харківська	5,89	5,99	5,89	5,93
Україна	100,0	100,0	100,0	100,0

У 2018 р. порівняно з 2014 р. частка абонентів рухомого (мобільного) зв'язку Харківської області в Україні збільшилася на 0,5 % і становила 7,41 %. За цим показником Харківська область посіла в 2018 р. 2-ге місце серед регіонів країни, що аналізувалися. Частка абонентів Інтернету Харківської області в Україні збільшилася на 3,2 % і склала 6,07 %.

У 2018 р. порівняно з 2014 р. частка автомобільних доріг з твердим покриттям Харківської області в Україні збільшилася на 0,04 % і становила 5,93 %. За цим показником Харківська область посіла в 2018 р. 1-ше місце серед регіонів країни, що досліджувалися.

За період, що аналізувався, частка обсягу послуг населенню у сфері телекомунікацій Харківської області в Україні збільшилася на 1,1 % і склала 6,12 %. За цим показником Харківська область посіла в 2018 р. 1-ше місце серед регіонів країни, що досліджувалися (табл. 34).

За цим показником Харківська область посіла в 2018 р. 3-тє місце серед регіонів країни, що аналізувалися.

Опитування, проведене соціологічною групою «Рейтинг» у квітні-травні 2024 року, показало, що у м. Харків транспортна інфраструктура та громадський транспорт отримали доволі високі оцінки. Зокрема, 28 % бенефіціарів назвали ці послуги «добрі», а 10 % — «відмінні». Ще 41 % жителів вважають якість транспортних послуг «середньою», тоді як 17 % оцінюють їх як «погані» або «жахливі».

Таблиця 34. Стан і динаміка розвитку сфери зв'язку в Харківській області й окремих регіонах України у 2014–2018 рр.

Область	Частка обсягу послуг населенню у сфері телекомунікацій в Україні, %		Частка абонентів рухомого (мобільного) зв'язку в Україні, %		Частка абонентів Інтернету в Україні, %	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	5,85	5,55	7,41	7,71	4,89	6,89
Київська	3,61	2,66	3,67	3,25	1,96	4,66
Львівська	4,26	4,15	5,72	5,13	4,33	6,39
Полтавська	2,21	3,02	3,10	3,56	1,74	2,88
Сумська	1,76	2,21	2,33	2,71	1,20	2,10
Харківська	5,02	6,12	6,91	7,41	2,87	6,07
Україна	100,	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Загальний індекс якості транспортної інфраструктури у Харкові становить 4,0 із 5 можливих балів, що є одним із найкращих результатів серед міст України. Це свідчить про стабільну роботу транспортної системи навіть за умов воєнного стану.

Підтримка та розвиток місцевих доріг та дорожньої інфраструктури вважається 43 % харків'ян пріоритетним напрямом для фінансування за рахунок місцевого бюджету. Це найвищий показник серед усіх міст обласного значення (середній показник по Україні – 15 %).

Рис. 29. Дорожня мережа Харківської області

За оцінкою Київської школи економіки, прямі грошові збитки залізничної інфраструктури Харківської області склали 15 %, прямих грошових втрат доріг – 22 %, мостів і мостових переходів – 12 %, і це найбільше значення серед підконтрольних областей України.

За наявною станом на 01.11.2024 року інформацією, внаслідок бойових дій на території Харківської області повністю зруйновано 1568,4 км автодоріг загального користування місцевого значення, частково зруйновано – 2417,8 км автодоріг, що вимагатиме реконструкції значної частини пошкоджених доріг, також зруйновано 30 мостів, з яких 28 зруйновано повністю, 2 – частково.

У 2024 році пріоритетним завданням Харківського регіону АТ «Укрпошта» було надання повного спектру поштових, логістичних та соціальних послуг, зокрема виплата пенсій та субсидій, приймання та виплата переказів і соціальної допомоги, у тому числі міжнародної допомоги на деокупованих та прифронтових територіях, а також розвиток інфраструктури через автоматизацію послуг, будівництво сортувального термінала та запуск проекту «Укрпошта. Аптека» для доставки ліків у прифронтових регіонах.

Станом на вересень 2024 року мобільний зв'язок в Харківській області забезпечено на 92,7 %. На деокупованих територіях відновлення доступу до мережі Інтернет становить 61,5 % та доступу до мобільного зв'язку — 77,3 % відповідно.

Харківська область, незважаючи на високі оцінки транспортної інфраструктури, стикається зі значними викликами, пов'язаними з відновленням критично пошкоджених доріг, мостів і цифрової інфраструктури, що є ключовою умовою для забезпечення стабільної логістики та зв'язку в регіоні.

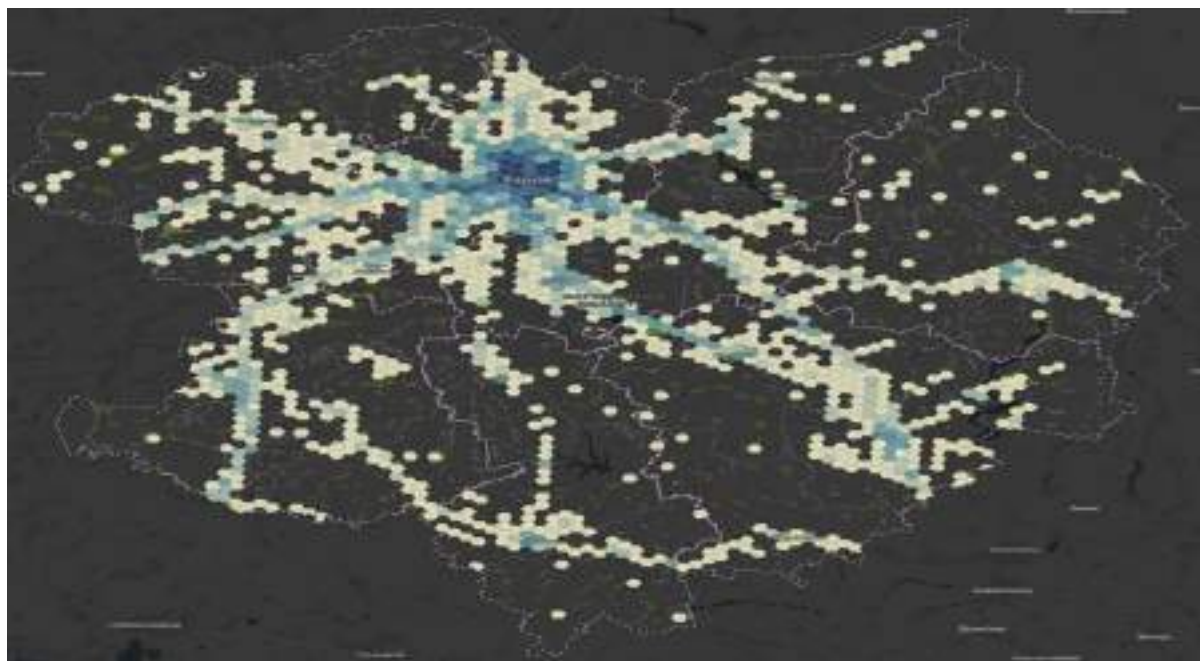

Рис. 30. Карта покриття стільниковим зв'язком Харківської області

1.8.5. РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ

У 2018 р. порівняно з 2014 р. показник частки обороту роздрібної торгівлі Харківської області в Україні знизився на 0,14 % й становив 7,79 %, і серед регіонів країни, що досліджувалися, Харківська область

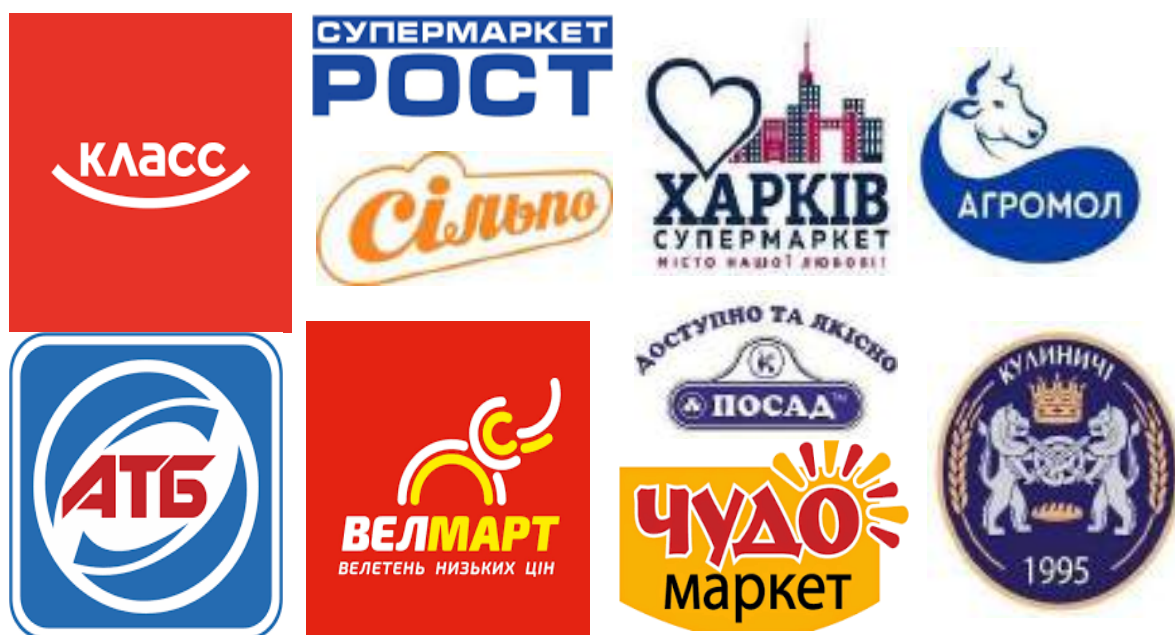
посіла 2-ге місце (табл. 35). Показник обсягу роздрібної торгівлі на одну особу в Харківській області зріс на 3,09 % й склав 27 010 грн. Значення даного показника було на 22,68 % вищим за середнє значення по Україні (22 016 грн), і серед регіонів країни, що досліджувалися, Харківська область посіла 2-ге місце.

Таблиця 35. Стан і динаміка роздрібної торгівлі в Харківській області й окремих регіонах України у 2014–2018 рр.

Область	Частка обороту роздрібної торгівлі в Україні, %		Обсяг роздрібної торгівлі на одну особу, грн	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	8,95	9,17	24 629	26 501
Київська	4,70	6,98	24 600	36 862
Львівська	4,98	6,21	17 740	22 894
Полтавська	2,89	3,32	17 942	21 980
Сумська	2,07	2,09	16 576	17 893
Харківська	7,93	7,79	26 201	27 010
Україна	100	100	21 012	22 016

Незважаючи на складну ситуацію в Україні внаслідок продовження протягом 2023 року воєнного стану, тимчасову міграцію населення, зниження доходів споживачів, яке, в свою чергу, вплинуло на попит населення на товари і послуги, споживчий ринок області протягом січня-жовтня 2023 року поступово мав тенденцію до відновлення. На сьогодні працюють майже всі мережі супермаркетів, зокрема: «Клас», «Рост», «Харкі», «Сільпо», «АТБ маркет», «Чудо-маркет», «Велмарт» та ін. Також відновили роботу мережі невеликих продовольчих магазинів: «Посад», «Кулиничі», «Салтівський м'ясокомбінат», «Агромол», тощо, ринки і торговельні майданчики, підприємства ресторанного господарства та сфери побутового обслуговування. Крім того, відкриваються нові крамниці продовольчих, побутових, будівельних товарів тощо.

Оборот роздрібної торгівлі, який включає дані щодо роздрібного товарообороту підприємств (юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців), основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля, за 2022 рік становив майже 60 млрд грн, по Україні – 1396,3 млрд грн.

Індекс фізичного обсягу обороту роздрібної торгівлі області, у порівняльних цінах, у 2022 році до 2021 року знизився майже вдвічі (по Україні – на 21,4 %).

Оборот роздрібної торгівлі у січні – червні 2023 року в Харківській області орієнтовно склав понад 42 млрд грн, по Україні – 820,9 млрд грн. Індекс фізичного обсягу обороту роздрібної торгівлі області, у порівняльних цінах, у січні-червні 2023 року до січня-червня 2022 року збільшився майже на 20 % (по Україні – на 7,3 %).

Роздрібний товарооборот підприємств (юридичних осіб), основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля, за 2022 рік склав орієнтовно 40,0 млрд грн, по Україні – 971,1 млрд грн. Індекс фізичного обсягу роздрібного товарообороту у 2022 році до 2021 року, у порівняльних цінах, зменшився майже на 50 % (по Україні – на 24,5 %). Роздрібний товарооборот підприємств (юридичних осіб) у січні – червні 2023 року в Харківській області склав понад 25 млрд грн, по Україні – 553,6 млрд грн. Індекс фізичного обсягу роздрібного товарообороту в області за січень – червень 2023 року до січня – червня 2022 року, у порівняльних цінах, збільшився орієнтовно на 10 % (по Україні – на 4,9 %).

У 2022 році індекс фізичного обсягу роздрібного товарообороту Харківської області знизився на 50% порівняно з 2021 роком, що вдвічі перевищує середній рівень скорочення по Україні (24,5%).

У першому півріччі 2023 року оборот роздрібної торгівлі області склав понад 42 млрд грн, що на 20% більше у порівнянні з аналогічним періодом 2022 року, перевищивши середній показник зростання по Україні (7,3%).

У січні-червні 2023 року роздрібний товарооборот підприємств області зріс на 10% у порівнянні з відповідним періодом 2022 року, що також перевищує середній показник по Україні (4,9%).

1.8.6. ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Протягом повномасштабного вторгнення Харківщина постійно перебуває під російськими обстрілами. У результаті масованих ракетних обстрілів протягом березня – квітня 2024 року значно постраждала енергетична інфраструктура Харківської області. Найбільші виробники електричної енергії Зміївська ТЕС ПАТ «Центренерго» та ПрАТ «ХАРКІВСЬКА ТЕЦ-5» зупинили виробничу діяльність. Також було зупинено виробництво електричної енергії філією «Теплоелектроцентральної» ТОВ «ДВ Нафтогазовидобувна компанія».

Область фактично залишилася без генерації електричної енергії, припинилася поставка теплової енергії від ТЕЦ та ТЕС регіону споживачам, що мало негативний вплив на обсяги виробництва.

Так, за підсумками 2023 року обсяг виробленої електричної енергії генеруючими підприємствами склав близько 2,8 млрд кВт год, з початку 2024 року – близько 1,2 млрд кВт год.

Також було пошкоджено або зруйновано обладнання на об'єктах НЕК «Укренерго», що спричинило системну аварію в енергосистемі та масове відключення споживачів від електропостачання у м. Харків та частково в області. За наявними даними на липень 2024 року На Харківщині російськими ударами зруйновані більш як 700 об'єктів енергетики та 8 000 кілометрів ліній електропередачі.

Незважаючи на воєнний стан, в області продовжено реалізацію заходів у сфері енергоефективності та енергозбереження, триває впровадження суб'єктами господарювання відновлювальних джерел енергії шляхом встановлення сонячних панелей.

Харківська область зазнала масштабних руйнувань енергетичної інфраструктури через російські обстріли, зокрема зупинили діяльність ключові генерації, такі як Зміївська ТЕС і Харківська ТЕЦ-5, що залишило область фактично без енергогенерації. На липень 2024 року російськими обстрілами було знищено понад 700 об'єктів енергетики та пошкоджено 8000 км ліній електропередач, що спричинило системні аварії та відключення споживачів.

Попри складні умови, в області тривають заходи з енергоефективності, впроваджуються відновлювальні джерела енергії, зокрема встановлення сонячних панелей.

Забезпечення альтернативними джерелами енергії в Харківській області включає встановлення

когенераційних установок та блочно-модульних котелень. Когенераційними установками область забезпечена на 44,9% (75 одиниць, 38,8 МВт), з яких у м. Харків встановлено 35 одиниць

(14,594 МВт), а на 2025 рік планується встановити 40 одиниць (24,206 МВт), з них 20 одиниць (20,862 МВт) у м. Харків і 20 одиниць (3,344 МВт) в області. Загальна потреба в когенераційних установках становить 49 одиниць (61,06 МВт), для чого необхідно фінансування в сумі 2300,0 млн грн. Щодо блочно-модульних котелень, область забезпечена на 65,2% (92 одиниці, 75,9 МВт), з яких 36 одиниць (75,9 МВт) введено в експлуатацію, а 37 одиниць (172,5 МВт) знаходяться на стадії монтажу. Загальна потреба в блочно-модульних котельнях становить 29 одиниць (57,6 МВт), для чого необхідно фінансування в сумі 1,1 млрд грн.

1.8.7. ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО

Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) Харківської області залишається важливою складовою життєзабезпечення регіону, попри серйозні виклики, спричинені військовими діями. Значні руйнування інфраструктури, фінансові втрати та необхідність масштабного відновлення створюють значне навантаження на підприємства галузі.

Станом на 01.09.2023 року загальна дебіторська заборгованість підприємств ЖКГ становила 13,4 млрд грн, з яких 75,1 % припадає на населення. Кредиторська заборгованість сягала 33,3 млрд грн, включаючи 88,2 % боргів за енергоносії. Це свідчить про критичний фінансовий стан підприємств, зумовлений зниженням рівня розрахунків і втратами від зменшення кількості споживачів.

Попри складнощі, підприємства ЖКГ до опалювального періоду готові. У 2023 році виконано значний обсяг робіт із підготовки до осінньо-зимового періоду: замінено або відремонтовано 80,5 км водопровідних і 20,4 км каналізаційних мереж, 98,3 % теплових мереж, реконструйовано 97,6 % котелень і замінено 98,3 % запланованих котлів. Загалом на підготовку витрачено понад 1,1 млрд грн.

У 2022 році забезпеченість населених пунктів області була такою:

-централізоване водопостачання – забезпечено усі 17 міст, 55 селищ (91,7 %), 319 сіл (19,1 %). Централізоване водопостачання відсутнє у 5 селищах (Козача Лопань, Прудянка, Слатине, Манченки, Введенка) та у 1355 селах;

-централізоване водовідведення – забезпечено 16 міст (94,1 %), 39 селищ (65 %), 37 сіл (2,2 %). Централізоване водовідведення було відсутнє у м. Південне, у 21 селищах (Гути, Шарівка, Коломак, Старий Мерчик, Ков'яги, Кегичівка, Слобожанське, Дворічна, Білий Колодязь, Введенка, Зідьки, Козача Лопань, Прудянка, Слатине, Вільшани, Манченки, Хорошеве, Бабаї, Березівка, Коротич, Утківка) та у 1637 селах.

Відсоток громадян Харківської області, що мають доступ до питної води у містах та селищах становить 91,7 %, у селах – 19,1 %.

Стан забезпеченості населених пунктів Харківської області централізованим водопостачанням та централізованим водовідведенням наведено в таблиці 36.

Таблиця 36. Стан забезпеченості населених пунктів Харківської області централізованим водопостачанням та централізованим водовідведенням

Чисельність населених пунктів, всього	Забезпечено централізованим
---------------------------------------	-----------------------------

міста	селища	Села	Водопостачанням, %			Водовідведенням, %		
			міста	селища	села	міста	селища	села
17	60	1674	100,0	91,7	19,1	94,1	65,0	2,2

Забезпечення населення Харківської області централізованим водопостачанням та централізованим водовідведенням (у % до загальної чисельності населення) наведено в таблиці 37.

Таблиця 37. Забезпечення населення Харківської області централізованим водопостачанням та централізованим водовідведенням

(у % до загальної чисельності населення)

Водопостачання			Водовідведення		
міста	селища	села	міста	селища	села
83,3	47,2	27,6	76,7	24,8	5,3

У 2022 році загальні показники водопостачання Харківської області були наступними:

- цілодобове водопостачання – 99,4 % населених пунктів та 99,9 % населення;
- питоме водоспоживання на 1 людину: у містах – 109 (менше на 2,2); у селищі – 79 (менше на 2,3); у сільських населених пунктах – 94,1 (менше на 5,8) л/добу;
- кількість вуличних колективних установок – 2995 (менше на 19).

На частині деокупованих територій Ізюмського, Куп'янського, Чугуївського, Харківського районів у 2022 році вода подавалася за графіком від генераторів у зв'язку з відсутністю електроенергії. Таким чином, доступ домогосподарств до якісної питної води в Харківській області забезпечено шляхом цілодобового водопостачання до 99,4 % населених пунктів та до 99,9 % населення.

Рівень охоплення населення послугами централізованого водопостачання та водовідведення наведений в таблиці 38.

Водопровідні мережі у 2022 році характеризувалися такими показниками: загальна протяжність становила – 6111,7 км, з них ветхих та аварійних – 3226,0 км або 52,8 %; протягом року було замінено 31,1 км або 0,9 % від потреби. Показник аварійності мереж знизився з 2,4 до 1,91 аварій на 1 км мережі.

Мережі централізованого водовідведення у 2022 році характеризувалися такими показниками: загальна протяжність – 2942,2 км, з них ветхих та аварійних – 1878,9 км або 63,9 %; протягом року було замінено 2,1 км або 0,1 % від потреби. Показник аварійності мереж знизився з 0,5 до 0,4 аварій на 1 км мережі.

Таблиця 38. Рівень охоплення населення Харківської області послугами централізованого водопостачання та водовідведення

Категорія населених пунктів	Чисельність населення, тис. осіб	Чисельність населення (тис. осіб), охопленого послугами:	
		централізованого водопостачання	централізованого водовідведення
міста	1771,3	1474,7	1358,1
селища	207,3	97,9	51,5
села	346,2	95,5	18,2
Разом:	2324,8	1668,1	1427,8

Ступінь зносу водогінних мереж становить 52,8 %, ступень зносу каналізаційних мереж – 63,9 %. 1427,8 тис. осіб Харківської області підключені до системи збору та очищення стічних вод, що становить 54,94 % від загальної чисельності населення регіону.

Результати опитувань жителів (як основних стейкхолдерів) соціологічною групою «Рейтинг» у квітні-травні 2024 року свідчать про середній рівень задоволеності послугами ЖКГ у Харкові. Газопостачання отримало найвищий індекс якості – 4,3 із 5, що вказує на ефективну роботу цієї сфери. Водопостачання оцінили на рівні 3,9, де 22 % вигодонабувачів назвали послугу «доброю». Опалення має індекс 3,7, а електропостачання – 3,2, що є найнижчим показником.

Попри відновлення, 158 об'єктів теплопостачання та 28 об'єктів водопровідно-каналізаційного господарства, пошкодження залишаються значними: 246 об'єктів теплопостачання, 244,1 км водопровідних мереж і 100,2 км каналізаційних мереж. Відновлення критичної інфраструктури потребує значних ресурсів та координації зусиль на місцевому та державному рівнях.

ЖКГ Харківської області демонструє здатність забезпечувати базові послуги навіть за умов руйнувань і фінансових труднощів. Проте для забезпечення стабільності та якості послуг необхідні додаткові інвестиції, модернізація інфраструктури та підтримка держави. Основними зовнішніми викликами залишаються постійна загроза військових дій, що призводить до нових руйнувань та ускладнює проведення ремонтних робіт, а також економічна нестабільність, яка впливає на інвестиційну привабливість регіону. Внутрішні виклики включають високий ступінь зносу мереж, значну заборгованість підприємств та недостатній рівень розрахунків за надані послуги з боку населення. Крім того, спостерігається проблема з постачанням енергоносіїв та загальне зменшення кількості споживачів, що негативно впливає на фінансову стійкість

підприємств. Для подолання цих викликів важливо залучити міжнародну допомогу, впроваджувати сучасні технології управління та координувати зусилля на місцевому та державному рівнях.

1.8.8. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА

У 2018 р. порівняно з 2014 р. показник кількості малих і середніх підприємств (МСП) на 10 тис. населення в Харківській області знизився на 2,32 % й становив 88,6 одиницю. Значення цього показника було на 5,33 % вищим за середнє по Україні (84,1 одиниць), а серед регіонів країни, що досліджувалися, Харківська область посіла 3-тє місце (табл. 39).

Таблиця 39. Стан і динаміка розвитку підприємництва в Харківській області й в окремих регіонах України у 2014–2018 рр.

Область	Кількість МСП на 10 000 населення, од.		Кількість найманих працівників на МСП до зайнятого населення у віці 15–70 років, %		Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) МСП у розрахунку на одну особу, грн	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	79,7	90,3	25,8	25,9	54 509,3	137 604,3
Київська	103,2	113,7	31,6	32,9	78 795,8	178 330,5
Львівська	73,1	76,1	24,0	26,2	40 620,7	106 520,6
Полтавська	68,6	77,8	27,1	29,2	42 444,5	116 894,7
Сумська	51,5	54,6	18,6	20,3	24 617,0	78 807,6
Харківська	90,7	88,6	25,1	26,2	46 413,7	115 366,2
Україна	79,2	84,1	23,7	26,3	56 467,1	134 616,4

В економіці Харківської області питома вага середніх і малих підприємств в загальній їх кількості в 2017 р. склала 99,9 %, в тому числі малих підприємств – 94,8 %, з них мікропідприємств 80,6 %. Найбільше малих підприємств налічувалося у ВЕД: операції з нерухомим майном – 93,0%, освіта – 89,9 %, професійна, наукова та технічна діяльність – 87,0 %, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 85,0 %.

За період, що аналізувався, показник кількості найманих працівників на МСП до зайнятого населення у віці 15–70 років в Харківській області зріс на 1,10 % й склав 26,20 %. Значення показника було на 0,10 % нижче за середнє по Україні – 26,30 %, а серед регіонів країни, що досліджувалися, Харківська область зайняла 3-тє місце.

В економіці Харківської області питома вага зайнятості на середніх і малих підприємствах у загальній її чисельності в 2018 р. становила 90,4 %, в тому числі на малих підприємствах – 31,3 %, з них на мікропідприємствах – 12,8 %. Найбільша питома вага зайнятих на малих підприємствах спостерігалася у ВЕД: операції з нерухомим майном – 74,4 %, освіта – 67,6 %, інформація та телекомунікації – 66,5 %, фінансова та страхова діяльність – 62,1 %.

У 2018 р. порівняно з 2014 р. показник обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) МСП у розрахунку на одну особу в Харківській області зріс на 148,56 % й становив 115 366,2 грн. Значення показника було на 14,30 % нижче за середнє по Україні (134 616,4 грн), а серед досліджуваних регіонів Харківська область посіла 4-тє місце.

В економіці Харківської області питома вага обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) малих і середніх підприємств в загальній в 2018 р. становила 81,6 %, у тому числі малих підприємств – 30,4 %, з них мікропідприємств – 10,6 %. Найбільша питома вага обсягу реалізації продукції була у ВЕД: операції з нерухомим майном – 81,9 %, освіта – 69,6 %; інформація та телекомунікації – 52,6 %, тимчасове розміщення і організація харчування – 51,2%

Військові дії чинять негативний вплив на функціонування та розвиток усіх суб'єктів бізнесу, наслідки збройної агресії негативно позначаються на нинішньому стані розвитку підприємництва в області.

За інформацією Головного управління ДПС у Харківській області, станом на 01.01.2022 року, до початку повномасштабного вторгнення агресора, у Харківській області налічувалось 264615 суб'єктів господарювання (табл. 40).

Таблиця 40. Міграція платників податків Харківської області

	2021 рік	2022 рік	Динаміка 2022 до 2021		2023 рік	Динаміка 2023 до 2021		Динаміка 2023 до 2022	
			+/-	%		+/-	%	+/-	%
Разом	264 615	260 318	-4297	98,4	261 378	-3237	98,8	1060	100,4
в т.ч. м. Харків	200 408	197 671	-2737	98,6	198 802	-1606	99,2	1131	100,6
з них:									
перейшли до інших регіонів	3443	1582	-1861	45,9	2410	-1033	70,0	828	152,3
в т.ч. м. Харків	2939	1141	-1798	38,8	1595	-1344	54,3	454	139,8
перейшли з інших регіонів	3309	1637	-1672	49,5	2814	-495	85,0	1177	171,9
співвідношення (+) до (-)	96,1	103,5			116,8				
в т.ч. м. Харків	2876	1329	-1547	46,2	2056	-820	71,5	727	154,7
співвідношення (+) до (-)	97,9	116,5			128,9				
припинили діяльність	15 787	18 582	2795	117,7	21 833	6046	138,3	3251	117,5
в т.ч. м. Харків	10 425	13 126	2701	125,9	15 605	5180	149,7	2479	118,9
новостворені	28 342	14 704	-13 638	51,9	23 015	-5327	81,2	8311	156,5
співвідношення новостворених до припинених	179,5	79,1			105,4				
в т.ч. м. Харків	20 938	10 534	-10 404	50,3	15 362	-5576	73,4	4828	145,8
співвідношення (+) до (-)	200,8	80,3			98,4				

Протягом 2022 року припинили свою діяльність у Харківській області 18582 суб'єкта господарювання (18258 ФОПів та 324 юридичних осіб), у тому числі в місті Харків 13126 (12932 ФОПів та 194 юридичних осіб). За 2023 рік – 21833 суб'єкта господарювання (21127 ФОПів та 706 юридичних осіб), у тому числі в місті Харків 15605 (15201 ФОПів та 404 юридичних осіб). За підсумками 9 місяців 2024 року, 12340 суб'єктів господарювання (11958 ФОПів та 382 юридичних осіб), у тому числі в місті Харків 8499 (8263 ФОПів та 236 юридичних осіб).

Перемістили бізнес з Харківської області та змінили свою податкову адресу на іншу область протягом 2022 року – 1582 суб'єкта господарювання (з міста Харків – 1141), протягом 2023 року – 2410 суб'єктів господарювання (з міста Харків – 1595).

За даними Міністерства економіки України та згідно з інформацією, розміщеною на онлайн-платформі relocate.prozorro.sale, станом на 11.09.2024 249 суб'єктів господарювання Харківської області скористалися урядовою Програмою переміщення бізнесу. Завершили релокацію у безпечні регіони країни та функціонують на новому місці 127 підприємств (51 %). Інші суб'єкти господарювання Харківської області здійснили переміщення своїх потужностей, але виробничу діяльність ще не розпочали.

Рис. 31. Показники релокації підприємств Харківської області, станом на 11.09.2024

Перевезено потужності та прилади 45 підприємств (18,1 %). Завершили свою релокацію 70 суб'єктів господарювання (28,1 %). Здійснюють монтаж обладнання, підключаються до електричних та інш. мереж 7 підприємств (2,8 %) Харківського регіону (рис. 31).

Найбільше підприємств із Харківщини перевезли свій бізнес до областей: Львівської – 20,0 %; Закарпатської – 13,8 %; Івано-Франківської – 12,0 %; Хмельницької – 10,5 %; Чернівецької – 8,8 %; Тернопільської – 6,4 %, Полтавської – 6 %.

Серед підприємств, які переїхали з Харківщини, найбільшу частку складають підприємства переробної промисловості (46,8 % від загальної кількості переміщених підприємств). Підприємства оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів та надання інших послуг складають 16,8 %; професійної, наукової та технічної діяльності – 6,3 %; інформації та телекомунікацій, послуги в сфері ІТ – 4,7 %, друкарська, палітурна, рекламна продукція – 1,4 %.

Серед підприємств, які релокувалися з Харківщини, найбільшу частку складають підприємства міста Харків та Харківського району (80,2 %).

У Харківському регіоні продовжують відкриватись нові бізнеси. Так, за даними Головного управління ДПС у Харківській області, у 2022 році кількість новостворених суб'єктів господарювання склала 14704 (в місті Харків – 10534), у 2023 році цей показник склав 23015 (в місті Харків – 15362), за 9 місяців 2024 року показник становить 16628 (в місті Харків – 10867). Таким чином, станом на 01.10.2024 р. кількість суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб Харківської області склала 165 341 осіб, у тому числі в місті Харків 119467 осіб. За кількістю підприємств Харківська область посідає 3-тє місце після м. Київ та Дніпропетровської області.

Перевагою вважається повноцінне функціонування інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва, яка створює сприятливі умови для його розвитку та повністю орієнтована на потреби місцевих суб'єктів підприємництва. За інформацією Головного управління статистики у Харківській області, станом на 23.09.2024 р. інфраструктура підтримки малого та середнього підприємництва налічувала 98 одиниць.

За даними Національного Банку України, результати опитування підприємств Харківської області у III кварталі 2024 року свідчать, що на тлі війни, браку кваліфікованих працівників та подорожчання енергоносіїв бенефіціари очікують дещо повільніше скорочення обсягів виробництва товарів і послуг в Україні та мають песимістичні очікування щодо перспектив

Рис. 32. Оцінка очікувань підприємств регіону

розвитку своїх підприємств у наступні 12 місяців. Інфляційні та девальваційні очікування залишаються високими.

Оцінки зацікавлених сторін щодо стану підприємств на момент опитування:

- поточний фінансово-економічний стан поганий: баланс відповідей – «мінус» 14.3 %. У цілому по Україні – «мінус» 6.0 %;
- рівень залишків готової продукції власного виробництва залишається нижчий, ніж нормальний: баланс відповідей – «мінус» 15.0 %;
- збільшення вільних виробничих потужностей. Підприємства області спроможні задовольнити неочікуване зростання попиту за рахунок власних виробничих потужностей: баланс відповідей – 40.5 % (у попередньому кварталі – 18.2 %).

Таблиця 41. Очікування підприємств Харківської області щодо їх ділової активності (за складовими)

Очікування респондентів у наступні 12 місяців щодо:	Баланси відповідей, %				
	III кв. 2023 р.	IV кв. 2023 р.	I кв. 2024 р.	II кв. 2024 р.	III кв. 2024 р.
фінансово-економічного стану	0.0	-14.9	-13.3	-26.7	-23.8
загальних обсягів реалізації продукції власного виробництва	13.0	-10.9	13.3	-11.1	0.0
інвестиційних видатків на проведення будівельних робіт	-13.6	-13.6	8.8	-9.3	-7.3
інвестиційних видатків на машини, обладнання та інвентар	-17.8	-10.9	6.7	4.5	2.5
кількості працівників	-19.6	-23.4	-15.6	-18.2	-21.4

У наступні 12 місяців керівники підприємств області очікують (рис. 33):

- скорочення обсягів виробництва товарів та послуг в Україні. Найбільш песимістично налаштовані стейкхолдери підприємств транспорту та зв'язку, а також інших видів економічної діяльності (баланси відповідей – по «мінус» 33.3 %), водночас респонденти підприємств переробної промисловості мають позитивні очікування (9.1 %);
- погіршення фінансово-економічного стану своїх підприємств: баланс відповідей – «мінус» 23.8 % (найнижчі очікування серед регіонів). У цілому по Україні – «мінус» 0.9 %;
- загальні обсяги реалізації виробленої продукції, у тому числі обсяги реалізації продукції на зовнішньому ринку, на поточному
- збільшення інвестиційних видатків на машини, обладнання та інвентар: баланс відповідей – 2.5 %. Водночас респонденти очікують зменшення інвестиційних видатків на виконання будівельних робіт: баланс відповідей – «мінус» 7.3 %. У цілому по Україні баланси відповідей – 7.5 % та «мінус» 3.2 % відповідно;
- зростання цін на товари / послуги, що купують і продають підприємства: баланси відповідей – 85.7 % і 54.8 % відповідно. Найвищі оцінки щодо зростання цін на продукцію власного виробництва в добувної промисловості та торгівлі (по 100.0 % відповідно). Очікується, що на подорожчання товарів/послуг власного виробництва найбільше впливатимуть ціни на енергоносії, сировину, матеріали, а також вартість трудових ресурсів;
- зростання витрат на одиницю продукції та оплату праці одного найманого працівника: баланси відповідей – 69.0 % та 40.5 % відповідно. Найбільше обмежують спроможність підприємств області нарощувати виробництво військові дії та їх наслідки (відмітили 92.9 % опитаних), брак кваліфікованих

працівників та занадто високі ціни на енергоносії.

Рис. 33. Оцінка викликів і потреб підприємств регіону

Протягом 2022–2023 років понад 4 тисячі підприємств були переміщені до безпечних регіонів. Водночас у 2023 році кількість новостворених суб'єктів господарювання зросла на 56,5% порівняно з 2022 роком. Станом на жовтень 2024 року в області функціонувало понад 165 тисяч фізичних осіб-підприємців.

Попри складні умови, підприємства зберігають здатність адаптуватися до змін. Однак бізнес стикається з браком кваліфікованих кадрів, високими витратами на енергоносії та інфляційними очікуваннями. Інфраструктура підтримки підприємництва залишається розвиненою, але песимістичні прогнози щодо подальшого розвитку свідчать про значний вплив війни на економічну активність регіону.

Забезпечення економічної стабілізації та протидія деструктивним тенденціям в бізнес секторі регіону потребують розробки адекватних компенсаторних механізмів на загальнодержавному і регіональному рівні.

1.9. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ

У 2018 р. експорт товарів із Харківської області склав 1279 млн дол. США, імпорту товарів – 1738,9 млн дол. США. За питомою вагою вартості експорту (2,7 %) та імпорту (3,0 %) товарів Харківська область у 2018 р. посіла, відповідно, 12-те та 7-ме місця серед інших регіонів України. Протягом 2018 р. експортні операції з товарами здійснювало 1271 підприємство регіону, імпортні товари надійшли до 1980 підприємств.

У 2018 р. обсяги експорту послуг із Харківської області становили 339,7 млн дол. США, імпорту – 65,5 млн дол. США. За питомою вагою експорту (2,9 %) та імпорту (1,0 %) послуг Харківська область посіла у 2018 р., відповідно, 5-те та 8-ме місця серед інших регіонів України. Протягом 2018 р. експортні операції з послуг здійснювали 522 підприємства регіону, імпорتنі послуги одержали до 247 підприємств.

Порівняно з регіонами країни, що аналізувалися, Харківська область у 2018 р. за експортом товарів на одну особу посіла 6-те місце (477,5 доларів США), імпортом товарів на одну особу – 6-те місце (649,2 доларів США), експортом послуг на одну особу – 3-тє місце (126,8 доларів США), імпортом послуг на одну особу – 6-те місце (24,4 дол. США), коефіцієнтом покриття експортом імпорту товарів – 2-ге місце (2,34), коефіцієнтом покриття експортом імпорту послуг – 2-ге місце (5,19). Показники Харківської області у 2018 р. були нижчими за середні значення по Україні, крім коефіцієнта покриття експортом імпорту послуг (табл. 42).

Таблиця 42. Стан і динаміка зовнішньоторговельної діяльності Харківської області й окремих регіонів України у 2014–2018 рр.

Область	Експорт товарів на одну особу, дол. США		Імпорт товарів на одну особу, дол. США		Експорт послуг на одну особу, дол. США		Імпорт послуг на одну особу, дол. США		Коефіцієнт покриття експортом імпорту товарів		Коефіцієнт покриття експортом імпорту послуг	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	2664,5	2392,5	1408,9	1631,1	114,5	42,6	112,6	71,8	1,89	1,47	1,02	0,59
Київська	1077,1	1061,7	2185,9	2083,1	222,3	183,2	131,1	124,1	0,49	0,51	1,70	1,48
Львівська	517,9	754,9	980,9	1078,1	163,2	227,2	33,1	26,9	0,53	0,70	4,93	8,45
Полтавська	1464,8	1355,6	756,3	967,0	63,7	42,5	134,4	93,2	1,94	1,40	0,47	0,46
Сумська	653,1	734,5	489,2	662,3	38,7	26,2	43,3	28,8	1,34	1,11	0,89	0,91
Харківська	669,1	477,5	694,0	649,2	110,1	126,8	47,1	24,4	0,96	0,74	2,34	5,19
Україна	1191,3	1121,2	1203,0	1354,6	254,6	275,7	140,9	149,4	0,99	0,83	1,81	1,84

У 2018 р. порівняно з 2014 р. темп зростання експорту товарів на одну особу був нижчим за середній показник по Україні і становив 71,4 %. Темп імпорту товарів на одну особу також був нижчим за середній показник по країні і складав 93,5 %. Темп зростання експорту послуг на одну особу перевищив середній показник по Україні і становив 115,2 %. Темп зростання імпорту послуг на одну особу відставав від середнього показника по країні і складав 51,8 %.

Основними товарами, які експортувалися у 2018 р. з Харківської області за межі України, були: реактори ядерні, котли, машини – 16 % (206,3 млн дол. США), зернові культури – 8 % (104,6 млн дол. США) та електричні машини – 8 % (103,4 млн доларів США) (рис. 34).

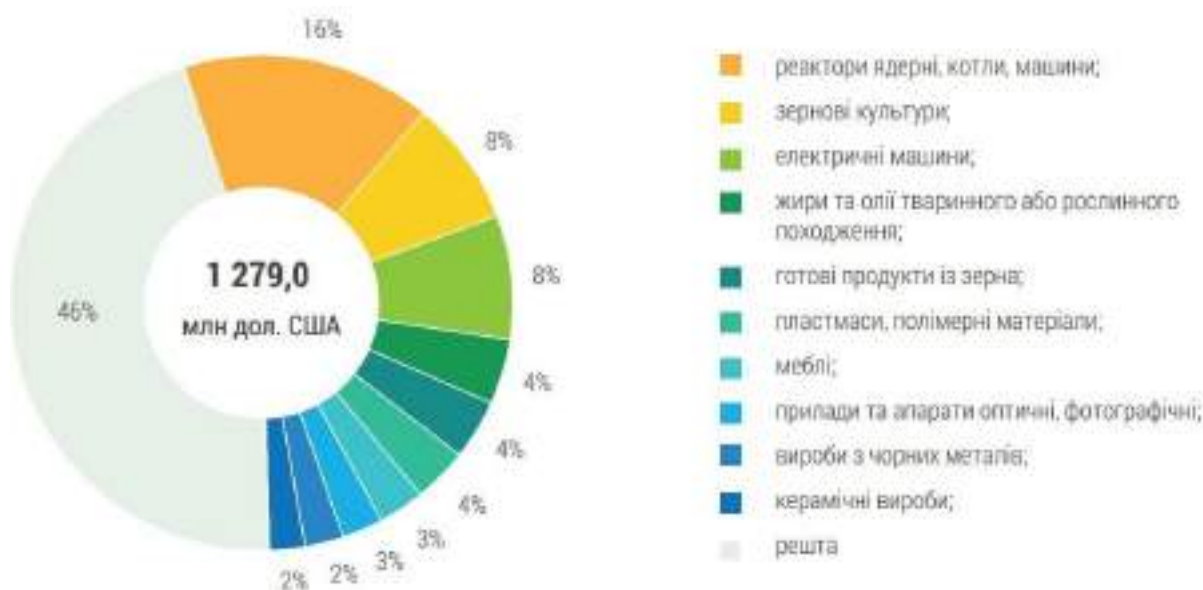

Рис.34. Структура експорту товарів з Харківської області у 2018 р.

Основу імпорту товарів у Харківську область в 2018 р. становили: реактори ядерні, котли, машини – 15 % (265,5 млн доларів США), пластмаси, полімерні матеріали – 10 % (172,9 млн доларів США) та засоби наземного транспорту, крім залізничного – 7 % (125,3 млн дол. США) (рис. 35).

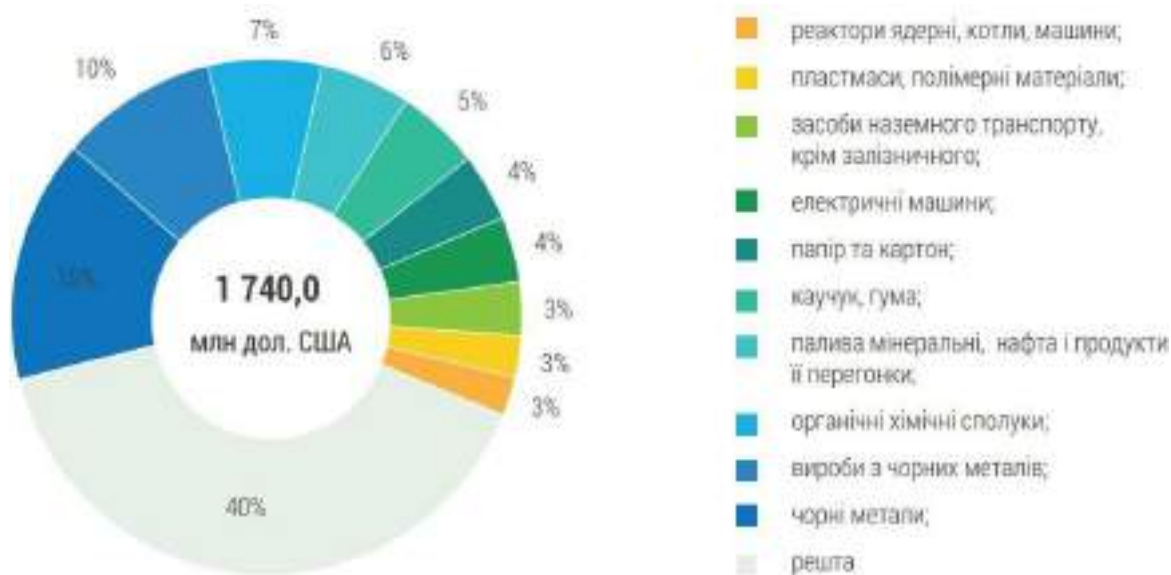

Рис. 35. Структура імпорту товарів в Харківську область у 2018 р.

У структурі експорту послуг за видами економічної діяльності з Харківської області у 2018 р. найбільші обсяги демонстрували: послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги – 63 % (339,7 млн доларів США), послуги, пов'язані з подорожами, – 14 % (46,1 млн дол. США) та ділові послуги – 9 % (31,9 млн дол. США) (рис. 36).

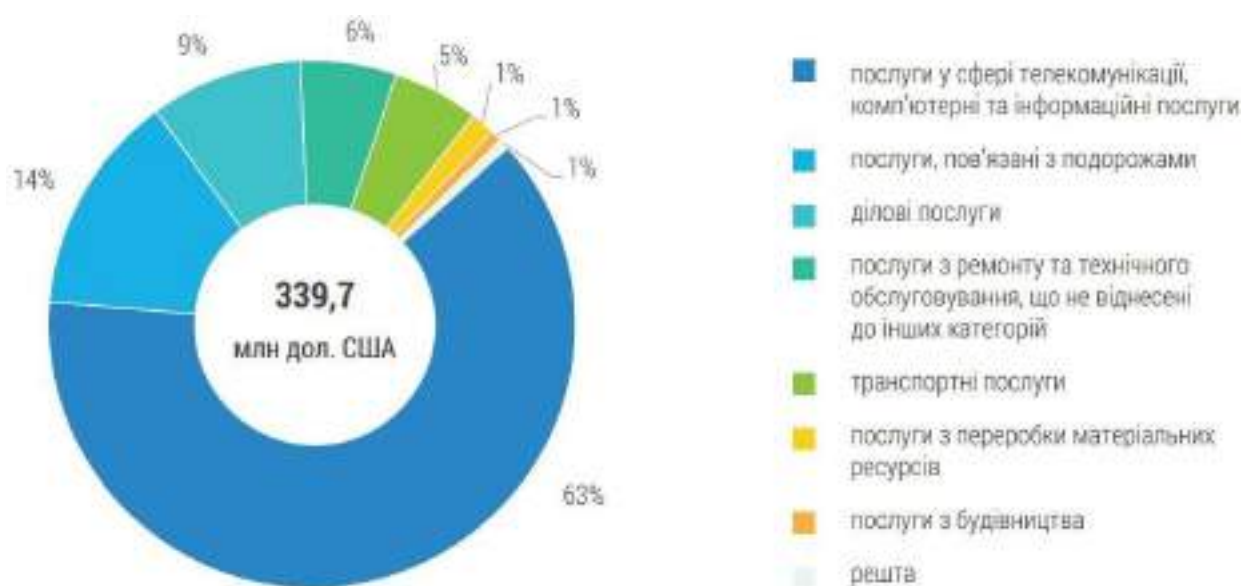

Рис. 36. Структура експорту послуг з Харківської області у 2018 р.

У структурі імпорту послуг до Харківської області у 2018 р. найбільші обсяги демонстрували: ділові послуги – 40 % (26,2 млн дол. США), послуги з ремонту та технічного обслуговування – 19 % (12,1 млн дол.США) та послуги, пов'язані з подорожами, – 14 % (9,1 млн дол. США) (рис. 37).

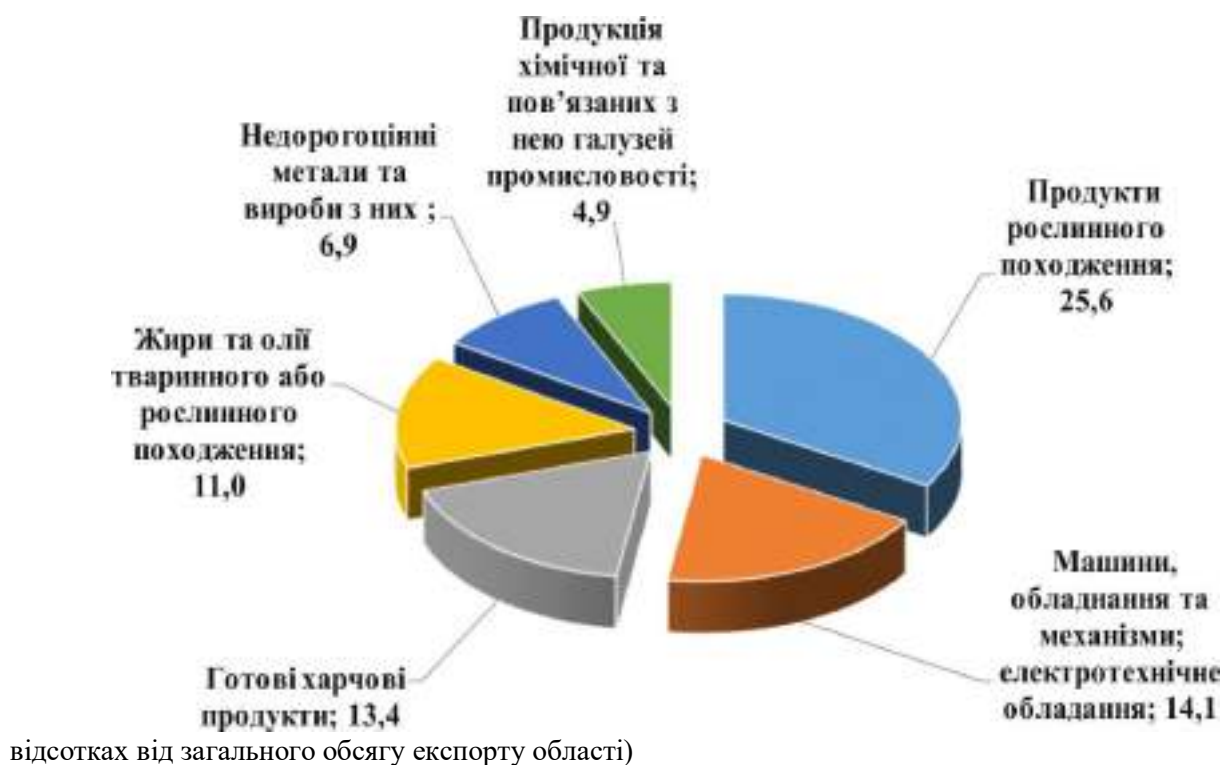

Рис. 37. Структура імпорту послуг до Харківської області у 2018 р

За 2022 рік зовнішньоторговельний обіг товарів Харківської області становив 2 млрд 132,6 млн дол. США (по Україні – 99,4 млрд дол. США) та зменшився у порівнянні з 2021 роком удвічі (по Україні зменшився на третину). Експортні поставки товарів зменшилися на 51,2 % і склали 879,7 млн дол. США (по Україні – 44,1 млрд дол. США, зменшення на 35,2 %). Імпортні надходження товарів зменшилися на 47,8 % і становили 1 млрд 252,9 млн дол. США (по Україні – 55,3 млрд дол. США, зменшення на 24,1 %).

За 2022 рік експортні поставки товарів із Харківської області склали 2,0 % від загального обсягу експорту України. Протягом 2022 року експорт товарів, вироблених підприємствами Харківської області значно зменшився. Так, найбільше зменшення зазнали такі товарні групи: готові харчові продукти зменшились на 72,2 % у порівнянні з 2021 роком; машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – на 62,1 %; полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них - на 59,5 %; недорогоцінні метали та вироби з них - на 55,3 %; продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – на 51,1 %.

Рис. 38. Товарна структура експорту підприємств Харківської області за 2022 рік (дані вказано у

За 2022 рік надходження імпортованих товарів до Харківської області склали 2,3 % від загального обсягу імпорту України.

Найбільше зменшення імпорту товарів протягом 2022 року відбулось за такими товарними групами: готові харчові продукти зменшились на 64,5 % у порівнянні з 2021 роком; недорогоцінні метали та вироби з них – на 52,2 %; продукти рослинного походження – на 49,1 %; засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби на 49,9 %; полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – на 47,1 %; машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 44,0 %.

У 2023 році зовнішньоторговельні операції проводилися з партнерами із 138 країн світу.

Загалом експортно-орієнтовані галузі економіки Харківської області стикаються з виробничими та логістичними перепонами і як результат обсяги експорту з регіональної

Рис. 39. Товарна структура імпорту підприємств Харківської області за 2022 рік (дані вказано у відсотках від загального обсягу імпорту області)

У 2022 році зовнішньоторговельний обіг Харківської області значно скоротився через війну, зменшившись вдвічі порівняно з 2021 роком. Основні втрати припали на експорт, особливо у категоріях харчових продуктів, машин та обладнання, хімічної продукції та металів. Імпорт також суттєво скоротився, зокрема в товарах харчування, транспорту та полімерів.

У 2023 році торгівля охоплювала партнерів із 138 країн, проте експорт залишився на низькому рівні через виробничі та логістичні складнощі. Загалом регіон продовжує стикатися зі значними викликами у зовнішньоторговельній діяльності.

Порівняння товарної структури експорту та імпорту 2018 і 2023 років демонструє значні структурні зрушення. Частка промислової продукції та машин у структурі експорту суттєво знизилася, як і частка продукції аграрного сектору. Водночас імпорт також став менш диверсифікованим, із помітним скороченням поставок засобів виробництва та сировини. Ці зміни свідчать про необхідність залучення інвестицій для відновлення промисловості, стимулювання високотехнологічного виробництва та адаптації продукції до європейських стандартів якості. Інтеграція до європейських ринків, розширення співпраці з країнами ЄС та підтримка експортерів можуть допомогти компенсувати втрату традиційних ринків і сприяти відновленню зовнішньоторговельної діяльності регіону.

У 2018 р. порівняно з 2014 р. обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення до Харківської області знизився майже в 2,5 рази і склав 248,8 дол. США, що в 3 рази менше за середній показник по Україні. За цим показником вона посіла 14-те місце серед регіонів країни. За загальним обсягом прямих іноземних інвестицій в регіон (666,4 млн дол. США) Харківська область у 2018 р. посіла 10-те місце серед регіонів України. У 2018 р. порівняно з 2014 р. обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення до Харківській області знизився майже у 1,6 рази. Обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення з Харківської області у 2018 р. становив 3,1 дол. США, що в 48 разів менше за середній показник по Україні. За загальним

обсягом прямих іноземних інвестицій з регіону (8,4 млн дол. США) Харківська область у 2018 р. посіла 7-ме місце серед регіонів країни (табл. 43).

Таблиця 43. Стан і динаміка прямих іноземних інвестицій в Харківську область й окремі регіони України у 2014–2018 рр.

Область	Обсяги прямих інвестицій в область на одну особу населення, дол. США		Обсяги прямих інвестицій з області на одну особу населення, дол. США	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	1758,8	1108,4	35,1	6,1
Київська	1017,8	910,3	0,4	4,5
Львівська	435,5	367,2	15,1	3,5
Полтавська	716,6	730,4	1,8	0,5
Сумська	232,9	167,5	2,2	2,7
Харківська	615,2	248,8	5,0	3,1
Україна	847,7	764,9	142,7	149,1

Серед іноземних інвестицій у підприємства реального сектору економіки Харківської області слід навести наступні: купівля американською компанією «Філіп Морріс Інтерншнл» Харківської тютюнової фабрики і інвестування в її модернізацію 100 млн. дол. США, купівля бельгійською Sun Inbev пивзаводу «Рогань», купівля швейцарською групою Swiss Krono Group. Солоницівського комбінату меблевих деталей і інвестування в його реконструкцію 60 млн. дол. США, створення спільного українсько-британського підприємства «Українська чайна фабрика» Ахмад Ті» за участю компанії Ahmad Tea London (Великобританія) та ін.

Порівняно з регіонами країни, що аналізувалися, Харківська область у 2018 р. за обсягами прямих інвестицій на одну особу населення посіла 5-те місце, обсягами прямих інвестицій з області на одну особу населення – 4-те місце. Показники Харківської області в 2018 р. були нижчими за середнє значення по Україні.

Станом на 31 грудня 2022 року, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), залучених в область, склав 634,6 млн дол. США.

З країн ЄС підприємствами Харківської області отримано прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на суму 289,7 млн дол. США (45,7 % від загального обсягу акціонерного капіталу), з інших країн світу – 344,8 млн дол. США (54,3 %).

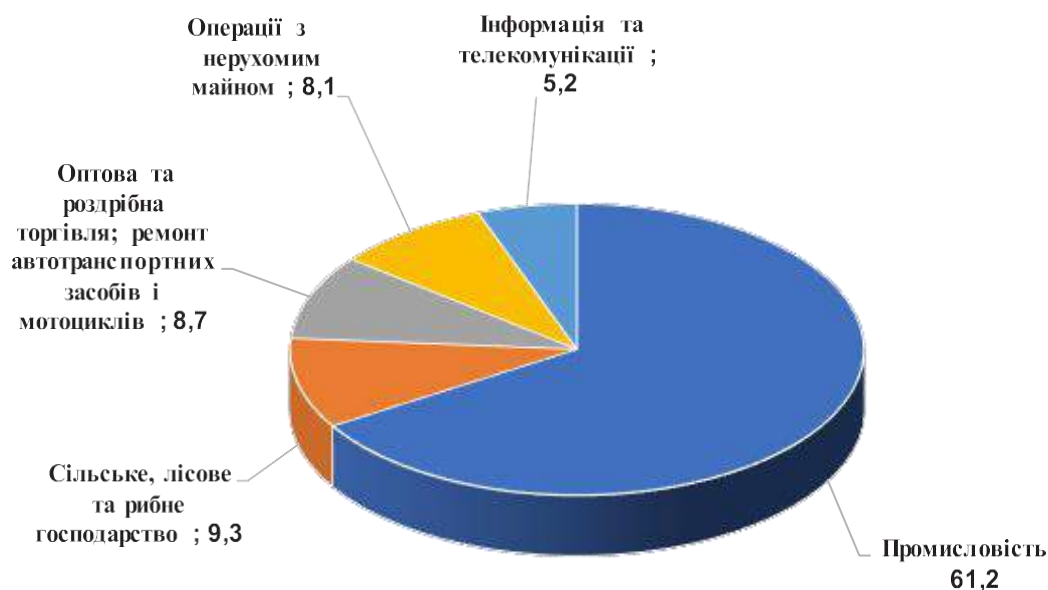

Рис. 40. Галузева структура іноземного капіталу Харківської області станом на 31 грудня 2022 рік (дані вказано у відсотках від загального обсягу іноземного капіталу області)

Налагоджена плідна співпраця з програмами і фондами у сфері використання відповідної міжнародної технічної допомоги. Найбільші проекти відновлення, які реалізуються за підтримки міжнародних партнерів на території Харківської області:

Проект «EU4Recovery - Розширення можливостей громад в Україні» - проект, головною метою якого є підтримка, зміцнення стійкості та швидкого відновлення постраждалих від війни громад, який реалізується Європейським Союзом через Програму розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН). Бюджет проекту складає 35,0 млн євро, реципієнтами проекту в Харківській області є: Солоницівська, Лозівська, Зміївська, Нововодолазька, Златопільська (Златопільська), Пісочинська селищна, Краснокутська громади.

Проект «Відновлення шкіл в Україні», головною метою проекту є вирішення нагальних потреб у забезпеченні безпечного навчального середовища для дітей та доступу до безпечних класів початкової та середньої школи. Партнер із розвитку: Європейський Союз, виконавець – Управління ООН з обслуговування проектів ЮНОПС.

Бюджет проекту: 20,0 млн євро, реципієнтами проекту в Харківській області є заклади освіти, які будуть визначені в ході реалізації проекту та Харківська міська рада.

Продовжується робота з реалізації в Харківській області проекту «Надзвичайна грантова допомога для підтримки підготовки до зими та забезпечення житла для вразливих людей в

Україні» (далі – проєкт), партнером з розвитку якого є Уряд Японії, виконавцем – Управління ООН з обслуговування проєктів (ЮНОПС), бенефіціаром – Харківська обласна військова адміністрація. Кошторисна вартість проєкту – понад 10 млн доларів США.

Важливим інструментом відновлення є патронат іноземних держав над окремими регіонами України. Іноземні партнери беруть шефство над різними регіонами країни, фінансують і беруть безпосередню участь у підготовці й реалізації проєктів відбудови. Зокрема, Польща висловила готовність допомогти у відновленні Харківської області.

Станом на 31 грудня 2022 року загальний обсяг прямих іноземних інвестицій у Харківську область досяг 634,6 млн дол. США, із яких 45,7% залучено з країн ЄС.

Галузева структура іноземного капіталу в Харківській області свідчить про значну концентрацію інвестицій у таких секторах, як промисловість, торгівля, операції з нерухомим майном та інформаційні технології. Такий розподіл інвестицій створює передумови для диверсифікації економіки та підтримки зайнятості в ключових галузях.

Основними зовнішніми викликами, які впливають на економічний розвиток області, є військова агресія, що призводить до зменшення інвестиційної привабливості та ускладнення логістичних зв'язків. Водночас, внутрішні виклики включають необхідність відновлення пошкодженої інфраструктури та підтримки соціально-економічної стійкості регіону.

Залучення коштів відбувається через механізми МТД та фінансування грантових проєктів. Ефективна робота в цій сфері є найбільш передбачуваним інструментом відновлення регіону.

1.10. ФІНАНСИ І БЮДЖЕТ

Порівняно з регіонами країни, що аналізувалися, Харківська область у 2018 р. за показниками доходів бюджету області (враховуючи трансфerti з державного бюджету) на одну особу посіла 6-те місце (13543,5 грн), власних доходів бюджету області на одну особу – 4-те місце (6770,8 грн), офіційних державних трансфертів на одну особу – 6-те місце (6772,7 грн), видатків

бюджетів (враховуючи трансферти до державного бюджету) на одну особу – 6-те місце (13412,3 грн) та коефіцієнта покриття доходами видатків – 1-ше місце (1,010) (табл. 44).

Таблиця 44. Стан і динаміка доходів і видатків місцевого бюджету в Харківській області й окремих регіонів України у 2014–2018 рр.

Область	Доходи бюджету області (враховуючи трансферти з державного бюджету) на одну особу, грн		Власні доходи бюджету області на одну особу, грн		Офіційні державні транс-ферти на одну особу, грн		Видатки бюджетів (враховуючи транс-ферти до держав-ного бюджету) на одну особу, грн		Коефіцієнт покриття доходами видатків	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	5435,0	15382,5	3353,6	8595,8	2081,5	6786,7	5348,7	15928,0	1,016	0,966
Київська	5642,4	16148,1	2810,7	8375,9	2831,7	7772,2	5402,1	16868,8	1,044	0,957
Львівська	5218,4	13873,8	1920,7	6013,6	3297,7	7860,1	5136,9	14227,9	1,016	0,975
Полтавська	5298,9	16512,9	2696,8	8179,1	2602,0	8333,8	5224,6	16397,9	1,014	1,007
Сумська	5129,8	14285,4	2025,3	5821,6	3104,5	8463,8	5111,2	14470,3	1,004	0,987
Харківська	5189,5	13543,5	2413,3	6770,8	2776,2	6772,7	5236,5	13412,3	0,991	1,010
Україна	5121,0	13322,2	2234,5	6241,2	2886,5	7081,1	4986,7	13515,6	1,027	0,986

Показники Харківської області в 2018 р. перевищували середні значення по Україні за власними доходами бюджету, доходами бюджетів загалом і коефіцієнтом покриття видатків доходами.

У 2018 р. порівняно з 2014 р. у Харківській області темп зростання обсягів доходів бюджету області (враховуючи трансферти з державного бюджету) на одну особу перевищив середній показник по Україні та склав 261 %. Темп зростання власних доходів бюджету області на одну особу перевищив середній показник по Україні та становив 280,6 %. Темп зростання офіційних державних трансфертів на одну особу в Харківській області був нижчим за середній показник по Україні та складав 244,0 %. Темп зростання видатків бюджетів (враховуючи трансферти до державного бюджету) на одну особу в регіоні в 2018 р. становив 256,1 %, проти 271,0 % в середньому по Україні. Зазначається схожість структур доходу бюджету Харківської області та України загалом.

У 2021 році загальний дохід бюджету Харківської області склав 15,63 млрд грн, а у 2023 році знизився до 8,55 млрд грн, що свідчить про значне скорочення фінансових надходжень. Основна частка доходів у 2021 році (72,50 %) надходила через офіційні трансферти, тоді як у 2023 році ця частка зменшилася до 49,95 %. У той же час, податкові надходження зросли з 25,35 % до 46,01 %.

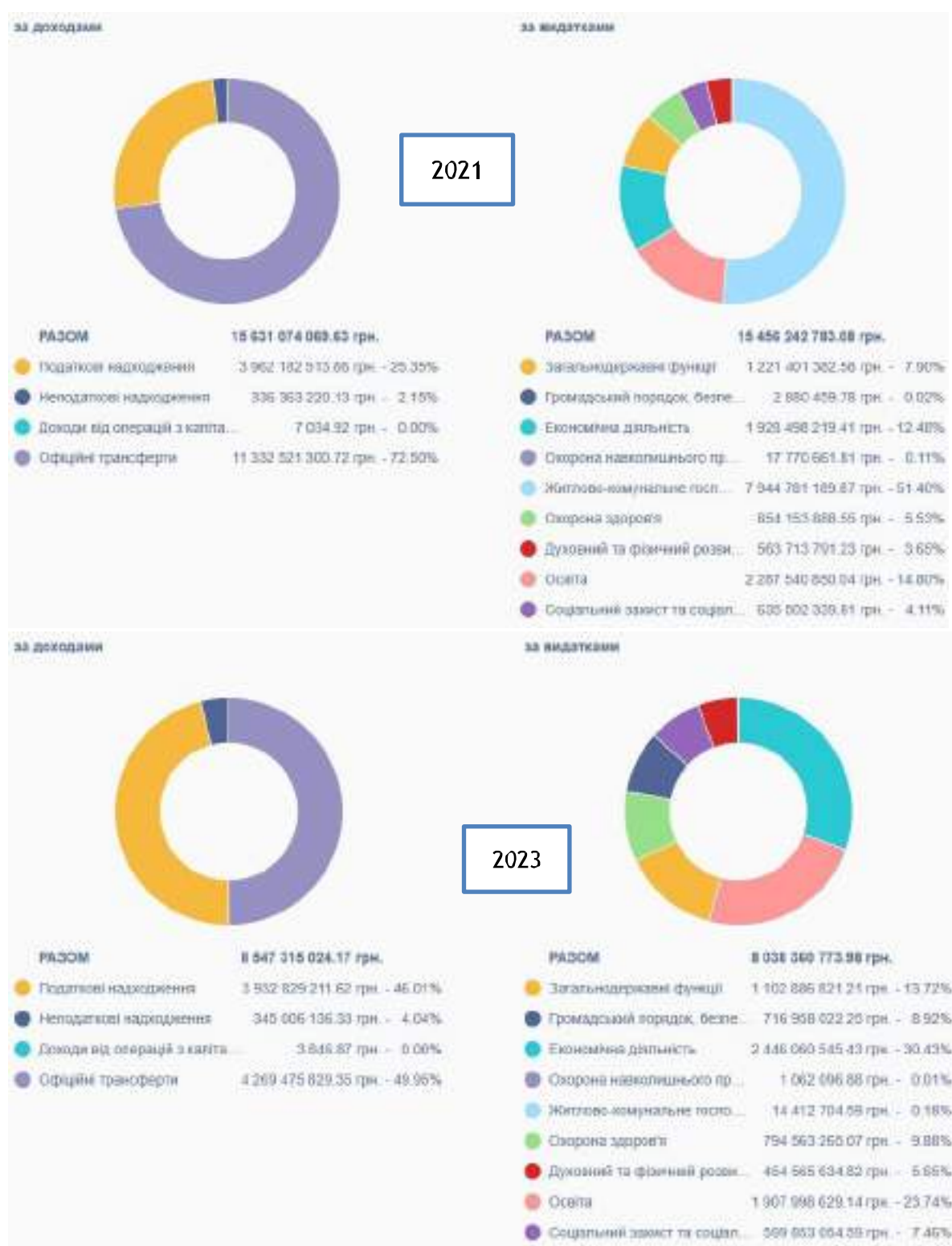

Рис. 41. Структура бюджету Харківської області, 2021 та 2023 роки

У 2021 році загальний обсяг видатків становив 15,46 млрд грн, тоді як у 2023 році скоротився до 8,03 млрд грн. У структурі витрат відбулися зміни: зросли видатки на економічну діяльність (з 12,48 % у 2021 році до 30,43 % у 2023 році), освіту (з 14,80 % до 23,74 %) та громадський порядок

У період з 2021 до 2023 року бюджет Харківської області зазнав суттєвих змін. Загальні доходи зменшилися майже вдвічі, проте зросла частка податкових надходжень (з 25,35% до 46,01%). Частка офіційних трансфертів зменшилася до 49,95%. Водночас видатки на економічну діяльність, освіту, громадський порядок і безпеку значно зросли.

Харківська область зберігає високе місце за обсягом доходів і видатків загального фонду серед регіонів України, поступаючись лише Дніпропетровській області. Безпекові фактори суттєво впливають на фінансову спроможність громад: Берестинського та Лозівського районів мають високий рівень фінансової стабільності, тоді як Куп'янський немає громад з високим рівнем фінансової спроможності.

1.11. ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН

У 2018 р. порівняно з 2014 р. викиди діоксиду вуглецю на одну особу в Харківській області зменшилися на 795 кг/рік, що менше, ніж у середньому по Україні – 875 кг/рік і становили 2736 кг/рік. За цим показником Харківська область посіла в 2018 р. 5-те місце серед регіонів країни, що аналізувалися (табл. 45).

За період, що досліджувався, викиди забруднюючих речовин на одну особу в Харківській області зменшилися на 38,3 кг/рік, що більше, ніж у середньому по Україні – 18,6 кг/рік і склали 16,7 кг/рік. За цим показником Харківська область посіла у 2018 р. 1-ше місце серед регіонів країни, що аналізувалися.

У 2018 р. порівняно з 2014 р. споживання свіжої води на одну особу в Харківській області зменшилося на 319 куб. м/рік, що менше, ніж у середньому по Україні – 28,2 куб. м/рік і становило 95,4 куб. м/рік. За цим показником Харківська область посіла в 2018 р. 4-те місце серед регіонів країни, що досліджувалися.

Таблиця 45. Стан справ в охороні навколишнього природного середовища Харківської області й окремих регіонів України у 2014–2018 рр.

Область	Викиди парникових газів і забруднюючих речовин в атмосферне повітря на одну особу, кг/рік		Споживання свіжої води на одну особу, куб.	Утворення відходів на одну особу, кг/рік	Загальні витрати на охорону навколишнього середовища * на одну особу,
	Діоксид	Забруднюючих			

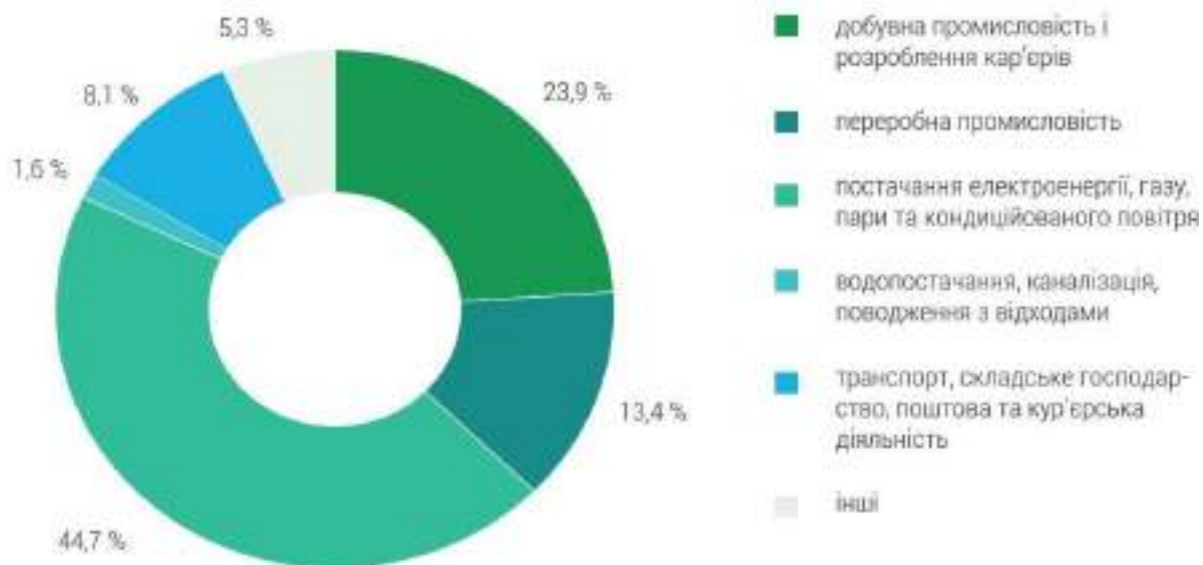
	вуглецю		речовин		м/рік		грн / рік		2014 р.	2018 р.
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.		
Дніпропетровська	10047	7424	260,5	190,9	411,8	269,7	78963	75680	2061	3057
Київська	3323	2304	55,7	46,1	475,3	290,2	736	792	2440	1431
Львівська	1323	1533	39,5	42,3	60,4	49,5	1309	847	161	373
Полтавська	2321	2406	43,3	37,1	142,5	61,1	3449	14089	572	1400
Сумська	1344	1696	23,9	19,1	90,9	58,8	832	783	174	720
Харківська	3531	2736	55,0	16,7	114,4	95,4	795	607	258	499
Україна	3888	3013	77,9	59,3	202,4	174,2	8256	8335	526	849

За період, що аналізувався, утворення відходів на одну особу в Харківській області зменшилося на 188 кг/рік, що більше, ніж у середньому по Україні – 79 кг/рік і склало 607 кг/рік. За цим показником Харківська область посіла в 2018 р. 3-тє місце серед регіонів, що досліджувалися.

У 2018 р. порівняно з 2014 р. загальні витрати на охорону навколишнього середовища на одну особу в Харківській області збільшилися на 241 грн/рік, що менше, ніж у середньому по Україні – 323 грн/рік і становили 499 грн/рік. За цим показником Харківська область посіла в 2018 р. 2-ге місце серед регіонів країни, що аналізувалися.

Основну частку забруднення атмосферного повітря в Харківській області у 2018 р. (82 %) складали викиди галузей: постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; добувна промисловість і розроблення кар'єрів; переробна промисловість (рис.43).

Рис.43. Структура викидів в атмосферне повітря Харківської області за галузями забруднення в

2018 р.

Обсяги загального водовідведення Харківської області залишилися без зміни, при цьому потужність очисних споруд перевищувала обсяги водовідведення в 2018 р. в 1,7 рази. Основна частина водовідведення регіону – 65,6 %, припадає на нормативно очищені води (рис.44).

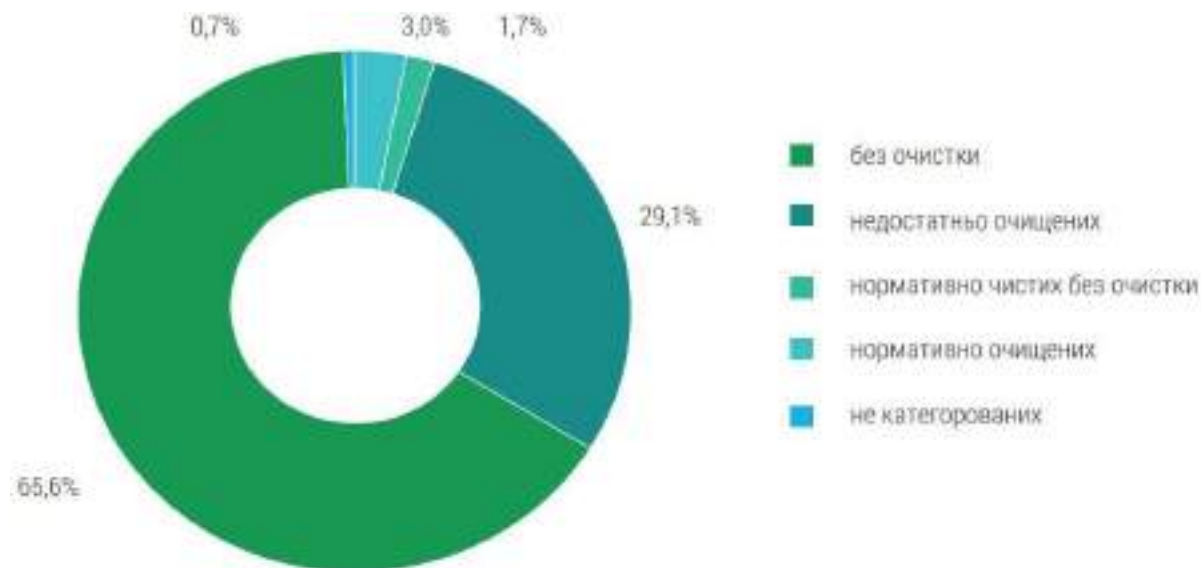

Рис.44. Структура скидання зворотних вод у поверхневі водні об'єкти Харківської області в 2018 р.

Проблемою у сфері поводження з твердими побутовими відходами у Харківській області є практична відсутність системи їх утилізації або спалення, в результаті цього – 99,998 % відходів видаляється у спеціально відведені місця та об'єкти.

На стан атмосферного повітря Харківської області в 2023 році вплинули не тільки викиди забруднюючих речовин від пересувних та стаціонарних джерел забруднення, а й також щоденні викиди забруднюючих речовин через вибухи та пожежі. Одночасно, вимушене використання альтернативних джерел енергії (твердого палива, дизельгенераторів тощо) під час блекаутів також негативно вплинуло на якість атмосферного повітря.

За даними Головного управління статистики у Харківській області (попередні дані), викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел у 2023 році становлять 38,8 тис. тонн, що на 15,6 тис. тонн більше ніж у 2022 році. Зростання обсягів викидів пов'язане насамперед із збільшенням виробництва електро- та теплоенергії, а також видобутку корисних копалин.

Основними стаціонарними забруднювачами атмосферного повітря у Харківській області є Зміївська ТЕС ПАТ «Центренерго», ПрАТ «Харківська ТЕЦ-5», об'єкти філії Газопромислового управління «Шебелинкагазвидобування» АТ «Укргазвидобування». У зв'язку з агресією рф об'єктивним є зменшення обсягів викидів через скорочення виробництва внаслідок знищення виробничих потужностей та неможливості здійснення діяльності через активні бойові дії.

Переважна частина викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в 2023 році надійшла від підприємств із водопостачання, каналізації, поводження з відходами (64,8 %), процесів спалювання в енергетиці (12,3 %), технологічних процесів добувної промисловості й розроблення кар'єрів (10,3 %), а також переробної промисловості (4,6 %).

Таблиця 46. Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Показники	2021 рік (попередні дані станом на 08.05.2022)	2022 рік (попередні дані станом на 08.05.2023)	2023 рік (попередні дані станом на 24.05.2024)
Загальна кількість (од.) дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, виданих у поточному році суб'єкту господарювання, об'єкт якого належить до:	475	115	162
другої групи	122	22	33
третьої групи	353	93	129
Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, тис.т	73,37	23,24	36,84
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на км ² , т	2,34	0,74	1,24
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу, кг	28,23	—*	—*

Поступово зменшуються показники водоспоживання в області. Якщо у 2000 році в області було спожито 408,0 млн м³ свіжої води, у 2020 році – 291 млн м³, то у 2023 році у зв'язку з повномасштабною агресією російської федерації та значним зменшенням обсягів виробництва і використання на побутово-питні потреби – лише 119,2 млн м³.

Від часів Другої світової війни в Україні не було такого масштабного осушення водосховища як те, що відбулось у квітні 2022 року на Осколі. Українські екологи визначили цю подію однією з найбільших змін у довкіллі, що сталася у війну. За оцінкою «Української природоохоронної групи», близько 355 млн м³ води стрімко вивільнилося з водойми й оголило майже 9 тис. га замуленого дна – колишніх луків заплави Осколу.

Значним є вплив бойових дій на водні об'єкти області – це втоплена військова техніка, боєприпаси, забруднення паливно-мастильними матеріалами. Загалом це стосується 47 % водосховищ області (18 із 57).

Ефективну очистку забезпечують очисні споруди 26 водокористувачів, що складає 38,2 % від загальної кількості водокористувачів, у тому числі за видами очистки: біологічної очистки – 19, фізико-хімічної очистки – 1, механічної очистки – 6.

Фактичний скид стічних вод до поверхневих водних об'єктів у 2023 році склав 156,5 млн м³ стічних вод (у 2020 році – 312,2 млн м³).

З початку агресії російської федерації Харківська область щодня перебуває під ворожими обстрілами, водним об'єктам області спричинено величезні збитки. На території області знищено або пошкоджено та потребує відновлення 17 очисних споруд, зокрема: КП «Вовчанськ» Вовчанської міської ради, КП «Балаклійський водоканал», КП «Куп'янський водоканал» Куп'янської міської ради, Борівське комунальне водопровідно-каналізаційне підприємство, КП «Салтів водоканал», Ізюмське комунальне водопровідно-каналізаційне підприємство, КП «Аква» Шевченківської селищної ради.

За попередніми даними Головного управління статистики у Харківській області, протягом 2023 року в області утворилося 750,0 тис. тонн відходів I–IV класів небезпеки. Серед утворених відходів найбільшу питому вагу склали відходи IV класу небезпеки – 739,0 тис. тонн або 98,54 % від загального обсягу утворених відходів. Решта відходів розподілилась за класами небезпеки

таким чином: 0,14 тис. тонн (0,019 %) – до I класу небезпеки; 0,20 тис. тонн (0,027 %) – до II класу небезпеки; 10,65 тис. тонн (1,420 %) віднесено до III класу.

Таблиця 47. Динаміка основних показників поводження з відходами I–IV класів небезпеки, тис.т

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік
	(попередні дані станом на 08.05.2024)	(попередні дані станом на 08.05.2024)	(попередні дані станом на 12.07.2024)
Утворено	1249,1	635,8	750,0
Одержано від інших підприємств	1757,7	856,0	967,8
Спалено	28,4	13,9	7,0
у тому числі з метою отримання енергії	27,9	13,9	7,0
Використано (утилізовано)	52,9	27,2	8,3
Направлено в сховища організованого складування (поховання)	894,0	277,7	463,2
Передано іншим підприємствам	396,1	647,5	622,3
Наявність на кінець звітного року у сховищах організованого складування та на території підприємств	2682,0	70,3	49,9

На території Харківської області обліковується 79 місць видалення твердих побутових відходів, з яких 26 знаходилися на тимчасово окупованих територіях, які протягом тривалого часу залишалися без належної експлуатації та охорони.

Опитування, проведене соціологічною групою «Рейтинг» у квітні-травні 2024 року, показало, що у Харкові рівень якості послуг зі збору сміття оцінено позитивно. Зокрема, 46 % жителів міста (основних стейкхолдерів) відзначили цю послугу як «добру», а 9 % – як «відмінну». Ще 39 % оцінюють послугу як «середню», і лише 5 % вважають її «поганою» чи «жахливою».

Загальний індекс якості послуг зі збору сміття у Харкові за 2024 рік склав 4,3 із 5 можливих балів, що є одним із найвищих показників серед великих міст України. Це свідчить про стабільний рівень послуг, врахування потреб всіх заінтересованих сторін, навіть за умов воєнного стану.

З початку агресії російської федерації проти України протягом 2022-2025 років Харківська область перебуває під ворожими обстрілами. Під час здійснення бойових дій утворюється велика кількість відходів руйнувань. Зазначені відходи містять певну кількість небезпечних відходів, які не підлягають захороненню в місцях видалення відходів. Повномасштабне вторгнення російської федерації завдало також величезної шкоди інфраструктурі та довкіллю області. Так, фактична сума шкоди та збитків, завданих навколишньому природному середовищу на території Харківської області внаслідок збройної агресії російської федерації, за даними Державної екологічної інспекції у Харківській області, станом на 13.01.2025 р. складає 495,071 млрд грн.

Унаслідок руйнування житлових будинків та інших споруд утворилася велика кількість відходів. На території області обліковано більше 77 тис. тонн відходів від руйнувань (інформація постійно оновлюється). Значна частина таких відходів може бути повторно використана в будівництві або перероблена за умови їх сортування та/або демонтажу за типами відходів у місцях утворення.

Аналіз стану довкілля Харківської області у 2023–2024 роках вказує на значний вплив бойових дій на екологічну ситуацію. Основними чинниками забруднення атмосферного повітря стали викиди від стаціонарних джерел, вибухів та пожеж, а також використання автономних джерел енергії під час блекаутів. Викиди забруднюючих речовин у 2023 році склали 38,8 тис. тонн, що на 15,6 тис. тонн більше, ніж у 2022 році, через активізацію виробництва електроенергії та видобутку корисних копалин.

Водні об'єкти області також зазнали серйозних ушкоджень: 47% водосховищ були забруднені чи пошкоджені внаслідок бойових дій. Обсяг використання свіжої води скоротився до 119,2 млн м³ у 2023 році, а значна частина очисних споруд потребує відновлення. Відходи від руйнувань перевищують 77 тис. тонн, частину яких можливо переробити чи використати повторно.

Стан поводження з відходами залишається викликом: у 2023 році в області утворилося 750 тис. тонн відходів, більшість із яких належить до IV класу небезпеки. Загальна сума збитків довкіллю, завданих агресією РФ, складає понад 483 млрд грн. Ці виклики вимагають впровадження сучасних підходів до відновлення екологічного балансу, інвестицій у відновлення інфраструктури та посилення екологічного моніторингу.

У рамках стратегії розвитку Харківської області планується реалізація проєкту будівництва заводів з управління побутовими відходами. Наразі область стикається з відсутністю сміттєспалювального заводу та комплексного рішення для оброблення твердих побутових відходів (ТПВ). В області функціонує 79 полігонів та звалищ, що не відповідають сучасним екологічним стандартам. Щорічно населення області утворює близько 692 тис. тонн ТПВ, що

складає 266 кг на одну особу. В рамках проєкту передбачено створення системи переробки 100% побутових відходів, що дозволить не лише зменшити екологічне навантаження, а й впровадити ефективні методи спалювання ТПВ для отримання енергії, що сприятиме розвитку енергоефективних технологій та зменшенню негативного впливу на довкілля.

Проєкт будівництва заводів з управління побутовими відходами в Харківській області передбачає створення 8 пілотних заводів для переробки 785 тис. тонн відходів на рік, що дозволить значно покращити екологічну ситуацію в регіоні. Вартість реалізації проєкту становить 259,645 млн євро.

1.12. РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД, ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ТИПІВ ТЕРИТОРІЙ

До складу Харківської області входять 7 районів, що об'єднують 56 громад. На 20 листопада 2020 року в області налічувалося 1 746 населених пунктів.

Область є найбільш моноцентричним регіоном України. Розрив між чисельністю найбільшого населеного пункту (м. Харків) та другого за чисельністю (м. Лозова) складає більше ніж 20 разів. Найбільша за площею Лозівська громада – 1424,7 кв. км., найменша – Південномиська – 55,7 кв. км. На значній частині територій територіальних громад області відбувались бойові дії та тимчасова окупація, що суттєво вплинуло на їх інфраструктуру та рівень руйнувань (табл. 48). Найбільше постраждали критична та соціальна інфраструктура, а також об'єкти житлового фонду.

Таблиця 48. Стан розвитку територіальних громад Харківської області

Громади Харківської області	Площа, (км2)	Наявність населеного пункту	Статус території громади під час	Наявність руйнування внаслідок	Наявність стратегії розвитку територіальної громади	Рівень фінансової
-----------------------------	--------------	-----------------------------	----------------------------------	--------------------------------	---	-------------------

			бойових дій та окупації			ведення бойових дій та/або обстрілів						спроможності громади	
			на території ТГ велися бойові дії	територія ТГ або її частина була тимчасово окупована	територія ТГ або її частина окупована на 25.06.24	критична інфраструктура	соціальна інфраструктура	об'єкти житлового фонду					
			затверджена до 24.02.22	затверджена після 24.02.22	у стадії розробки								
Богодухівський район													
Богодухівська ТГ	1156,8	36,348	ні	ні	Ні	так	так	так	ні	ні	так	високий	
Валківська ТГ	1019,0	29,804	ні	ні	Ні	так	ні	ні	ні	ні	так	оптимальний	
Золочівська ТГ	972,8	23,696	так	так	Ні	так	так	так	так	ні	ні	оптимальний	
Коломацька ТГ	322,3	6,399	ні	ні	Ні	ні	ні	ні	так	ні	ні	оптимальний	
Краснокутська ТГ	1039,4	26,040	ні	ні	Ні	так	ні	ні	так	ні	ні	високий	
Ізюмський район													
Балаклійська ТГ	1299,5	44,548	так	так	Ні	так	так	так	ні	ні	так	оптимальний	
Барвінківська ТГ	1367,7	19,092	так	так	Ні	так	так	так	ні	ні	так	оптимальний	
Борівська ТГ	879,4	15,335	так	так	Ні	так	так	так	ні	ні	так	оптимальний	
Донецька ТГ	346,1	22,236	ні	ні	Ні	так	так	так	так	ні	ні	високий	
Ізюмська ТГ	417,6	48,072	так	так	Ні	так	так	так	так	ні	ні	задовільний	
Кузьмівська ТГ	331,5	4,327	так	так	Ні	так	так	так	так	ні	так	низький	
Оскільська ТГ	851,4	8,310	так	так	Ні	так	так	так	так	ні	ні	низький	
Савинська ТГ	425,2	10,200	так	так	Ні	так	так	так	ні	ні	так	задовільний	
Берестинський район													
Зачепилівська ТГ	792,8	13,999	ні	ні	Ні	ні	ні	ні	так	ні	ні	оптимальний	
Кегичівська ТГ	780,0	19,633	ні	ні	Ні	ні	ні	ні	так	ні	ні	високий	
Берестинська ТГ	483,8	30,691	ні	ні	Ні	ні	так	так	ні	ні	так	високий	
Наталінська ТГ	503,2	10,964	ні	ні	Ні	ні	ні	ні	так	ні	ні	високий	
Сахновщинська ТГ	1170,0	19,453	ні	ні	Ні	ні	так	ні	ні	так	ні	високий	
Старовірівська ТГ	603,4	9,116	ні	ні	Ні	ні	так	так	ні	ні	так	високий	
Куп'янський район													
Великобурлуцька ТГ	839,5	14,440	ні	так	Ні	так	так	так	так	ні	ні	оптимальний	
Вільхуватська ТГ	384,0	5,962	ні	так	Ні	так	так	так	ні	ні	так	низький	
Дворічанська ТГ	1113,3	15,831	так	так	Так	так	так	так	ні	ні	так	низький	
Кіндрашівська ТГ	404,9	5,875	так	так	Ні	так	так	так	так	ні	ні	низький	
Куп'янська ТГ	148,4	54,431	так	так	Ні	так	так	так	ні	ні	так	задовільний	
Курилівська ТГ	418,9	9,507	так	так	Ні	так	так	так	ні	ні	так	низький	
Петропавлівська ТГ	338,3	5,106	так	так	Так	так	так	так	ні	ні	так	критичний	
Шевченківська ТГ	979,1	18,959	так	так	Ні	так	так	так	так	ні	ні	задовільний	

Таблиця 48. Стан розвитку територіальних громад Харківської області (продовження)

Громади Харківської області	Площа, (км2)	Наявність населення	Статус території громади під час бойових дій та окупації	Наявність руйнування внаслідок ведення бойових дій та/або обстрілів	Наявність стратегії розвитку територіальної громади	Рівень фінансової спроможності громади
-----------------------------	--------------	---------------------	--	---	---	--

			на території ТГ велися бойові дії	територія ТГ або її частина була тимчасово окупована	територія ТГ або її частина окупована на 25.06.24	кригічна інфраструктура	соціальна інфраструктура	Об'єкти житлового фонду	затверджена до 24.02.22	затверджена після 24.02.22	у стадії розробки	
Лозівський район												
Біляївська ТГ	424,1	5,531	ні	ні	Ні	ні	ні	ні	ні	ні	так	високий
Близнюківська ТГ	1377,7	17,094	ні	ні	Ні	ні	ні	так	так	ні	ні	високий
Лозівська ТГ	1424,9	87,724	ні	ні	Ні	так	так	так	ні	ні	так	високий
Олексіївська ТГ	662,8	6,932	ні	ні	Ні	так	так	так	ні	ні	так	оптимальний
Златопільська ТГ	139,2	30,080	ні	ні	Ні	ні	так	так	ні	так	ні	високий
Харківський район												
Безлюдівська ТГ	137,9	23,375	так	ні	Ні	ні	ні	так	ні	ні	так	високий
Височанська ТГ	61,1	26,703	ні	ні	Ні	ні	так	так	ні	ні	так	оптимальний
Вільхівська ТГ	219,9	12,030	так	так	Ні	так	так	так	ні	ні	так	задовільний
Дергачівська ТГ	544,1	42,823	так	так	Ні	так	так	так	ні	ні	так	високий
Липецька ТГ	363,5	13,165	так	так	Ні	так	так	так	ні	ні	так	низький
Люботинська ТГ	138,0	26,669	ні	ні	Ні	ні	так	так	так	ні	ні	оптимальний
Малоданилівська ТГ	98,3	13,158	так	так	Ні	так	так	так	так	ні	ні	оптимальний
Мерф'янська ТГ	134,3	25,286	ні	ні	Ні	так	так	так	так	ні	ні	оптимальний
Нововодолазька ТГ	580,3	21,484	ні	ні	Ні	ні	так	так	так	ні	ні	високий
Південноміська ТГ	55,7	13,715	ні	ні	Ні	ні	ні	так	ні	ні	так	низький
Пісочинська ТГ	78,8	32,490	ні	ні	Ні	так	так	так	так	ні	ні	високий
Роганська ТГ	79,2	13,371	так	так	Ні	так	так	так	так	ні	ні	високий
Солоницівська ТГ	246,4	34,942	ні	ні	Ні	так	так	так	так	ні	ні	оптимальний
Харківська ТГ	348,6	1421,1 25	так	ні	Ні	так	так	так	так	ні	так	високий
Циркунівська ТГ	140,0	8,713	так	так	Ні	так	так	так	ні	ні	так	низький
Чугуївський район												
Вовчанська ТГ	1418,7	35,642	так	так	Ні	так	так	так	ні	ні	ні	низький
Зміївська ТГ	792,5	40,563	ні	ні	Ні	ні	ні	так	ні	так	ні	оптимальний
Малинівська ТГ	247,1	8,926	так	так	Ні	так	так	так	так	ні	ні	низький
Новопокровська ТГ	160,1	16,301	ні	ні	Ні	так	так	так	ні	ні	так	низький
Печенізька ТГ	466,1	9,278	так	так	Ні	ні	так	так	ні	так	ні	низький
Слобожанська ТГ	572,5	26,399	ні	ні	Ні	так	так	так	ні	ні	так	високий
Старосалтівська ТГ	474,4	7,424	так	так	Ні	так	так	так	так	ні	ні	низький
Чкаловська ТГ	391,3	11,682	так	так	Ні	так	так	так	ні	ні	так	низький
Чугуївська ТГ	289,0	37,962	так	так	Ні	так	так	так	ні	ні	так	високий

Важливою передумовою, яка дозволить забезпечити прискорене відновлення та розвиток територіальних громад, є наявність затверджених стратегій розвитку. Деякі громади мають затверджені стратегії розвитку після 24.02.2022 р., що допомагає їм ефективно планувати відновлення.

За оцінкою фінансової спроможності громад, яка була проведена проєктом «ULEAD з Європою», Харківщина посіла 10 місце серед областей України за підсумками другого року війни. Втім, багато залежить і від розташування громади – деякі райони Харківської області отримали суттєво кращі показники фінансової спроможності, аніж інші (насамперед, через безпекові фактори). Харківська область нараховує 56 територіальних громад, які демонструють різноманітний рівень фінансової спроможності за підсумками 2023 року. На основі аналізу місцевих бюджетів усі громади поділено на п'ять категорій: високий, оптимальний, задовільний, низький та критичний рівень спроможності. До громад із високим рівнем спроможності віднесено 20 громад, зокрема Дергачівську, Пісочинську, Наталинську, які мають доходи на жителя від 10 до понад 20 тис. грн та значні капітальні видатки (понад 40 % у деяких громадах). Громади з оптимальним рівнем спроможності, такі як Олексіївська та Коломацька, з доходами на жителя 8 – 9 тис. грн, здатні

стабільно покривати поточні видатки, проте їх інвестиційні можливості залишаються обмеженими. До категорії із задовільним рівнем спроможності належать 5 громад із доходами від 2 до 5 тис. грн на жителя, які стикаються з фінансовими викликами. Громади з низьким рівнем спроможності, серед яких Дворичанська, мають доходи на жителя від 819 грн та дефіцит бюджету понад 60 %. До критичного рівня віднесено лише Петропавлівську громаду з доходами 499,6 грн на одного жителя та дотаційністю бюджету 86 %.

Відповідно до визначених Кабінетом Міністрів України критеріїв територіальні громади Харківської області будуть віднесені до одного з 4 функціональних типів територій: території відновлення, полюси економічного зростання, території з особливими умовами для розвитку та території сталого розвитку. Наразі, з 56 територіальних громад Харківської області щонайменше 44 територіальні громади відповідають критеріям для віднесення до територій відновлення.

Харківської області зазнала руйнувань унаслідок бойових дій та окупації, що негативно позначилося на стані критичної, соціальної інфраструктури та житлового фонду. Проте громади, які затвердили стратегії розвитку після початку війни, демонструють кращу здатність до планування відновлення та розвитку. Територіальні громади області мають різний рівень фінансової спроможності, який залежить від їхнього розташування, рівня безпеки та доходів на одного мешканця. У громадах із високим рівнем спроможності спостерігаються значні капітальні видатки, тоді як громади з критичним рівнем мають високий рівень дотаційності та значний бюджетний дефіцит.

II. РОЗДІЛ

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПОПЕРЕДНЬОЇ
РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ

Під час розробки Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки враховано результати, досягнуті під час реалізації попередньої Стратегії розвитку Харківської області на період до 2020 року (табл. 49).

Таблиця 49. Перелік і рівень досягнення індикаторів, які встановлені Харківській області у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року

Індикатор	2014 р.	2018 р.	Прогнозне значення індикатора на 2020 р.*	Стан досягнення індикатора
Валовий регіональний продукт (ВРП) у розрахунку на одну особу, грн	29972	69489(в 2017 р.)	52450	Досягнуто
Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу, дол. США	782,3	238,0	784	Не досягнуто
Експорт товарів у розрахунку на одну особу, дол США	725	476,4	474	Досягнуто
Питома вага інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої продукції, %	4,8	2,2 (2017 р.)	6,1	Не досягнуто
Енергоємність ВРП (т.у.п./1 тис USD по ПКС)	0,55	0,36 (2016 р.)	0,37	Досягнуто
Енерговикомідність ВРП, г/грн	2,01	0,65(2016 р.)	1,28	Досягнуто
Локалізація в регіоні виробництва м'яса та молока від мінімальної норми споживання населення, %	41 (м'ясо)52 (молоко)	61,4 (м'ясо)63,6 (молоко)(2017 р.)	60	Досягнуто
Питома вага відновлюваних джерел енергії у валовому кінцевому обсязі споживання енергії в системах опалення та охолодження, у виробництві електроенергії та транспортному секторі, %	3,85	1,4 (2017 р.)	11	Не досягнуто
Питома вага утилізованих відходів у загальній кількості утворених, %	12,9	17,5	19,5	Не досягнуто
Кількість малих підприємств на 10 тис. наявного населення	91	80(на 01.01.2018 р.)	87	Не досягнуто
Кількість середніх підприємств на 10 тис. наявного населення	4	4,2(на 01.01.2018р.)	8	Не досягнуто
Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн	26098	60117,7(попередні дані)	44499	Досягнуто
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн	3144	7657	5302	Досягнуто
Рівень безробіття за методологією Міжнародної організації праці, %	6,4	5,3	6,9	Досягнуто
Загальний коефіцієнт вибуття сільського населення на 1 тис. наявного населення	16,4	14,21	2,9	Не досягнуто
Забезпеченість населення лікарями всіх спеціальностей на 10 тис наявного населення на кінець року	57,6	57,9	61,7	Не досягнуто
Рівень смертності на 1 тис. населення	14,4	15,9	13,6	Не досягнуто
Середня тривалість життя, роки	72,14	71,4	+3 роки	Не досягнуто
Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами в міській місцевості, %	68	72	70	Досягнуто
Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами в сільській місцевості, %	40	40	45	Не досягнуто
Проникнення широкосмугового Інтер-нету (абонентів на 100 осіб)	6,62	51,8(9 міс. 2018 р.)	25	Досягнуто
Питома вага випускників шкіл, які володіють двома іноземними мовами (підтверджується сертифікатами)	Не обрах.	Не обрах.	75	**
Площа земель природно-заповідного фонду, тис. га	73,8	87,0	282,8	Не досягнуто
Питома вага площі заповідного фонду до площі адміністративно-територіальної одиниці, %	2,3	2,8	9	Не досягнуто

*Перелік щорічних індикаторів, на досягнення прогнозованих значень яких спрямована Стратегія в редакції Постанови КМУ від 20.12.2017 №1089

**Частка випускників загальноосвітніх навчальних закладів, які отримали за результатами зовнішнього незалежного оцінювання з іноземної мови 160 балів і вище, відсотків до загальної кількості учнів, що проходили тестування з іноземної мови 27,1%, за 2018 р. – 5 позиція в Україні

Моніторингові звіти за 2021 рік та 2022 рік про стан реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки та Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки підготовлено згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки

результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» (зі змінами), Методикою розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затвердженою наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 березня 2016 року № 79 (зі змінами), зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 04 червня 2020 р. за № 494/34777.

Рішенням Харківської обласної ради від 02 липня 2022 року № 375-VIII затверджено моніторинговий звіт за 2021 рік про стан реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки та Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки. (<https://ts.lica.com.ua/77/1/381661/23175>). За 2021 рік реалізовувалося 140 проєктів із загальною сумою вибраних коштів у звітному періоді 1 799 192,545 тис. грн. за 35 технічними завданнями, що становить 34,65 % від загальної кількості технічних завдань, включених до Плану заходів. У грошовому вигляді виконання орієнтовного обсягу фінансування на 2021 рік, передбаченого Планом заходів, становило 60,63 %. У 2022 році реалізовувалися 110 проєктів із загальною сумою вибраних коштів у звітному періоді 611 891,987 тис. грн. за 32 технічними завданнями, що становить 31,68 % від загальної кількості технічних завдань, включених до Плану заходів. У грошовому вигляді виконання орієнтовного обсягу фінансування на 2022 рік, передбаченого Планом заходів, становить 16,45 %, із них: 84 проєкти реалізовано та 26 проєктів знаходяться на стадії реалізації (незавершених).

Моніторинговий звіт про виконання плану заходів із реалізації Регіональної стратегії розвитку Харківської області за 2023 рік було сформовано відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 № 816 «Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів». 2023 році реалізовувалися 181 проєкт за 32 технічними завданнями, що становить 35,16 % від загальної кількості технічних завдань, включених до Плану заходів.

Усього за період 2021-2023 роки здійснювалися заходи за 47 технічними завданнями, що становить 46,53 % від загальної кількості технічних завдань, включених до Плану заходів.

III. РОЗДІЛ

SWOT- ФАКТОРИ РОЗВИТКУ І
ВИЗНАЧЕННЯ ВИКЛИКІВ,
РИЗИКІВ І ПОРІВНЯЛЬНИХ
ПЕРЕВАГ РЕГІОНУ

3.1. АНАЛІЗ СИЛЬНИХ І СЛАБКИХ СТОРІН, МОЖЛИВОСТЕЙ І ЗАГРОЗ РЕГІОНУ

На основі проведеного аналізу соціально-економічного розвитку Харківської області за 2014–2018 роки, з урахуванням експертних думок, було визначено основні сильні та слабкі сторони, можливості та загрози зовнішнього середовища. Проте, у зв'язку з впливом повномасштабного вторгнення РФ в Україну, що призвело до суттєвих демографічних змін, окупації частини територій, руйнування інфраструктури та релокації бізнесу, виникла необхідність оновлення стратегії розвитку регіону.

Оновлений аналіз охоплює період 2021–2024 років та включає оцінку безпекової ситуації, потреб заінтересованих сторін та вигодонабувачів, а також враховує інтереси таких стейкхолдерів, як:

1. Місцеві жителі – їх потреби і очікування стосуються безпеки, якості житлово-комунальних послуг (водопостачання, опалення, вивезення сміття), відновлення соціальної інфраструктури (шкіл, лікарень, дитячих садків), а також можливостей для працевлаштування. Для них важливо також забезпечення доступу до необхідних послуг на місцях, зокрема в умовах рецидивів бойових дій.
2. Органи місцевого самоврядування – потребують оцінки фінансових можливостей для підтримки місцевих програм, а також координації відновлення інфраструктури після військових дій. Враховані їхні стратегічні плани щодо розвитку територіальних громад, вдосконалення управлінських процесів та налагодження міжрегіональної співпраці для забезпечення сталого розвитку.
3. Бізнес-спільнота – важливим для цієї групи стейкхолдерів є відновлення економічної діяльності та підтримка підприємств у період після війни. Це включає створення сприятливих умов для інвестицій, полегшення податкового навантаження, доступ до кредитування, а також відновлення логістичних ланцюгів і забезпечення стабільності енергопостачання.
4. Освітні установи – їхні інтереси стосуються відновлення навчального процесу, модернізації навчальних закладів, забезпечення безпечного середовища для учнів і студентів. Важливими є також інновації у системі освіти та розвиток нових освітніх програм, що відповідають потребам регіону в контексті поствоєнного відновлення.
5. Медичні заклади – потребують реконструкції інфраструктури, оновлення обладнання, а також забезпечення кадрів для надання медичних послуг на належному рівні. Враховано необхідність зміцнення спроможності медичних установ на рівні територіальних громад, зокрема для боротьби з епідеміями та надання першої медичної допомоги в кризових ситуаціях.
6. Громадські організації – вони активно взаємодіють із місцевими громадами та органами влади в процесах гуманітарної допомоги, підтримки постраждалих від війни та в питаннях екології. Враховані їхні ініціативи у сфері волонтерства, відновлення соціальних зв'язків, а також у сприянні гендерній рівності та розвитку інклюзивних громад.
7. Міжнародні партнери і донори – для них важливими є механізми фінансування відновлення регіону, підтримка міжнародних проєктів з реконструкції інфраструктури, економічної стабілізації та розвитку сталих екосистем. Враховано потенційне залучення міжнародних грантів та кредитів, а також партнерство з міжнародними організаціями для відновлення соціальних і економічних процесів в області.
8. Важливим аспектом оновленого аналізу є також гендерний вплив, розвиток територіальних громад, функціональні типи територій та стратегії розвитку громад. Крім того, було здійснено аналіз зовнішніх та внутрішніх викликів, які чинять вплив на регіональний розвиток. Враховуючи результати аналізу за 2014–2018 роки та оновленого аналізу за 2021–2024 роки, визначено актуальні сильні й слабкі сторони, можливості і

загрози зовнішнього середовища, які можуть вплинути на подальший розвиток регіону (табл. 50).

Таблиця 50. SWOT-фактори розвитку Харківської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Природно-ресурсний потенціал	
• Помірно континентальний клімат — сприятливий для сільського господарства. • Рівнинний рельєф території, що забезпечує зручні умови для сільськогосподарських робіт і розвитку інфраструктури. • Значні земельні ресурси, переважно чорноземи, що є одними з найродючіших ґрунтів у світі. • Достатня наявність покладів природного газу — Шебелинське родовище, яке забезпечує понад 37% видобутку газу в Україні. • Найбільше родовище бурого вугілля в Європі — важливий ресурс для енергетичної та промислової галузей. • Великий потенціал для майбутнього видобутку природних ресурсів (наприклад, газу на глибоких горизонтах). • Розвинена сировинна база для будівельних матеріалів — це сприяє розвитку будівельного сектору.	• Периферійність місцезнаходження — через військові дії Харківська область стала віддаленою від основних економічних центрів і ринків, що ускладнює ефективне використання природних ресурсів і знижує інвестиційну привабливість. • Недостатня забезпеченість якісною питною водою — забруднення водних ресурсів, зокрема річок і водосховищ, потребує термінового вирішення для забезпечення потреб населення і сільського господарства. • Низька лісистість території — обмежує можливості для лісозаготівлі, створення лісових екосистем і боротьби з ерозією ґрунтів. • Високий рівень розораності земель — сприяє ерозії ґрунтів і зниженню їх родючості, особливо за умов інтенсивного землеробства. • Зниження родючості ґрунтів — інтенсивне використання хімікатів і відсутність сівозміни погіршують стан ґрунтів і знижують їх продуктивність. • Забруднення водних ресурсів через військові дії — значне забруднення річок і водосховищ, спричинене бойовими діями, знижує якість води і створює екологічні ризики. • Пошкодження мінерально-сировинної бази — руйнування інфраструктури і родовищ через бойові дії ускладнює видобуток корисних копалин. • Необхідність розмінування територій — значні площі сільськогосподарських угідь і лісів потребують розмінування, що уповільнює відновлення та використання природних ресурсів.
2. Економічний потенціал	
• Потужний промисловий сектор — багатогалузева структура, що включає машинобудування, хімічну промисловість, металообробку та інші ключові галузі, які забезпечують основу для економічного розвитку. • Розвинена логістика — наявність логістичних центрів і значного потенціалу торгівлі та транзитних перевезень. • Конкурентоспроможні компанії в секторі інформаційних технологій і креативних індустрій — високий розвиток інформаційних технологій, а також інші галузі креативної індустрії, що забезпечують додану вартість і розвиток інновацій. • Продуктова диверсифікація експорту — область має високий рівень диверсифікації експорту, зокрема в аграрному секторі, що забезпечує продовольчу безпеку регіону навіть у складних умовах війни. • Спеціалізація на продовольчому виробництві — Харківська область продовжує спеціалізуватися на виробництві олії, зернових, молочних	• Фізичний та моральний знос виробничих фондів — високий рівень зносу виробничих потужностей, що знижує ефективність промислового виробництва та ускладнює відновлення після бойових дій. • Низька експортна орієнтованість економіки — незважаючи на наявність розвинених галузей, економіка області не має достатньо високої експортної орієнтованості, що обмежує можливості для міжнародної торгівлі. • Недостатній розвиток малого та середнього бізнесу в матеріальному виробництві — слабкий розвиток сектору малого та середнього бізнесу у сфері матеріального виробництва, що обмежує інноваційні можливості та ефективність економіки. • Проблеми з великими державними підприємствами — наявність збиткових або непрацюючих великих державних підприємств, які створюють додаткове навантаження на економіку та інфраструктуру. • Нерівномірний розвиток регіону — існують територіальні диспропорції в розвитку промисловості та сільського господарства, що може призвести до соціальної нерівності і знижує загальний економічний потенціал. • Втрата виробничих потужностей через військові дії — значні збитки через пошкодження підприємств та інфраструктури внаслідок війни, зокрема аграрного сектору (втрата більше 50% продукції тваринництва, пошкодження 27% господарств).

Сильні сторони	Слабкі сторони
продуктів та ковбас, що забезпечує стабільність аграрного сектора.	• Високі витрати на енергоносії та брак кваліфікованих кадрів — бізнес стикається з високими енергетичними витратами і дефіцитом кваліфікованих кадрів, що знижує ефективність виробництва і стримує розвиток галузей. • Зниження зовнішньої торгівлі — зовнішньоторговельний обіг скоротився удвічі через війну, зокрема в категоріях харчових продуктів, машин та обладнання, металів. Це обмежує можливості для економічного зростання і диверсифікації ринків. • Витрати на відновлення після війни — за попередніми розрахунками, збитки від пошкоджених сільськогосподарських угідь та підприємств складають близько 7,4 млн дол. США, що знижує загальну економічну активність регіону.
3. Науково-технічний та інноваційний потенціал	
• Розвинена освітня сфера — Харків володіє високим освітнім потенціалом з підготовки висококваліфікованих кадрів, зокрема три харківських університети (ХНУ імені Каразіна, НТУ «ХПІ», ХНУРЕ) входять до міжнародного рейтингу QS World University Rankings: Sustainability 2024. • Другий науковий потенціал в Україні — Харків має другий за величиною науковий і науково-технічний потенціал в Україні після Києва, що створює умови для інноваційного розвитку. Регіон має потужний потенціал в IT-сфері та наукових дослідженнях. • Лідерство в наукових податкових надходженнях — Харківська область займає перше місце в Україні за часткою податкових надходжень від наукової діяльності (32% у 2023 році).	• Низька інноваційна активність підприємств — відсутність значної кількості підприємств, що активно впроваджують інновації, обмежує розвиток високотехнологічного виробництва. • Недостатня координація між наукою, бізнесом і освітою — недостатня взаємодія між цими секторами не сприяє розвитку інноваційних проєктів і технологій. • Нерозвинута інноваційна інфраструктура — відсутність достатньо розвиненої інноваційної інфраструктури (наприклад, технопарків і інкубаторів для стартапів) ускладнює комерціалізацію наукових розробок. • Збитки від війни — пошкодження матеріально-технічної бази 22-х закладів вищої освіти та 35-ти закладів фахової передвищої освіти, а також зниження наукового потенціалу через виїзд значної частини науковців за кордон або в інші регіони України.
4. Інвестиційний потенціал	
• Наявність вільних виробничих площ — наявність незайнятих площ для розвитку нових підприємств створює можливості для залучення інвестицій у різні галузі економіки. • Залучення прямих іноземних інвестицій — станом на 31 грудня 2022 року загальний обсяг прямих іноземних інвестицій у Харківську область склав 634,6 млн дол. США, з яких 45,7% надходять з країн ЄС. • Ефективне залучення донорських коштів — ефективна робота через механізми міжнародної технічної допомоги та грантових проєктів є вагомим джерелом відновлення інфраструктури та розвитку регіону.	• Низький рівень інвестицій в регіональну економіку — незважаючи на наявність інвестиційних можливостей, загальний рівень інвестицій у регіон залишається низьким, що обмежує темпи економічного розвитку. • Дефіцит якісно підготовлених інвестиційних проєктів — відсутність розроблених, ефективно підготовлених інвестиційних проєктів ускладнює залучення інвесторів, особливо у високотехнологічні та інноваційні галузі. • Нерозвинута інвестиційна інфраструктура — недостатній розвиток інфраструктури для залучення і підтримки інвестицій (технопарки, індустріальні зони, бізнес-інкубатори) знижує привабливість регіону для зовнішніх і внутрішніх інвесторів. • Військові дії як основний зовнішній виклик — військова агресія росії суттєво знижує інвестиційну привабливість Харківської області, створюючи ризики для інвесторів через пошкодження інфраструктури, втрату виробничих потужностей і ускладнення логістичних зв'язків.
5. Людський і трудовий потенціал	
• Велика чисельність населення — Харківська область є одним з найбільших регіонів України за кількістю населення, що забезпечує значний трудовий ресурс. • Високий рівень освіти — регіон має найвищі показники серед інших областей України питомої ваги населення з вищою	• Скорочення чисельності та старіння населення — депопуляція регіону через перевищення смертності над народжуваністю, міграційний відтік молодого населення і зростання частки осіб похилого віку. • Вплив окупації та військових дій на трудовий потенціал — через бойові дії та окупацію частини територій області значна кількість людей була змушена покинути регіон. Це

Сильні сторони	Слабкі сторони
освітою, що сприяє високій кваліфікації робочої сили. • Зростання трудового потенціалу завдяки внутрішньо переміщеним особам — притік внутрішньо переміщених осіб (ВПО) збільшує чисельність працездатного населення, що підтримує трудовий ринок. • Високий рівень урбанізації — значна частина населення зосереджена в міських агломераціях, що сприяє розвитку економіки і робочих місць у міських районах. • Збереження працездатного контингенту — незважаючи на міграційний відтік, регіон зберігає значну частину працездатного населення, що сприяє відновленню ринку праці навіть в умовах війни. • Друге місце за кількістю працевлаштованого населення в Україні — Харківська область демонструє поступове відновлення ринку праці та високий рівень зайнятості. • Високий рівень кваліфікації та професіоналізму трудових ресурсів — Харків має значний трудовий потенціал у таких галузях, як ІТ, цифрові технології та інженерія, що забезпечує високий рівень кваліфікації серед місцевих фахівців. Це створює можливості для активної участі міста у глобальних ринках праці, особливо в секторах, що вимагають високої експертизи, таких як програмування, розробка програмного забезпечення, цифровий маркетинг та дизайн.	призвело до зменшення працездатного контингенту і високого навантаження на безпечні райони. • Міграція кадрів через бойові дії — через військову агресію значна кількість висококваліфікованих кадрів була змушена залишити регіон, що погіршує структуру трудового потенціалу. • Обмежені можливості працевлаштування в сільській місцевості — відсутність достатньої кількості робочих місць у сільських районах спричиняє трудову міграцію з цих територій до міських агломерацій. • Скорочення вакансій через економічні труднощі — на 2024 рік кількість вакансій у регіоні знизилась до 39% від довоєнного рівня, що свідчить про суттєве скорочення пропозицій на ринку праці через війну та втрату економічно активного населення через міграцію. • Зростання гендерних дисбалансів — хоча жінки мають рівні права, війна та соціально-економічні труднощі створюють бар'єри для їх повноцінної участі в трудовій діяльності. Особливо це стосується жінок, які після війни повинні поєднувати роботу та догляд за дітьми або літніми родичами, що може обмежувати їх можливості для розвитку кар'єри та рівного доступу до економічних можливостей. • Низька інтеграція фрілансерів у формальну економіку — велика частина доходів місцевих фрілансерів не проходить через національні податкові та економічні системи, що знижує ефективність державного регулювання цього сектора. Багато фрілансерів працюють неофіційно, не реєструючи свої доходи, що обмежує можливості для місцевих бюджетів і регіонального розвитку, а також спричиняє проблеми з оподаткуванням та соціальними гарантіями для фахівців.
6. Стан навколишнього природного середовища	
• Зменшення обсягів викидів від стаціонарних джерел — зниження обсягів викидів забруднюючих речовин у атмосферу від стаціонарних джерел, що може свідчити про покращення екологічної ситуації в регіоні. • Потенціал для повторного використання відходів — велика кількість відходів, утворених внаслідок руйнувань, має потенціал для повторного використання в будівництві або переробки при належному сортуванні. • Потенціал для розвитку екологічної мережі - наявність значної кількості територій, що потребують рекультивації створює передумови для розвитку сталих екологічних мереж в регіоні.	• Збільшення обсягів викидів від пересувних джерел — через бойові дії та необхідність використання альтернативних джерел енергії (тверде паливо, дизельгенератори тощо) відбулося збільшення викидів забруднюючих речовин, що погіршує якість атмосферного повітря. • Шкода від збройної агресії — фактичні збитки, завдані навколишньому природному середовищу через військові дії, на 01.09.2024 оцінюються в 483,535 млрд грн. Включають пошкодження екосистем, забруднення водних ресурсів, знищення природних територій. • Пошкодження водних ресурсів — вплив бойових дій на водні об'єкти, зокрема на забруднення водойм боєприпасами, військовою технікою та пально-мастильними матеріалами, що призводить до забруднення 47% водосховищ області. • Осушення водосховища на Осколі — масштабне осушення водосховища на Осколі в квітні 2022 року, яке спричинило вивільнення понад 355 млн м³ води, що негативно позначилося на довкіллі і вплинуло на місцеві екосистеми. • Пошкодження екологічної інфраструктури — знищено або пошкоджено 17 очисних споруд, що потребують відновлення для забезпечення належної очистки водних

Сильні сторони	Слабкі сторони
	ресурсів і відновлення нормальних умов для життя населення. • Незначні площі природно-заповідних територій — Харківська область має обмежену кількість природно-заповідних територій, що зменшує можливості для збереження біорізноманіття та екологічної стабільності.
7. Транспортна інфраструктура	
• Вузловий центр залізничного сполучення Східної України — Харків є ключовим вузлом залізничного транспорту в Україні та виконує критичну функцію у забезпеченні оборони та захисту країни. • Наявність метрополітену в м. Харкові — наявність метрополітену у Харкові покращує міське транспортне сполучення, знижує навантаження на інші види транспорту та сприяє розвитку міської інфраструктури. • Висока забезпеченість мобільним зв'язком — наявність стабільного мобільного зв'язку покращує комунікацію та координацію транспорту, особливо в умовах воєнного стану. • Високий індекс якості транспортної інфраструктури — загальний індекс якості транспортної інфраструктури в Харкові становить 4,0 з 5, що є одним із найкращих результатів серед міст України, свідчить про стабільну роботу транспортної системи навіть під час війни.	• Значне зменшення обсягів залізничних перевезень — анексія Криму та бойові дії в Донецькій, Луганській, Сумській та Харківській областях призвели до зменшення залізничних перевезень, що негативно позначається на логістичних зв'язках регіону. • Великі збитки від війни для транспортної інфраструктури — за оцінкою Київської школи економіки, прямі грошові збитки інфраструктури Харківської області становлять: 15% для залізничної інфраструктури, 22% для доріг та 12% для мостів. Це найбільші втрати серед підконтрольних регіонів України. • Руйнування дорожньої інфраструктури через бойові дії — станом на 1.11.2024 зруйновано 1568,4 км автодоріг місцевого значення, зокрема 30 мостів (28 зруйновано повністю). Потребує значної реконструкції більша частина пошкоджених доріг. • Наростання техногенних ризиків — зношеність систем життєзабезпечення, таких як водопостачання та енергетичні мережі, підвищує ризик техногенних аварій, що може серйозно вплинути на транспортну інфраструктуру. • Відсутність стабільного інтернету в окремих районах — нестабільний інтернет в деяких районах області ускладнює координацію і управління транспортними процесами, зокрема в умовах воєнного часу.
8. Житлово-комунальне господарство	
• Розвинута централізована інфраструктура електро-, газо-, водо-, теплопостачання — наявність добре розвиненої централізованої інфраструктури забезпечує стабільне постачання комунальних послуг, навіть у складних умовах. • Лідерство в програмі «єВідновлення» — Харківщина є лідером за кількістю сформованих сертифікатів на компенсацію за знищене майно, що дозволяє компенсувати понад 5 млрд грн за зруйноване житло. • Реалізація енергоефективних заходів — попри воєнний стан, триває впровадження заходів з енергозбереження та енергоефективності, зокрема через встановлення сонячних панелей суб'єктами господарювання. • Високий рівень задоволеності послугами ЖКГ — за результатами опитувань, в Харкові високі оцінки за газопостачання (4,3 з 5), що свідчить про ефективну роботу цієї сфери. • Високий рівень доступу до питної води — 99,4% населених пунктів та 99,9% населення мають цілодобове водопостачання, що забезпечує доступ до якісної питної води.	• Високий фізичний знос комунальної інфраструктури — значний знос очисних і каналізаційних споруд, а також мереж централізованого тепло- та водопостачання потребує негайної реконструкції та модернізації. • Фізичний та моральний знос житлового фонду — високий рівень зносу житлових будинків (як багатоповерхівок, так і приватних будинків) негативно впливає на якість житлових умов та потребує значних інвестицій для відновлення. • Енергетичні втрати в комунальній сфері — висока питома вага енергетичних втрат при споживанні житлово-комунальних послуг, що збільшує витрати на енергію і знижує ефективність постачання. • Значні збитки від війни — через збройну агресію Харківська область зазнала найбільших втрат серед регіонів України: зруйновано понад 44 500 об'єктів, зокрема 6340 багатоповерхівок та майже 20 000 приватних будинків. • Знищення енергетичної інфраструктури — внаслідок військових дій зруйновано понад 700 об'єктів енергетики та 8 000 км ліній електропередачі, що призвело до втрати генерації електричної енергії та припинення постачання теплової енергії від ТЕЦ та ТЕС. • Недостатній рівень розрахунків за послуги — незадовільний рівень оплат з боку населення за житлово-комунальні послуги, що знижує фінансову стійкість комунальних підприємств і ускладнює їхнє функціонування.

Сильні сторони	Слабкі сторони
Висока якість послуг зі збору сміття — за 2024 рік Харків отримав високий індекс якості послуг зі збору сміття (4,3 з 5), що є одним із найкращих показників серед великих міст України.	
9. Громадянське суспільство	
Наявність великої кількості громадських організацій — Харківська область має розвинену мережу інституцій громадянського суспільства, представлену численними громадськими організаціями, що активно займаються соціальними, культурними та правозахисними питаннями. Вшанування пам'яті загиблих захисників — активна робота над проєктами, спрямованими на вшанування пам'яті загиблих українських захисників, що підтримує моральний дух і є важливим елементом національної єдності. Готовність населення до боротьби за незалежність — 73,4% опитаних вважають збереження цілісності і незалежності України головним пріоритетом, що свідчить про високу патріотичну свідомість, єдність та незламність населення. Підтримка гендерної рівності — активно впроваджуються заходи за резолюцією ООН 1325, спрямовані на забезпечення гендерної рівності та безпеки жінок у регіоні, що включає діяльність Координаційної ради та рекомендації для органів місцевого самоврядування.	Недостатня активність у співпраці з владою — громадські організації недостатньо активно співпрацюють з органами влади у вирішенні нагальних соціальних і економічних проблем, що може знижувати ефективність реалізації громадських ініціатив.
10. Державне управління	
Єдине вікно та ЦНАП — Харківська область має розвинену мережу центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), які забезпечують доступність та зручність отримання адміністративних послуг для громадян. 95% ЦНАП надають сервіси для ветеранів війни та їхніх сімей. Інтерактивна мапа для доступу до соціальних послуг — створення інтерактивної мапи на сайті Харківської обласної військової адміністрації сприяє кращому доступу населення територіальних громад до соціальних послуг. Центри життєстійкості — значну роль у забезпеченні психосоціальної підтримки громадян та доступності соціальних послуг відіграють Центри життєстійкості, що створюються в громадах області. Інноваційні технології надання публічних сервісів — впровадження електронних систем, таких як «Вулик», «Прозорий офіс», «e-ЦНАП Cloud», а також автоматизовані системи для керування чергою, значно підвищують	Недостатня ефективність підготовки працівників органів влади — система підготовки працівників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування потребує вдосконалення для підвищення ефективності управлінської діяльності. Не повною мірою впроваджена система електронного врядування — хоча в області впроваджено ряд електронних систем для надання послуг, 22% ЦНАП не використовують жодної інформаційної системи, що обмежує ефективність і інтеграцію адміністративних послуг. Необхідність залучення цифрових інструментів — для повної оптимізації роботи ЦНАП і створення єдиної регіональної системи надання адміністративних послуг потрібно залучити більше цифрових інструментів і систем автоматизації.

Сильні сторони	Слабкі сторони
ефективність надання адміністративних послуг. • Мобільні та кейс-офіси для обслуговування людей з обмеженими можливостями — послуга "Мобільний офіс" в 13 ЦНАП дозволяє обслуговувати людей похилого віку та з обмеженими можливостями пересування, що значно підвищує доступність адміністративних послуг.	
11. Просторовий розвиток	
• Наявність схеми планування регіону — наявність схеми планування регіону забезпечує основи для розвитку території, планування процесів відновлення та раціонального використання ресурсів.	• Недостатня розробленість містобудівної документації місцевого рівня — на місцевому рівні недостатньо розроблена містобудівна документація, що ускладнює ефективне планування розвитку на рівні територіальних громад. • Моноцентрична просторова організація — виражена моноцентричність розвитку з концентрацією ресурсів та можливостей у місті Харкові. • Розрив між обласним центром і іншими адміністративно-територіальними одиницями у соціально-економічному розвитку — існує значний розрив у соціально-економічному розвитку між Харковом та іншими адміністративно-територіальними одиницями області.
12. Соціально-культурна сфера	
• Розвинута соціальна інфраструктура — наявність мережі з 192 комунальних закладів охорони здоров'я та понад 37 тисяч медичних працівників забезпечує адаптацію системи до екстремальних умов. • Розвинута спортивно-оздоровча інфраструктура — підтримка спортивно-оздоровчих закладів сприяє здоровому способу життя мешканців регіону. • Лідерство у доступності міського середовища — Харків є лідером в Україні за рівнем доступності міського середовища для людей з особливими потребами. • Широка мережа культурних закладів національного рівня — область має розвинену мережу культурних закладів, що сприяє підтримці культурної спадщини та розвитку мистецтва. • Високий рівень задоволеності медичними послугами — індекс якості медичних послуг у Харкові становить 3,4 з 5, що є одним із найвищих показників серед обласних центрів України. • Розвиток безпечної мережі — створення підземних шкіл, розбудова захисної інфраструктури, що забезпечує безпеку і продовження навчального процесу.	• Недостатнє задоволення потреб вразливих соціальних груп — недостатня інфраструктура для підтримки осіб похилого віку, внутрішньо переміщених осіб, а також людей з обмеженими можливостями. • Руйнування об'єктів інфраструктури — зруйновано або пошкоджено 347 об'єктів охорони здоров'я, 383 заклади культури, 46 ЗЗСО (шкіл), 19 дошкільних закладів та 209 пам'яток культурної спадщини. • Руйнування культурно-мистецької інфраструктури — постраждало 35 культових споруд, обмежені можливості проведення культурно-масових заходів, необхідність збереження культурної спадщини в умовах війни. • Відтік кадрів — відтік кваліфікованого медичного персоналу, тренерів та працівників культури через війну. • Дефіцит об'єктів інфраструктури у містах і сільській місцевості — недостатня кількість соціально-культурних, спортивних та ділових закладів у регіоні. • Вищий за середній рівень захворюваності — демографічні проблеми та обмежений доступ до якісних медичних послуг ускладнюють ситуацію зі здоров'ям населення.

Можливості	Загрози
1. Політичні фактори	
• Політична підтримка ЄС та інших країн світу — наявність міжнародної підтримки для відновлення регіону та інтеграції в європейські структури. • Проведення державної політики щодо залучення інвестицій — підтримка внутрішніх та зовнішніх інвесторів допоможе відновити економіку регіону та створити нові робочі місця. • Розвиток е-урядування — покращення доступу громадян до послуг через електронні платформи та відкритість влади підвищить ефективність державного управління та прозорість.	• Втрата політичної єдності — корупційні прояви, популістські рішення, що не відповідають реальним потребам згуртованого розвитку, можуть гальмувати процеси реформ та підірвати довіру громадян. • Вплив геополітичної нестабільності — триваюче військове вторгнення та політична напруга на сході України можуть призвести до нових обмежень на політичну й економічну діяльність у регіоні, ускладнити інтеграцію в міжнародні структури та погіршити ситуацію на міжнародних ринках. • Можливі зміни у зовнішньополітичній підтримці — невизначеність щодо підтримки з боку міжнародних партнерів (особливо ЄС та США) може призвести до зниження зовнішньої фінансової підтримки, що обмежить доступ до інвестицій та економічних ресурсів.
2. Економічні фактори	
• Євроінтеграція та поглиблення міжнародної співпраці — інтеграція до європейських ринків через Угоду про Асоціацію дозволить покращити бізнес-клімат та залучити інвестиції. • Високий попит на харчові продукти — зростання світового попиту на аграрну продукцію відкриває нові експортні можливості для Харківської області. • Підтримка малого та середнього бізнесу — розширення програм державної підтримки малого та середнього бізнесу сприятиме розвитку підприємництва та створенню нових робочих місць. • Інтеграція підприємств у глобальні ланцюги доданої вартості — сприятливий імідж України сприяє виходу на нові ринки та інтеграція у глобальні виробничі ланцюги. • Розвиток науково-технічної бази через інтеграцію в міжнародні програми — активна участь у міжнародних наукових проєктах і грантових програмах сприятиме підвищенню конкурентоспроможності регіону. Це також передбачає впровадження освітніх ініціатив, зокрема перекваліфікації з критично важливих навичок, і використання онлайн-інструментів для адаптації до сучасних умов. • Розвиток оборонної логістики. В умовах війни регіон є центром військово-логістичних хабів, які забезпечуватимуть постачання як для оборонних потреб, так і для гуманітарної допомоги. • Модернізація транспортних сполучень для швидкого реагування. Створення мережі транспортних маршрутів, адаптованих для екстрених перевезень (гуманітарних, медичних, військових).	• Низька купівельна спроможність населення — значне зменшення купівельної спроможності внаслідок посилення інфляції та падіння доходів негативно впливає на економічну активність. • Дефіцит зовнішнього фінансування — зменшення доступу до міжнародних ринків капіталу та зниження іноземного інвестування може загальмувати економічне відновлення. • Посилення міжнародної конкуренції на ринку традиційного експорту — зростання конкуренції на зовнішніх ринках може обмежити експортні можливості. • Нові глобальні кризи — нова хвиля економічної кризи може погіршити ситуацію в регіоні, зменшивши можливості для економічного зростання. • Зростання інфляції та девальваційні процеси — прискорення інфляції та зниження вартості національної валюти можуть знизити реальні доходи населення та посилити економічні труднощі. • Безпосередня близькість до кордону з РФ та тривала війна створюють постійну загрозу безпеці інфраструктурних об'єктів — це обмежує можливість їх повноцінного використання, спричиняє значні руйнування житлових, промислових і соціальних об'єктів через обстріли, а також ускладнює відновлювальні роботи. Інфраструктура, навіть після реконструкції, залишається вразливою до повторних атак, що значно ускладнює економічний і соціальний розвиток регіону. • Нестабільність у логістичних ланцюгах — продовження бойових дій може призвести до нових логістичних проблем, зокрема через знищення транспортної інфраструктури та порушення постачання ресурсів і товарів, що вплине на економічну активність. • Посилення кіберзагроз та дефіцит електроенергії — обмежує здатність впроваджувати сучасні технології, адаптуватися до

Можливості	Загрози
	нових вимог економіки та знижує конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках.
3. Соціальні фактори	
• Географічна мобільність і трудова міграція — внутрішня міграція може стимулювати економічний розвиток безпечних територій регіону, сприяючи демографічному зростанню. • Підтримка неперервної освіти та навчання протягом життя — підтримка освіти в усіх формах дозволить підготувати кваліфіковані кадри для відновлення регіону та підвищення конкурентоспроможності. • Відновлення об'єктів культурної спадщини, спортивних об'єктів як основи соціальної згуртованості. Ці об'єкти можуть стати центрами інтеграції в громадах, сприяти реабілітації населення через культурні ініціативи та спортивні заходи.	• Збільшення соціальної напруги через загострення проблем внутрішньо переміщених осіб — неспроможність мережі публічних сервісів може посилити соціальну напругу, створити конкуренцію за ресурси та ускладнити інтеграцію. • Зростання ризиків епідемій і масових захворювань — модифікація вірусів, хімічні забруднення внаслідок військових дій, підвищений рівень стресу в населення несе загрозу загострення можливих пандемій різного характеру. • Психосоціальні наслідки війни — зростаючий рівень стресу, тривожних розладів, депресії серед населення через бойові дії, втрату близьких і руйнування інфраструктури. Це може призвести до погіршення здоров'я населення і соціальної дезінтеграції. • Зростання соціального розшарування — соціальна нерівність, погіршення умов життя в деяких регіонах можуть призвести до соціальної напруги і протестів. • Міграційні процеси — постійна зміна місця проживання через бойові дії та невизначеність у розвитку ситуації призводить до демографічних змін, соціальної дезінтеграції та зростання кількості вразливих груп. • Погіршення соціального клімату — зростання рівня розлучень, депопуляція і високий рівень смертності серед населення створюють соціальні та психологічні проблеми.
4. Технологічні фактори	
• Розвиток "Індустрії 4.0" — розвиток нових технологій, автоматизація та цифровізація виробництва можуть сприяти підвищенню продуктивності та розвитку високотехнологічних підприємств. • Розвиток технологій подвійного призначення. Залученість регіону до військових дій і активізація військово-технологічних розробок можуть стати одним з драйверів інноваційного зростання. • Послідовна політика енергоефективності — зростаюча увага до енергоефективності та відновлювальних джерел енергії дозволить скоротити енергетичні витрати і сприяти сталому розвитку. • Інтеграція у європейський науковий простір — активна інтеграція Харківських наукових установ у європейський науковий простір створює умови для розвитку інноваційних технологій, залучення міжнародних наукових партнерів і підвищення конкурентоспроможності регіону на міжнародному рівні; європейські практики та норми гендерної рівності можуть стати основою для розвитку політик, що забезпечують рівні права та можливості для жінок і вразливих груп.	• Зниження рівня технологічних інвестицій — війна та політична нестабільність можуть призвести до зниження інвестицій у технологічні стартапи, інноваційні компанії та інфраструктуру, що знижує технологічну конкурентоспроможність регіону. • Зупинка наукових досліджень і інновацій — бойові дії можуть призвести до тимчасового або постійного припинення наукових досліджень і технологічних розробок в університетах та інститутах регіону, зокрема через відтік науковців або пошкодження інфраструктури. • Недостатній рівень розвитку цифрової інфраструктури в окремих громадах — це може ускладнити впровадження цифрових інструментів на місцевому рівні.

Можливості	Загрози
Впровадження нових цифрових сервісів для управління та обслуговування населення – це включає розвиток електронного документообігу, онлайн-заявок та інтеграцію з національними програмами.	
5. Екологічні фактори	
- Покращення стану навколишнього середовища через інвестиції в відновлювальну енергетику та стійке управління ресурсами — реалізація проєктів з енергоефективності та екологічної стабільності відкриє нові можливості для розвитку зелених технологій і екологічно дружніх виробництв. - Повторне використання перероблених відходів – створить додану вартість для економіки регіону та допоможе у відновлювальних процесах.	- Негативні наслідки зміни клімату — зміни клімату та глобальне потепління можуть посилити ситуацію в регіоні через частіші посухи, зниження рівня водних ресурсів та погіршення умов для сільського господарства, що може ще більше ускладнити відновлення після війни. - Високий рівень екологічного забруднення — війна може призвести до зростання екологічного забруднення через викиди палива, вибухи, знищення інфраструктури, що зашкодить місцевим екосистемам і здоров'ю людей. - Посилення екологічних ризиків через накопичення непридатних відходів – це може погіршити стан довкілля і вплинути на здоров'я населення.

3.2. ВИКЛИКИ ПЕРЕД РЕГІОНОМ

Аналіз SWOT-факторів розвитку регіону показав, що регіон має значний природно-ресурсний потенціал, розвинутий промисловий сектор та науковий потенціал, однак зіштовхується з серйозними економічними, соціальними та екологічними проблемами. Зокрема, виклики, пов'язані з пошкодженням інфраструктури, міграцією, недостатнім рівнем інвестицій і екологічними проблемами, значно ускладнюють процес відновлення і розвитку.

Враховуючи ці фактори, регіон потребує не лише відновлення зруйнованих об'єктів, але й комплексного підходу до вирішення проблем у сферах соціальної стабільності, економічного зростання, гендерної рівності, а також відновлення людського капіталу та забезпечення прозорості управління.

Виклики перед регіоном:

1. Інфраструктурні виклики та відновлення після війни

Проблеми з інфраструктурою: Харківська область зазнала значних втрат через бойові дії, зокрема знищення та пошкодження транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури. Це ставить перед регіоном великий виклик щодо відновлення об'єктів, таких як лікарні, школи, житлові будинки, а також транспорту та комунальних мереж.

Виклик: Потрібно відновити важливі інфраструктурні об'єкти для забезпечення нормальних умов для життя і розвитку економіки, включаючи відновлення зруйнованих об'єктів охорони здоров'я, освітніх установ, культурних і спортивних об'єктів.

2. Демографічні виклики та соціальна стабільність

Проблеми з демографією та соціальними послугами: Серед основних викликів для Харківської області — високий рівень еміграції, внутрішнє переміщення осіб (ВПО), а також значна депопуляція. Збільшення кількості ВПО створює додаткові навантаження на місцеві громади, що можуть мати проблеми з інтеграцією нових жителів та забезпеченням їх соціальними послугами.

Виклик: Важливо інтегрувати ВПО в місцеві громади, вирішити проблему доступу до соціальних послуг і забезпечити стабільний рівень життя для всіх верств населення і створити передумови для повернення емігрантів.

3. Економічні виклики та відновлення економіки

Економічні труднощі та обмежені можливості інвестицій: Харківська область зазнала значних економічних втрат через руйнування виробничих потужностей і промислових об'єктів. Відновлення економіки, зокрема у сферах промисловості, аграрного виробництва та інфраструктури, стане ключовим завданням для регіону. Міжнародні інвестиції та внутрішні фінансові потоки можуть бути обмежені через нестабільну ситуацію.

Виклик: Потрібно залучати зовнішні та внутрішні інвестиції, а також розвивати малий і середній бізнес для забезпечення економічного відновлення та стабільного розвитку регіону.

4. Проблеми з забезпеченням енергетичної та водної безпеки

Енергетичні проблеми та дефіцит ресурсів: Внаслідок бойових дій знищено частину енергетичної інфраструктури, що призвело до перебоїв у постачанні електричної енергії, тепла

та води. Крім того, війна спричинила значне забруднення водних ресурсів і земель, що ускладнює їх використання.

Виклик: Забезпечення стабільного енергопостачання та чистої води для населення, а також відновлення пошкодженої інфраструктури стає важливим завданням для відновлення нормальних умов життя.

5. Екологічні виклики та зміна клімату

Забруднення та екологічна шкода: Війна призвела до серйозних екологічних проблем — забруднення ґрунтів, водних ресурсів, а також великих територій, які потребують рекультивації. Зміна клімату також може посилити проблему у сільському господарстві.

Виклик: Відновлення екологічного стану регіону, включаючи чистоту води та землі, а також адаптація до змін клімату — це пріоритетне завдання для сталого розвитку Харківської області.

6. Необхідність реформ та забезпечення прозорості управління

Продовження адміністративних реформ та підвищення підзвітності управління. Неефективне управління та прояви недоброчесності в органах влади та самоврядування може призвести до неефективного використання ресурсів та затримки у реалізації реформ.

Виклик: Необхідно продовжити реформи в управлінні, створюючи прозорі механізми та посилюючи відповідальність органів влади для забезпечення ефективного використання наявних ресурсів.

7. Проблеми розвитку людського капіталу

Відтік кадрів та кадровий голод: Через бойові дії, погіршення економічної ситуації та відсутність стабільності, регіон зазнав значного відтоку кваліфікованих кадрів, зокрема медичних працівників, науковців, інженерів і технічних спеціалістів. Це спричиняє кадровий голод у важливих сферах, таких як медицина, наука та технології.

Виклик: Потрібно створити умови для повернення і залучення нових фахівців, зокрема через розробку програм навчання, професійної перепідготовки та стимулювання трудової міграції.

8. Проблеми з доступом до фінансування та інвестицій

Обмежені фінансові ресурси: Через низький рівень економічної стабільності та фінансові втрати, Харківська область стикається з проблемами ускладнення залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій. Обмежена доступність до фінансування затримує реалізацію інфраструктурних та економічних проєктів.

Виклик: Необхідно створювати сприятливі умови для залучення інвестицій, розвивати механізми державної підтримки, а також використовувати міжнародну фінансову допомогу для відновлення та розвитку регіону. Водночас важливо активізувати підтримку цифрової економіки через розвиток фрілансу і дистанційних послуг. Це дозволить залучати іноземні інвестиції та сприятиме економічному розвитку, оскільки фрілансери можуть працювати на міжнародному ринку без необхідності великих інвестицій у фізичну інфраструктуру. Пріоритетом є створення освітніх ініціатив для розвитку навичок у сферах ІТ, дизайну, маркетингу та інших онлайн-професій, що дозволить регіону стати конкурентоспроможним на світовому ринку та стимулюватиме місцевий економічний розвиток.

9. Психосоціальні виклики та підтримка учасників бойових дій і їхніх сімей

Психологічна підтримка учасників бойових дій та сімей загиблих: Війна створює серйозні психосоціальні проблеми для учасників бойових дій, а також для членів їхніх сімей, зокрема вдови, діти загиблих, ветерани. Травматичні переживання, проблеми з адаптацією до мирного життя, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є серйозними викликами, які потребують комплексної та системної підтримки.

Виклик: Необхідно створити ефективну інфраструктуру підтримки ментального здоров'я для жителів, учасників бойових дій і членів сімей загиблих. Це включає в себе доступ до психосоціальної підтримки, реабілітації, соціальних послуг, а також створення спеціалізованих програм для адаптації до мирного життя та інтеграції в суспільство.

10. Проблеми з науково-технічним потенціалом та інноваціями

Зупинка наукових досліджень і відтік інтелектуального потенціалу: Бойові дії та руйнування науково-дослідних центрів створили загрози розвитку наукового потенціалу області. Відтік науковців, інженерів і кваліфікованих фахівців знижує рівень інноваційної активності та технологічного прогресу.

Виклик: Для відновлення наукового та технічного потенціалу регіону необхідно створити умови для повернення кадрів, відновлення наукових інститутів та інноваційних підприємств, а також залучити міжнародних партнерів для розвитку спільних наукових проєктів і технологічних стартапів.

11. Виклики для забезпечення гендерної рівності та прав жінок

Гендерна нерівність та проблеми жінок і вразливих груп: В умовах війни жінки стикаються з численними викликами, такими як збільшення домашнього насильства, втрата працездатних чоловіків, емоційний стрес через загибель близьких, що погіршує їх психічний стан. Зазвичай жінки несуть основне навантаження з догляду за дітьми та літніми людьми, що обмежує їх можливості для працевлаштування та участі в громадському житті. Також жінки та діти часто стають більш уразливими до насильства, особливо в умовах міграції та відсутності стабільності.

Виклик: Необхідно забезпечити рівні права та можливості для жінок та вразливих груп, зокрема через розширення доступу до медичних, психологічних і юридичних послуг. Важливо розвивати спеціалізовані програми з підтримки жінок, які постраждали від насильства, а також забезпечити рівний доступ до ресурсів і можливостей у всіх сферах життя — від працевлаштування до участі в політичних та соціальних процесах. Окрім того, потрібно впроваджувати ініціативи, що сприятимуть гендерній рівності в економічному відновленні, зокрема в аграрному секторі, промисловості та малому бізнесі.

12. Недостатня цифрова зрілість підприємств і громад

Проблема: Брак цифрової зрілості у підприємств і громад обмежує можливості для впровадження сучасних технологій, зокрема в ключових секторах економіки, таких як промисловість, енергетика та сільське господарство. Це стримує реалізацію потенціалу регіону в цифровій трансформації.

Виклик: Створення умов для розвитку цифрових компетенцій, залучення інвестицій у цифрову інфраструктуру та впровадження інновацій, що сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності регіону, цифровізації та інтеграції до європейського цифрового простору.

Проблеми, з якими зіштовхується регіон, включають не лише відновлення зруйнованих інфраструктурних об'єктів, але й складнощі з інтеграцією ВПО, забезпеченням соціальних послуг, стабільності фінансів, а також подоланням екологічних, технологічних та соціальних криз. Водночас, для успішного подолання цих викликів необхідно враховувати можливості — такі як міжнародна підтримка, реформування управління, розвиток інноваційних та соціальних секторів.

3.3. РИЗИКИ ПЕРЕД РЕГІОНОМ

Враховуючи складну ситуацію, викликану війною, та існуючі проблеми у соціально-економічній, інфраструктурній та екологічній сферах, Харківська область стикається з низкою невизначеностей, які можуть значно ускладнити реалізацію відновлювальних заходів. Додатково до викликів, з якими стикається регіон, є і ризики, що виникають через непередбачуваність розвитку ситуації в різних сферах. Тому для успішного відновлення необхідно визначити і оцінити ці ризики, щоб заздалегідь вжити заходів для їх мінімізації і створити умови для стабільного розвитку Харківської області в післявоєнний період.

1. Економічні ризики та нестабільність фінансування

Проблеми з фінансуванням та обмежений доступ до зовнішніх інвестицій створюють економічні ризики, які можуть уповільнити процес відновлення регіону. Спад в обсягах виробництва, інфляція та високі витрати на відновлення інфраструктури можуть ускладнити відновлення економіки. Крім того, непередбачуваність зовнішньоекономічних умов, таких як зміни на глобальних ринках чи нові економічні санкції, може ще більше загострити ці проблеми.

Ризик: Необхідно забезпечити стабільне фінансування для відновлення ключових інфраструктурних об'єктів та підтримки економічної активності в регіоні.

2. Соціальні ризики та напруженість

Збільшення соціальної напруги через нерівномірний доступ до соціальних послуг, а також зростання кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО) створюють ризики для соціальної стабільності. Наявність великих груп ВПО може спричинити перенавантаження на соціальні, медичні та освітні системи, а також підвищити рівень соціальних конфліктів. Крім того, ризик зростання бідності та соціальної нерівності серед різних верств населення може стати фактором дестабілізації.

Ризик: Необхідно розробити стратегії інтеграції ВПО та забезпечення рівного доступу до соціальних послуг, щоб уникнути соціальних конфліктів та покращити якість життя.

3. Політичні ризики та невизначеність

Політична нестабільність на національному рівні, зокрема відсутність чіткої стратегії відновлення постраждалих регіонів, може стати суттєвим ризиком для Харківської області. Крім того, наявність корупційних ризиків в органах влади може призвести до неефективного використання ресурсів і затримки в реалізації важливих проєктів відновлення.

Ризик: Необхідно продовжувати боротьбу з корупцією, посилюючи прозорість і ефективність державних і місцевих органів влади для успішного проведення реформ.

4. Екологічні ризики та загроза довкіллю

Війна завдала серйозної шкоди екології Харківської області — забруднення водних ресурсів, ґрунтів і повітря, а також руйнування природних екосистем. Ці екологічні проблеми можуть мати довгострокові наслідки для регіону, зокрема для сільського господарства та водних ресурсів. Зміни клімату можуть посилити ці виклики.

Ризик: Потрібно впроваджувати стратегії відновлення екології та здійснювати моніторинг стану навколишнього середовища для попередження потенційних загроз екосистемам і сільському господарству.

5. Технологічні ризики та відсутність інновацій

Пошкодження наукових установ, відтік кваліфікованих кадрів і зниження інвестицій у наукові дослідження можуть спричинити зниження рівня технологічного розвитку регіону. Це, в свою чергу, може уповільнити впровадження інновацій, що є критично важливим для економічного розвитку.

Ризик: Необхідно відновити наукові інститути та забезпечити підтримку для технологічних стартапів і інновацій, щоб відновити науково-технічний потенціал регіону.

6. Безпекові ризики та загроза відновлення бойових дій

Війна залишила відкритими питання безпеки на території Харківської області, де частина територій може ще перебувати під загрозою знову опинитися в зоні бойових дій. Це ускладнює процес відновлення та створює додаткові перешкоди для інвестицій і нормального функціонування економіки.

Ризик: Потрібно посилити безпекову ситуацію в регіоні та забезпечити надійне захист від можливих загроз.

7. Ризики для людського капіталу та трудових ресурсів

Внаслідок бойових дій Харківська область зазнала значних втрат не тільки інфраструктури, але й людського капіталу. Відтік кваліфікованих кадрів, зокрема з таких важливих секторів як медицина, наука, технології та освіта, може негативно вплинути на відновлення та розвиток регіону. Крім того, зниження рівня життя та економічної стабільності може сприяти подальшій еміграції робочої сили.

Ризик: Потрібно забезпечити умови для повернення кадрів, стимулювати створення робочих місць у ключових галузях, зокрема через підтримку молодих спеціалістів та інвестиції в освіту й професійну перепідготовку.

8. Ризики для соціальної стабільності через демографічні зміни

Проблеми з демографічною ситуацією в Харківській області, зокрема депопуляція, зменшення працездатного населення та велика кількість ВПО, створюють значні соціальні ризики. Вони можуть призвести до погіршення соціальної стабільності в регіоні, зокрема через зростання безробіття, відсутність доступу до медичних послуг та підвищення рівня бідності. Це також може негативно вплинути на стабільність місцевих громад та економічну активність.

Ризик: Для забезпечення стабільного соціального середовища потрібно активно працювати над інтеграцією ВПО, зниженням соціальної нерівності та підвищенням рівня зайнятості серед усіх верств населення.

9. Ризики для політичної стабільності та управлінської ефективності

Перехід до післявоєнного відновлення та реформування територіальних громад може бути ускладнений через нестабільність на місцевому рівні та недостатньо ефективне управління в період після війни. Проблеми з корупцією та неефективним використанням ресурсів можуть загальмувати реформи та обмежити позитивні зміни, навіть якщо вони підтримуються національним урядом чи міжнародними партнерами.

Ризик: Важливо зміцнювати місцеві органи влади, боротися з корупцією, забезпечувати ефективну реалізацію реформ і стимулювати участь громадян у прийнятті рішень.

10. Ризики для міжнародної співпраці та доступу до фінансування

Міжнародна підтримка Харківської області, зокрема через міжнародні кредити, гранти і інвестиції, є важливою для відновлення, однак існує ризик обмеження доступу до цих ресурсів через погіршення міжнародної політичної ситуації або зміну умов співпраці. Крім того, міжнародні санкції або економічні кризи можуть обмежити можливості для залучення необхідних коштів для розвитку інфраструктури та відновлення соціальних об'єктів.

Ризик: Для забезпечення стабільного доступу до міжнародних ресурсів і підтримки необхідно розвивати прозорі механізми співпраці з міжнародними партнерами та зміцнювати політичну стабільність на національному рівні.

11. Ризики для культурної спадщини та ідентичності

Війна завдала значної шкоди культурній спадщині Харківської області — зруйновано або пошкоджено десятки об'єктів культурної та історичної важливості. Відсутність належної охорони культурних пам'яток і знищення частини архітектурних об'єктів може призвести до втрати частини культурної ідентичності регіону.

Ризик: Потрібно реалізовувати програми відновлення культурної спадщини, відновлювати пошкоджені об'єкти, зокрема історичні та релігійні споруди, і забезпечити збереження культурної ідентичності регіону.

12. Ризики кібербезпеки

Впровадження цифрових рішень в умовах дефіциту кадрів у сфері технологій та низького рівня кіберзахисту збільшує вразливість до кіберзагроз. Це може спричинити значні економічні втрати, зупинку бізнес-процесів та підлив довіри до цифрових інструментів.

Ризик: Посилення кіберзагроз і уповільнення цифрової трансформації через недостатню захищеність даних, нестачу кваліфікованих працівників та значну вартість необхідних інфраструктурних інвестицій.

13. Втрата науково-освітнього потенціалу через війну

Руйнування інфраструктури, втрата кваліфікованих кадрів і виїзд молоді за кордон або в інші регіони створюють значні труднощі для відновлення освітньої та наукової сфери.

Ризик: Зниження здатності регіону до підготовки висококваліфікованих кадрів і проведення наукових досліджень, що уповільнює економічне та технологічне відновлення.

Визначення і усвідомлення основних ризиків є ключовим елементом у стратегічному плануванні та відновленні Харківської області. Тільки через ефективне управління ризиками можна забезпечити стійке відновлення регіону та його стабільний розвиток у поствоєнний період.

Успішне подолання цих ризиків потребує всебічної співпраці на рівні місцевої влади, бізнесу та громадськості.

3.4. ПОРІВНЯЛЬНІ ПЕРЕВАГИ РЕГІОНУ

Щоб визначити порівняльні переваги для Харківської області, нам потрібно аналізувати взаємозв'язки між сильними сторонами і можливостями. Це дозволить зрозуміти, як використання сильних сторін може допомогти реалізувати наявні можливості та досягти більш ефективного відновлення і розвитку регіону.

Порівняльні переваги Харківської області: зв'язки між сильними сторонами і можливостями:

1. Природно-ресурсний потенціал та зростання світового попиту на продукти харчування

Харківська область має значні запаси природних ресурсів, зокрема чорноземів і корисних копалин, що дає їй порівняльну перевагу в аграрному секторі. Це дозволяє задовольняти зростаючий світовий попит на сільськогосподарську продукцію. Можливість для області полягає в інтенсифікації агровиробництва та розширенні експорту, а також у розвитку органічного землеробства і підвищенні продуктивності.

2. Розвинутий промисловий сектор і поглиблення співпраці з ЄС

Харківська область має потужний промисловий сектор, зокрема в машинобудуванні, хімічній промисловості та енергетиці. Це створює значну порівняльну перевагу у співпраці з ЄС в рамках Угоди про Асоціацію, відкриваючи можливості для експорту промислової продукції та залучення інвестицій. Промисловість регіону може бути інтегрована у глобальні ланцюги постачання, що дозволить отримати доступ до нових технологій і ринків.

3. Науково-технічний потенціал та інтеграція в європейський науковий простір

Харківська область має значний науково-технічний потенціал, включаючи провідні університети та науково-дослідні установи, що дає їй порівняльну перевагу для розвитку інновацій і технологічного прогресу. Можливості для регіону полягають у інтеграції в європейський науковий простір через спільні наукові проекти, інвестиції в дослідження і розробки, а також залучення висококваліфікованих кадрів з ЄС та інших країн.

4. Розвинена інфраструктура та підтримка малого та середнього бізнесу

Харківська область має добре розвинену транспортну інфраструктуру та логістичні можливості, що є важливою сильною стороною для розвитку бізнесу. Це дозволяє їй ефективно використовувати можливість розширення малого та середнього бізнесу, підтримки стартапів та розвитку підприємництва в регіоні. Добре розвинена інфраструктура також сприяє розвитку торгівлі й залученню інвестицій.

5. Наявність потужної сировинної бази та експортно-кредитне агентство

Харківська область має потужну сировинну базу для будівельних матеріалів, металів і аграрної продукції. Це дозволяє регіону використовувати експортно-кредитне агентство для залучення додаткових інвестицій у розвиток експортних можливостей. Підвищення ефективності сировинної бази та розвиток інфраструктури для експортних операцій дозволить збільшити частку Харківської області в зовнішній торгівлі.

6. Лідерство у сфері енергетики та енергозбереження

Харківська область є лідером у видобутку природного газу та розвитку енергетичних потужностей в Україні. Це дає їй порівняльну перевагу в енергетичній незалежності та енергозбереженні, що в умовах глобальних змін клімату та зростання попиту на чисті джерела енергії дозволить реалізувати можливості для розвитку відновлювальних джерел енергії, зокрема сонячної та вітрової енергетики.

7. Потенціал для розвитку людського капіталу та наукових стартапів

Враховуючи високий рівень освіченості населення та наявність наукових установ, Харківська область має порівняльну перевагу для розвитку стартапів у сфері науки, технологій та інновацій. Можливості для регіону полягають у створенні кластерів технологічних інновацій, співпраці з міжнародними партнерами та залученні молодих талантів для розвитку інноваційного потенціалу.

8. Сильна позиція на міжнародному ринку агропродукції та продовольчої безпеки

Харківська область є одним із провідних виробників зернових культур та молочної продукції, що забезпечує продовольчу безпеку України. Це створює порівняльну перевагу в умовах зростаючого світового попиту на харчові продукти. Реалізація можливостей розширення ринків збуту та розвиток агротехнологій дозволить Харківській області утримувати лідируючі позиції на міжнародному ринку продовольства.

Зв'язок між сильними сторонами та можливостями дозволяє Харківській області розвивати конкурентні переваги в багатьох сферах: від промисловості та науки до аграрного сектору та енергетики. Завдяки наявності значного природно-ресурсного потенціалу, розвиненої інфраструктури та висококваліфікованої робочої сили, регіон має всі шанси не тільки для активного відновлення, але й для сталого розвитку та досягнення економічного зростання в довгостроковій перспективі.

IV. РОЗДІЛ

ІДЕНТИФІКАЦІЯ СМАРТ-
СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ КЛАСТЕРІВ,
ІННОВАЦІЙНО СПРЯМОВАНИХ
ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ, ЯКІ
МАЮТЬ ПОТЕНЦІАЛ ДО
РОЗВИТКУ

Смарт-спеціалізація розвитку економіки Харківської області визначалась з урахуванням:

- Оцінки інноваційного потенціалу видів економічної діяльності (ВЕД) економіки;
- Статистичних розрахунків значущості окремих ВЕД в регіональній і національній економіках;
- Рекомендацій Joint Research Centre;
- Експертних заключень членів робочих підгруп з розробки Стратегії.

Згідно з проведеними розрахунками в Харківській області було визначено ВЕД, які мають найбільший інноваційний потенціал до розвитку: виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (КВЕД 21), виробництво машин і устаткування (КВЕД 28), виробництво енергетичного устаткування (КВЕД 27), виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів (КВЕД 29, КВЕД 30) (табл. 51).

Таблиця 51. Оцінка інноваційного потенціалу ВЕД Харківської області у 2014–2017 рр.

ВЕД	КВЕД	Питома вага інноваційно активних підприємств, %		Питома вага інноваційної продукції, %	
		2014 р.	2017 р.	2014 р.	2017 р.
Промисловість		22,4	28,1	1,4	2,4
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	21	38,5	60,0	5,6	4,1
Виробництво машин і устаткування	28	31,2	26,3	6,9	25,1
Виробництво енергетичного устаткування	27	31,3	42,3	6,2	10,7
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	29-30	50,0	57,1	5,5	8,4

За часткою випуску в загальному обсязі України окремі ВЕД Харківської області були більшими у порівнянні з регіонами країни, які досліджувалися. До таких ВЕД слід віднести: інформація та телекомунікації; професійна, наукова та технічна діяльність; освіта; мистецтво, спорт розваги та відпочинок (табл. 52).

Наведені вище ВЕД займали таку частку випуску в загальному обсязі Харківської області та регіонів України, які аналізувалися (табл. 53).

Високотехнологічні ВЕД машинобудівної промисловості Харківської області мали наступні показники у 2018 р. (табл. 54).

Згідно з дослідженням JRC (Joint Research Centre) потенційними напрямками спеціалізації Харківської області є такі: виробництва з високою доданою вартістю; SMART IT-рішення; біо-економіка та агротехнології; освіта для майбутнього та креативні індустрії (рис. 45).

Таблиця 52. Величина часток випуску за окремими ВЕД Харківської області й окремих регіонів в Україні у 2014–2018 рр., %

ВЕД	Інформація та телекомунікації		Професійна, наукова та технічна діяльність		Освіта		Мистецтво, спорт розваги та відпочинок	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.

Дніпропетровська	4,8	4,4	6,4	4,5	7,9	7,9	4,1	5,5
Київська	1,7	2,5	3,3	3,0	3,6	4,2	2,6	3,8
Львівська	5,7	6,8	2,9	2,8	6,5	6,8	4,3	5,0
Полтавська	0,8	0,9	1,2	1,0	3,0	3,3	2,1	2,8
Сумська	0,5	0,7	0,6	0,5	2,5	2,6	1,7	1,7
Харківська	6,1	8,3	7,2	4,4	8,6	8,0	5,5	6,8
Україна	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Таблиця 53. Динаміка часток випуску за окремими ВЕД у загальному обсязі випуску Харківської області та окремих регіонів України у 2014–2018 рр., %

ВЕД	Інформація та телекомунікації		Професійна, наукова та технічна діяльність		Освіта		Мистецтво, спорт розваги та відпочинок	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Дніпропетровська	1,3	1,4	1,5	1,1	2,1	2,0	0,2	0,2
Київська	1,1	1,7	1,8	1,5	2,2	2,2	0,3	0,3
Львівська	4,2	5,4	1,9	1,6	4,9	4,3	0,6	0,5
Полтавська	0,6	0,7	0,8	0,6	2,1	2,0	0,3	0,3
Сумська	0,6	0,7	0,7	0,8	4,1	4,1	0,5	0,4
Харківська	0,9	1,3	3,3	2,0	4,5	3,7	0,5	0,5
Україна	3,1	3,6	2,7	2,8	3,2	2,9	0,6	0,5

Таблиця 54. Машинобудування Харківської області за окремими ВЕД у 2018 р.

ВЕД	КВЕД	Обсяг реалізованої продукції (без ПДВ), млн грн		Середня чисельність працюючих, осіб	
Виробництво повітряних і космічних літальних апаратів	30.30	1377,8	3220	1,4	2,4
Виробництво військових транспортних засобів	30.40	3801,2	5695	5,6	4,1
Виробництво двигунів і турбін, крім авіаційних	28.11	2093,0	3140	6,9	25,1
Виробництво електродвигунів, генераторів і трансформаторів	27.11	2409,0	3950	6,2	10,7
Машинобудування	—	25771,0	42965	5,5	8,4

Експертами робочих груп з підготовки Стратегії з урахуванням наведених вище досліджень було визначено такі смарт- спеціалізовані інноваційні кластери розвитку економіки Харківської області: енергомашинобудування; виробництво бронетанкової техніки; авіаційна промисловість; створення та виробництво нових матеріалів; біофармацевтичний; інформаційних технологій; креативної індустрії; агропереробній.

Таким чином, у Харківській області було ідентифіковано наступні смарт-спеціалізовані інноваційні кластери, які мають потенціал до розвитку:

Смарт-спеціалізовані інноваційні кластери Харківської області, які відносяться до сфери управління центральних органів виконавчої влади:

- у енергомашинобудування (КВЕД 28.11, КВЕД 27.11, КВЕД 85.45);
- у виробництва бронетанкової техніки (КВЕД 25.4, КВЕД 30.40, КВЕД 85.42);
- у авіаційної промисловості (КВЕД 30.30, КВЕД 85.42);
- у створення та виробництва нових матеріалів (КВЕД 20, КВЕД 72.19, КВЕД 85.42).

2. Смарт-спеціалізовані інноваційні кластери Харківської області, які відносяться до сфери управління регіональних органів виконавчої влади або знаходяться у приватній власності:

- у біофармацевтичній (КВЕД 21, КВЕД 72.11, КВЕД 85.42);
- у інформаційних технологій (КВЕД 62.01, КВЕД 85.42);
- у креативної індустрії (окрім інформаційних технологій) (КВЕД 58.1, КВЕД 59, КВЕД 60, КВЕД 63, КВЕД 73, КВЕД 74, КВЕД 85.42);
- у агропереробній (КВЕД 01, КВЕД 10, КВЕД 85.42).

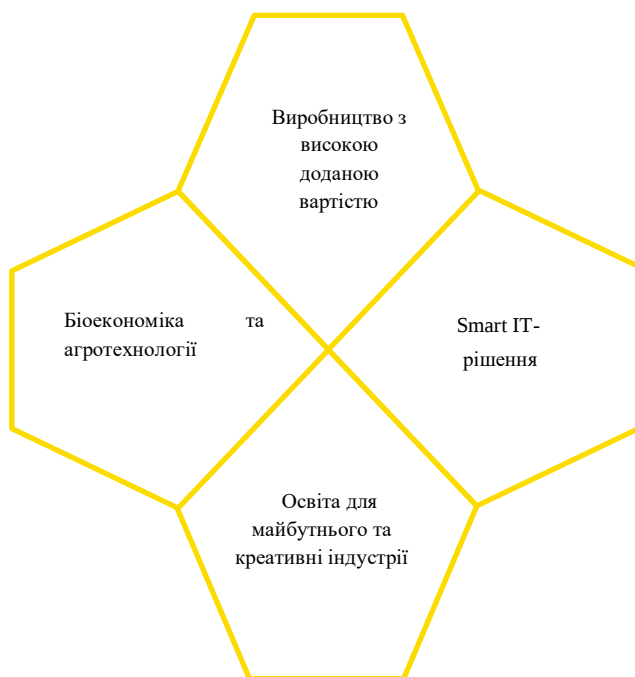

Рис. 45. Потенційні доменні напрями спеціалізації Харківської області

Відповідно до інструктивних та методичних документів Мінекономіки, Державної служби статистики України, Об'єднаного дослідницького центру Європейської комісії, до 1.03.2024 року передбачено утворення регіональної команди та визначення термінів завершення проведення процедури визначення смартспеціалізації та затвердження її результатів у вигляді додатку до цієї стратегії.

V. РОЗДІЛ

СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Сценарії розвитку Харківської області до 2027 року сформовані на основі результатів аналізу SWOT-факторів, дослідження соціально-економічного стану регіону, виявлених проблем, а також із урахуванням припущень прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2025–2027 роки, розробленого Міністерством економіки України і схваленого постановою Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 №780, а також прогнозів Світового банку та Міжнародного валютного фонду для України. Враховано також чинники, що мають прямий вплив на стан інфраструктури, відновлення економіки, соціальні та екологічні процеси в області, зокрема — наслідки війни, відновлення бізнесу, державні програми підтримки, а також важливі фактори, такі як міграція і повернення внутрішньо переміщених осіб (ВПО), стан ринку праці, інвестиції в інфраструктуру, наукові та інноваційні ініціативи, цифровізація, а також соціальна підтримка різних категорій населення. Сценарії розроблено за трьома варіантами оптимістичний, реалістичний (базовий) та песимістичний сценарій.

1. *Оптимістичний сценарій*

Прогнозні умови:

До 2027 року в Україні та Харківській області встановлюється стабільність після завершення військових дій. Активно відновлюються економіка та інфраструктура регіону завдяки значному залученню міжнародних інвестицій, розвитку цифрових технологій, наукових ініціатив та нових високотехнологічних галузей. Харківська область стає важливим регіоном для залучення інвестицій у інноваційні стартапи та розвиток високотехнологічних індустрій, зокрема в ІТ, біотехнологіях, екологічних та енергетичних технологіях.

Особливе значення має позитивний тренд у міграційних процесах. Повернення емігрантів та внутрішньо переміщених осіб (ВПО) до Харківської області набуває масштабів. Це створює нові можливості для відновлення бізнесу та соціальної інфраструктури. Завдяки поверненню ВПО та залученню робочої сили з інших регіонів України та з-за кордону, регіон стабільно підтримує рівень зайнятості, забезпечуючи кадровий потенціал для відбудови ключових секторів економіки. Сприятливі умови для розвитку бізнесу, стимулювання інвестицій і програми підтримки сприяють активному поверненню підприємців, а також утриманню кваліфікованих кадрів.

Окрім того, Харківська область активно інтегрується в європейські економічні простори, розширюючи торгові відносини з країнами ЄС. Прогнозується активне співробітництво з міжнародними партнерами, що дозволяє залучати додаткові інвестиції у відновлення інфраструктури, розвиток нових галузей та стартапів. Влада активно підтримує економічне відновлення через державні програми фінансування, гранти та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Соціально-економічні показники:

Міграція та ринок праці: Повернення емігрантів та ВПО в Харківську область сприяє не тільки відновленню економіки, але й створенню нових робочих місць у різних секторах, зокрема в будівництві, інфраструктурних проектах, сільському господарстві та виробничих підприємствах. Програми перепідготовки та професійного навчання допомагають інтегрувати осіб, що повернулися, на ринок праці, зокрема програми для молоді, ветеранів, а також осіб із інвалідністю. Стимулювання зайнятості через бізнес-інкубатори та програми підтримки підприємництва сприяють розвитку нових секторів економіки. Зокрема, зростає попит на спеціалістів у сфері ІТ, енергетики, агропромисловості та будівництва.

Підтримка ветеранів та соціально незахищених верств населення: Соціальна підтримка ветеранів, осіб з інвалідністю та інших вразливих груп є важливим аспектом оптимістичного сценарію. У Харківській області активно розробляються програми реабілітації та соціальної адаптації ветеранів, у тому числі щодо створення робочих місць у соціальних, інфраструктурних і екологічних проєктах. Такі програми не тільки допомагають ветеранам адаптуватися до мирного життя, але й сприяють розвитку місцевих громад. Програми соціального захисту забезпечують підтримку ветеранів через стипендії, медичну допомогу, реабілітацію та житлові програми. Окрім цього, створюються спеціальні програми для осіб з інвалідністю, щоб забезпечити їм доступ до роботи, освіти та медичних послуг.

Промисловість: Відбуватимуться істотні структурні зміни в промисловому секторі регіону, зумовлені процесами відновлення. Внаслідок залучення інвестицій і впровадження новітніх технологій, переробна промисловість Харківської області поступово відновлюватиметься до довоєнного рівня і зростатиме завдяки збільшенню виробництва в таких галузях, як машинобудування, харчова промисловість, альтернативні джерела енергії. Зокрема, прогнозується значне зростання у виробництві екологічно чистих технологій, що дозволить зменшити викиди та вплив на навколишнє середовище.

Сільське господарство: Відновлення сільськогосподарської інфраструктури дозволить значно відновити позиції регіону з виробництва зернових, олії та інших агропродуктів. За прогнозами, до 2027 року Харківська область стане одним із основних експортерів сільськогосподарської продукції, зокрема завдяки відновленню логістичних маршрутів та збільшення обсягів виробництва.

Енергетика та інфраструктура: у Харківській області активно впроваджується мала енергетика та альтернативні джерела енергії, що дозволить зменшити залежність від зовнішніх постачальників енергоресурсів та зробить регіон більш енергоефективним. Відновлення енергетичної інфраструктури дозволить забезпечити стабільне постачання енергоресурсів для розвитку промисловості, сільського господарства та побутових потреб населення.

Соціальна інфраструктура та ЖКГ: Завдяки розвитку житлової інфраструктури та модернізації систем водопостачання, теплопостачання та електропостачання, у регіоні зможе значно покращитись якість життя населення. Спеціальні державні програми допомагають зменшити витрати на комунальні послуги для соціально незахищених верств населення, зокрема для ветеранів, пенсіонерів та осіб із інвалідністю. Створення нових житлових комплексів для ВПО також сприяє інтеграції цих осіб у місцеві громади, забезпечуючи їм умови для стабільного життя та роботи.

Цифровізація та інновації: Харківська область посідає лідируючі позиції не тільки у сфері цифрових технологій та інновацій, а й у цифрових трансформаціях економіки та соціальних послуг. Розширення доступу до інтернет-послуг, електронного урядування та цифрових платформ для бізнесу та освіти дозволяє створити умови для швидкого розвитку стартапів, малого та середнього бізнесу. Цифровізація дозволяє знизити рівень бюрократії, спростити доступ до адміністративних послуг і підтримати ефективне управління регіоном.

Екологія: Відновлення та модернізація систем очищення води, зниження викидів забруднюючих речовин завдяки інноваціям у промисловості та альтернативним джерелам енергії дозволяють покращити екологічний стан регіону. Створення нових екологічних стандартів допомагає підвищити якість життя та стимулює інвестиції в «зелені» технології.

Ключові драйвери росту:

Міграція та ринок праці: Повернення ВПО та залучення кваліфікованої робочої сили з інших регіонів та країн сприяє економічному відновленню регіону. Програми зайнятості та перепідготовки сприяють працевлаштуванню молоді, ветеранів, осіб із інвалідністю та інших вразливих груп населення.

Підтримка ветеранів та соціально незахищених верств населення: Програми соціальної адаптації ветеранів, осіб з інвалідністю та інших соціально незахищених категорій допомагають інтегрувати їх у ринок праці та забезпечують доступ до соціальних послуг.

Інвестиції у технології та інфраструктуру: Залучення міжнародної допомоги та інвестицій у відновлення інфраструктури та впровадження новітніх технологій у промисловість, енергетику та сільське господарство.

Цифровізація та інновації: Підтримка розвитку стартапів, малого та середнього бізнесу через створення інноваційних кластерів, бізнес-інкубаторів та програм підтримки цифрових технологій.

Екологічні ініціативи та альтернативні джерела енергії: Відновлення екологічної ситуації та використання «зелених» технологій дозволяють значно покращити стан навколишнього середовища і знизити енергетичну залежність регіону.

2. *Реалістичний сценарій*

Прогнозні умови:

До 2027 року в Україні та Харківській області відновлюється стабільність після завершення активних бойових дій, але процес відновлення економіки та інфраструктури йде поступово, з певними складнощами. Стратегічно важливі галузі Харківської області – промисловість, сільське господарство, енергетика та інформаційні технології – відновлюються, однак на це впливають обмежені ресурси, економічні труднощі та брак інвестицій. У цей період значна частина внутрішньо переміщених осіб (ВПО) повертається до регіону, але повне відновлення міграційних потоків і нормалізація ситуації на ринку праці займають більше часу, ніж було передбачено у оптимістичному сценарії.

Міжнародні інвестиції поступово надходять, але через загальну невизначеність в Україні та Харкові, частина потенційних інвесторів зберігає обережність. І хоча цифровізація і наукові розробки активно підтримуються державними програмами, рівень впровадження інноваційних технологій у реальний сектор економіки не досягає таких масштабів, як у оптимістичному сценарії. Регіон стикається з труднощами в сфері інфраструктурного відновлення через потребу в значних коштах та дефіцит кадрів.

Процес інтеграції в європейські економічні простори триває, але його розвиток сповільнюється через економічні труднощі та адміністративні бар'єри, що виникають через часткову відсутність модернізації законодавства та управлінських структур.

Соціально-економічні показники:

Міграція та ринок праці: Кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які повертаються в регіон, поступово зростає, однак не в таких масштабах, як очікувалося. Значна частина ВПО залишається в інших регіонах країни або за кордоном через відсутність достатніх економічних можливостей у регіоні. Це створює напругу на ринку праці, оскільки в регіоні все ще є дефіцит робочої сили, особливо у сфері висококваліфікованих спеціалістів.

На ринку праці спостерігається високий попит на працівників у сфері інфраструктурного відновлення та будівництва, але ці сектори не можуть швидко забезпечити сталий розвиток без

достатнього фінансування. Переважно створюються тимчасові робочі місця, що не сприяє сталому економічному зростанню.

Підтримка ветеранів та соціально незахищених верств населення: Соціальна підтримка ветеранів та осіб із інвалідністю залишається важливою, але її реалізація стикається з низкою викликів. Програми соціальної адаптації ветеранів та осіб з інвалідністю мають обмежене фінансування, тому не всі потреби цих груп можуть бути задоволені на належному рівні. Більшість ветеранів знаходять роботу в інфраструктурних проєктах, однак не вистачає ефективної системи перепідготовки для інтеграції в цивільне життя.

Для соціально незахищених груп населення створюються обмежені програми підтримки, що дозволяють отримати доступ до медичних послуг та субсидій на комунальні послуги. Однак в умовах економічної нестабільності фінансування таких програм залишається на недостатньому рівні.

Промисловість: Відновлення промисловості області йде помірними темпами. Завдяки інвестиціям у сектори, пов'язані з базовими потребами, такими як харчова промисловість, будівництво та сільське господарство, область досягає помірного зростання. Проте переробна промисловість не відновлюється до довоєнного рівня, і деякі ключові підприємства залишаються неефективними або частково зруйнованими через бойові дії.

Сільське господарство: Сільське господарство відновлюється поступово. Інфраструктура в галузі відновлюється повільно через дефіцит фінансування та наявність високих інвестиційних ризиків. Відновлюється виробництво продукції з високим експортним потенціалом та низьким рівнем доданої вартості (зернових та масличних), обсяги виробництва відстають від довоєнних рівнів, рівень посівних площ поступово відновлюється.

Енергетика та інфраструктура: Відновлення енергетичної інфраструктури триває, але не так швидко, як було очікувано. Значні інвестиції, необхідні для модернізації енергетичних потужностей, не повністю реалізовані. Реалізація проєктів розвитку сталої енергетики гальмується економічними перепонами та економічною нестабільністю.

Соціальна інфраструктура відновлюється помірно, при наявності труднощів у формуванні житлового фонду для ВПО через відсутність достатнього фінансування та технічних можливостей.

Цифровізація та інновації: Цифровізація у Харківській області реалізується на рівні державних ініціатив, але не в усіх сферах. У бізнесі та малому підприємстві цифрові технології використовуються обмежено через високі витрати на адаптацію. Хоча зростає попит на інноваційні стартапи, це відбувається переважно в обмеженій кількості секторах, таких як ІТ та агропромисловість. Усі інші індустрії потребують додаткових інвестицій у цифрові технології для повноцінної інтеграції в цифровий економічний простір.

Екологія: Відновлення екологічної шкоди завданої військовими діями триває повільно, оскільки більшість ресурсів спрямовуються на відновлення критично важливої інфраструктури. Програми з модернізації водопостачання та очищення води реалізуються повільно. Головним чинником зниження викидів забруднюючих речовин є падіння виробництва.

Ключові драйвери росту:

Помірні інвестиції в основні галузі економіки: Основний стимул для розвитку в короткостроковій перспективі – грантові кошти, кошти міжнародної допомоги та державних

програм, що забезпечують відновлення критичної інфраструктури та базових галузей, таких як енергетика, сільське господарство та будівництво.

Міграція та ринок праці: Повернення ВПО відбувається поступово, і хоча це створює певний кадровий потенціал, він не встигає повною мірою задовольнити попит на кваліфіковану робочу силу. Брак робочих місць у нових високотехнологічних галузях обмежує можливості для зайнятості населення.

Державні програми підтримки: Відновлення економіки залежить від підтримки малих та середніх підприємств, а також створення умов для розвитку цифрових технологій через державні програми, але ці програми є обмеженими в ресурсах.

Енергетичні проєкти та інфраструктурне відновлення: Інвестиції в альтернативну енергетику і відновлення інфраструктури мають поступовий ефект, однак реальні зміни відбуваються повільно через нестабільне фінансування та економічні труднощі.

3. Песимістичний сценарій

Прогнозні умови:

У песимістичному сценарії розвитку Харківської області до 2027 року економіка та інфраструктура регіону зазнають подальших руйнівних впливів, пов'язаних із військовими загрозами, відновлення відбувається фрагментарно, як реагування на критичні виклики. Спостерігається високий рівень економічної невизначеності в країні. Прогнозується значна втрата кадрового потенціалу, а також зниження конкурентоспроможності та занепад високотехнологічних галузей та прогресуючу деіндустріалізацію. Харківська область стикається з серйозними викликами у відновленні інфраструктури, підприємства працюють на низькому рівні завантаження, а деякі ключові галузі залишаються частково зруйнованими. Спостерігається падіння обсягів міжнародної фінансової допомоги.

Відсутність чіткої державної стратегії та підтримки інновацій не дає змоги досягти значного прогресу в цифровізації, не відбувається впровадження новітніх технологій. Не відбувається зростання інвестицій у Харківську область, а рівень повернення внутрішньо переміщених осіб (ВПО) залишається низьким через обмежені економічні можливості та відсутність робочих місць.

Соціальна ситуація в регіоні погіршується через високий рівень безробіття, зниження рівня життя, нестабільність на ринку праці та проблеми з соціальними виплатами. Це призводить до погіршення соціального клімату, зростання нерівності та напруги між різними групами населення.

Соціально-економічні показники:

Міграція та ринок праці: Ступінь повернення внутрішньо переміщених осіб (ВПО) до Харківської області залишається невисоким через низький рівень економічних можливостей. Більшість ВПО не готові повертатись до регіону через відсутність належних умов для працевлаштування та розвитку. Посилюється структурний дефіцит робочої сили та рівень безробіття населення. Соціальна напруга зростає через зневіру в можливості повернення до довоєнного рівня економічного розвитку в межах прогнозованого періоду.

Це призводить до посилення трудової міграції з регіону, коли частина працездатного населення виїжджає в інші області України чи за кордон у пошуках стабільної роботи.

Підтримка ветеранів та соціально незахищених верств населення: Соціальна підтримка ветеранів, осіб з інвалідністю та інших соціально незахищених груп залишається на

недостатньому низькому рівні через зростання кількості отримувачів соціальних послуг. Програми реабілітації та адаптації для ветеранів є малоефективними, через дефіцит фінансування та неефективну координацію. Багато ветеранів не можуть знайти стабільну роботу через відсутність необхідних умов для перепідготовки. Ветерани та інші соціально-вразливі групи продовжують стикатися з проблемами доступу до послуг психологічної та медичної реабілітації.

Промисловість: Промисловість Харківської області не відновлюється. Підприємства призупиняють роботу через дефіцит кадрів та фінансову неспроможність. Проблеми з інфраструктурою, зокрема з транспортними мережами та енергозабезпеченням, значно обмежують можливості для відновлення виробничих потужностей. Частково релоковані підприємства переміщуються в інші регіони.

Сільське господарство: відбувається скорочення малих та середніх підприємств у сільському господарстві регіону, деградує тваринництво, посилюється депопуляція сільських територій, обмежується доступ до фінансування підприємств сектору. Погіршується структура сільськогосподарського виробництва. Продовжується падіння експорту агропродукції з Харківської області.

Енергетика та інфраструктура: Відновлення енергетичної інфраструктури відбувається повільно. Деякі енергетичні об'єкти залишаються частково зруйнованими, а інші функціонують на обмеженій потужності через дефіцит ресурсів для ремонту та модернізації. Залежність від зовнішніх постачальників енергоресурсів залишається високою, що призводить до нестабільних поставок електроенергії. Залучення інвестицій для розвитку відновлювальних джерел енергії є недостатнім.

Цифровізація та інновації: Цифровізація у Харківській області не набуває широкого розповсюдження, оскільки підприємства регіону стикаються з дефіцитом інвестицій у новітні технології. Відсутність розвитку інфраструктури та підтримки на державному рівні призводить до того, що більшість місцевих підприємств не мають змоги впроваджувати цифрові технології на належному рівні. Більшість розробників стартапів та інноваційних ініціатив стикаються з фінансовими проблемами і, як наслідок, не можуть успішно конкурувати на внутрішньому або міжнародному ринку.

Екологія: Екологічна ситуація в регіоні значно погіршується через відсутність інвестицій у модернізацію систем водоочищення та управління відходами. Зниження викидів забруднюючих речовин і поліпшення якості води залишаються не пріоритетними питаннями в умовах відсутності коштів. Викиди в атмосферу та зниження якості водних ресурсів погіршують якість життя в місцевих громадах, зростає захворюваність і рівень смертності. Ключові проблеми та фактори:

Низький рівень інвестицій: Відсутність достатніх інвестицій в ключові галузі економіки, таких як енергетика, промисловість та сільське господарство, призводить до поступового занепаду цих секторів.

Проблеми з міграцією та відтоком працездатного населення: Міграція ВПО залишається на низькому рівні, а через відсутність робочих місць у нових секторах економіки, у регіоні спостерігається відтік працездатного населення.

Низька ефективність соціальних програм: Програми соціальної підтримки для ветеранів, осіб з інвалідністю та інших соціально незахищених груп є недостатніми та малоефективними через дефіцит фінансування та неузгодженість на місцевому рівні.

Недостатнє впровадження інновацій та цифрових технологій: Відсутність ресурсів для модернізації інфраструктури та залучення інвестицій у новітні технології затримує розвиток регіону, роблячи його менш конкурентоспроможним на внутрішньому та міжнародному ринках.

Екологічні проблеми: Неадекватне управління екологічними проблемами та обмеження в екологічних інвестиціях ускладнюють ситуацію в регіоні, погіршуючи якість життя населення.

Ключові висновки та напрями дій

1. Залучення інвестицій та розвиток інфраструктури

Один із основних чинників успішного розвитку Харківської області — це залучення коштів у економіку та відновлення інфраструктури. Для забезпечення стабільного економічного зростання важливо активно працювати над створенням сприятливих умов для донорів та інвесторів через розвиток відповідної співпраці й інфраструктури підтримки малих і середніх підприємств.

2. Стимулювання повернення ВПО та трудової міграції

Міграційні процеси — це не тільки виклики, а й можливості для регіону. Повернення внутрішньо переміщених осіб (ВПО) може значно сприяти відновленню робочих місць і попиту на житло, особливо в контексті соціальних інфраструктурних проєктів. Важливо створювати умови для адаптації ВПО та залучення кваліфікованої робочої сили з інших регіонів та із-за кордону, що допоможе вирішити питання дефіциту кадрів.

3. Відновлення науково-технічного потенціалу та інновацій

Враховуючи високий науковий потенціал Харківської області, важливо зосередитись на відновленні науково-дослідних установ і підтримці інновацій. Співпраця з міжнародними партнерами, інвестиції в стартапи та новітні технології можуть стати основою для швидкої модернізації промислових підприємств і зростання конкурентоспроможності регіону.

4. Соціальна підтримка та реабілітація ветеранів

У поствоєнний період необхідно приділяти особливу увагу підтримці ветеранів, осіб з інвалідністю та соціально незахищених верств населення. Створення програми реабілітації, професійної адаптації ветеранів та осіб, які постраждали від війни, дозволить не тільки забезпечити їх соціальне благополуччя, але й додати до економіки регіону значний кадровий потенціал, який стане важливим для відновлення бізнесу та інфраструктури.

5. Екологічні та енергетичні ініціативи

Для сталого розвитку регіону особливу увагу слід приділяти екологічним ініціативам та розвитку альтернативних джерел енергії. Модернізація енергетичної інфраструктури, розвиток відновлювальних джерел енергії (сонячні, вітрові станції), покращення екологічної ситуації, зниження викидів та захист водних ресурсів мають стати важливими етапами на шляху до відновлення області.

6. Стабільність на ринку праці та освіта

Стабільність на ринку праці й доступність освіти для молоді та професійної підготовки дозволять зберегти кадровий потенціал і скоротити рівень безробіття. Важливо адаптувати освітню систему до потреб економіки, орієнтуючись на новітні професії в технологічних, аграрних, екологічних і індустріальних сферах. Це допоможе забезпечити не тільки трудову зайнятість, а й підвищити кваліфікацію населення.

7. Стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу

Підтримка місцевих підприємців через пільгове кредитування, спрощення процедур, створення нових можливостей для бізнесу буде важливою умовою для відновлення економіки області. Малий і середній бізнес може стати локомотивом для відродження економіки, створення нових робочих місць і розвитку інновацій.

8. Забезпечення стійкості регіону

Розробка та реалізація комплексних ініціатив для забезпечення енергетичної, продовольчої та комунікаційної стійкості регіону відповідно до національної концепції стійкості. Це включатиме підтримку відновлення критичної інфраструктури, розвиток інновацій у сферах енергетики та агропродовольства, а також підвищення спроможності місцевих громад до адаптації в умовах сучасних викликів.

VI. РОЗДІЛ

МІСІЯ ТА СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ (ВІЗІЯ) РЕГІОНУ

Місія Харківської області — відновити, розвинути та зміцнити економічну та соціальну стійкість регіону, створити умови для технологічного, інфраструктурного та гуманітарного відродження, зокрема, через впровадження інноваційних рішень, цифровізацію, залучення інвестицій та підтримку соціальної згуртованості. Харківщина має стати регіоном, де поєднуються науково-технічний прогрес, сильна промислова база й високий рівень життя населення, задля забезпечення сталого розвитку та безпеки в умовах змінюваної військово-політичної ситуації.

Стратегічне бачення Харківської області до 2027 року — це східний форпост Європи, який, незважаючи на виклики, стає важливим економічним, інноваційним і культурним центром, здатним підтримувати національну територіальну цілісність і безпеку України завдяки своєму прикордонному статусу, високому потенціалу для розвитку цифрових технологій та науково-технічних інновацій. Харківщина має стати одним із провідних регіонів, де високі технології, агропромисловий потенціал та енергетичні рішення поєднуються з національною безпекою та стабільністю.

Географічне розташування та прикордонний статус визначають Харківську область як стратегічно важливий регіон, який бере активну участь у забезпеченні територіальної цілісності України. Військово-політична ситуація вимагає оновлення традиційних ролей Харківщини і визначає необхідність створення нових форм економічної та інфраструктурної стійкості, а також розвитку захищеної цифрової інфраструктури і нових моделей бізнесу. Не менш важливим є розбудова сталої економіки та здійснення “цифрового” та “зеленого” переходу, як основи майбутнього розвитку, що дозволить значно покращити якість життя населення. Харків має стати лідером у розвитку технологій подвійного призначення, цифрових рішень для промисловості, енергетики та сільського господарства, сприяти розвитку високотехнологічних стартапів та бізнесів у сферах ІТ, біотехнологій, екології та енергозбереження.

Незламність населення Харківщини — ключова цінність стратегії розвитку. Важливість психологічної стійкості, патріотизму і підтримки громадянських ініціатив для регіону є невисокою. Військові та соціальні випробування стали стимулом для згуртування місцевих громад, що, в свою чергу, створює основу для сталого соціального розвитку, розбудови миру і зміцнення громадянського суспільства. Підтримка ветеранів, внутрішньо переміщених осіб (ВПО) і соціально незахищених верств населення, а також реалізація програм з адаптації і реабілітації, повернення мігрантів є важливими складовими розвитку Харківщини.

Розвиток відновлювальних джерел енергії, інфраструктури енергозбереження та зменшення викидів забруднюючих речовин є основою розбудови сталої моделі розвитку, відновлення навколишнього середовища та забезпечення енергетичної незалежності регіону. Інвестиції у «зелені» технології, енергоефективність та екологічні ініціативи створюють формують умови для стабільного розвитку на найближчі роки.

До 2027 року Харківська область має стати регіоном, який демонструє включеність до глобальних процесів розвитку, розвиток інноваційних технологій, зміцнення національної безпеки, відновлення економіки, та поліпшення якості життя своїх громадян. Технологічний прогрес, сильна економіка, стабільне соціальне середовище та активна громадянська позиція жителів будуть запорукою нових можливостей для області, що дозволить їй стати одним із провідних центрів розвитку в Україні.

VII. РОЗДІЛ

СТРАТЕГІЧНІ, ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ
ТА ЗАВДАННЯ СТРАТЕГІЇ
РОЗВИТКУ

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 1. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИСОКОЇ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ НА ВСЬОМУ ПРОСТОРІ РЕГІОНУ

Ціль спрямована на забезпечення умов для досягнення високої якості життя населення через інтеграцію економічних, соціальних та екологічних інтересів. Це досягається шляхом розвитку критичних інфраструктурних і соціальних сфер, адаптації до нових викликів та підтримки життєвих стандартів на всіх рівнях, від громад до області в цілому. Забезпечення якісного життя для громадян є основою стабільності та процвітання, як в умовах відновлення після збройної агресії, так і в умовах довгострокового розвитку регіону.

Обґрунтування стратегічної цілі:

Досягнення високої якості життя на рівні всієї області неможливе без належної організації та підтримки системи охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та розвитку фізичного і культурного середовища. Враховуючи виклики, пов'язані з наслідками військової агресії та змінами в соціально-демографічній ситуації, стратегічна ціль спрямована на створення умов для сталого розвитку людського капіталу, фізичного та психологічного здоров'я громадян, їхнього соціального благополуччя та успішної інтеграції у громади.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі призведе до таких результатів:

Покращення загального рівня життя населення. Завдяки реформам у соціальній та економічній сферах, які дозволяють знизити соціальні напруження, зокрема через ефективні механізми соціальної підтримки.

Поліпшення доступності та якості медичних послуг. Створення умов для розвитку системи охорони здоров'я на всіх рівнях, що дозволяє запобігати та ефективно реагувати на захворювання та надзвичайні ситуації.

Розвиток освітньої інфраструктури. Забезпечення доступу до якісної освіти для всіх верств населення, що стимулюватиме соціальний розвиток і підвищення рівня кваліфікації та компетенцій громадян.

Забезпечення соціальної інтеграції. Підвищення рівня соціального включення вразливих груп населення, сприяння їхній інтеграції в суспільство, зокрема через підтримку ветеранів, молоді та внутрішньо переміщених осіб.

Гармонійний розвиток культурної та спортивної інфраструктури: Забезпечення рівних умов для культурного збагачення, розвитку фізичного здоров'я та національної ідентичності населення.

Досягнення цієї стратегічної цілі має забезпечуватись через реалізацію п'яти оперативних цілей, які визначено ключовими:

Оперативна ціль 1.1: Організація доступної та ефективної системи надання медичних послуг і створення умов для здорового способу життя населення.

Оперативна ціль 1.2: Розвиток освітнього середовища регіону.

Оперативна ціль 1.3: Розбудова системи соціального захисту та протидія загрозам соціального виключення та дискримінації всіх соціальних верств населення.

Оперативна ціль 1.4: Забезпечення гармонійного фізичного та духовного розвитку всіх верств населення і реалізація молодіжної політики в умовах збройної агресії.

Оперативна ціль 1.5: Протидія військовим і безпековим викликам.

Стратегічна ціль 1, перш за все, орієнтована на створення умов для підвищення якості життя населення через комплексний розвиток охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, спорту, культури та інфраструктури. Реалізація завдань цієї цілі дасть змогу забезпечити сталий розвиток регіону, мінімізувати наслідки агресії для громади та сприяти її відновленню та стабільності.

Фактори, що впливають на досягнення цієї стратегічної цілі, можна представити у вигляді декількох груп:

Економічні фактори:

Недостатність ресурсів для реалізації комплексних програм відновлення.

Потреба в додаткових інвестиціях у розвиток інфраструктури та соціальних послуг.

Можливості міжнародного фінансування та співпраці для відновлення та розвитку.

Соціальні фактори:

Зміни в демографічній структурі населення, зокрема через потоки внутрішньо переміщених осіб та міграцію.

Підвищення потреб у соціальних послугах для вразливих категорій населення, таких як ветерани, особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи.

Психологічний стан населення після пережитих травм війни, що потребує додаткової уваги та підтримки.

Технологічні фактори:

Впровадження новітніх технологій у сфері охорони здоров'я, освіти та соціальних послуг, зокрема через цифровізацію та розвиток дистанційних форм надання послуг, запровадження мультидисциплінарних команд.

Розвиток інфраструктури для підтримки інклюзивного доступу до освіти, медичних та соціальних послуг.

Політичні фактори:

Стабільність національної та регіональної політики в умовах війни та відновлення.

Координація між різними рівнями влади та громадськими організаціями для ефективної реалізації програм і проєктів.

Інтеграція національних реформ у галузі охорони здоров'я, освіти та соціального захисту в регіональні стратегії.

Екологічні фактори:

Вплив екологічних наслідків війни на здоров'я населення та стан навколишнього середовища.

Потреба в екологічній реабілітації територій, зокрема очищення земель від вибухонебезпечних предметів та відновлення природних ресурсів.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 1.1. Організація доступної та ефективної системи надання медичних послуг і створення умов для здорового способу життя населення

Одним із ключових завдань для забезпечення високої якості життя населення є формування ефективної, доступної та комплексної системи медичних послуг, а також створення сприятливих умов для підтримки здорового способу життя. Ця оперативна ціль охоплює розвиток

інфраструктури охорони здоров'я та підвищення рівня обслуговування, зокрема в контексті постійних викликів, пов'язаних із соціальними, економічними та безпековими факторами.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Військові й соціальні виклики потребують адаптації медичних послуг для ВПО, ветеранів та постраждалих через бойові дії.

Недостатній доступ до медичних послуг у віддалених районах вимагає розвитку інфраструктури та впровадження інновацій.

Зростання епідемій і хронічних захворювань потребує посилення профілактики й популяризації здорового способу життя.

Необхідність підвищення спроможності громад у сфері охорони здоров'я для реагування на медичні надзвичайні ситуації.

Завдання:

1.1.1. Нарощування спроможності системи громадського здоров'я в громадах (зокрема через завершення кластеризації мережі) з раннього виявлення детермінантів здоров'я населення, зумовлених впливом війни та попередження розвитку негативних тенденцій здоров'я населення.

1.1.2. Забезпечення універсального доступу до послуг охорони здоров'я шляхом розвитку спроможності мережі ЗОЗ, посилення кадрового та ресурсного потенціалу, зокрема через об'єднання ЗОЗ санаторного типу, приєднання поліклінік до багатoproфільних лікарень для оптимізації витрат, з фокусом на протидії впливу війни та відповідних викликів для здоров'я населення.

1.1.3. Покращення доступності та комплексності медичних послуг через розвиток реабілітаційних відділень на базі всіх ЗОЗ, впровадження сучасних методів надання медичної допомоги (включаючи телемедицину), а також розробку оновлених маршрутів пацієнтів з урахуванням змін у мережі ЗОЗ та специфікації системи охорони здоров'я на протидію ризикам, що виникли через війну.

Очікувані результати:

Забезпечення рівного доступу до медичних послуг для населення, зокрема вразливих груп, включаючи мешканців сільської місцевості та віддалених районів.

Зниження рівня захворюваності завдяки програмам профілактики та популяризації здорового способу життя.

Покращення ментального здоров'я населення через створення кризових центрів, програм реабілітації та впровадження Закону України «Про систему охорони психічного здоров'я України» на базі всіх ЗОЗ.

Підвищення ефективності реагування на медичні надзвичайні ситуації через створення мобільних медичних бригад, систем раннього виявлення та удосконалення маршрутів евакуації прифронтових закладів охорони здоров'я.

Покращення умов для здорового способу життя через розвиток спортивної та рекреаційної інфраструктури.

Оптимізація та розширення спроможності закладів для надання медичної допомоги захисникам та ветеранам.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 1.2. Розвиток освітнього середовища регіону

Розвиток освітнього середовища є однією з основних умов для забезпечення високої якості життя населення та сталого соціально-економічного розвитку регіону. Освіта — це не лише базова потреба, але й фундамент для розвитку кожної людини та громади в цілому. В умовах сучасних викликів, зокрема в умовах війни та економічної нестабільності, необхідно переглянути підходи до організації освітнього процесу, адаптувати його до змінюваних умов і потреб суспільства, а також забезпечити рівний доступ до якісної освіти для всіх верств населення.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Відновлення освітньої інфраструктури після руйнувань, спричинених війною, для забезпечення нормального навчального процесу.

Інтеграція сучасних технологій в освітній процес, зокрема дистанційного навчання, для адаптації до безпекових викликів і глобалізаційних трендів.

Посилення професійної освіти для підготовки фахівців, необхідних для відновлення економіки та інфраструктури.

Забезпечення рівного доступу до освіти для всіх соціальних груп, включаючи ВПО, осіб з інвалідністю та інших уразливих категорій.

Реагування на нові суспільні виклики через розвиток критичного мислення, інноваційності та громадянської відповідальності в освітніх програмах.

Недостатня взаємодія освітніх установ із роботодавцями, що призводить до невідповідності навчальних програм актуальним потребам ринку праці та нестачі спеціалістів у високотехнологічних галузях економіки.

Брак програм профорієнтації для молоді, що ускладнює вибір перспективних професій та можливостей працевлаштування.

Недостатній розвиток дуальної освіти та нестача можливостей для стажувань, що обмежує практичну підготовку студентів та їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Завдання:

1.2.1. Задоволення потреб у здобутті дошкільної та позашкільної освіти.

1.2.2. Відновлення закладів та розвиток доступної освітньої мережі, закупівля шкільних автобусів.

1.2.3. Сприяння розвитку мережі закладів професійної освіти відповідно до потреб регіональних та міжрегіональних ринків праці.

1.2.4. Сприяння відновленню потенціалу освітніх і наукових установ і підвищення інноваційної активності закладів вищої освіти регіону.

1.2.5. Забезпечення навчальних закладів сучасною комп'ютерною технікою і використання комп'ютерних технологій у навчально-виховному процесі і сприяння розвитку цифрової грамотності.

1.2.6. Створення рівних можливостей для розвитку особи протягом життя та створення умов для національно-патріотичного виховання та громадянської освіти населення.

1.2.7. Сприяння розвитку позашкільної освіти, утвердження української національної та громадянської ідентичності.

1.2.8. Забезпечення соціальної інтеграції молоді, створення умов для повернення мігрантів.

Очікувані результати:

Відновлення та модернізація освітньої інфраструктури для забезпечення безперервного навчання в сучасних і комфортних умовах.

Підвищення доступності освіти через розвиток інфраструктури, мобільні та дистанційні форми навчання, особливо для вразливих груп населення.

Покращення якості професійної освіти для підготовки фахівців, які відповідають потребам регіональної економіки та ринку праці.

Підвищення цифрової грамотності через впровадження інноваційних освітніх технологій і розвиток цифрових компетенцій.

Формування національної ідентичності та громадянської свідомості через освітні програми з патріотичного виховання та громадянської відповідальності.

Поглиблення співпраці між освітніми установами та бізнесом сприятиме підготовці фахівців, які відповідатимуть сучасним вимогам ринку праці.

Забезпечення практичної підготовки студентів через механізми дуальної освіти дозволить зменшити розрив між теоретичними знаннями та реальними потребами ринку.

Розширення міжнародної співпраці університетів та наукових установ регіону сприятиме впровадженню сучасних освітніх технологій, доступу до новітніх досліджень та залученню інвестицій у науку й освіту.

Покращення соціальної інтеграції молоді та мігрантів через створення освітніх можливостей і сприяння їхній адаптації та згуртованості в суспільстві.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 1.3. Розбудова системи соціального захисту та протидія загрозам соціального виключення та дискримінації всіх соціальних верств населення.

Соціальний захист є ключовим елементом національної безпеки, особливо в умовах війни, яка значно збільшує кількість осіб, що потребують допомоги: внутрішньо переміщені особи, ветерани, люди з інвалідністю. Зміни в економічній та демографічній ситуації вимагають удосконалення соціального захисту та забезпечення рівного доступу до послуг. Для покращення умов життя та підтримки вразливих груп необхідно впроваджувати адаптивні моделі, спрямовані на інтеграцію людей у соціальне та громадське життя.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Підвищення вразливості соціальних груп в умовах війни, особливо внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, людей з інвалідністю та дітей, які потребують посиленої підтримки.

Соціальні трансформації, спричинені війною, що зумовлюють збільшення безробіття, бідності та втрати житла значною частиною населення.

Необхідність модернізації соціальних інститутів для забезпечення якісних та доступних послуг через інтеграцію інноваційних підходів і цифрових технологій.

Протидія соціальному виключенню та дискримінації для забезпечення рівного доступу до соціальних благ і створення стабільного середовища в громадах.

Вимоги до підвищення інституційної спроможності соціальних служб у контексті нових викликів, спричинених війною.

Завдання:

1.3.1. Розвиток інституційної спроможності існуючої мережі соціального захисту до задоволення потреб населення за рахунок запровадження нових, у тому числі дистанційних, послуг та розвитку мережі із залученням інституцій громадянського суспільства.

1.3.2. Сприяння розвитку потенціалу мережі соціального захисту, зокрема через розвиток мережі центрів життєстійкості, а також забезпечення підготовки та підвищення кваліфікації працівників, що надають соціальні сервіси.

1.3.3. Системна протидія соціальним ризикам для вразливих категорій населення, забезпечення комплексності соціальних послуг та підвищення стійкості, зокрема до інформаційних впливів.

1.3.4. Сприяння розвитку послуг з догляду та соціальні послуги з проживання.

1.3.5. Розробка та забезпечення заходів із адресної допомоги ветеранам війни та їх сімей, внутрішньо переміщених осіб, особам, які постраждали від збройного конфлікту та інших вразливих груп населення.

1.3.6. Сприяння реалізації кредитно-фінансових механізмів для забезпечення ветеранів війни та членів їх сімей постійним та доступним житлом.

1.3.7. Запровадження системи ментальної реінтеграції та психологічної підтримки жителів Харківської області, зокрема для осіб, які звільняються з військової служби.

1.3.8. Розвиток сімейних форм виховання дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування.

1.3.9. Створення умов на регіональному та місцевому рівні для досягнення рівних прав та рівних можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства.

1.3.10. Проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності населення про права та можливості соціального захисту.

Очікувані результати:

Розширення доступу до соціальних послуг через нові центри та дистанційні сервіси.

Зниження соціального виключення завдяки інтеграції вразливих груп населення.

Поліпшення якості послуг через підвищення кваліфікації працівників і розвиток інклюзивних моделей.

Створення нових і модернізація існуючих центрів для підтримки вразливих громадян.

Покращення психологічного стану населення через програми реабілітації та підтримки.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 1.4. Забезпечення гармонійного фізичного та духовного розвитку всіх верств населення і реалізація молодіжної політики в умовах збройної агресії функцію

Розвиток молодіжної політики та потенціалу населення є ключовим для сталого соціального розвитку регіону, особливо в умовах війни, яка впливає на психоемоційний стан, руйнує

інфраструктуру та обмежує доступ до культурних і спортивних ресурсів. Необхідно забезпечити інклюзивний доступ до фізичних, культурних і освітніх ресурсів для самореалізації всіх верств населення, зокрема молоді, ветеранів і людей з інвалідністю. Особливу увагу слід приділити реабілітації молоді, психологічному відновленню та інтеграції, а також збереженню культурної спадщини, підтримці національної ідентичності й патріотичних почуттів через спорт і мистецтво.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Військовий конфлікт потребує уваги до реабілітації фізичного та психічного здоров'я населення.

Руйнування культурної та спортивної інфраструктури вимагає відновлення з урахуванням інклюзивності.

Молодь потребує програм інтеграції, реабілітації та підтримки потенціалу після наслідків війни.

Національно-патріотичне виховання є важливим для згуртованості та стійкості суспільства.

Необхідність створення безбар'єрного середовища для забезпечення доступу вразливих категорій до інфраструктури.

Завдання:

1.4.1. Сприяння відновленню та розвитку інфраструктури масового і професійного спорту з урахуванням безбар'єрності та інклюзивності.

1.4.2. Створення умов для занять фізичною культурою, спортом та фізкультурно-спортивною реабілітацією, у тому числі для ветеранів війни та людей з обмеженим можливостями.

1.4.3. Створення умов для розвитку та успішної самореалізації молоді, сприяння розвитку молодіжних центрів та просторів, активна інтеграція молоді на ринок праці, забезпечення житлом.

1.4.4. Запровадження мультидисциплінарного підходу до питань підтримки молоді

1.4.5. Формування оптимальної та інклюзивної мережі закладів культури і публічних бібліотек, яка задовольнятиме потреби різних груп населення із використанням функціонально та організаційно нових моделей.

1.4.6. Проведення заходів, спрямованих на утвердження української національної та громадянської ідентичності, національно-патріотичне, військово-патріотичне виховання у громадах області, а також підтримка суспільного діалогу між різними групами населення з метою досягнення згуртованості, для збереження та відновлення самоврядності.

1.4.7. Здійснення заходів з охорони та збереження культурної спадщини та з меморіалізації подій, пов'язаних із збройною агресією російської федерації.

1.4.8. Створення умов для збереження і розвитку рекреаційно-туристичного потенціалу територіальних громад через розбудову туристичної інфраструктури, розвиток індустріального, військово-патріотичного та інших видів туризму, а також врахування наслідків забруднення від військових дій.

1.4.9. Облаштування туристично-мистецького хабу креативних індустрій та його мережі у громадах, з інтеграцією в туристсько-комунікаційний простір регіону та впровадження інноваційних підходів до діджиталізації і промоції туристичних ресурсів.

1.4.10. Активна інтеграція області у глобальні економічні, наукові та культурні процеси через міжнародну співпрацю.

1.4.11. Сприяння реінтеграції ВПО та залученню літніх осіб до економічної та соціальної активності, з особливою увагою до створення платформ для діалогу між різними соціальними групами.

Очікувані результати:

Відновлення спортивної інфраструктури для фізичної реабілітації ветеранів і людей з обмеженими можливостями.

Забезпечення доступу до інклюзивних спортивних і культурних просторів для всіх категорій населення.

Розвиток молодіжних центрів та ініціатив для адаптації молоді та підвищення громадянської активності.

Сприяння фізичному та духовному розвитку через рівний доступ до культурних і спортивних заходів.

Зміцнення національної ідентичності через патріотичні культурні й спортивні заходи.

Адаптація інфраструктури до потреб осіб з інвалідністю для створення безбар'єрного середовища.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 1.5. Протидія військовим і безпековим викликам

В умовах війни пріоритетом для регіону є безпека цивільного населення, адже військові, екологічні та гуманітарні загрози потребують ефективних механізмів попередження та ліквідації. Розмінування територій є важливим кроком для зменшення ризиків і відновлення нормального життя. Посилення системи цивільного захисту включає будівництво захисних споруд, розширення центрів безпеки, впровадження сучасних систем оповіщення та реагування. Мобільні центри безпеки, розвиток місцевої пожежної охорони та просвітницька робота серед населення сприятимуть підвищенню безпеки, особливо в громадах поблизу зони бойових дій.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Мінні поля та вибухонебезпечні предмети на постраждалих територіях становлять загрозу для населення.

Війна збільшує потребу в захисті від обстрілів, атак і інших військових загроз.

Руйнування об'єктів безпеки вимагає термінового відновлення інфраструктури.

Зростання ризиків катастроф потребує підвищення готовності населення та влади.

Високий стрес через війну вимагає психологічної підтримки та інформування громадян.

Завдання:

1.5.1. Розмінування територій забруднених вибухонебезпечними предметами.

1.5.2. Реалізація проєктів підтримки сил оборони, налагодження постачань та матеріально-технічного забезпечення дислокованих підрозділів.

1.5.3. Розвиток мережі захисних споруд цивільного захисту в громадах Харківської області, у т.ч. мобільних.

1.5.4. Сприяння утворенню у територіальних громадах центрів безпеки та місцевої пожежної охорони.

1.5.5. Впровадження систем оповіщення та інформування населення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій.

1.5.6. Проведення просвітницьких заходів з питань цивільного захисту.

1.5.7. Розробка моделі функціонування територій у стані підвищеного ризику з урахуванням їх прикордонного статусу, забезпечення стабільності економічної діяльності, зокрема для дислокованих сил оборони, налагодження постачання та забезпечення стабільного транспортного сполучення на цих територіях.

Очікувані результати:

Зниження ризиків для населення через розмінування територій.

Відновлення та створення захисних споруд для цивільного захисту.

Впровадження сучасної системи оповіщення та інформування.

Створення мобільних центрів безпеки та посилення пожежної охорони.

Підвищення обізнаності громадян через просвітницькі кампанії.

Забезпечення психологічної підтримки для постраждалих від війни.

Зміцнення безпеки через посилення місцевих органів влади.

Забезпечення стабільності економіки та життєзабезпечення на прикордонних територіях, постачання для сил оборони та підтримка транспортного сполучення.

Таблиця 55. Система ключових індикаторів моніторингу досягнення стратегічної цілі 1*

Назва індикатора	Одиниці виміру індикатора	Базове значення індикатора станом на 01.01.2024	Проміжне значення індикатора станом на 01.01.2026	Цільове значення індикатора станом на 01.01.2028
Запроваджено в регіоні мультидисциплінарних команд, що надають публічні сервіси	одиниць	4	15	Зростання
Кількість придбаних шкільних автобусів	одиниць	292	326	336
Кількість закладів професійної (професійно-технічної) освіти, в яких покращено матеріально-технічну базу	одиниць	6	7	8
Кількість педагогічних працівників закладів спеціальної освіти та працівників інклюзивно-ресурсних центрів, осіб, які підвищили професійні компетентності	осіб	280	540	540
Кількість профільних ліцеїв, створених відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту»	одиниць	0	30	70
Кількість закладів позашкільної освіти, що здійснюють освітню діяльність	одиниць	85	90	101
Облаштування відкритих Wi-Fi зон на території відвідування: закладах загальної середньої освіти	Одиниць	346	551	677
Охоплення психологічною підтримкою та допомогою	Осіб/сімей	1000	8000	12000
Кількість центрів життєстійкості	Одиниць	0	10	12
Кількість надавачів соціальних послуг, що надають послуги з проживання	Одиниць	7	10	12
Кількість розроблених місцевих програм з адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб	Одиниць	3	27	57
Розроблення регіональної програми для досягнення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства	Одиниць	0	1	1
Частка ЦНАП, адаптованих для осіб з інвалідністю:	відсоток			
мають безперешкодний доступ		73	85	100
оснащені пандусами		47	75	100

Назва індикатора	Одиниці виміру індикатора	Базове значення індикатора станом на 01.01.2024	Проміжне значення індикатора станом на 01.01.2026	Цільове значення індикатора станом на 01.01.2028
мають місця для тимчасового розміщення осіб з обмеженими можливостями		70	85	100
облаштування табличками зі шрифтом Брайля		11	50	100
Кількість молодіжних консультативно-дорадчих органів	одиниць	19	22	25
Кількість молодіжних просторів різної форми власності	одиниць	25	30	35
Центри культурних послуг, центри творчості, креативні хаби	одиниць	-	5	10
Інклюзивні простори	одиниць	-	5	10
Заходи, спрямовані на утвердження української національної та громадянської ідентичності, національно-патріотичне, військово-патріотичне виховання в територіальних громадах, зокрема, із залученням ветеранів	заходів	-	20	20
Заходи з охорони та збереження культурної спадщини	заходів	-	10	10
Заходи з меморіалізації подій, пов'язаних з збройною агресією РФ проти України	заходів	1	12	12
Площа розмінованих територій, тис. га.	тис. га.	27,3	Зростання	Зростання
Кількість створених підрозділів місцевої та добровільної пожежної охорони, од	одиниць	5	13	20
Кількість систем оповіщення, од	одиниць	0	17	57
Кількість розміщених для населення первинних (мобільних) укриттів, од	одиниць	73	95	140

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЧИСТОГО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ВСЬОМУ ПРОСТОРІ РЕГІОНУ

Ціль стратегії спрямована на створення екологічно безпечних умов для життя населення через інтегроване управління природними ресурсами, збереження екосистем і зниження рівня забруднення. Забезпечення чистого довкілля є важливим кроком до сталого розвитку регіону, покращення якості життя мешканців і збереження унікальних природних ресурсів для майбутніх поколінь. З огляду на наслідки військової агресії, ця ціль передбачає впровадження сучасних підходів до відновлення екологічної рівноваги, включаючи ефективне управління відходами, охорону біорізноманіття, контроль за станом водних ресурсів та зменшення викидів забруднюючих речовин.

Обґрунтування стратегічної цілі:

Стан довкілля є одним із визначальних факторів якості життя населення та економічного розвитку регіону. Харківська область, зазнавши значних екологічних збитків унаслідок військової агресії, потребує термінових заходів для ліквідації наслідків забруднення, відновлення природних ресурсів та екосистем. Ефективне екологічне управління дозволить зменшити шкоду, спричинену бойовими діями, та запобігти подальшому погіршенню стану довкілля. Впровадження сучасних технологій моніторингу, енергоефективних технологій, циркулярної економіки та підвищення екологічної культури населення сприятимуть досягненню екологічної стійкості регіону.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі призведе до таких результатів:

Зниження рівня екологічних ризиків для населення: Завдяки впровадженню автоматизованого екологічного моніторингу та зменшенню забруднення довкілля.

Ефективне управління природними ресурсами: Рекультивація пошкоджених земель, збереження водних ресурсів і поліпшення їхньої якості, відновлення природоохоронних територій.

Розвиток інфраструктури управління відходами: Упровадження кластерного підходу до управління відходами та реалізація інвестиційних проєктів з переробки і утилізації.

Збереження біорізноманіття: Збільшення територій природно-заповідного фонду та відновлення екосистем, пошкоджених бойовими діями.

Підвищення рівня екологічної свідомості населення: Завдяки освітнім програмам, медіа-кампаніям та підтримці громадських ініціатив.

Досягнення цієї стратегічної цілі має забезпечуватись через реалізацію трьох оперативних цілей, які визначено ключовими:

Оперативна ціль 2.1: Вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління і захисту навколишнього середовища.

Оперативна ціль 2.2: Розвиток систем управління відходами, охорона атмосферного повітря та водних ресурсів.

Оперативна ціль 2.3: Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі з урахування змін клімату та потреб сільського господарства.

Стратегічна ціль 2, перш за все, орієнтована на збереження та відновлення природних ресурсів регіону через інтегроване екологічне управління, розвиток інфраструктури поводження з відходами та захист біорізноманіття. Реалізація завдань цієї цілі дозволить не лише відновити екологічний баланс, але й закласти основу для сталого розвитку регіону.

Фактори, що впливають на досягнення цієї стратегічної цілі:

Економічні фактори:

Обмеженість фінансування для реалізації екологічних проєктів.

Залучення міжнародної допомоги для впровадження інноваційних технологій у сфері управління природними ресурсами.

Потенціал розвитку зелених інвестицій та екологічно орієнтованого бізнесу.

Соціальні фактори:

Зростаюча потреба у ліквідації наслідків екологічних катастроф для забезпечення безпеки життя населення.

Рівень екологічної культури та обізнаності громадян.

Технологічні фактори:

Впровадження інноваційних технологій моніторингу, переробки відходів та очищення води.

Використання сучасних ІТ-рішень для підвищення ефективності екологічного управління.

Політичні фактори:

Стабільність екологічної політики на національному та регіональному рівнях.

Виконання міжнародних зобов'язань України у сфері охорони довкілля.

Екологічні фактори:

Значний вплив бойових дій на стан довкілля, включаючи забруднення води, ґрунтів та повітря.

Необхідність проведення відновлювальних робіт на пошкоджених територіях.

Уразливість природних екосистем до змін клімату.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 2.1. Вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління і захисту навколишнього середовища

Ефективне екологічне управління є базовою умовою для забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку Харківської області. Зважаючи на наслідки військової агресії, значне забруднення територій і зростаючі екологічні ризики, вдосконалення системи екологічного моніторингу, впровадження енергоефективних технологій і підвищення екологічної культури населення стають першочерговими завданнями. Ця ціль дозволить створити умови для попередження екологічних катастроф, збереження природних ресурсів та адаптації до змін клімату.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Збільшення екологічних ризиків через бойові дії, забруднення промисловими та військовими відходами.

Необхідність запобігання подальшій деградації природних ресурсів та впровадження сучасних підходів до їхнього збереження.

Важливість підвищення обізнаності населення щодо екологічних проблем і активізації його участі у вирішенні цих проблем.

Потреба у відновленні та розвитку інфраструктури екологічного моніторингу для підтримки регіональної екологічної безпеки.

Забезпечення ефективного використання та охорони водних ресурсів як основного чинника здоров'я населення та сталого розвитку.

Завдання:

2.1.1. Розвиток системи забезпечення дистанційного автоматичного екологічного (хімічний, радіаційний, гідротехнічний) моніторингу навколишнього середовища Харківської області в цілому та в місцях розташування потенційно-небезпечних промислових підприємств.

2.1.2. Впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій для зменшення забруднення, викидів та скидів.

2.1.3. Формування екологічної культури населення, розвиток системи інформування населення щодо питань біорізноманіття, зміни клімату та збереження довкілля

2.1.4. Проведення паспортизації водних об'єктів та запровадження ефективної системи моніторингу якості води.

Очікувані результати:

Впровадження автоматизованої системи моніторингу довкілля з можливістю дистанційного контролю та оперативного реагування.

Створення мобільних лабораторій для моніторингу стану води, повітря та ґрунтів у найбільш постраждалих районах.

Підвищення енергоефективності та зниження забруднення за рахунок впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Зниження рівня забруднення водних ресурсів через модернізацію очисних споруд, паспортизацію водних об'єктів та впровадження сучасних технологій водоочистки.

Підвищення рівня екологічної культури населення через освітні програми, медіа-кампанії та підтримку громадських ініціатив.

Формування системного підходу до захисту довкілля та інтеграція екологічних стандартів в управлінські процеси регіону.

Зменшення впливу забруднення на здоров'я населення та екосистеми регіону.

Створення безпечних умов для життєдіяльності через вдосконалення механізмів екологічного управління.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 2.2. Розвиток систем управління відходами, охорона атмосферного повітря та водних ресурсів

Ефективне управління відходами, скидами та викидами є ключовим для забезпечення екологічної безпеки Харківської області, яка зазнала значних руйнувань через бойові дії. Накопичення великих обсягів будівельних, промислових і небезпечних відходів, пошкодження водоочисних споруд та зростання обсягів забруднень потребують впровадження сучасних технологій переробки та утилізації. Недостатній доступ до якісних систем водопостачання і водовідведення посилює ризики для здоров'я населення та стану довкілля. Успішна реалізація цієї цілі сприятиме відновленню екологічного балансу, покращенню якості природних ресурсів і впровадженню принципів циркулярної економіки.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Значний обсяг відходів, утворених внаслідок руйнувань об'єктів інфраструктури та житлового фонду.

Забруднення природних водоносних горизонтів через неналежну роботу очисних споруд і накопичення відходів.

Відсутність сучасних систем сортування, утилізації та переробки відходів.

Потреба в інтеграції підходів циркулярної економіки у процеси управління відходами.

Зростання обсягів викидів забруднюючих речовин у повітря та недостатня ефективність заходів із їх зниження.

Недостатнє охоплення населення послугами централізованого водопостачання та водовідведення.

Необхідність адаптації регіональної інфраструктури управління відходами до сучасних екологічних стандартів.

Завдання:

2.2.1. Створення умов для управління відходами, що утворилися внаслідок бойових дій, з використанням новітніх технологій перероблення сміття, включаючи відходи руйнування та твердих побутових відходів, за підходами циркулярної економіки.

2.2.2. Вжиття заходів зі створення системи управління відходами в Харківській області за кластерним типом із впровадженням сучасних технологій перероблення.

2.2.3. Підвищення доступності якісного водопостачання, шляхом реалізації заходів з реконструкції систем постачання, відведення та очистки води, зменшення скидів та ліквідації джерел забруднення.

2.2.4. Зменшення викидів забруднюючих речовин.

Очікувані результати:

Створення сучасної системи управління відходами на основі кластерного підходу.

Розробка та впровадження інвестиційних проєктів з обробки і видалення твердих побутових та промислових відходів.

Відновлення та модернізація пошкоджених очисних споруд, впровадження сучасних технологій водоочистки.

Зниження обсягів викидів забруднюючих речовин у повітря завдяки модернізації технологічного обладнання.

Підвищення рівня централізованого водопостачання та водовідведення у міській і сільській місцевостях.

Поліпшення якості води у поверхневих водних об'єктах через впровадження систем моніторингу та очищення водних ресурсів.

Впровадження принципів циркулярної економіки в управління відходами, що сприятиме їх переробці та повторному використанню.

Зменшення ризиків для здоров'я населення та екосистем регіону, пов'язаних із забрудненням довкілля.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 2.3. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі

Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття є критично важливим для екологічної стійкості та відновлення Харківської області, яка зазнала значних втрат природних екосистем унаслідок бойових дій. Пошкодження лісових угідь, річкових русел, природно-заповідних територій та ґрунтів не лише вплинули на екологічний стан регіону, але й створили ризики для продовольчої безпеки, якості водних ресурсів і змін клімату. Відновлення та захист природного середовища є важливою передумовою для підтримання біорізноманіття, сталого використання природних ресурсів та адаптації до кліматичних викликів. Розширення природно-заповідного фонду та розвиток екологічної мережі дозволять забезпечити баланс між економічним розвитком та збереженням природного багатства регіону.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Значні втрати та деградація природних екосистем, викликані бойовими діями, тимчасовою окупацією територій та руйнуванням природно-заповідних об'єктів.

Потреба у відновленні лісових ресурсів, які зазнали пошкоджень через пожежі, військові дії та нелегальні вирубки.

Забруднення річок, водойм та ґрунтів, які потребують розчищення та відновлення для запобігання подальшій деградації екосистем.

Недостатній рівень природоохоронної інфраструктури та інвентаризації природних ресурсів для їх ефективного використання і збереження.

Вплив кліматичних змін, які посилюють ризики ерозії ґрунтів, зменшення водних ресурсів та втрати біорізноманіття.

Необхідність розширення природно-заповідного фонду для забезпечення стійкості екосистем та збереження рідкісних видів флори і фауни.

Завдання:

2.3.1. Стимулювання заходів із збереження та створення лісів на землях усіх форм власності та забезпечення сталого використання об’єктів лісового фонду.

2.3.2. Збільшення площі територій та об’єктів природно-заповідного фонду області.

2.3.3. Відновлення і збереження якісного стану земель і ґрунтів.

2.3.4. Розчищення русел річок і водойм та облаштування водоохоронних зон.

Очікувані результати:

Відновлення пошкоджених і деградованих лісових та водних екосистем.

Збільшення площі природно-заповідного фонду регіону, включаючи створення нових об’єктів природоохоронного значення.

Проведення інвентаризації земель та лісів з урахуванням наслідків бойових дій для їх подальшого раціонального використання.

Поліпшення якості земель та ґрунтів через рекультивацію і впровадження сучасних агроекологічних технологій.

Розчищення та відновлення русел річок і водоохоронних зон для забезпечення екологічного балансу та водної безпеки.

Формування екологічної мережі, яка забезпечить стійкість природних екосистем і можливість їх адаптації до змін клімату.

Таблиця 56. Система ключових індикаторів моніторингу досягнення стратегічної цілі 2

Назва індикатора	Одиниці виміру індикатора	Базове значення індикатора станом на 01.01.2024	Проміжне значення індикатора станом на 01.01.2026	Цільове значення індикатора станом на 01.01.2028
Впровадження системи автоматизованого моніторингу стану довкілля	Статус	Не впроваджено	В процесі впровадження	Впроваджено
Кількість освітніх програм у школах, університетах з метою забезпечення актуальними знаннями про екологічні виклики	Кількість	Відсутність даних	Зростання показника	Зростання показника
Скинуто забруднених зворотних вод у поверхневі водні об’єкти, % від загального обсягу	%	2,43%	Зниження показника	Зниження показника
Потужність очисних споруд	Млн куб. м	467,6	Зростання показника	Зростання показника
Використано свіжої води у міській та сільській місцевості	Млн куб. м	115,2	Зростання показника	Зростання показника
Наявність паспортів водних об’єктів	%	...	Зростання показника	Зростання показника

Оприлюднення якісного складу води водопостачальниками, раз на рік	Статус	Виконано	Виконано	Виконано
Реєстрація речових прав на ділянки (а), на яких розташовані об'єкти поводження з відходами, та їх паспортизація (б)	%	(а) 18% (б) 63%	Зростання показника	Зростання показника
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами (I–IV класи небезпеки)	Тис. тонн	750	Зниження показника	Зниження показника
Розробка інвестиційного проєкту обробки і видалення твердих побутових відходів, % виконання	%	0	50	100
Реконструкція полігону промислових відходів під комплекс по управлінню побутовими і промисловими відходами	%	0	50	100
Відсоток мешканців регіону, що мають доступ до мережі централізованого водопостачання (у розрізі міст, селищ та сел), шт / %	Кількість / %	міста: 17 / 100% селища: 55 / 91,7% села: 319 / 19,1%	Зростання показника	Зростання показника
Загальна площа лісів та лісовкритих площ	Тис. га	417,25	Зростання показника	Зростання показника
Площа виділених органами державної влади та органами місцевого самоврядування придатних для заліснення земель	га	...	Зростання показника	Зростання показника
Очищення лісових масивів та лісосмуг від несанкціонованих сміттєзвалищ	Кількість очищених масивів	...	Зростання показника	Зростання показника
Проведення інвентаризації лісових ділянок та пожезахисних лісосмуг, пошкоджених внаслідок бойових дій (після розмінування територій), % виконання	% виконання	0	50	100
Формування системи інформування населення щодо питань біорізноманіття, зміни клімату та збереження довкілля	Статус	Відсутня	В процесі впровадження	Впроваджено
Площа заповідників та природних національних парків, % від загальної площі області	Тис. га / %	85,43; 2,7	Зростання показника	Зростання показника
Розробка проєкту регіональної схеми формування екомережі Харківської області, % виконання	% виконання	0	50	100
Впровадження заходів із відновлення стану забруднених ґрунтів речовинами, пов'язаними із боєприпасами і знищеною військовою технікою, % виконання	% виконання	0	50	100
Кількість розчищених русел річок і водойм	Кількість	...	Зростання показника	Зростання показника

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 3. ПОБУДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ТА СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ПРОСТОРОВОЇ ЕКОНОМІКИ З ВИСОКОЮ ДОДАНОЮ ВАРТІСТЮ

Ціль стратегії спрямована на трансформацію економіки Харківської області через впровадження інноваційних підходів, смарт-спеціалізації та розвитку високотехнологічних галузей. Це передбачає ефективне використання регіонального потенціалу для інтеграції у глобальні економічні процеси, створення умов для стійкого економічного зростання та підвищення добробуту громад. Розвиток кластерних структур, підтримка малого та середнього бізнесу, а також модернізація інфраструктури сприятимуть формуванню конкурентоспроможної регіональної економіки.

Обґрунтування стратегічної цілі:

Побудова конкурентоспроможної економіки регіону є критично важливою в умовах значного впливу війни на інфраструктуру, бізнес і людський капітал. Втрата виробничих потужностей, порушення ланцюгів постачання та міграція населення зумовлюють необхідність

переосмислення економічних пріоритетів і активного залучення інноваційних рішень. Харківська область має значний науково-дослідний і промисловий потенціал, який потребує системної підтримки та модернізації для адаптації до сучасних викликів. Смарт-спеціалізація дозволяє зосередитись на галузях із високою доданою вартістю, таких як енергомашинобудування, біофармацевтика, IT і креативні індустрії.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі призведе до таких результатів:

Зростання рівня конкурентоспроможності регіональної економіки через стимулювання інноваційного розвитку.

Розвиток смарт-спеціалізованих галузей, інтегрованих у глобальні ланцюги створення доданої вартості.

Підвищення частки малого та середнього бізнесу в економіці регіону завдяки підтримці підприємництва.

Модернізація транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури для забезпечення стійкого розвитку.

Підвищення рівня зайнятості та добробуту населення через стимулювання економічної активності.

Інтеграція екологічно чистих і ресурсозберігаючих технологій у виробничі процеси.

Досягнення цієї стратегічної цілі має забезпечуватись через реалізацію чотирьох оперативних цілей, які визначено ключовими:

Оперативна ціль 3.1. Упровадження кластерного підходу до побудови смарт-спеціалізованої структури економіки, інтегрованої в глобальні ланцюги створення доданої вартості.

Оперативна ціль 3.2. Забезпечення стійкості економіки громад регіону в умовах військових загроз.

Оперативна ціль 3.3. Підтримка реінтеграційних моделей розвитку малого та середнього бізнесу та соціального підприємництва.

Оперативна ціль 3.4. Відновлення та модернізація транспортної, енергетичної та комунікаційної інфраструктури з урахуванням потреб стабільного транспортного сполучення та забезпечення життєдіяльності населення в територіях підвищеного ризику.

Стратегічна ціль 3, перш за все, орієнтована на активізацію економічного розвитку регіону через стимулювання інноваційних процесів, підтримку малого та середнього підприємництва, розвиток смарт-спеціалізованих галузей і модернізацію інфраструктури. Реалізація завдань цієї цілі дозволить створити стійку економічну основу для регіону, залучити інвестиції та зміцнити його позиції на національному та міжнародному рівнях.

Фактори, що впливають на досягнення цієї стратегічної цілі, можна представити у вигляді декількох груп:

Економічні фактори:

Втрата економічних ресурсів та пошкодження підприємств через війну.

Потреба у збільшенні інвестицій у розвиток пріоритетних галузей.

Розширення міжнародної співпраці для відновлення та економічного розвитку.

Соціальні фактори:

Міграція кваліфікованих кадрів через військові дії.

Потреба у створенні робочих місць для ветеранів, ВПО та інших вразливих груп населення.

Технологічні фактори:

Впровадження сучасних технологій у виробничі процеси та управління.

Необхідність цифрової трансформації бізнесу та громади.

Політичні фактори:

Забезпечення стабільності державної та регіональної політики.

Спрощення процедур для розвитку підприємництва та інвестицій.

Екологічні фактори:

Інтеграція екологічних стандартів у виробничі процеси.

Впровадження заходів з енергоефективності та відновлювальних джерел енергії.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 3.1. Упровадження кластерного підходу до побудови смарт-спеціалізованої структури економіки, та реформування виробничих основ новопромислової економіки з урахуванням смарт-спеціалізації

Харківська область має значний інноваційний потенціал, зумовлений наявністю потужних промислових підприємств, науково-дослідних установ і висококваліфікованих кадрів. Ефективна реалізація цього потенціалу можлива через кластеризацію ключових галузей економіки та їхню інтеграцію в глобальні ланцюги створення доданої вартості. Упровадження кластерного підходу сприятиме розвитку високотехнологічних виробництв, таких як енергомашинобудування, авіаційна промисловість, біофармація, інформаційні технології та агропереробка, які є основою смарт-спеціалізації регіону. Враховуючи вплив війни, стратегія спрямована на відновлення економіки через стимулювання інновацій, цифровізацію та розвиток кліматично нейтральних технологій.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Високий рівень концентрації підприємств з інноваційним потенціалом у Харківській області, зокрема у галузях енергомашинобудування, фармацевтики та інформаційних технологій.

Необхідність інтеграції у глобальні економічні процеси для залучення інвестицій і створення доданої вартості.

Потреба в адаптації регіональної економіки до сучасних викликів, зокрема через впровадження цифрових технологій і розвитку стійких ланцюгів постачання.

Стратегічна важливість відновлення економіки регіону після військових дій через інновації, зокрема в оборонній та енергетичній сферах.

Рекомендації Joint Research Centre щодо спрямування на SMART IT-рішення, біоекономіку, креативні індустрії та освіту для майбутнього.

Завдання:

3.1.1. Спільно з центральними органами виконавчої влади сприяти розвитку смарт-спеціалізованих кластерних структур з високотехнологічним виробництвом у:

- енергомашинобудуванні (КВЕД 28.11, КВЕД 27.11, КВЕД 85.45).
- виробництві бронетанкової техніки (КВЕД 25.4, КВЕД 30.40, КВЕД 85.42).
- авіаційній промисловості (КВЕД 30.30, КВЕД 85.42).
- створенні та виробництві нових матеріалів (КВЕД 20, КВЕД 72.19, КВЕД 85.42).

3.1.2. На регіональному рівні стимулювати подальший розвиток смарт-спеціалізованих кластерних структур, які інтегровані в глобальні ланцюги створення доданої вартості, зокрема у:

- біофармації (КВЕД 21, КВЕД 72.11, КВЕД 85.42).
- інформаційних технологіях (КВЕД 62.01, КВЕД 85.42).
- креативних індустріях (окрім ІТ) (КВЕД 58.1, КВЕД 59, КВЕД 60, КВЕД 63, КВЕД 73, КВЕД 74, КВЕД 85.42).
- агропереробці (КВЕД 01, КВЕД 10, КВЕД 85.42).

3.1.3. Оновлення напрямів смарт-спеціалізації Харківської області з врахуванням територіально-орієнтованого підходу та резильєнтності до військових і гібридних загроз.

3.1.4. Розроблення та впровадження механізмів підтримки проєктів регіонального розвитку, спрямованих на розвиток пріоритетних видів економічної діяльності, визначених на засадах смарт-спеціалізації та кліматично нейтральної економіки.

3.1.5. Підтримка цифрової трансформації ключових секторів економіки регіону.

Очікувані результати:

Розвиток інноваційних кластерів як драйверів економічного зростання.

Зростання експорту продукції з високою доданою вартістю.

Підвищення інвестиційної привабливості через розвиток смарт-спеціалізованих галузей.

Підвищення ефективності виробництва завдяки цифровізації економіки.

Досягнення кліматично нейтральної економіки через енергоефективні технології.

Створення нових робочих місць у високотехнологічних галузях.

Підвищення стійкості економіки регіону до зовнішніх шоків.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 3.2. Забезпечення стійкості економіки громад регіону в умовах військових загроз

В умовах військових загроз Харківська область стикається з новими викликами, які впливають на економічну активність, стійкість громад і рівень зайнятості. Створення умов для адаптації економіки до сучасних викликів є необхідним кроком для забезпечення її стійкості. Запровадження сприятливих регуляторних механізмів, розвиток підприємництва, орієнтація на специфічні потреби цільових груп, таких як ветерани, молодь і внутрішньо переміщені особи, сприятиме стабільності та економічному зростанню. Стимулювання експорту, розвиток інфраструктури підтримки бізнесу та трансферу технологій посилять конкурентоспроможність громад і сприятимуть інтеграції регіону в національні й міжнародні економічні процеси.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Економічні виклики війни, такі як порушення ланцюгів постачання, знищення інфраструктури та зниження виробничих потужностей.

Необхідність підтримки підприємництва для забезпечення стабільності зайнятості та стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу.

Специфічні потреби цільових груп, зокрема внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, людей з інвалідністю, молоді та жінок, які потребують адаптованих програм підтримки.

Розвиток інфраструктури бізнесу, що включає створення баз для технологічного розвитку та виробничої кооперації.

Потенціал міжнародної співпраці через залучення грантів і програм для активізації бізнесу та економічної діяльності.

Завдання:

3.2.1. Сприяння унормуванню економічної діяльності та спрощенню дозвільних процедур в умовах військових загроз.

3.2.2. Консультаційна підтримка розвитку підприємництва та супровід реалізації програм державної підтримки за секторами економіки з акцентом на забезпечення фінансово-економічної стійкості.

3.2.3. Сприяння розвитку виробництв і підприємницьких ініціатив в регіоні, зокрема орієнтованих на потреби окремих цільових груп: молодь, жінки, ветерани, ВПО, військові, інваліди та ін.

3.2.4. Сприяння експортній активності та інтернаціоналізації бізнесу, науки та освіти.

3.2.5. Розвиток інфраструктури підтримки бізнесу та трансферу технологій, зокрема в агропромисловому секторі.

3.2.6. Відновлення агропромислового виробництва на засадах протидії/використання змін клімату та підвищення прибутковості с/г виробництва

3.2.7. Сприяння діяльності бізнес-об'єднань та виробничій кооперації з орієнтацією на продукцію з високою доданою вартістю та розвиток «зелених виробництв»

Очікувані результати:

Підвищення економічної активності в громадах завдяки спрощенню регуляторних процедур.
Зростання кількості підприємств, орієнтованих на високотехнологічні й «зелені» виробництва.
Розширення участі бізнесу регіону в експортних операціях.
Збільшення кількості підприємств, що отримали консультаційну або фінансову підтримку.
Розвиток інфраструктури бізнесу, зокрема технологічних парків та інноваційних центрів.
Активізація виробничої кооперації та створення нових робочих місць.
Посилення стійкості громад до економічних наслідків військових загроз.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 3.3. Підтримка реінтеграційних моделей розвитку малого та середнього бізнесу та соціального підприємництва

Малий і середній бізнес є основою економічної стабільності в регіоні, особливо в умовах військових викликів. Розвиток реінтеграційних моделей, що забезпечують залучення до підприємницької діяльності ветеранів, ВПО та людей з інвалідністю, сприятиме відновленню економіки, соціальній інтеграції та зростанню зайнятості. Соціальне підприємництво, яке поєднує економічні та соціальні цілі, має потенціал для подолання соціальної нерівності та стимулювання інновацій. Забезпечення доступу до фінансових, освітніх і технологічних ресурсів створить сприятливі умови для розвитку бізнесу в умовах нестабільності.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Висока соціальна вразливість регіону через значну кількість внутрішньо переміщених осіб, ветеранів і людей з інвалідністю, які потребують підтримки.

Нагальна потреба в економічній адаптації, що передбачає створення умов для розвитку малого та середнього бізнесу в умовах обмежених ресурсів.

Значущість соціального підприємництва як інструменту для створення бізнесів із соціальною місією, що допоможе подолати виклики, спричинені війною.

Обмежений доступ до фінансових, освітніх і технологічних ресурсів, які є критично важливими для підтримки підприємництва.

Використання сучасних технологій, що сприяють підвищенню стійкості та конкурентоспроможності бізнесу в умовах кризи.

Завдання:

3.3.1. Сприяння розвитку інклюзивного бізнесу, залучення ветеранів, людей з інвалідністю до регіонального ринку праці шляхом реалізації активних програм сприяння зайнятості, в тому числі компенсаторних програм для роботодавців.

3.3.2. Забезпечення доступності для бізнесу послуг із гуманітарного розмінування.

3.3.3. Запровадження системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів малого та середнього підприємництва відповідно до потреб економіки регіону з урахуванням вимог безбар'єрності.

3.3.4. Сприяння розвитку гнучких форм зайнятості.

3.3.5. Сприяння доступу малих та середніх підприємств області до фінансово-кредитних ресурсів.

3.3.6. Організація комплексної консультаційної допомоги підприємцям з актуальних питань ведення бізнесу.

3.3.7. Сприяння інноваційній діяльності суб'єктів малого і середнього бізнесу регіону.

3.3.8.- Координація діяльності органів місцевої виконавчої влади, пов'язаної з реалізацією заходів щодо проведення державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності в області, та здійснення контролю за її виконанням.

3.3.9. Сприяння енергетичній стійкості суб'єктів бізнесу області для забезпечення безперервної роботи в умовах відсутності електропостачання.

Очікувані результати:

Зростання частки соціального підприємництва у структурі економіки регіону.

Залучення до ринку праці ветеранів, ВПО та людей з інвалідністю.

Підвищення доступності фінансових і кредитних ресурсів для малого бізнесу.

Реалізація програм перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів.

Зростання кількості підприємств, що використовують інноваційні рішення у своїй діяльності.

Підвищення енергетичної незалежності бізнесу, зокрема через впровадження відновлювальних джерел енергії.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 3.4. Відновлення та модернізація транспортної, енергетичної та комунікаційної інфраструктури з урахуванням потреб стабільного транспортного сполучення та забезпечення життєдіяльності населення в територіях підвищеного ризику.

Транспортна, енергетична й комунікаційна інфраструктура Харківської області зазнала значних пошкоджень унаслідок бойових дій, що обмежує доступ громадян до основних послуг і перешкоджає економічній активності. Відновлення критичної інфраструктури, її модернізація відповідно до сучасних стандартів, а також впровадження відновлюваних джерел енергії є ключовими для забезпечення стійкості громад і розвитку регіону. Зменшення енергетичної залежності, підвищення ефективності управління через впровадження цифрових рішень, а також розвиток мережі регіонального транспортного сполучення сприятиме довгостроковому розвитку та подоланню наслідків східно-орієнтованої транзитності транспортної мережі

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Значні пошкодження інфраструктури, що виникли внаслідок військових дій, залишають критичну інфраструктуру регіону в аварійному стані, потребуючи невідкладного відновлення.

Енергетична вразливість регіону вимагає заходів щодо досягнення енергетичної незалежності та скорочення вуглецевого сліду.

Обмежена мобільність населення через недостатній розвиток громадського транспорту та альтернативних видів мобільності створює соціально-економічні бар'єри.

Сучасні вимоги до цифровізації диктують необхідність розвитку «розумних громад» і впровадження цифрових платформ управління для ефективного розвитку територій.

Міжнародна співпраця відкриває можливості для залучення грантів і інвестицій, спрямованих на відновлення та модернізацію регіональної інфраструктури.

Завдання:

3.4.1. Відновлення автодоріг, розвиток громадського транспорту, велосипедної інфраструктури та мережі регіонального транспортного сполучення в територіальних громадах.

3.4.2. Відновлення та модернізація транспортної мережі, а також залізничної інфраструктури з метою подолання наслідків східно-орієнтованої транзитності транспортної мережі.

3.4.3. Реалізація проєктів із декарбонізації і збільшення енергетичної ефективності будівель житлового фонду державної та комунальної форми власності.

3.4.4. Відновлення пошкоджених об'єктів та електричних мереж для забезпечення сталого енергопостачання споживачів області.

3.4.5. Розвиток енергонебезпечності громад, розширення співпраці з міжнародними організаціями в сфері енергозбереження та енергоефективності.

3.4.6. Впровадження відновлювальних джерел енергії та розподіленої енергетики.

3.4.7. Формування енергоефективної свідомості у громадян.

3.4.8. Впровадження інноваційних рішень та цифрових платформ управління, розвиток «розумних громад».

Очікувані результати:

Відновлення автодоріг, залізничної інфраструктури та громадського транспорту.

Модернізація енергетичної інфраструктури з акцентом на відновлювані джерела енергії.

Зростання енергоефективності будівель та впровадження рішень із декарбонізації.

Розвиток інфраструктури для «розумних громад» і цифрових платформ управління.

Підвищення енергонебезпечності громад через впровадження відновлюваних джерел енергії.

Покращення умов для мобільності населення, вантажоперевезень та розвитку регіонального транспортного сполучення, що допоможе подолати наслідки східно-орієнтованої транзитності транспортної мережі.

Таблиця 57. Система ключових індикаторів моніторингу досягнення стратегічної цілі3

Назва індикатора	Одиниці виміру індикатора	Базове значення індикатора станом на 01.01.2024	Проміжне значення індикатора станом на 01.01.2026	Цільове значення індикатора станом на 01.01.2028
Кількість функціонуючих суб'єктів господарювання	Одиниць	237 135	Зростання	Зростання
Кількість суб'єктів господарювання, що припинили діяльність	Одиниць	21 833	Зменшення показника	Зменшення показника
Кількість суб'єктів господарювання, які перейшли до інших регіонів	Одиниць	2 410	Зменшення показника	Зменшення показника
Кількість об'єктів відновлювальної енергетики (СЕС) (а) промислових, (б) фізичних осіб	Кількість (потужність, МВт)	(а) 20 СЕС, 26,57 МВт (б) 972 СЕС, 24,14 МВт	Зростання показника	Зростання показника
Показники діяльності кластерів:				
кількість активних кластерів в регіоні зареєстрованих на clustercollaboration.eu	Одиниць	5	Зростання	Зростання
кількість учасників кластерів	Одиниць	...	Зростання	Зростання
Затвердження складу регіональної команди з вибору смарт спеціалізації регіону	Виконання	-	Виконано	Виконано
Уточнення та затвердження пріоритетів смартспеціалізації для Харківської області	Виконання	-	Виконано	Виконано
Відновлення інфраструктури зв'язку і електропостачання залізниці в межах Харківської області	млн. грн.	...	370,1	485,0
Протяжність відремонтованих доріг загального користування місцевого значення	км	0	7334	
Доступність мобільного зв'язку у регіоні	Відсотків	92,7%	95%	100%
Доступ до інтернет-мереж на деокупованих територіях	Відсотків	61,5%	80%	100%
Доступ до мобільного зв'язку на деокупованих територіях	Відсотків	77,3%	85%	100%
Частка ЦНАП, обладнаних автоматизованими системами керування чергою	Відсотків	11%	50%	80%

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 4. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО ПРИВАБЛИВОГО КЛІМАТУ В РЕГІОНІ І СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Ціль стратегії спрямована на створення умов для залучення інвестицій, стимулювання інноваційного розвитку та підтримки підприємництва в Харківській області, що передбачає впровадження сучасної інфраструктури для бізнесу, формування ефективних механізмів взаємодії бізнесу, науки та інвесторів і підвищення конкурентоспроможності регіону на міжнародній арені, зокрема через відновлення економіки після руйнувань, завданих війною, залучення міжнародної допомоги, розвиток місцевого підприємництва та створення інноваційних кластерів.

Обґрунтування стратегічної цілі

Військова агресія завдала значних втрат економіці Харківської області, зруйнувавши частину інфраструктури, знизивши інвестиційну привабливість регіону та призвівши до втрат науково-технічного потенціалу, однак регіон зберігає високий потенціал завдяки розвиненій науковій базі, інноваційній діяльності, потужностям у промисловості, інформаційних технологіях та агропромисловому секторі, що вимагає активізації зусиль для залучення іноземних і внутрішніх інвестицій, формування сприятливого бізнес-клімату та модернізації економіки з використанням міжнародних грантових програм, розвитку партнерства з європейськими структурами, відновлення інфраструктури та підтримки інноваційних ініціатив.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі призведе до таких результатів:

Зростання обсягів прямих іноземних інвестицій у високотехнологічні галузі завдяки покращенню інвестиційного клімату та активному залученню міжнародної технічної допомоги.

Розвиток інноваційної інфраструктури, включаючи створення та функціонування наукових парків, технопарків, індустріальних хабів і бізнес-акселераторів.

Розширення співпраці з міжнародними донорами, урядами та організаціями для реалізації проєктів відновлення економіки та створення нових робочих місць.

Підвищення доступності фінансових і технологічних ресурсів для малого та середнього бізнесу з метою підтримки їх стійкості та конкурентоспроможності.

Розвиток високотехнологічного виробництва і продукції з високою доданою вартістю для інтеграції в глобальні ринки та забезпечення стійкого економічного зростання.

Досягнення цієї стратегічної цілі забезпечуватиметься через реалізацію трьох оперативних цілей, які визначено ключовими:

Оперативна ціль 4.1. Підтримка інновацій та розвитку підприємництва через розвиток інвестиційно-інноваційної інфраструктури.

Оперативна ціль 4.2. Комунікаційний супровід і промоція інвестиційної пропозиції регіону.

Оперативна ціль 4.3. Підвищення безпеки інвестицій та відновлення військових втрат.

Стратегічна ціль 4, перш за все, орієнтована на створення умов для сталого економічного розвитку через залучення інвестицій, підтримку інноваційної діяльності та зміцнення підприємницького потенціалу регіону. Реалізація цієї цілі передбачає розвиток інвестиційної інфраструктури, підтримку малого та середнього бізнесу, стимулювання високотехнологічного виробництва та створення сприятливого інвестиційного клімату. Забезпечення інвестиційної привабливості регіону є ключовим завданням для економічного відновлення, збереження та зростання його конкурентоспроможності на національному та міжнародному рівнях.

Фактори, що впливають на досягнення стратегічної цілі:

Економічні фактори

Потреба у відновленні пошкодженої інфраструктури як бази для залучення інвестицій.

Значна залежність від міжнародної технічної допомоги та інвестиційних ресурсів.

Зростання витрат на виробництво та енергоносії, що ускладнює економічну активність.

Наявність потужного науково-дослідного потенціалу, що потребує комерціалізації та інтеграції в економіку.

Соціальні фактори

Високий рівень міграції кваліфікованих кадрів через військові дії.

Необхідність залучення внутрішньо переміщених осіб до економічної діяльності.

Потреба в підтримці підприємництва серед уразливих категорій населення.

Технологічні фактори

Значний потенціал розвитку інноваційних хабів, технопарків та бізнес-акселераторів.

Можливість впровадження цифрових платформ для підтримки підприємців і інвесторів.

Використання сучасних технологій для підвищення ефективності виробничих процесів.

Політичні фактори

Невизначеність у сфері безпеки через військові дії, що обмежує інвестиційну привабливість.

Підтримка з боку міжнародних партнерів для фінансування проєктів економічного відновлення.

Необхідність ефективного державного регулювання у сфері підтримки підприємництва та інновацій.

Екологічні фактори

Необхідність інтеграції "зелених" технологій та кліматично нейтральних рішень у проєкти економічного відновлення.

Відновлення екологічно пошкоджених територій як важливий аспект інвестиційної привабливості регіону.

Безпекові фактори

Ризики, пов'язані з бойовими діями, які вимагають впровадження механізмів страхування інвестицій.

Потреба у розмінуванні територій та відновленні безпечних умов для економічної діяльності.

Забезпечення безперебійної роботи бізнесу в умовах кризових ситуацій.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 4.1. Підтримка інновацій та розвитку підприємництва через розвиток інвестиційно-інноваційної інфраструктури.

Підтримка інноваційного розвитку та підприємництва через створення інвестиційно-інноваційної інфраструктури є основою для відновлення та довгострокового розвитку економіки Харківської області. Інтеграція науки, бізнесу та державних ініціатив дозволить створити умови для розвитку стартапів, впровадження новітніх технологій і залучення інвестицій, сприяючи зростанню економічної активності регіону.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Відсутність належної інноваційної інфраструктури обмежує можливості для комерціалізації наукових розробок.

Потреба у створенні сприятливого інвестиційного середовища для залучення фінансових ресурсів та розвитку підприємництва.

Зростаючий попит на інтеграцію науки та бізнесу для забезпечення конкурентоспроможності економіки.

Необхідність підтримки стартапів та інноваційних підприємств у складних умовах воєнного часу.

Можливість залучення міжнародних інвестиційних ресурсів і грантів для розвитку регіону.

Обмежені можливості для розвитку експортного потенціалу підприємств, що потребує розширення міжнародної співпраці та інтеграції у глобальні ринки.

Недостатня кількість інструментів підтримки технологічних підприємств і стартапів, які можуть стати основою майбутньої економіки регіону.

Нестача цільових програм підтримки виробничих підприємств регіону, які займаються виготовленням продукції для оборонного сектору та критично важливих галузей.

Брак системного аналізу економічного потенціалу регіону для міжнародних інвесторів, що ускладнює їхнє стратегічне планування.

Завдання:

4.1.1. Створення та розвиток інноваційних хабів: наукових та індустриальних парків, технопарків, бізнес-інкубаторів та акселераторів для підтримки стартапів та інноваційних підприємств.

4.1.2. Стимулювання співпраці виробничого сектору, освіти та науки з метою формування та реалізації інновацій.

4.1.3. Сприяння залученню інвестиційних ресурсів, коштів міжнародних організацій, програм ЄС та глобальних фінансових установ для реалізації проєктів економічної реструктуризації.

Очікувані результати:

Створення інноваційних хабів, технопарків, бізнес-інкубаторів і акселераторів для підтримки підприємництва.

Залучення інвестицій до високотехнологічних галузей і збільшення кількості стартапів.

Підвищення співпраці між бізнесом, науковими установами та університетами.

Формування основи для довгострокового інноваційного розвитку регіону.

Зростання рівня зайнятості через створення робочих місць у сфері інновацій.

Розширення експортного потенціалу регіону через активну інтеграцію підприємств у глобальні ринки та залучення міжнародних партнерів.

Зміцнення позицій Харківщини як центру інновацій та технологічного розвитку у Східній Європі.

Залучення міжнародних інвесторів для підтримки розвитку виробничих підприємств регіону.

Підвищення рівня поінформованості міжнародних партнерів про економічний потенціал Харківської області через інвестиційні паспорти та інформаційні матеріали.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 4.2. Комунікаційний супровід і промоція інвестиційної пропозиції регіону:

Ефективна комунікація та просування інвестиційного потенціалу Харківської області є ключовими інструментами для залучення інвесторів і підтримки розвитку економіки. Формування позитивного іміджу регіону, впровадження сучасних інформаційних технологій і організація заходів для інвесторів дозволять зміцнити економічну позицію області на міжнародній арені.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Недостатня поінформованість інвесторів про можливості регіону обмежує залучення інвестицій.

Конкуренція між регіонами України за іноземні інвестиції вимагає активної промоції регіонального потенціалу.

Потреба в розвитку цифрових платформ для надання актуальної інформації інвесторам.

Відновлення довіри до регіону як інвестиційно привабливого середовища.

Необхідність популяризації інвестиційних можливостей через організацію заходів і міжнародну співпрацю.

Завдання:

4.2.1. Просування в регіоні економічних платформ з метою підвищення рівня конкурентоспроможності малого і середнього підприємництва області.

4.2.2. Участь і проведення заходів для залучення іноземних інвесторів та популяризації інвестиційних можливостей регіону.

4.2.3. Впровадження і підтримка інформаційно-аналітичних онлайн сервісів для інвесторів та підприємців

4.2.4. Розробка і просування бренду Харківської області, організація інформаційних кампаній з просування регіону на світовій арені

Очікувані результати:

Збільшення обсягів інвестицій, залучених до стратегічних галузей.

Впровадження сучасних онлайн-сервісів для інвесторів.

Формування позитивного іміджу Харківщини через просування регіонального бренду.

Організація міжнародних заходів для залучення інвесторів і популяризації регіону.

Посилення економічної співпраці з міжнародними організаціями та фондами.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 4.3. Підвищення безпеки інвестицій та відновлення військових втрат:

В умовах військових загроз забезпечення безпеки інвестицій та відновлення пошкодженої інфраструктури є критично важливими для підтримки економічної стабільності. Впровадження механізмів страхування інвестиційних ризиків, залучення міжнародних ресурсів і програм відновлення дозволять зберегти економічну активність регіону та сприяти його відновленню.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Значні руйнування економічної та соціальної інфраструктури через військові дії потребують невідкладного відновлення.

Високі ризики для інвесторів у зв'язку з бойовими діями ускладнюють залучення фінансових ресурсів.

Необхідність використання міжнародних програм фінансування для реалізації проєктів відновлення.

Відсутність механізмів страхування інвестицій від військових ризиків.

Потреба у швидкому відновленні економічної діяльності та соціальної стійкості регіону.

Завдання:

4.3.1. Сприяння використанню інструментів страхування інвестицій від ризиків, пов'язаних зі збройною агресією, бойовими діями, тероризмом та руйнуванням інфраструктури, що забезпечує відновлення територій за принципом «Build Back Better».

4.3.2. Проведення інформаційних кампаній щодо управління військовими ризиками, зокрема щодо відновлення інфраструктури, соціальних об'єктів та економічних екосистем територій, що зазнали значних руйнувань.

4.3.3. Програмування відбудови та оновлення інфраструктури регіону за принципом «Build Back Better», визначення пріоритетів відновлення та механізмів відновлення пошкодженої інфраструктури в деокупованих районах.

4.3.4. Сприяння залучення міжнародних інвестицій для фінансування проєктів з відновлення інфраструктури та економічної активності територій (громад) у стані підвищеного ризику через їх прикордонний статус.

Очікувані результати:

Впровадження програм страхування інвестицій від військових ризиків.

Залучення міжнародних інвестицій для відновлення пошкоджених об'єктів інфраструктури.

Відновлення критичних інфраструктурних об'єктів і модернізація їх відповідно до сучасних стандартів.

Створення стабільного середовища для залучення нових інвестицій.

Зміцнення економічної стійкості регіону через розвиток ключових галузей.

Таблиця 58. Система ключових індикаторів моніторингу досягнення стратегічної цілі 4

Назва індикатора	Одиниці виміру індикатора	Базове значення індикатора станом на 01.01.2024	Проміжне значення індикатора станом на 01.01.2026	Цільове значення індикатора станом на 01.01.2028
Запуск аналітичного порталу Харківщини	Одиниць	0	1	1
Створення технологічних хабів, наукових парків, технологічних парків та інноваційних центрів та ін.	Одиниць	...	Зростання показника	Зростання показника
Кількість реалізованих проєктів з комплексної термомодернізації громадських будівель	Одиниць	0	27	
Ініціювання перед профільними ЦОВВ питань щодо необхідності внесення змін до чинних нормативно-правових актів, які регулюють сфери діяльності	Кількість звернень	...	Зростання показника	Зростання показника
Здійснення інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо наявних змін у нормативно-правових актах та/або прийняття нових, інших документах та щодо наявних грантових проєктів і програм	Кількість консультацій	...	Зростання показника	Зростання показника

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 5. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РІВНЯ УПРАВЛІННЯ ТА САМОВРЯДУВАННЯ В РЕГІОНІ

Регіональна стратегічна ціль спрямована на розвиток ефективного управління та самоврядування в Харківській області шляхом інтеграції європейських стандартів, запровадження цифрових

трансформацій, удосконалення взаємодії між органами влади та громадами, а також розширення співпраці з міжнародними партнерами. Реалізація цілі передбачає зміцнення інституційної спроможності громад, підвищення якості надання публічних послуг, розвиток прозорості та інклюзивності в управлінні, що сприятиме сталому розвитку регіону.

Обґрунтування стратегічної цілі

Війна значно ускладнила управлінські процеси в Харківській області, створивши нові виклики для органів влади та громад. Пошкодження інфраструктури, необхідність адаптації до військових умов і післявоєнного відновлення вимагають впровадження інноваційних підходів в управлінні. Успішна інтеграція європейських стандартів управління та цифрових технологій дозволить забезпечити ефективність роботи органів влади, підвищити якість публічних послуг, сприяти прозорості та підзвітності рішень, а також зміцнити партнерство з міжнародними організаціями. Підтримка співпраці з громадами, запровадження сучасних підходів до планування розвитку та забезпечення цифрової грамотності громадян створюють основу для сталого розвитку регіону.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі призведе до таких результатів:

Розвиток цифрової інфраструктури для надання якісних публічних послуг та посилення цифрової грамотності населення.

Підвищення прозорості та підзвітності органів влади через впровадження відкритих даних та сучасних механізмів комунікації.

Посилення кібербезпеки та захисту інформації, що забезпечить стабільність управлінських процесів і підвищить довіру до влади.

Розвиток співробітництва з міжнародними організаціями, залучення донорських коштів та реалізація проєктів на основі публічно-приватного партнерства.

Зміцнення спроможності громад до ефективного управління через професійний розвиток кадрів, впровадження геоінформаційних систем та розвиток інструментів місцевої статистики.

Досягнення цієї стратегічної цілі забезпечуватиметься через реалізацію трьох оперативних цілей:

Оперативна ціль 5.1. Підтримка цифрових трансформацій та протидія гібридним загрозам.

Оперативна ціль 5.2. Ефективна взаємодія органів влади та самоврядування, спрямована на комплексний розвиток територій регіону.

Оперативна ціль 5.3. Розвиток співробітництва і партнерства в регіоні.

Стратегічна ціль 5 спрямована на забезпечення сучасного рівня управління та самоврядування в Харківській області шляхом впровадження європейських стандартів, розвитку цифрових трансформацій, зміцнення співпраці з громадами та міжнародними партнерами. Ціль передбачає посилення інституційної спроможності органів влади, підвищення ефективності та прозорості надання публічних послуг, адаптацію до викликів воєнного та післявоєнного періоду. Реалізація завдань дозволить забезпечити стійкість управлінської системи регіону та інтегрувати її у європейський простір.

Фактори, що впливають на досягнення цієї стратегічної цілі, включають:

Інституційні фактори:

Потреба в підвищенні кваліфікації працівників органів місцевого самоврядування.

Розвиток прозорих і підзвітних механізмів управління.

Технологічні фактори:

Впровадження сучасних цифрових рішень у наданні адміністративних послуг.

Підвищення рівня кібербезпеки та захисту даних.

Соціальні фактори:

Забезпечення рівного доступу до публічних послуг для вразливих груп населення.

Посилення цифрової інклюзії громадян.

Економічні фактори:

Залучення донорських коштів для розвитку цифрової інфраструктури та відновлення регіону.

Підтримка публічно-приватного партнерства для реалізації проєктів.

Політичні фактори:

Забезпечення стабільності регіональної політики.

Інтеграція принципів європейського управління у практику органів влади та самоврядування.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 5.1. Підтримка цифрових трансформацій та протидія гібридним загрозам

Цифрова трансформація є основою для модернізації управлінських процесів і надання адміністративних послуг, особливо в умовах війни. Забезпечення сталості цифрової інфраструктури, підвищення цифрової грамотності населення та розвиток кібербезпеки сприятимуть інтеграції сучасних інструментів у роботу органів влади. Протидія гібридним загрозам через удосконалення системи захисту інформації є критично важливою для стабільного функціонування регіону.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Недостатній рівень цифровізації та доступу до сучасних технологій у наданні адміністративних послуг обмежує ефективність управління в регіоні.

Зростання кіберзагроз через військову агресію потребує впровадження сучасних механізмів захисту інформації.

Відсутність належної цифрової інфраструктури у громадах створює бар'єри для ефективного управління та доступу громадян до публічних послуг.

Низький рівень цифрової грамотності населення ускладнює інтеграцію цифрових рішень у повсякденне життя.

Значна частина систем надання адміністративних послуг не використовує сучасні інформаційні системи, що потребує їх модернізації.

Завдання:

5.1.1. Посилення спроможності і сталості мережі надання адміністративних послуг, зокрема підвищення цифрової інклюзії.

5.1.2. Запровадження цифрових інструментів надання публічних послуг.

5.1.3. Подальший розвиток систем цифрового документообігу органів виконавчої влади та самоврядування регіону.

5.1.4. Сприяння підвищенню рівня цифрової грамотності населення.

5.1.5. Підвищення рівня кібербезпеки та захисту інформації в регіоні.

5.1.6. Сприяння розгортанню та підвищенню сталості мереж цифрової інфраструктури в громадах регіону для забезпечення дієвості та стійкості функціонування системи державних органів.

Очікувані результати:

Підвищення доступності адміністративних послуг через розширення мережі ЦНАП і впровадження цифрових інструментів.

Зростання рівня цифрової грамотності населення завдяки навчальним програмам і просвітницьким кампаніям.

Забезпечення високого рівня кібербезпеки в регіоні для захисту публічної інформації та цифрових систем.

Розширення і модернізація цифрової інфраструктури в громадах, що сприятиме їхньому економічному та соціальному розвитку.

Автоматизація документообігу в органах виконавчої влади для підвищення ефективності управління.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 5.2. Ефективна взаємодія органів влади та самоврядування, спрямована на забезпечення стійкості та комплексний розвиток територій регіону

Ефективна співпраця між органами влади та самоврядування потребує оновлення містобудівної документації, впровадження сучасних практик планування та підвищення кадрового потенціалу. Застосування геоінформаційних систем і розвиток місцевої статистики дозволять ухвалювати обґрунтовані рішення, спрямовані на сталий розвиток територій і покращення якості життя населення.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Недостатня координація між органами виконавчої влади та самоврядування гальмує реалізацію програм відновлення та розвитку регіону.

Відсутність оновленої містобудівної документації ускладнює планування та реконструкцію територій.

Низький рівень професійної підготовки кадрів органів місцевого самоврядування обмежує ефективність управління.

Відсутність інтегрованих геоінформаційних систем перешкоджає прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Необхідність дотримання принципів інклюзивності та доступності при відновленні житлової та соціальної інфраструктури.

Завдання:

5.2.1. Розроблення та оновлення містобудівної документації, програмних документів відновлення на рівні регіону та громад з урахуванням безпекової ситуації.

5.2.2. Підтримка розвитку територій регіону та формування регіональних полюсів зростання.

5.2.3. Впровадження сучасних практик містопланування та містобудування з урахуванням принципів інклюзивності та оновлених стандартів доступності житлових будинків.

5.2.4. Розвиток кадрового потенціалу регіональних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, з акцентом на підтримку діалогу та співпраці між органами влади і громадськістю для ефективного відновлення самоврядності, зокрема у громадах з військовими цивільними адміністраціями.

5.2.5. Запровадження геоінформаційних систем, розвиток інструментів місцевої статистики, зокрема гендерно дезагрегованих.

Очікувані результати:

Оновлення містобудівної документації, що забезпечить ефективне планування відновлення регіону.

Створення регіональних полюсів зростання, що сприятимуть розвитку економіки та соціальної інфраструктури.

Впровадження сучасних практик містопланування та принципів інклюзивності у відновленні території.

Розвиток професійного потенціалу кадрів місцевого самоврядування, що підвищить якість управління.

Створення геоінформаційних систем і покращення статистичних даних для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

ОПЕРАТИВНА ЦІЛЬ 5.3. Розвиток співробітництва і партнерства в регіоні

Посилення співпраці з міжнародними партнерами, підтримка громадської самоорганізації та розвиток публічно-приватного партнерства сприятимуть залученню ресурсів для відновлення регіону. Інтеграція у глобальні економічні, наукові та культурні процеси підвищить конкурентоспроможність регіону, а забезпечення прозорості органів влади зміцнить довіру громадян і міжнародної спільноти.

Причини та необхідність реалізації оперативної цілі:

Високий рівень залежності від зовнішньої допомоги вимагає ефективного управління донорськими коштами.

Недостатній рівень прозорості та підзвітності органів влади обмежує довіру громадян до управлінських процесів.

Відсутність інтеграції регіону у глобальні економічні, наукові та культурні процеси стримує розвиток міжмуніципального та міжнародного співробітництва.

Низький рівень розвитку публічно-приватного партнерства гальмує залучення інвестицій у регіональні проекти.

Недостатній рівень підтримки громадських організацій та ініціатив обмежує участь громадян у процесах прийняття рішень.

Завдання:

5.3.1. Організація на базі Агенції регіонального розвитку системи залучення та супроводження коштів донорів на принципах підзвітності і доброчесності.

5.3.2. Ефективне управління публічними інвестиціями і розвиток публічно-приватного партнерства, сприяння формуванню нових економічних центрів та інфраструктури для забезпечення сталого економічного розвитку.

5.3.3. Підтримка громадської самоорганізації в громадах, зокрема організацій, що захищають права споживачів, волонтерських і благодійних ініціатив, а також сприяння активному залученню громадянського суспільства до процесу прийняття рішень через механізми публічних консультацій і партнерства з органами місцевого самоврядування.

5.3.4. Сприяння розвитку міжмуніципальної та міжрегіональної співпраці щодо цілей відновлення, регіонального та місцевого розвитку, а також інтеграція регіону у глобальні економічні, наукові та культурні процеси.

5.3.5. Забезпечення прозорості та підзвітності органів влади і самоврядування, сприяння розвитку відкритих даних та платформ для взаємодії з громадянським суспільством через залучення до процесу ухвалення рішень відповідно до європейських стандартів, а також забезпечення інституційної спроможності регіону та громад для ефективного використання та контролю ефективності спрямування коштів на відновлення та підвищення якості врядування.

5.3.6. Організація ефективної роботи Харківської агломерації як потенційного полюсу зростання, сприяння взаємодії між населеними пунктами всередині агломерації та з суміжними громадами.

5.3.7. Підтримка формування нових економічних центрів регіону, подолання моноцентричності та сприяння розвитку різноманітних економічних кластерів.

Очікувані результати:

Ефективне залучення донорських коштів через прозорі механізми управління проектами.

Розширення міжнародного та міжмуніципального співробітництва для інтеграції регіону у глобальні процеси.

Зміцнення публічно-приватного партнерства, що сприятиме економічному зростанню та залученню інвестицій.

Збільшення прозорості органів влади через розвиток відкритих даних і доступу до публічної інформації.

Посилення участі громадян у прийнятті рішень через підтримку громадських організацій та самоорганізації.

Таблиця 59. Система ключових індикаторів моніторингу досягнення стратегічної цілі 5

Назва індикатора	Одиниці виміру індикатора	Базове значення індикатора станом на 01.01.2024	Проміжне значення індикатора станом на 01.01.2026	Цільове значення індикатора станом на 01.01.2028
Кількість відкритих в територіальних громадах області точок доступу до адміністративних послуг	Одиниць	112	160	201
Відсоток справ заведених у Єдиній інформаційній системі соціальної сфери	Відсоток	0	80	100
Облаштування відкритих Wi-Fi зон на території відвідування: центрах надання адміністративних послуг та віддалених робочих місць	Одиниць	94	160	201

Назва індикатора	Одиниці виміру індикатора	Базове значення індикатора станом на 01.01.2024	Проміжне значення індикатора станом на 01.01.2026	Цільове значення індикатора станом на 01.01.2028
Облаштування відкритих Wi-Fi зон на території відвідування: відділів та управлінь соціального захисту населення (фронт офісами)	Одиниць	88	92	96
Розгалуження та підтримка мережі молодіжно-дорадчих органів	Одиниць	19	22	25
Кількість молодіжних просторів	Одиниць	25	30	35
Кількість громад, які розробляють або затвердили комплексні плани просторового розвитку	Одиниць	2	Зростання показника	Зростання показника
Наявність генеральних планів населених пунктів регіону	Відсотків	50,9	Зростання показника	Зростання показника
Створення APP	...	Відсутня	Створена	

VIII. РОЗДІЛ

УЗГОДЖЕНІСТЬ СТРАТЕГІЇ
РЕГІОНУ З ДЕРЖАВНИМИ
СТРАТЕГІЧНИМИ
ДОКУМЕНТАМИ ТА
МІЖНАРОДНИМИ
ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ КРАЇНИ

Національна система стратегічного планування, покладена в основу Стратегії регіонального розвитку Харківської області на 2021–2027 роки, передбачає узгодженість цілей, завдань та інструментів на всіх рівнях управління – від державного до місцевого.

Ця Стратегія відповідає ключовим орієнтирам Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 (зі змінами від 22.08.2024), зокрема стратегічним та оперативним цілям:

- ✓ Формування згуртованої країни в соціальному, економічному, екологічному та просторовому вимірах.
- ✓ Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів.
- ✓ Ефективне людиноцентричне багаторівневе врядування.

Стратегія регіонального розвитку Харківської області розроблена з урахуванням економічних, соціальних, екологічних, інфраструктурних, територіальних та інших аспектів регіонального розвитку, а також узгоджена з Генеральною схемою планування території України, ключовими планувальними документами обласного рівня та містобудівною документацією. Стратегія забезпечує системну інтеграцію галузевих, просторових і територіальних політик, що сприяє комплексному використанню потенціалу області.

Під час розроблення Стратегії було враховано План Стійкості Президента України, комплекс національних стратегічних документів, ухвалених органами державної влади України, зокрема галузеві стратегії, затверджені Кабінетом Міністрів України, а також Указами Президента України (див. таблицю). Ці документи закладають основи державної політики у сферах економічного зростання, соціального захисту, освіти, охорони здоров'я, інфраструктури, екології, безпеки та інших стратегічно важливих напрямках. Вони визначають методологічні орієнтири, уніфікують стандарти та критерії оцінювання результативності, а також забезпечують дотримання загальнодержавних пріоритетів у процесі формування регіональної політики.

Напрями Плану внутрішньої стійкості України у оновленій Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки враховані в частині, що стосуються повноважень регіонального рівня управління, зокрема, стосовно пунктів: Єдність (в питаннях соціального захисту та інтеграції жителів регіону), Зброя (в питаннях розвитку оборонних кластерів регіону), Гроші (в частині політики підтримки підприємництва), Енергетика (в частині заходів забезпечення енергонезалежності регіону), Безпека (в частині розвитку безпекової інфраструктури), Громади (в частині розвитку ефективності врядування в громадах), Людський капітал (в частині заходів безбар'єрності, розвитку освіти та збереження людського капіталу), Культурний суверенітет і Політика героїв (в частині низки культурних ініціатив та заходів підтримки та реінтеграції ветеранів).

Збалансоване поєднання цих національних орієнтирів з урахуванням специфічних потреб, можливостей та потенціалу Харківської області створює основу для формування довгострокової візії розвитку регіону. Такий підхід підвищує ефективність міжгалузевої взаємодії, стимулює інноваційну активність та сприяє сталому розвитку Харківщини.

Також існує низка інших стратегічних документів, ухвалених органами державної влади, які ми врахували в процесі розроблення Стратегії. Однак вони не були винесені до наведеної таблиці через їх менш прямий вплив на регіональну політику або через те, що їхні положення вже інтегровані в зазначені вище документи. Це забезпечує зосередження уваги на ключових

стратегічних орієнтирах, що мають безпосереднє значення для формування стратегічного бачення розвитку Харківської області.

Таблиця 60. Перелік стратегічних документів, ухвалених органами державної влади України, що визначають пріоритети розвитку у різних сферах

№ п/п	Назва стратегічного документа	Короткий зміст / основні напрямки
1	Національна економічна стратегія на період до 2030 року	Визначає пріоритети формування конкурентоспроможної, інноваційної та стійкої економіки України, стимулювання інвестицій, розвитку промисловості та підтримки підприємництва
2	Енергетична стратегія України до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»	Передбачає зміцнення енергетичної безпеки, підвищення енергоефективності, диверсифікацію постачання енергоресурсів та інтеграцію до європейського енергетичного простору
3	Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року	Окреслює модернізацію аграрного сектору, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, розвиток сільських територій та вихід на світові ринки
4	Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року	Спрямовані на поліпшення бізнес-клімату, підтримку інновацій і цифрових рішень, розвиток інфраструктури та створення нових робочих місць для МСП
5	Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року	Має на меті перетворити туризм на чинник економічного зростання, розвиваючи туристичну інфраструктуру, просуваючи культурно-історичні та природні ресурси
6	Стратегія національної безпеки України та інші безпекові стратегії	Визначає напрями зміцнення обороноздатності, економічної та інформаційної безпеки, а також системи реагування на сучасні загрози
7	Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки	Спрямована на зміцнення громадянського суспільства, залучення громадських організацій до формування політики, підвищення прозорості та підзвітності влади
8	Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року	Передбачає заходи з підвищення народжуваності, поліпшення умов життя, охорони здоров'я та міграційної політики для забезпечення сталого демографічного балансу
9	Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року	Визначає заходи інтеграції внутрішньо переміщених осіб у суспільне життя, забезпечення доступу до житла, зайнятості, освіти та медичних послуг
10	Стратегія ветеранської політики на період до 2030 року	Окреслює соціальний захист, медичну та психологічну реабілітацію ветеранів, їх інтеграцію у суспільство, працевлаштування та професійну адаптацію
11	Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року	Визначає напрями розвитку спортивної інфраструктури, залучення населення до занять спортом, підготовку спортсменів світового рівня
12	Національна молодіжна стратегія до 2030 року	Спрямована на розвиток потенціалу молоді, підвищення якості освіти та можливостей працевлаштування, підтримку молодіжного підприємництва та інновацій
13	Стратегія розвитку системи охорони здоров'я до 2030 року	Передбачає реформування медичної галузі, підвищення якості та доступності послуг, профілактику захворювань, впровадження сучасних лікувальних технологій
14	Стратегічний план діяльності МОН до 2027 року	Визначає напрями модернізації освіти, розвиток науки, інтеграцію інновацій і забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців
15	Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери	Окреслюють перехід до цифрових рішень у наданні соціальних послуг, підвищення ефективності та доступності соціальної допомоги
16	Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року	Має на меті подолання гендерних стереотипів, забезпечення гендерної рівності в економічній, соціальній та політичній сферах

№ п/п	Назва стратегічного документа	Короткий зміст / основні напрямки
17	Державна цільова національно-культурна програма “Єдність у розмаїтті” на період до 2034 року	Спрямована на підтримку національних меншин і корінних народів, збереження їхньої ідентичності, інтеграцію у суспільне життя країни
18	Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року	Визначають цілі та принципи охорони довкілля, сталого використання ресурсів, запобігання зміні клімату та адаптації до неї
19	Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року	Передбачає заходи з охорони довкілля, раціонального використання ресурсів, скорочення викидів парникових газів та підвищення екостійкості
20	Національний план управління відходами до 2033 року	Окреслює шляхи зменшення утворення відходів, впровадження сучасних технологій переробки, розширення роздільного збору та екобезпеки поводження з відходами
21	Національна транспортна стратегія України до 2030 року	Визначає модернізацію транспортної інфраструктури, розвиток логістики, підвищення безпеки дорожнього руху та впровадження інновацій у транспортній сфері
22	Стратегія реформування державного управління України на 2022-2025 роки	Містить напрями вдосконалення роботи органів влади, підвищення прозорості та ефективності управлінських процесів, розбудову професійної держслужби
23	Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки	Спрямована на зниження рівня корупції через реформування інституцій, забезпечення прозорості влади, удосконалення механізмів виявлення та запобігання корупції
24	Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки	Визначає заходи з підвищення ефективності, прозорості та підзвітності у використанні державних коштів, запобігання нераціональним витратам
25	Стратегія комунікацій з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року	Передбачає інформаційний супровід євроатлантичної інтеграції, поліпшення комунікацій, формування позитивного міжнародного іміджу та розуміння суспільством стратегічних цілей країни
26	Державна стратегія управління лісами України до 2035 року	Спрямована на розв'язання екологічних, економічних та соціальних проблем лісового господарства та створення умов для його сталого розвитку з урахуванням географічних та інших особливостей
27	Водна стратегія України на період до 2050 року	Спрямована на досягнення узгодженості інтегрованого управління водними ресурсами на засадах сталості.
28	Стратегія розвитку індустриальних парків на 2023 – 2030 роки	Спрямована на реалізацію політики щодо підвищення інвестиційної привабливості, через розширення та створення нових індустриальних парків, створення умов для ведення бізнесу в межах індустриальних парків

У Стратегії регіонального розвитку Харківської області враховано чинні міжнародні зобов'язання, які забезпечують імплементацію світових стандартів у місцеві політики та програми. Такий підхід дозволяє врахувати права людини, соціальну справедливість, принципи децентралізації, екологічну збалансованість та демократичні цінності при плануванні регіональних проєктів. Застосування положень міжнародних договорів, угод та конвенцій дає змогу більш ефективно модернізувати промисловий сектор, підвищувати конкурентоспроможність бізнесу, розвивати інфраструктуру, просувати принципи сталого розвитку, а також залучати додаткові інвестиції та зміцнювати довіру до місцевої влади. Завдяки цьому Харківська область отримує кращі можливості для досягнення своїх стратегічних цілей, набуваючи сталості, інклюзивності та привабливості для інвесторів і партнерів. Ці аспекти створюють рамкові умови для формування цілісної стратегії регіонального розвитку, спрямованої на сталий, конкурентний, соціально орієнтований, екологічно збалансований розвиток регіонів України.

Таблиця 61. Міжнародні зобов'язання, імplementовані у стратегію регіонального розвитку Харківської області

Назва міжнародного зобов'язання	Аспекти імplementації у стратегію регіонального розвитку
Угода про асоціацію між Україною та ЄС	Гармонізація регіональних економічних стандартів з нормами ЄС, підвищення конкурентоспроможності місцевих підприємств, розвиток інфраструктури та формування ПВЗВТ на місцях.
Європейська хартія місцевого самоврядування	Посилення децентралізації, розвиток потенціалу громад, підтримка місцевої демократії, формування ефективних місцевих органів влади, розширення їхніх повноважень.
Міжнародні пакти ООН з прав людини (МПГПП, МПЕСКП)	Забезпечення рівного доступу до ресурсів і послуг, врахування прав людини при плануванні інфраструктурних проєктів, соціальна справедливість у регіональних програмах.
Європейська соціальна хартія	Стимулювання зайнятості, розвиток соціальних послуг у регіонах, створення умов для гідної праці, покращення доступу до охорони здоров'я, освіти та соціалістичу.
Рамкова конвенція про захист національних меншин	Збереження культурної різноманітності регіонів, підтримка освіти та медіа на мовах меншин, розвиток інклюзивних заходів у сфері культури та туризму.
Паризька угода, РКЗК ООН, UNFCCC	Інтеграція кліматичних цілей у регіональне планування, розвиток «зелених» технологій, стимулювання енергоефективності та відновлюваних джерел енергії на місцевому рівні.
Орхуська конвенція	Забезпечення доступу громад до екологічної інформації, проведення громадських консультацій, урахування громадської думки у екоплануванні.
Еспо конвенція	Здійснення екологічних оцінок впливу регіональних проєктів, особливо транскордонних, за участі суміжних держав і місцевих спільнот.
Членство у Світовій організації торгівлі (СОТ)	Врахування міжнародних стандартів у розвитку регіональних виробництв, стимулювання експорту та підвищення якості продукції місцевих виробників.
Антикорупційні стандарти Ради Європи, ОБСЄ, ООН	Підвищення прозорості регіонального управління, впровадження антикорупційних заходів, забезпечення підзвітності та доброчесності місцевої влади.

Узгодженість стратегічних та оперативних цілей Стратегії розвитку Харківської області з державними стратегічними документами та міжнародними зобов'язаннями країни є важливим аспектом для забезпечення синергії у процесі розвитку регіону. Таблиця 62 демонструє співвідношення між стратегічними і оперативними цілями регіону та відповідними цілями національного рівня.

Стратегічні та оперативні цілі Стратегії розвитку Харківської області до 2027 року чітко відповідають цілям і завданням, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку. Це забезпечує інтегрованість політик і максимізує ефективність зусиль на всіх рівнях управління. Аналіз відповідності демонструє, що всі ключові напрями регіональної стратегії узгоджуються із загальнодержавними пріоритетами, підтримуючи досягнення спільних цілей сталого розвитку, економічного зростання, безпеки та соціальної згуртованості.

Таблиця 62. Узгодженість стратегічних цілей стратегії Харківської області та Державної стратегії регіонального розвитку

		Стратегія розвитку Харківської області на 2021-2027 роки																	
Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки		СЦ 1					СЦ 2			СЦ 3				СЦ 4			СЦ 5		
Стратегічні цілі	Оперативні цілі	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2	3.3	3.4	4.1	4.2	4.3	5.1	5.2	5.3
1.Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному,	1. Забезпечення інтегрованого розвитку територій з урахуванням інтересів майбутніх поколінь		+		+		+	+	+					+				+	

		Стратегія розвитку Харківської області на 2021-2027 роки																	
Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки		СЦ 1					СЦ 2			СЦ 3				СЦ 4			СЦ 5		
Стратегічні цілі	Оперативні цілі	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2	3.3	3.4	4.1	4.2	4.3	5.1	5.2	5.3
економічному, кліматичному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах	2. Задоволення потреби населення у якісних адміністративних і публічних послугах	+													+				
	3. Соціальний захист ветеранів війни та їх сімей, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп населення			+	+														+
2.Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів	1. Інфраструктура, стійка до безпекових, соціальних та економічних викликів	+		+		+	+	+	+		+		+			+	+		
	2. Сильна, спроможна та конкуренто-спроможна регіональна економіка						+			+	+	+		+	+	+			
3.Розбудова ефективного багаторівневого врядування	1. Розвиток інституційної спроможності органів публічної влади з урахування кращих практик ЄС		+					+					+		+		+	+	
	2. Розвиток різних форм співро-бітництва та ефективне управ-ління публічними інвестиціями					+				+		+		+		+	+	+	+

Стратегічна ціль 1 спрямована на забезпечення високої якості життя населення. Вона корелює із завданнями Державної стратегії, пов'язаними з підвищенням доступності медичних і освітніх послуг, удосконаленням системи соціального захисту та протидією викликам, що виникають у соціальній сфері. Оперативні цілі (1.1–1.5) забезпечують вирішення цих завдань через комплексний підхід до розвитку медичної, освітньої та соціальної інфраструктури, включаючи підтримку вразливих верств населення і протидію безпековим викликам.

Стратегічна ціль 2, яка фокусується на екологічній сталості, повністю узгоджується із загальнонаціональними пріоритетами в сфері екологічної безпеки, ефективного управління природними ресурсами та збереження біорізноманіття. Впровадження операційних цілей (2.1–2.3) передбачає створення сучасної системи екологічного управління, ефективне поведення з відходами та підтримку екосистем, що відповідає завданням Державної стратегії.

Стратегічна ціль 3 щодо побудови конкурентоспроможної економіки відповідає державним пріоритетам у стимулюванні економічного зростання та розвитку смарт-спеціалізації. Кластерний підхід (Оперативна ціль 3.1), підтримка малого та середнього бізнесу (3.3) і модернізація інфраструктури (3.4) є прямим відображенням завдань Державної стратегії з покращення інвестиційного клімату та інтеграції в глобальні економічні процеси.

Стратегічна ціль 4, яка стосується забезпечення інвестиційно привабливого клімату, чітко співставляється із завданнями Державної стратегії, спрямованими на підтримку інноваційного розвитку, залучення інвестицій та створення умов для безпеки бізнесу. Оперативні цілі (4.1–4.3) забезпечують комплексний підхід до розвитку інвестиційної інфраструктури, промоції регіону та підвищення довіри до інвестування навіть у складних умовах війни.

Стратегічна ціль 5 акцентує увагу на підвищенні рівня управління та самоврядування. Вона повністю відповідає державним пріоритетам у сфері децентралізації, цифровізації та розбудови інституційної спроможності органів влади. Оперативні цілі (5.1–5.3) підтримують ці напрями через впровадження сучасних цифрових рішень, налагодження співпраці та зміцнення місцевого самоврядування.

Стратегія розвитку Харківської області є комплексним та узгодженим документом, який інтегровано в національну політику регіонального розвитку. Такий підхід забезпечує її стійкість, адаптивність та високу ефективність у досягненні як регіональних, так і загальнодержавних цілей.

У рамках розвитку Харківської області на період до 2027 року важливо узгодити місцеві стратегічні цілі з пріоритетами, визначеними в Державній стратегії регіонального розвитку. Це дозволяє забезпечити синергію між національними та регіональними ініціативами, що спрямовані на покращення соціально-економічної ситуації, інфраструктурного розвитку, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення стійкості регіону.

Пріоритети регіонального розвитку на період до 2027 року охоплюють різноманітні аспекти, починаючи від створення безпечових умов для повернення громадян України, відновлення інфраструктури, розвитку інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, підтримки людського капіталу та економічного зростання, до збереження екологічного балансу та розбудови партнерств. Таблиця 63 демонструє узгодженість пріоритетів Державної стратегії регіонального розвитку з стратегічними та оперативними цілями розвитку Харківської області.

Таблиця 63. Узгодженість пріоритетів Державної стратегії регіонального розвитку та стратегічних цілей розвитку Харківської області на 2021-2027 роки

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки	Стратегія розвитку Харківської області на 2021-2027 роки																	
	СЦ 1					СЦ 2			СЦ 3				СЦ 4			СЦ 5		
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2	3.3	3.4	4.1	4.2	4.3	5.1	5.2	5.3
Пріоритети регіонального розвитку на період до 2027																		
Створення безпечових та соціально-економічних умов для повернення громадян України в регіони та територіальні громади;	+		+	+	+													
Відновлення та розвиток інфраструктури, зокрема інфраструктури електронних комунікаційних мереж на принципах прозорості, підзвітності, сталості, інклюзивності, енергоефективності, адаптації до зміни клімату, захищеності та стійкості до безпечових загроз та економічної доцільності;					+	+	+	+				+			+			
Розвиток інституційної спроможності органів місцевого самоврядування на регіональному та місцевому рівні у сфері стратегічного планування, проєктного менеджменту, цифровізації, протидії корупції;		+										+			+	+		
Розвиток людського капіталу, відновлення підприємницької діяльності та зростання економіки на основі внутрішнього потенціалу територій та регіональних смарт-спеціалізацій;		+		+					+	+	+		+					
Розвиток багаторівневого врядування, наближення системи управління									+	+	+		+				+	+

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки	Стратегія розвитку Харківської області на 2021-2027 роки																	
	СЦ 1					СЦ 2			СЦ 3				СЦ 4			СЦ 5		
Пріоритети регіонального розвитку на період до 2027	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2	3.3	3.4	4.1	4.2	4.3	5.1	5.2	5.3
регіональним розвитком до процедур та кращих практик ЄС;																		
Залучення громадян до прийняття рішень на державному, регіональному та місцевому рівні;										+								+
Відновлення балансу екосистем, постраждалих внаслідок збройної агресії російської федерації;						+	+	+										
Розбудова партнерств, розвиток міжмуніципального, міжрегіонального та транскордонного співробітництва;					+									+				+
Сприяння економічному розвитку регіонів шляхом залучення інвестицій для реалізації інноваційних проєктів;													+	+				
Відновлення та розвиток системи надання соціальних послуг на регіональному та місцевому рівні.	+		+	+														

Ця таблиця наочно демонструє узгодженість між пріоритетами Державної стратегії регіонального розвитку та стратегічними цілями розвитку Харківської області на 2021-2027 роки. Такий підхід дозволяє забезпечити ефективну координацію зусиль на національному та регіональному рівнях, що сприяє досягненню комплексних та збалансованих результатів у різних сферах суспільного та економічного життя.

Розвиток людського капіталу, підтримка підприємницької діяльності, вдосконалення інфраструктури, збереження довкілля, залучення інвестицій та покращення управлінських процесів - всі ці аспекти взаємопов'язані та спрямовані на створення сприятливого середовища для життя та розвитку Харківської області.

Ці зусилля сприятимуть зміцненню економічної стійкості, соціального благополуччя та сталого розвитку регіону, забезпечуючи його конкурентоспроможність як на національному, так і на міжнародному рівнях.

ІХ. РОЗДІЛ

ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Положення цього розділу підготовлено з урахуванням вимог Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 940 від 13.08.2024), а також Постанови КМУ № 816 від 04.08.2023. Усі механізми, етапи та інструменти реалізації Стратегії узгоджуються з оновленими підходами до формування, впровадження, моніторингу та оцінки результативності регіональної політики, забезпечуючи цілісність, прозорість та системність процесу.

Органи, що забезпечують реалізацію Стратегії на регіональному та місцевому рівнях

Реалізація Стратегії регіонального розвитку Харківської області покладається на низку органів та інституцій, які діють у взаємодії й координують свої зусилля задля досягнення визначених цілей:

- Харківська обласна державна (військова) адміністрація – виступає ключовим виконавчим органом, що забезпечує впровадження Стратегії на практиці, здійснює координацію дій структурних підрозділів та державних інституцій на обласному рівні, а також співпрацює з центральними органами виконавчої влади для дотримання загальнодержавних пріоритетів.
- Харківська обласна рада – у межах власних повноважень затверджує стратегічні документи регіонального розвитку, бере участь у формуванні політики та здійснює представницькі функції, забезпечуючи взаємодію з органами місцевого самоврядування.
- Органи місцевого самоврядування (міські, селищні та сільські ради, територіальні громади) – відповідають за розроблення й впровадження місцевих стратегій розвитку, що узгоджуються зі Стратегією регіонального розвитку. Вони беруть активну участь у формуванні проєктів та програм, спрямованих на підвищення економічної активності, розбудову інфраструктури й поліпшення якості життя громадян.
- Агенція регіонального розвитку, громадські організації, наукові та експертні структури – залучаються до процесу стратегічного планування, надають консалтингову, аналітичну та методичну підтримку, беруть участь у громадських обговореннях та формуванні пропозицій.

Механізми та інструменти реалізації Стратегії

Внесення змін до Стратегії регіонального розвитку Харківської області на 2021-2027 роки зумовлює уточнення механізму її реалізації, який передбачає розробку одного плану реалізації стратегії на 2025-2027 роки. Фактично реалізація стратегії здійснюватиметься за другим етапом, що визначається відповідним планом реалізації стратегії. В рамках розробки плану реалізації стратегії будуть уточнені та деталізовані показники досягнення стратегічних та операційних цілей і завдань стратегії. Виконання цілей стратегії забезпечується широким спектром інструментів, які спрямовані на досягнення стратегічних цілей і завдань:

- План заходів з реалізації Стратегії – структурований документ, що визначатиме середньострокові організаційні, правові та інші заходи, необхідні для реалізації регіональної стратегії, строки здійснення заходів та відповідальних за їх здійснення, індикатори оцінювання здійснення заходів та їх цільові значення індикативні обсяги і джерела фінансування, регіональні програми розвитку, спрямовані на вирішення інвестиційних завдань регіональної стратегії. Він забезпечує системну та поетапну реалізацію стратегічних цілей.
- Програмно-проєктний підхід – розроблення та впровадження програм і проєктів регіонального розвитку, орієнтованих на пріоритетні напрями діяльності: економічний розвиток, розвиток людського потенціалу, формування сталого просторового середовища.

- Моніторинг та оцінювання результативності – впровадження механізмів регулярно- го спостереження за показниками, встановленими Стратегією, та здійснення коригувальних дій у разі відхилень від запланованих результатів. В процесі розробки плану заходів з реалізації стратегії будуть уточнені та деталізовані кількісні і якісні показники реалізації цілей.
- Механізми державно-приватного партнерства (ДПП), грантового фінансування та залучення інвестицій – стимулювання бізнесу, міжнародних організацій та інших партнерів до активної участі у впровадженні стратегічних проєктів.
- Інформаційна підтримка та комунікаційні платформи – забезпечення прозорості, відкритості, інклюзивності процесу реалізації Стратегії, залучення всіх зацікавлених сторін до дискусії та розробки спільних рішень.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії

Досягнення цілей Стратегії регіонального розвитку Харківської області потребує використання різноманітних джерел фінансування, раціонального розподілу ресурсів та створення умов для залучення додаткових коштів:

- Державний бюджет та обласний бюджет – основні джерела фінансування реалізації Стратегії, які спрямовують кошти на розвиток інфраструктури, соціальних послуг, економічне зростання та просторову інтеграцію.
- Місцеві бюджети територіальних громад – підтримка реалізації місцевих проєктів і ініціатив, що узгоджуються зі Стратегією, стимулювання розвитку громадської інфраструктури та підвищення якості життя населення.
- Міжнародна технічна допомога, проєкти міжнародних фінансових організацій та фондів – залучення зовнішніх ресурсів для фінансування інноваційних, екологічних, соціальних та інфраструктурних проєктів, а також підвищення спроможності місцевих органів влади до ефективного управління розвитком.
- Інвестиційні проєкти, державно-приватне партнерство, грантові та кредитні програми – створення привабливих умов для бізнесу, інвесторів та неурядових організацій задля нарощення потенціалу регіону, розвитку підприємництва та стимулювання економічного зростання.

Завдяки комплексному підходу, участі всіх зацікавлених сторін, ефективному використанню фінансових ресурсів і впровадженню сучасних інструментів управління Стратегія регіонального розвитку Харківської області на 2021–2027 роки сприятиме сталому економічному, соціальному й екологічному розвитку регіону та підвищенню добробуту його жителів.

Х. РОЗДІЛ

МОНІТОРИНГ УПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ

Проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації Стратегії розвитку Харківської області та Плану заходів з її реалізації здійснюється відповідно до принципів та положень, закріплених у Законах України «Про засади державної регіональної політики» та «Про стратегічну екологічну оцінку», а також згідно з процедурою, встановленою постановою Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2023 р. № 816 (з змінами) та встановленими постановою Кабінету Міністрів України від 15 березня 2024 р. № 305 вимогами щодо підготовки регіональних стратегій розвитку. Зазначені нормативно-правові акти визначають механізми, індикатори та критерії оцінювання впливу реалізованих заходів на соціально-економічний, екологічний та просторовий розвиток, забезпечуючи дотримання принципів національної стійкості, сталості, збалансованості та смарт-спеціалізації.

Система моніторингу передбачає регулярний збір, систематизацію та аналіз кількісних і якісних показників, що характеризують стан досягнення цілей, пріоритетів та завдань регіональної стратегії, а також оцінку впливу заходів на якість життя населення, стан довкілля та конкурентоспроможність регіону. Фактичні значення індикаторів виконання Плану заходів порівнюються з прогнозними, що дає змогу визначити ступінь відхилень та виявити фактори, які зумовлюють необхідність коригування прийнятих управлінських рішень.

У процесі моніторингу враховуються результати стратегічної екологічної оцінки (відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку»), що забезпечує комплексний підхід до оцінювання реалізації Стратегії з позицій сталого розвитку та мінімізації негативного впливу на довкілля та здоров'я населення. Аналіз екологічних показників, зокрема впливу на стан водних, земельних ресурсів, атмосферного повітря, біорізноманіття, а також урахування кліматичних ризиків, сприяє формуванню доказової основи для подальшого вдосконалення регіональної політики. Відповідно до вимог статті 17 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» один раз на рік оприлюднюватимуться результати моніторингу на офіційному вебсайті та будуть вноситися до Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки. У разі виявлення не передбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку негативних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, вживатимуться заходи для їх усунення.

Моніторинг реалізації Стратегії розвитку Харківської області та виконання Плану заходів здійснюється Харківською обласною військовою адміністрацією щорічно на основі офіційної державної статистичної інформації та даних органів, відповідальних за реалізацію заходів і проектів регіонального розвитку в межах області.

Моніторинг реалізації Стратегії розвитку та виконання Плану заходів передбачає:

1. Відстеження, вимірювання та аналіз відхилень фактичних результатів від цільових (проміжних) індикаторів досягнення цілей (табл. 55-59), визначених Стратегією розвитку.
2. Порівняння фактично отриманих значень індикаторів з визначеними в Плані заходів.

Структурні підрозділи, відповідальні за реалізацію державної регіональної політики, на основі отриманої інформації проводять аналіз рівня досягнення цільових індикаторів та стан виконання Плану заходів. На цій основі вони готують моніторингові звіти про реалізацію Стратегії та виконання Плану заходів за відповідні періоди.

Оцінювання здійснюється на підставі моніторингових звітів про реалізацію регіональної стратегії розвитку та про виконання плану заходів з її реалізації за відповідний період, офіційної

державної статистичної інформації, інформації органів, відповідальних за здійснення заходів і реалізацію проектів регіонального розвитку, та інших суб'єктів державної регіональної політики.

Зовнішнє оцінювання реалізації Стратегії розвитку Харківської області проводиться Харківською обласною військовою адміністрацією із залученням незалежних організацій та експертів протягом року після завершення реалізації Стратегії розвитку. Звіт за результатами зовнішнього оцінювання реалізації Стратегії розміщується на офіційному веб-сайті Харківської обласної військової адміністрації.

Отримані дані моніторингу та оцінки результативності реалізації Стратегії використовуються для підготовки аналітичних звітів. Звіти мають містити інформацію про фактичний стан реалізації заходів, досягнуті або не досягнуті індикативні значення, проблемні питання, а також висновки й рекомендації щодо посилення ефективності регіональної політики. Харківська обласна державна адміністрація оприлюднює результати моніторингу в установленому порядку, забезпечуючи відкритість, доступність та прозорість прийняття рішень, а також формування довіри між заінтересованими сторонами.

Таким чином, реалізація системи моніторингу за результатами виконання другого етапу реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки та оцінки її результативності, що ґрунтується на положеннях Закону України «Про засади державної регіональної політики» та нормативно-правовій базі, визначеній постановами КМУ № 816 та 305, у поєднанні з вимогами стратегічної екологічної оцінки, створює науково обґрунтовану та юридично легітимну основу для сталого, цілеспрямованого та ефективного регіонального розвитку регіону.